

22.342

860-31

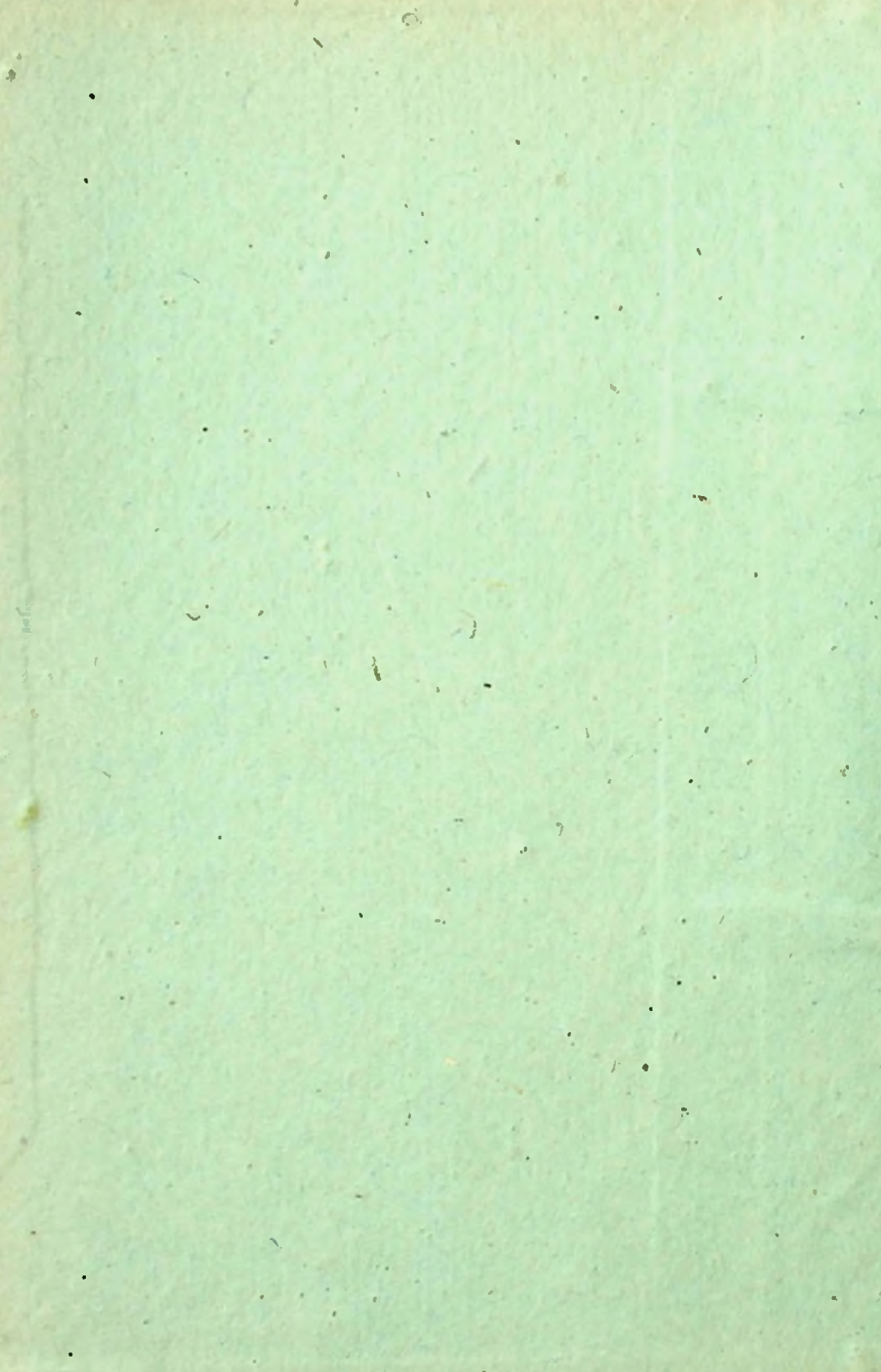
C II-i'

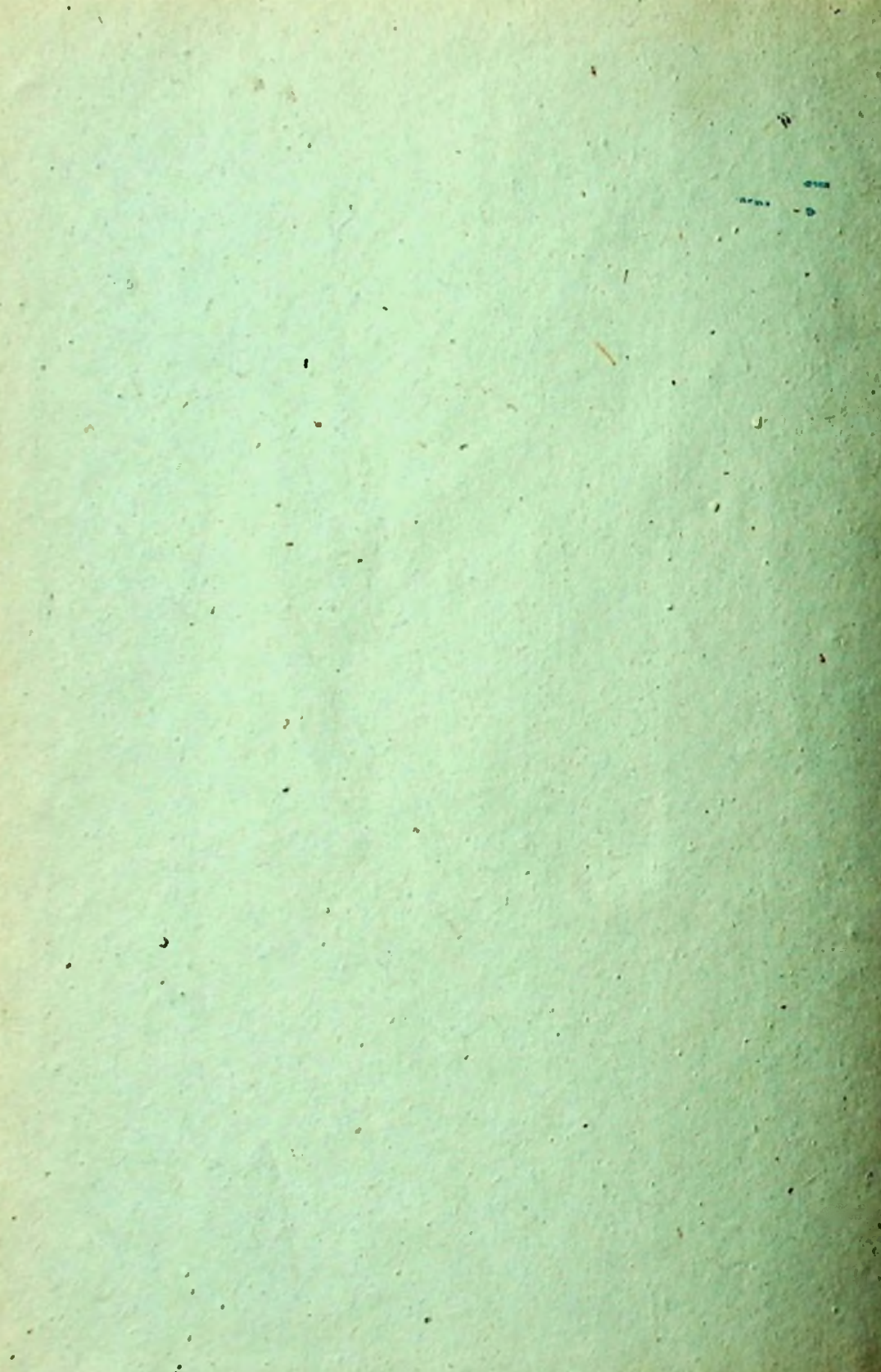
Vicente Blasco Ibanez

Чонбої кайетана
фрератунта

(латиничом) романт

Сигнатура

860-31

Презиме и име писца,

~~II-91~~

Томек Блаца

Vicente

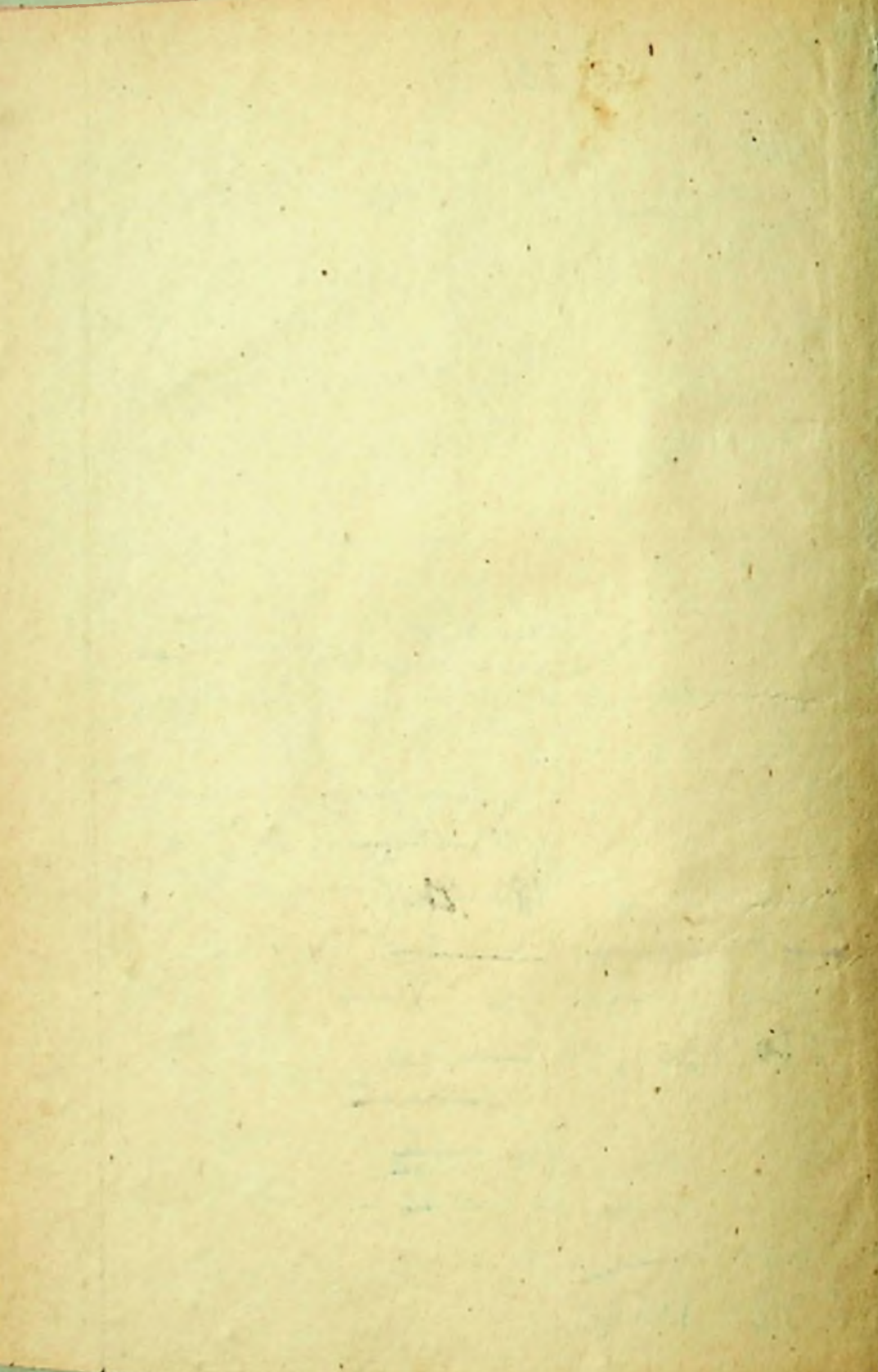
НАСЛОВ ДЕЛА

Копиој Каретона Реходута

Место и год. издања

Београд, 1941.

Број карте читаоца	Датум враћања	Б И Д О П р и м е д б а	Број карте читаоца	Датум враћања	П Р
12 кат.м.а		Октомбар	125-9-27		
545	20-X	Корисно	190-1		
50	27-X	Идејни	105-4		
125	19-X	Бекр.са.	19/6		
588	15-III-50	1105-15			
544	18-X	189-21			
462	12-X	230-21			
104	25-X	222-3			
580	30-III-51	580-8			
1496	29-IV	887-11			
156	29-V	1000-2			
891	6-VIII	449-9			
587	11-VIII	148-2			
508	18-IX				

Preveo sa autorizovanog nemačkog izdanja: Dr. LJ. GOSIĆ
Tehnička oprema P. Bihaly. Copyright by Nolit, Beograd, 1941
Štamparija Epoha, Beograd

BIBLIOTEKA ZENIT: BELETRISTIKA
uredjuje Pavle Bihaly

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"
ПЕСКОВАЦ

Naslov originala: MARE NOSTRUM

1744

VICENTE BLASCO IBAÑEZ

KONVOJ KAPETANA FERRAGUTA

ROMAN

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСКОВЦА

Бр. 22342860-31

Струка

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСКОВЦА

12.777 Бр. 91

Одељење е Струка ИЗЛ

НАБАВЉЕНО 19-VIII-1949/5
Бр. инвентара 7296 678

I Z D A N J E N O L I T B E O G R A D

KAPETAN ULIS FERRAGUT

Prva mu je ljubav bila carica. Bilo mu je deset, a carici šest stotina godina.

Njegov otac, Don Esteban Ferragut, ugledni valenciski beležnik, neobično se divio stvarima prošlosti. Iako je stanovao u blizini katedrale, nedeljom i praznicima nije se mešao među vernike koji su vrveli na sjajnu službu Božiju što ju je činodejstvovao kardinal-arhibiskup, već je sa ženom i sinom odlazio u malu crkvu sv. Jovana, gde je u radne dane retko ko zalazio.

Beležnik je u mladosti čitao Valtera Skota i svaki put kad bi ugledao stare zidove pokrivenne limom, bio je nežno dirnut kao neko ko se vraća u zavičaj. Srednji vek je doba u kome bi živio. I čim bi njegova noga kročila na stoletni kameni pod, dobri Don Esteban, onako omalen, punačak i kratkovid, osetio bi se u dubini duše kao kasno rođeni vitez. Ostale crkve sa zlatnim bleskom, lukovima od alabastera i stubovima od jaspisa izgledale su mu kao spomenici vulgarne neukusnosti. A ovu crkvu sagradili su Jovanovci, koji su zajedno s templerima pomagali kralju Don-Jaime-u u osvajanju Valencije.

Dok je prolazila zastrvenim hodnikom što je vodio sa ulice u unutrašnji patio, porodica je pobožno pozdravljala »Virgen de la Reconquista«, — šareni kip potamnele pozlate, isklesan od gruba kamena, — koja sedi na rimskoj stolici što su je donela braća ovog ratničkog reda. Gusto lišće nakostrešenih narandži skrivalo je zidove, poernele duboreze i velike, zazidane prozore crkve, na čijim su istaknutim stubovima počivala trošna čudovišta aždajina lika.

Ovoj romantičnoj spoljašnosti veoma je malo odgovarala jedna jedina crkvena lada. Barokni ukus XVIII veka pokrio je gotski svod kružnim lukovima, i, sem toga, prevukao zidove gipsom. Ali oltarski nasloni, grbovi i nadgrobni spomenici Jovanovaca sa svojim gotskim natpisima preživeli su ovu nemilosrdnu prepravku, i to je bilo dovoljno da održi beležnikovo oduševljenje.

Sem toga, u obzir je dolazila još i odličnost vernika u ovoj crkvi. Malo ih je, ali su odabrani, — i uvek isti. Poneke, iznemogle i bolesne od gihta, dovodio je do sedišta sluga, a takođe i suprug u skromnom ogrtaču, dok su drugi slušali misu stojeće, ispružene glave s likom ptice grabljivice i ruku skrštenih na grudi. Prema godišnjem dobu, na rukama su im bile crne končane ili crne vunene rukavice. Ferragut ih je sve poznao, znao im je imena još iz provanalskih pesama Mosena Febrera, koji je opevao borce što su radi opsade Valencije pohnali iz Aragona, Kalabrije, Južne Francuske, Engleske a takođe iz Nemačke.

Po svršetku mise ove dostojanstvene ličnosti pozdrav-

ljale su se lakim klimanjem glave: »Dobro jutro«. Za njih se sunce tek sad rađalo, prethodni časovi nisu se brojali. I beležnik je odgovarao blagim glasom: »Dobro jutro, gospodine markiže... Dobro jutro, gospodine barone«. Njegovi odnosi nisu dalje išli, ali je prema njima osećao simpatiju, kao što je gaje stalni posetioci nekog lokala, koji se godina-ma pogledaju prijateljskim očima, iako se ograničavaju samo na ućtiv pozdrav.

Njegovom sinu Ulisu bilo je dosadno u mračnoj polu-praznoj crkvi. Sunčevi zraci koji su odozgo koso padali i po čijem su zlatu poigrali prašina i muhe, svraćali su mu čežnjive misli na zelena polja huerte i na bele prilike njihovih majura, na crne perjanice lučkih parobroda i trostruke nizove plavih, penušavih valova što se razbijaju o mrku obalu.

Kad prestade blesak vezena ornata, a na predikaonici se pojavi drugi sveštenik u crno-beloj odeždi, Uliis skrete pogled na bočnu kapelu. Propoved je za njega značila pola časa sanjarenja, koje je njegovu maštu ispunjavalo šarenolikim slikama. Oči su mu u kapeli sv. Varvare potražile najpre neukusni kovčeg od obojena drveta, koji je bio smešten visoko u zidu i nosio natpis: »Aquí yace doña Constanca Augusta emperatriz de Grecia«.

Reč Grčka delovala je na mališanovu dušu magičkom snagom. I njegov kum, advokat Labarta, poeta laureatus, nije je mogao izgovoriti da mu oči ne zablistaju. I kadkada se tajanstvenoj čaroliji ovog imena pridruživalo još jedno, još zani-

mljivije i još čežnjivije: Vizantija! Kako se samo moglo desiti da ostaci ove visoke gospe, gospodarice daleke zemlje bajki, počivaju u ovoj sumornoj valencijskoj kapeli? I to u kovčegu sličnom sanduku u kome beležnik na tavanu čuva raznorazne stare stvari?...

Jednog dana posle mise čuo je od Don Estebana njenu sudbinu. Bila je kći Fridricha II Švabskog, onog Hohenštaufovca koji je svoju sicilijansku krunu više cenio od nemačkog prestola. U svojim dvorovima u Palermu, usred vilinskih, istočnjačkih vrtova, provodio je život sveca i mudraca, okružen pesnicima, jevrejskim, mohamedanskim i hrišćanskim naučnicima, odaliskama, alhemičarima i divnom saracenskom telesnom stražom. Sastavljao je zakone kao juris consulti staroga Rima i istovremeno pisao prve italijanske stihove. Čitav njegov život bio je neprekidna borba protiv papa, koji su bacali na njega anatemu za anatemom. Da bi stekao mira, uze krst i pođe da osvaja Jerusalim. Ali Saladin, takode filosof svoje vrste, ubrzo se složi sa svojim hrišćanskim drugom. Posed malog grada, okruženog pustinjom, s jednim praznim grobom ne zaslužuje da se ljudi već stolicima ubijaju oko njega. Saracenski monarh predade mu snishodljivo Jerusalim, što potstae papu da ponovo prokune Fridriha, jer je bez prolivanja krvi osvojio sveto mesto.

»Veliki čovek«, promrmlja Don Esteban s puno divljenja, ali bojažljivim glasom. Ta bio je svakako svestan da ga njegovo oduševljenje prema onim dalekim vremenima prisiljava da čini ovaj ustupak jednom neprijatelju crkve.

Vizantiskom caru, Jovanu Duki Vatacu, koji je bio pre-
valio pedesetu, dade Fridrih svoju četrnaestgodišnju kćer
za ženu. Konstanca je bila njegovo vanbračno dete koje je
priznao, — plod njegova harema, gde su se sretale saracen-
ske lepotice s italijanskim markizama. I siroto dete, koje je
otac iz političkih razloga udao za »jeretika Vatacu«, živelo
je dugi niz godina na istoku sa svim sjajem jedne vizantiske
carice, odevene u krute odeće, na kojoj su vezovi pretstav-
ljali prizore iz Svetog pisma, dok je na nogama nosila pur-
purne cipelice sa zlatnim orlom, poslednjim simbolom veli-
čanstva Rima.

U prvo vreme sedela je u Nikeji, pribežištu grčkih ca-
reva, dok se Carigrad nalazio u rukama krstaša, koji tamo
postaviše latinsku dinastiju. Kad je zatim, posle Vatacove
smrti, odvažni Mihailo Paleolog povratio Carigrad, otimaše
se ovaj pobedonosni pustolov za ruku carske udovice. Neko-
liko godina se odupirala njegovom obletanju i najzad uspela
da joj njen brat Manfred, novi kralj Sicilije, omogući povra-
tak u otadžbinu. Fridrih II umro je, a Manfred se borio kako
protiv papskih trupa, tako i protiv Francuza pod Karlom
Anžujskim, kome je papa obećao sicilijansku krunu. I sirota
grčka carica stiže taman da sazna za smrt svoga brata u bici
kod Beneventa. Sa svojom snahom i njenom decom morala je
da pobegne u tvrđavu Lucera dei Pagani, što su je branili
Saraceni, jedini koji su ostali verni Fridrihu.

Ali crkveni ratnici uzeše utvrdu na juriš. Manfredova
žena dopade tamnice, gde joj se ubrzo i život ugasi. I mrak

proguta poslednje izdanke porodice koju je Rim prokleo. Oko vizantinske carice lebdela je smrt: za hrabrim Manfredom došao je njen polubrat, jadni i pesmama bogati Enzo, i nekoliko godina kasnije umre joj pod krvničkom sekirom i nećak, viteški Konradin, zato što je pokušao da brani svoja prava. Pošto se anžijska kuća nije imala šta da boji ove Vizantinke, pobedilac je prepusti njenoj sudbini, usamljenu i nezaštićenu kao neku šekspirovsku princezu.

Kao udovici cara Jovana Vataca pripadala su joj u Anatoliji tri značajna grada s prihodom od 3000 zlatnih vizantinaca, koji nikada nisu stizali do nje, i gotovo iz milosrđa neki brod poveze je u susret mirisnim obalama valeuciskog zaliva, gde se njena nećaka, Manfredova kći, udala za infanta Don Pedra aragonskog. Uzalud joj ovaj ponudi bogati feud. Umorna od pustolovna života, više je volela da stupi u skromni manastir sv. Varvare. Možda je ponekad u hladnoj manastirskoj ćeliji pomišljala na zlatni mozaik dvorca na nikejskom moru, na purpurni šator u bujnim vrtovima, pod kojim je Vatac hteo da umre, na divovske zidine Carigrada i kubeta Sv. Sofije.

Ulis se istina divio istoriskom znanju svoga oca, ali je ipak zato pokazao i izvesnu nezahvalnost.

»Moj kum ume sve bolje da mi objasni...«

Kad bi dete za vreme mise pogledalo na kapelu sv. Varvare, oči su mu ubrzo sletale na sumorni kovčeg, jer mu je pomisao na telo pretvoreno u prah ulivala odvratnost. Ova Doña Constanza za njega nije postojala. Njega je zanimala

samo ona druga, čija je slika visila na istom zidu na izvesnom otstojanju. Doña Constanza imala je gubu, bolest koja tada nije štedela ni same carice, pa ju je izlečila Sancta Barbara. Ovo čudo htela je slika da ovekoveči. Na njoj je svetica u širokoj haljini i nabučenim rukavima s razrezom, haljina dame XV stoleća, kako se milostivo saginje carici, koja ponizno kleči pred njom kao neka valenciska seljanka, ali s bogatim nakitom. Uzalud je Don Esteban uveravao da je slika načinjena stotine godina posle caričine smrti, — dečakova mašta prezrivo je prelazila preko ovog prigovora. Onako kako je platno prikazuje, takva je morala i biti Doña Constanza: plava, krupnih crnih očiju, lepa i stasita, kako i priliči jednoj ženi koja je navikla da nosi vladarski ogrtač i koju je samo pobožnost mogla da navede da navuče odeću seljanke.

Slika carice zaokupljala je njegove detinje misli. Ako bi ga ponekad noću spopao strah u prostranoj dvorani, koja mu je služila kao spavaća soba, dovoljno je bilo da se seti gospodarice Vizantije, pa da odmah zaboravi sav nemir zbog hiljade čudnih šumova stare kuće. »Doña Constanza!...« Obgrliv uzglavlje, kao da je to glava carice, sklapao je očne kapke i video njene crne oči materinski i nežno upravljene na njega.

U svima ženama, s kojima je dolazio u dodir, nalazio je ponešto od one što već šest stotina godina počiva gore u zidu.

Kad bi njegova mati, blaga i bleđa Doña Cristiua, napu-

štala za trenutak svoje dužnosti domaćice da bi mu dala poljubac, njen osmeh ga je potsećao na caricu. Kad bi ga Visanteta, mrka i tamnooka devojčica sa huerte, vodila u postelju ili ga budila za školu, Ulis bi je ponekad zagrlio s iznenadnim oduševljenjem, kao opijen snažnim, čednim mirisom što je izbijao iz mlade sluškinje. »Visanteta! Oh! Visanteta!...« Tako su morale mirisati carice, tako su im morale biti meke ruke.

Iz igara i knjiga što ih je Ulis čitao, Don Esteban je pomalo naslućivao snagu sinovljeva unutarinja života.

»Ah, ti lakrdijašn!... Ah, ti sanjalico! Isti si kao tvoj kum!«

I u beležnikovu osmehu ogledalo se isto toliko njegovo potcenjivanje nekorisnog idealizma, kao i njegovo poštovanje prema umetnicima, — poštovanje blisko obožavajuju, što su ga Arabljani pokazivali prema pomućenosti uma, koja im je izgledala kao dar Božiji.

Doña Cristina čeznula je svom dušom svojom da joj sin, jedino dete, mažen i pažen kao naslednik prestola, postane sveštenik. U mislima ga je već videla kako služi svoju prvu misu, videla ga je kao kapetana... prelata. I možda, možda će se druge žene, kad ona ne bude više tu, diviti njenom Ulisu u crvenom ogrtaču kardinala-arhibiskupa, — pred njim zlatan krst, a oko njega pratnja stihara i mantija, — i zaviditi majci koja je donela na svet ovog crkvenog velikodostojanstvenika.

Da bi u ovom smislu uticala na raspoloženje svoga sina,

uredila je kapelu u jednom sporednom salonu ogromne zgrade. Tu su se slobodnih popodneva sastajali mali Ulisovi drugovi, koji su tamo hitali iz dva razloga: pre svega, privlačila ih je draž »igre sveštenika«, a zatim, mamila ih je ukusna užina, koju je Doña Cristina lično pripremala, da bi zadovoljila čitavo sveštenstvo ove zajednice.

Svečanost je počinjala besnim zvonjenjem zvona, koje je bilo obešeno na vratima salona. Klijenti koji su u prizemlju čekali na beležnika, zapanjeno su dizali glave, jer je strahovita buka odjekivala do poslednjeg kuta ove inače tihe kuće i uznemiravala čak i obližnje mirne ulice, kroz koje su tek pokatkad prolazila po neka kola.

Dok je nekoliko dečaka palilo sveće i prostiralo na oltar lep čipkan pokrov, rad Doñe Cristine, Ulis i njegovi najbliži drugovi su pred očima vernika navlačili zlatom vezeni ornat za misu. Ah, majka, koja je virila kroz pukotinu na vratima, jedva se uzdržavala da ne utrči unutra i ne poljubi svoga Ulisa! S kakvom samo ljupkošću podražava pokrete i klečanje sveštenika!...

Dotle je sve bilo dobro. Sveštenik i njegova dva službenika pevali su na sav glas pred piramidom sveća, a hor vernika odgovarao je kraj suprotna zida, — ali postepeno s nestrpljivim podrhtavanjem u glasu. I odjednom se stadoše buniti. Eto ti, šizma, jeres! Oni pred oltarom dosta su činodeljstvovali kao kapelani... Sad je došao red i na njih, na ostale, da navuku blistave ornote! Ali su se uzalud pozivali na sporazum: sveštenstvo — u njegovom držanju počivalo je

čitavo dostojanstvo prisvojenih prava — nije se svlačilo. I tada stadoše bezbožne ruke da tegle svetu odeću, da je profanišu, čak i da je cepaju. Krici, udarci, gužva... Slike i sveće poleteše na pod... Sramota i užas, kao da je Antihrist upravo prispeo na svet.

Ulisova mudrost učini kraj borbi.

»Hoćemo li da se igramo na pôrche-u?«

Pôrche je bio ogroman tavan. Svi prihvatiše oduševljenje. Dosta crkve! I kao jato ptica pojuriše preko stepenika, popločanih šarenim kamenom, gde su se kroz rupe mestimično videle cigle, postavljene ispod kamenova. Valenciski grnčari XVIII veka ukrašavali su fajanse hrišćanskim i berberskim galijama, pernatom divljači iz obližnje Abufere i svim vrstama voća. Video se takode i lovac s belom perikom kako galantno nudi cveće nekoj seljanci. Ne treba zaboraviti ni konjanika između kuća i drveća, koje seže konjima jedva do kolena.

Divljom plahovitošću najstrašnijih istoriskih najezdi upade bučno jato na tavan. Isto tako brzo šmugnuše mačke i pacovi u svoje rupe, a prestrašene ptice odlepršaše kroz badže na krovu.

Siromah beležnik!... Nikad se nije vraćao praznih šaka, kad bi ga iz grada odvelo poverenje bogatih seljaka, za koje je sâm on ovaploćavao svu pravničku nauku. Trgovci starina nisu tada još otkrili Valenciju, gde su se čak i ljudi iz naroda stolicima oblačili u svilu i gde su se nameštaj,

tkanine i keramika činili zasićeni svetlošću večno jarka sunca i plavetnilom uvek vedra neba.

Kao član arheoloških društava Don Esteban smatrao je svojom dužnošću da skuplja starine. I tako je punio svoju kuću svim i svačim do čega bi mogao doći na svojim putovanjima. Mnoge komade donosili su mu i sami njegovi klijenti koji su poznavali njegovu naklonost. Na zidovima nije već više bilo slobodna mesta za nove slike, a veliki saloni bili su krcati nameštaja, tako da su sve nove tekovine odlazile na pôrche. Bar privremeno, kasnije kad se bude povukao u miran život, pomišljao je Don Esteban da na obali, uz samo selo odakle je poticao, sagradi srednjovekovni zamak, — što srednjovekovniji, — gde bi svaki pojedini komad dobio pristojno mesto.

U međuvremenu su mnoge stvari, koje je beležnik donosio i ostavljao u odclenja prvog sprata, odlazile tajanstveno na tavan, kao da su im noge uarasle. Doña Cristina koja je sa služavkom živela u večnoj borbi protiv prašine i paučine sve trošnije zgrade, osećala je srditu mržnju prema svemu što se nazivalo starinom.

Ovde gore dečaci se nisu imali bojati oskudice u stvarima za prerusavanje radi njihovih borbi. Valjalo je samo da zavuku svoje ruke u ma koji bilo sanduk, čije je drvo pri otvaranju pucalo, dok su se vrhovi polomljenih gvozdenih okova lagano odvajali od rasklimatanih klinaca. I žurno su deca navlačila ogrtače hez rukava od grimizne, vremenom potavnele svile i razmahivala ubojne mačeve i paradne špade

s drškom od sedefa, dok su se druga opet uvijala u pokrivače od cenjena brokata, u odeću seljanki izvezenu zlatnim cvetovima ili krute krinoline koje su šuštale kao hartija.

Kad bi se umorili od zveke ukrštenih mačeva i smrtonosnog padanja na zemlju, predlagao bi Ulis sa ostalim pristalicama odlučnijih podviga igru »lopova i žandarma.« Razume se da su lopovi mogli biti samo rđavo obučeni. Onda su preturali po hrpi stvari izbledele boja, — sargije, kako su mislili, gde se ipak pri bližem pretraživanju mogu opaziti noge, ruke, glave a i lišće kao pozelenela kovina. Bilo je izatkanih tapeta po uzoru na Tiziana i Rubensa, koje su seljaci isekli da njima čiste svoju burad za ulje ili da ih upotrebe kao pokrivače za svoje mazge, a koje je Don Esteban čuvao samo iz istorijskog pijeteta. U to vreme ovakvi tapeti od tkanina nisu imali nikakvu vrednost. Radnje trgovaca odećom u Valenciji krile su stotine ovakvih komada, koje su na Brašančevo vešali na ograde praznih placeva po ulicama kuda je prolazila procesija.

Ponekad su deca po Ulisovom nagovoru igrala »Indijana i Konkvistadora« što u njihove dečje pokolje nije uostalom unosilo znatnu promenu. Među brdima knjiga što ih je nagomilao njegov otac, mali Ulis otkrio je jednu koja je bila štampana na dva stupca s bezbrojnim drvorezima i opisivala pomorska putovanja Kolumba, ratove Fernanda Corteza i podvige Pizzara.

Ova knjiga izvršila je dubok upliv na čitav Ulisov život. Kasnije, kao zreo čovek, nalazio je vrlo često u korenu svo-

jih želja i postupaka slike, koje mu je ulila ova knjiga u foliju. Od teksta je pročitao samo pojedina mesta, ali su mu se slike činile divnijim od svih slika na tavanu.

Vrhom mača povlačio je onda crtu, upravo onako kao Pizarro na ostrvu del Gallo pred svojim obeshrabrenim saputnicima, koji su se spremali da odustanu od ovog zavojevačkog plana.

»Svaki dobar Španac neka prekorači ovu crtu!«

I dobri Španci, desetak dečaka u ogrtačima što su se vukli za njima i mačevima čija im je drška dopirala do usta, okupljali su se oko svoga vođa, koji je podražavao junačke postupke onog konkvistadora.

Onda bi odjeknuo ratni poklič: »Napred na Indijance!«

Sporazumeli su se da Indijanci, nakićeni petlovim perima, imaju da beže. Ali su ovi hežali na sasvim nečastan način, peli su se na stolove i ormane, podizali piramide od stolica i počinjali da knjigama obasipaju svoje gonioce. Časne knjige, čije su kožne korice izrađene u najtamnijim zlatnim ukrasima, veličanstveni folijanti iz svetla pregamenta treskali su na pod i raspadali se. I kiša štampanih ili pisanih stranica i požutelih slika u drvorezu pljuštala je po podu, kao da stare knjige, umorne od života, prosipaju krv i utrobu.

Buka ovog konkvistadorskog rata privuče Doñu Cristinu na lice mesta. Ah, ubuduće zabrani ovim malim đavolima, bučnim pustolovima, posete tavanu, koji su oni više voleli od mistična zanosa napuštene kapele. Naročito su Indijanci izazvali njeno preneraženje. Da bi donekle naknadili svoju

ponižavajuću ulogu, bezbožnim nožnicama su čitave tapete isekli u talasave odore, pri čemu su se brinuli da im glava nekog junaka ili neke božice dode na grudi.

Lišen drugova, Ulis otkri čari na tavanu usred puckaranja greda i starog nameštaja, usred tišine koju je oživljavala šušlava trka nevidljivih životinja, neobjašnjivi pad neke slike ili rušenje neke hrpe knjiga, osećao je divne jeze straha. I uprkos sunčevih zrakova koji su probijali kroz badžu, mislio je kako ga okružuje čitavo tajanstvo noći. Ova usamljenost, koju je po volji mogao da nastanjuje, dopala mu se — ljudi od mesa i kostiju samo su mu smetali kao neumesni šumovi koji nas trzaju iz nekog lepog sna. Tavan, ta bio je to stoletni svet, pripadao je potpuno njemu i pokoravao se svima njegovim maštanjima.

Čučao je u nekom sanduku bez poklopca i ljuljao se, podražavajući pritom riku bure. Nije li to neka karavela, galija, brod iz starih knjiga s lavovima i krstovima naslikanim na jedrima, s uzvišenjem na fari i izvajanom figurom na kljunu, koja se zagnjuruje u talase da opet izroni sva orošena.

Trzajima i klaćenjem prispeva najzad sanduk uz strmu obalu neke škrinje, u trouglasti zaliv između dva ormana ili uz blagi žal neke hrpe tkanina. I moreplovac, u pratnji bezbrojne, zamišljene momčadi, iskače s mačem u ruci na obalu, uspinje se uz brdo knjiga — Andi — i probada nekim starim kopljem nekoliko folijanata: zastava je pobodena.

»Pa zašto ne bih postao i konkvistador? ...«

Sećao se doduše izvesnih razgovora između njegova oca i kuma, prema kojima je sada sve poznato na zemlji. Ali, ipak ... nešto je već ostalo da i on otkrije!

Kad bi mu se dosadila ova igra puna mašte, stao bi da posmatra slike iz prošlih vremena, nagomilane na podu. Najviše je voleo slike žena: gospođe — kako ih je Velasquez slikao — kratke kovrdžave kose i s trakom preko slepoočnica, a onda gospođe duga lica naredna stoleća trešnjevih usta, s dva mladeža na obrazima i tornjem od bele, naprašene kose.

Među ljudima bio je i neki biskup, neki dečaćki biskup, čije su ga zapovedničke oči izazivački gledale. Ove oči su mu isterivale strah, pa se reši da svrši s njima. »Na!« I njegova mač dva puta probode staro platno ... Iste večeri pričao je beležnik kumu, pozvanom na večeru, o slici koju je pre izvesnog vremena kupio na nekoj javnoj prodaji u okolini Játive, grada koji je Don Estebanu ulivao veliko interesovanje, pošto su Bordžije poticali iz nekog obližnjeg sela. I oba gospodina bili su mišljenja da je onaj mladalački prelat mogao biti samo Ćezare Bordžija, koga je njegov papski otac imenovao sa šesnaest godina za arhibiskupa Valencije. Odlučio da prvom zgodom ispituju detaljnije sliku, — i Uliis oseti kako mu zalagaji zastaju u grlu.

Ali još veće uživanje od smelih plovidbi morem po tavanu značila je za njega poseta kumovoj kući. Advokat Don Carmelo Labarta bio je u njegovim očima ovaploćenje jednog ideala — slavom ovenčana pesništva! I Don Esteban

govorio je o njemu s puno oduševljenja, iako nije mogao pri-
gušiti izvesno sažaljenje.

»Ah, ovaj Don Carmelo!... Prvi pravnik našeg doba! Lopatom bi mogao zgrtati novac, ali ga stihovi više privlače nego parnice.«

Ulis bi bio sav uzbuđen, kad bi stupio u kumovu sobu za rad. Iznad dugih redova knjiga uza zid stajala su velika gipsana poprsja visokih čela i praznih očiju, koje su izgleda predstavljale neko beskrajno ništa. I dečak je ponavljao njihova imena, od Homera do Viktora Igoa, s nekim strahopoštovanjem kao da kazuje neku glavu iz žitija svetaca. Onda bi njegov pogled potražio drugu jednu glavu, isto tako dostojanstvenu, ali ne toliko belu glavu s plavom, prosedom bradom i bakarnim nosom. U blagim očima Don Carmela počivala je sva ljubav postarijeg neženje koji oseća potrebu da osnuje porodicu. On je na krštenju i dao detetu ono ime, kome su se školski drugovi naizmenice divili i rugali. I koliko je puta pričao malom Ulisu pustolovinu moreplovca, kralja od Itake, — strpljivo kao deda koji unuku iznosi život nekog sveca.

Isto poštovanje pokazivao je dečak i prema velikim uspomenama u kući: vencima sa zlatnim listovima, srebrnim peharima, mermernim kipovima, plaketama na somotu, — sve što je Don Carmelo Labarta, neumorni borac lepih večtina, izvojevao na takmičenjima pisaca.

Ako se objave igre cveća, onda učesnici žive u večnom strahu, da bi i Donu Carmelu moglo pasti na pamet da za-

želi da digne neku nagradu. I zaista, znao je čudnom lakom-
ćom da odnese nagradu, jednostavni cvet, za najbolju odu,
zlatni pehar za najlepšu ljubavnu romancu, figuru — name-
njenu za najnaučnije istorisko delo, mermerno poprsje —
čežnju pripovedača, pa čak i umetničku bronzu — određenu
za filozofsku studiju. Ostali takmičari morali su se zadovo-
ljiti ostacima. Na njihovu sreću, Don Carmelo se ograniča-
vao na književnost svoje uže domovine, i jedino ruho njego-
ve muze bio je stih u valenciskom narečju. Sem Valencije i
njenih prohujalih krasota izgledala mu je još samo Grčka
dostojna njegova divljenja.

S ushićenjem su oči maloga Ulisa počivale na usnama
njegova kuma, kad bi ovaj pričao o svojim slavljima, svojim
putovanjima u Madrid i u Južnu Francusku, svome »prijate-
lju Mistralu«. Ali čim bi izbilo dvanaest časova, Labarta je
odmah prekidao. Netačnosti u pogledu ručka i večere nije
trpeo.

»Doña Pepa! Imamo gosta!«

Zavesa se digne. Pojave se pune grudi na svirepo ute-
gnutom telu. I dok se Uliku prijateljski smeška glatko i oza-
reno lice, okruglo kao pun mesec, ude i ostali deo prilike:
četrdeset mesnatih, svežih i nabujalih godina.

Beležnik se ponašao prema Doñi Pepi, koja je već pet-
naest godina verno čuvala pesnika, kao što i zaslužuje osoba
koja pripada porodici. I Doña Cristina hvalila je njenu bri-
žljivu negu, ali nikada nije izrazila želju da je upozna.

»Šta ćeš?« izvinjavao je njen muž velikog čoveka.

»Umetnik je, a umetnici nikad ne žive kao što blagi Bog određuje. U izvesnim stvarima ne sme ih čovek ozbiljno uzeti. Šteta, tako odličan pravnik...«

Rado bi Don Esteban bio vodič ovom slepom geniju, kome je za život bila dovoljna skromna renta što ju je nasledio od roditelja. Ali, uzalud mu je pribavljao parnice, čija je važnost stavljala u izgled ogromnu nagradu. Debele svežnjeve akata pokrivala je prašina u Labartinoj kući, i Don Esteban se morao sam brinuti za rokove, koje je njegov prijatelj odavno zaboravio.

Ah, njegov sin biće drugačiji čovek! Video ga je već kako raspolaže velikim znanjem svoga kuma, ali takode i delatnošću i očevim praktičnim smislom. Novac će navirati na vrata kao talas parničnih akata!... Sem toga, Ulis bi mogao zadržati i beležničko zvanje, ovu prašnjavu kancelariju punu ogromnih polica, gde iza zelenih zavesa počivaju žuto-ukoričeni registri, na čijoj su poledini bili brižljivo za beleženi brojevi i slova. Don Esteban poznavao je vrlo dobro vrednost svoje kancelarije.

»Nikakva oranžerija«, voleo je da kaže u trenucima raspoloženja, »nikakvo pirinčano polje ne donosi koliko ovaj posed. Ovde se ne treba bojati ni mraza, ni poplave, niti ma kakve nepogode.«

Kad je pesnik pozivan na obed, onda je posle jela budućnost beležničkog zvanja predstavljala glavni predmet razgovora.

»Šta bi hteo da postaneš?« pitao je Labarta svoje kumče.

S nemom molbom upravljale su se majčine oči na mališana: »Kaži arhibiskup, čedo moje.« Za dobru sešnoru njen sin nije mogao ničim drugim početi u crkvenoj hijerarhiji.

Beležnik se međutim izražavao kao da je potpuno siguran u svoju stvar, iako nije pitao onoga koga se najviše ticalo:

»Postaće ugledni pravni naučnik kome će durosi padati sami u šaku kao da su centavosi. Prilikom universitetskih svečanosti nosiće togu od grimizne svile i uglastu kapu, znak visokog doktorskog dostojanstva. Sa strahopoštovanjem slušaće ga studenti okupljeni oko njegove katedre, i ko zna da mu i ministarska fotelja ne namigne jednog dana!...«

Ulis prekide ove slike buduće veličine.

»Kapetan ću da budem!«

Pesnik mu odobri. Podlegao je nagoni privlačnoj snazi kojom deluju ogrtač i sablja na sve miroljubive i učmale ljude. Kad ugleda uniformu, njegovu dušu zaokuplja nežno uzbuđenje služavke kojoj se udvara neki vojnik.

»Dobro! Vrlo dobro!« reče Labarta. »Ali kakav kapetan?... Artiljerac? Ili možda đeneralštabni?«

Tajac.

»Ne, pomorski kapetan!«

Don Esteban je kršeći ruke pogledao u tavanicu. Isuviše

je dobro znao ko je kriv za ovu glupu ideju, ko njegovom sinu puni glavu ovakvim ludostima.

I mislio je na svog brata, lekara, koji je živeo sasvim povučeno u roditeljskoj kući, dole na obali. Izvanredan čovek, ali pomalo nastran. Ribari su ga zvali »doktor«, ali ga je pesnik Labarta krstio »Triton«.

MAJKA AMFITRITA

Kad bi se s vremena na vreme Triton pojavio u Valenciji, pažljiva Doña Cristina menjala je porodični jelovnik. Triton nije jeo meso, i njena domaćička duša sa zebnjom je pomišljala na skupe ribe u gradu.

Prisustvo lekara unosilo je u miran i uredan kućni život teške poremećaje. U zoru, kad su svi ukućani još uživali u poslednjem snu i dok je unutra nejasno dopiralo kotrljanje kola i zvonjenje na jutarnje, treskala su vrata i škripale stepenice pod njegovim teškim koracima. Nesposoban da ostane među četiri zida čim stane svitati, Triton je odlazio napolje. Idući za maticom ranilaca, dospevao je na trg gde je zastajao pred cvećarskim tezgama, čiji je izbor naročito privlačio ženske kupce.

Nehotice su pogledi žena skretali na njega s izvešnom mešavinom radoznalosti i straha. Poneka bi zbilja porumnela na pomisao kakav bi mogao biti zagrljaj ovog strašnog diva koji uliva strepnju.

Ispod mrke kože njegova atletska tela ocrtavaju se samo žile i mišići. Ni traga od sala. Odbačeno je sve što ne

može da služi razvitku snage. Po Labartinu mišljenju ličio je na Posidona. — kako su ga videli prvi grčki pesnici, — crne kudrave kose, opaljena lica slanin vazduhom i talasaste, razdeljene brade, kao da ju je oblikovala morska voda što se sliva u kapljicama. Udarcem lako spljošteni nos i male, kose oči davale su njegovom licu izraz azijatske divljačnosti, koja je međutim odmah nestajala čim bi osmejak pokazao blistave, skladno usadene zube mornara, koji je navikao da se hrani usoljenim mesom...

Prilikom njegovih poseta Valeuciji, vidali su ga kako prvih dana s oklevanjem korača ulicama. Kola su ga činila nesigurnim, i bilo mu je neprijatno kad se prolaznici očesu o njega. Čitav saobraćaj ovog provinciskog grada izgledao mu je nepodnošljiv, iako je obišao najveća pristaništa obe hemisfere. Naposletku bi se nagonski uputio luci da opet nade svog večnog prijatelja, more, koje ga svako jutro prvo pozdravlja, kad tamo na Marini otvori vrata svoje kuće.

Užurbanost na keju, čegrtanje dizalica, kotrljanje kola i potmulo pevušenje lučkih radnika, sve mu je bilo kao muzika mladosti, kada se kao mladi brodski lekar vozio preko-oceanskim parobrodima. Nežnim pogledom obuhvata sliku pristaništa: zadimljene parobrode, jedrenjake čija se jedra blistaju na suncu, kule od sanduka narandži, piramide luka, zidine od vreća pirinča i neprobojne redove buradi vina, koja su pribijala trbuh uz trbuh. Roj radnika unosio je ove proizvode na brod, dok je druga gomila mrava istovarivala prispeću robu: brda engleskog uglja, vreće žita s Crnog Mora,

bakalar s Nove Zemlje koji je pri padu ispunjavao vazduh sitnom sonom prašinom, i velike žute grede koje su još sačuvalе miris smole iz norveških šuma.

Narandže i luk, što su ispali iz sanduka i iz čijih raspu-klih ljuski curi sladak ili ljut sok, brzo se kvare na užarenom suncu. Oko brda pšenice poskakuju jata vrabaca lepršajući bojažljivo krilima, kad bi se neki koraci približavali. A ispod plavog svoda nad pristaništem neumorno su proletali galebovi sa Sredozemnog Mora, maleni, gizdavi i heli kao golubovi.

Tritonu, koga je sinovac ponekad pratio, pričinjavalo je radost da mališanu ukazuje na vrste i obeležja pojedinih brodova. A kad mu je bilo jasno da je Ulis u stanju da pobrka brig s fregatom, zaškripeo bi razjareno zubima:

»Pa kog vruga vas onda uče u gimnaziji? . . . «

Kad bi ga put naneo pokraj časnih građana Valencije koji su sedeli na keju s udicom u ruci, bacao je Tritou sažaljiv pogled na njihove prazne korpe. Kod kuće bi već pre-sunčeva izlaska imao na dnu svoga čamca više no što mu je potrebno za nedelju dana. Kukavni varošani!

S poslednjeg, najistaknutijeg grebena što cepa talase, lutao bi pogledom po beskrajnoj pučini i opisivao sinovcu skrivene tajne na vidiku. S leva, iza plavog brega Oropesa, koji je pretstavljao granicu Valencije, video je u mašti bogatu Barcelonu, gde su živeli mnogi njegovi prijatelji, Marselj — poslednje ishodište istoka prikovano za Evropu, i

Đenovu, čije palate streme u visinu kao i bele stepenice na zelenim padinama brežuljka.

Onda mu se pogled izgubi na suprotnu stranu vidika. Bio je to put srećne mladosti. Pravo pred njim ležao je Napulj sa svojim zadimljenim brdom, svojom muzikom i svojim igračicama, čije uši krase veliki oboci. Zatim dolaze grčka ostrva i naposljetku vodeni put za Carigrad, a još dalje, na ivici ovog velikog tržišta, Crnog Mora, reda se niz pristaništa, u kojima su Argonauti, zagnjurivši se u vrzino kolo rasa, zaboravili na svoje poreklo, maženi mačjom umiljatošću Slovena, istočnjačkim obiljem i jevrejskom pohlepom.

A s desna je Afrika. Video je egipatska pristaništa, čija tradicionalna korupcija kao neka trula i po danu pospana močvara počinje da se budi, čim sunce stane da se kloni. Tamo je i Aleksandrija u čijim kafanama igraju lažne Almeje, odevene samo jednom maramicom... koju drže u ruci, i gde je svaka žena druge narodnosti i svi jezici sveta odjekuju u horu.

Zamišljeno protrlja lekar svoj ulubljeni nos. Potsećao ga je na jednu vruću noć u Egiptu, čiju je zaparu viski još više povećao. Opet je video između stolova naga tela lepotića na prodaju, pomodrela lica pomoraca sa severa, tuču i boksovanje u mraku, odakle je raskrvavljena nosa umakao na svoj brod, koji je srećom u svitanje dizao kotvu. Kao i ostali ljudi Sredozemlja, nije nikada išao na suvo bez noža, skrivena u pasu... i on mu je prokrčio prolaz.

»Kakva vremena!« pomislio je Triton s više tuge no

kajanja i dodao kao neku vrstu izvinjenja: »The, onda mi je bilo dvadeset i četiri!«

Ove uspomene navedoše ga da pogleda neki daleki, plavičasti masiv, koji je za golo oko izgledao kao odvojen od kopna. Bilo je to predgorje koje kruniše Mongo, — veliko predgorje Ferrarius starih geografa, koje s juga zatvara valenciski zaliv.

Kao prava ruka, kojoj nedostaje samo palac, pružaju se četiri prsta u valove: rtovi San Antonio, San Martin, La Nao i Almoraira. Tamo dole, u jednom divljem zatonu, nalazi se Tritonov zavičaj, stoji stara kuća Ferraguta. Prohujalih stoleća Ferraguti su priređivali potere za mavarskim morskim razbojnicima, a kasnije se povremeno bavili krijumčarenjem, ali su uvek odlazili na more, možda još u doba kad su prvi drveni konji poigravali u peni predgorja, kad su Grci dolazili iz Marselja da osnuju Artemision, grad božanske Artemide, koji je, prekršten zatim po rimskoj boginji Diani, zadržao najzad ime Denia.

U toj kući htéo je Triton da živi i da umre. Nije više imao želje da vidi tuđe zemlje, već je naprotiv osećao potrebu da se nastani kao što to zahvati morske skitnice i privije ih uz neku stenu na obali kao mekušce uz rukovet algi.

Uskoro mu dodijaše šetnje po pristaništu. Valencisko more, zamućeno vodama Guadalaviara i kanala za navodnjavanje, nije bilo more za njega. Kad bi u brdima Aragona padale kiše, u zaliv bi se slivala blatnjava bujica, koja je njegove talase bojila crvenim, a njegove penušave krune

žutim. Sve ribe su Tritonu imale ukus mulja. A sem toga, morao se odreći uživanja da svakodnevno ispliva na pučinu, jer kad se jednog zimskog dana počeo da svlači na obali, dotrčali su ljudi sa svih strana kao da se desilo neko čudo.

»Odlazim«, reče bratu i snasi: »Ne razumem kako možete ovde da živite!«

Jednom uporno navali da povede svoga sinovca. Dode leto, i s njim tri meseca školskog raspusta za Ulisa. Pošto su ga poslovi vezivali za grad, beležnik smisli da potraži obližnji Cabanal, čiju su ružnu obalu prosecali kanali gadna zadaha. Zar ne bi bilo bolje da stricu poveri dečka koji se od škole usukao i ubledeo, da tamo dole postane snažan i okretan kao delfin? . . . I nakon oštre raspre mogao je najzad da ga otrgne Doñi Cristini.

Prvo što Ulisu pade u oči pri stupanju u staru predačku kuću, bile su tri fregate što su visile o tavanici trpezarije: tri divna broda koji su imali sve kao pravi veliki brodovi, i jedra, i čekrke, i palamare, i kotvu, i koji bi mogli da zaplove morem s momčadi sastavljenom od liliputanaca — delo njegovog dede, brodovlasnika Ferraguta. Pošto je hteo da obadva svoja sina oslobodi robovanja koje im je nametalo more već stolicima, poslao ih je na universitet u Valenciju. Stariji, Esteban, preuze ubrzo po završenim studijama beležničko zvanje u Kataloniji, dok je mladi, Antonio, studirao medicinu samo iz popustljivosti prema ocu. Ali čim je položio ispit, otišao je kao lekar na neki prekooceanski pa-

robrod. Otac mu je zatvorio vrata na more, — Antonio prođe kroz prozor.

I brodovlasnik Ferragut ostario je usamljen kod kuće negujući svoje vinograde. S beležnikom ga je vezivala živa prepiska, a od mlađeg sina, ljubimca, starome je dolazilo tek retko po neko pismo iz dalekih zemalja, koje je neka- dašnji sredozemni moreplovac znao samo po imenu. Duge dokone časove u senci vinova lišća, na domaku plava, blistava mora, ispunjavao je pravljenjem malih brodova, sve fregate velikih razmera i smelo postavljenih jedara, koje su ga tešile što je čitav svoj život plovio skromnim filjugama s latinskim jedrom, kojima je nosio vino u Cette ili tovario zabranjenu robu u Gibraltaru i na afričkoj obali.

Ulis je ubrzo primetio retku popularnost što ju je stric uživao. Istina, ljudi su se smeškali, kad su govorili o njemu, kao da ga smatraju ponešto luckastim, ali su se istovremeno i divili svojoj domaćoj veličini, koja je poznavala sva mora. A i njegova divovska snaga bila je ponos i užas njegovih sugrađana.

Kad bi mladi momci merili snagu s mornarima engleskih brodova što su u malom pistaništu tovarili suvo grožđe, onda su u slučaju poraza kao utehu pominjali sami sebi: »Ah, kad bi naš doktor ovde bio! . . . Taj bi se uhvatio u koštac s pola tuceta Engleza!«

Jednog vedrog zimskog jutra — doktor je tek od nedavna živio u selu — potrčase ljudi na obalu da bojažljivo motre na usamljeno more. Veterani koji su se grejali na

suncu primetili su svojim izvežbanim očima jedva primetnu tačku, zrno peska što poigrava po ćudi talasa. Čula su se raznorazna nagađanja među ljudima: neka plutača ili neka slomljena katarka? ... nekakva olupina od nekog brodoloma? ... Žene su nagađale kako je to neki davljenik.

Odjednom iskrsnu nova pretpostavka: »Kad bi to bio doktor? ...«

Zapanjeno ćutanje ... Ali gle, komad drveta postade glava, leš se kreće. Neki ribari mogli su naposljetku čak da primete i penu oko grudi, koje prosecaju vodu kao brodski kljun, a zatim i kako ruke zahvataju vodu kao lopatice na točku. Nema sumnje, doktor je! Stadoše pozajmljivati jedan drugom stare doglede, i jasno prepoznaše njegovu bradu kako je zanosi nemirno more, i njegovo lice, stegnuto od napora.

I Triton izide na suvo, nag i s veselom bestidnošću kao neki bog ... Prijateljski je stisnuo ljudima ruku, dok su žene ciknule i pregačom pokrile oči.

Svi rtovi izazivali su u njemu želju da ih oplovi, sve zatone morao je da premeri sopstvenim rukama, kao vlasnik koji ne veruje tuđim podacima pa sam meri za njima da potvrdi svoje pravo poseda. Čovek se pretvori u brod i kao kljunom proseca svojim grudima penu što preliva grebene, i mirne vode, na čijem dnu svetlucaju hitre ribe između se-defastog rastinja i treperavih zvezda.

Da se odmori, sedne na crne, algama obrasle stene, koje po ćudi talasa rone ili pomaljaju glave i strpljivo čekaju na

noć i slepi brod što se razbija o njih kao orahova ljuska. Kao amfibija prodirao je u neznane morske pećine — u uspavano, ledeno i tajanstveno more, osvetljeno kroz pećinske otvore. Nad njenom prozirnom vodom stoji mrak, i glava plivača postaje kao abonos, njegovo telo kao kristal.

Uveče, sedeći ispod dedinih fregata, osluškivao je mali Ulis stričeve priče o nekom Grku koji je iz noći u noć preplivavao Helespont da bi video svoju dragu. Ovaj podvig mučio je Tritona, pa je stalno pomišljao da još jednom potraži Dardanele, kako izvesni pesnik Lord Bajron ne bi ostao jedini koji je ponovio ovo basnoslovno preplivavanje.

Njegove knjige, pomorske karte prikovane klincima na zidove, stakla napunjena morskim životinjama i biljkama, kao i njegove sklonosti zapanjivali su prosečno mišljenje njegovih sugradana. Žigosali su ga kao naučnika, ali kao naučnika s tajanstvenim oreolom čarobnjaka.

Uprkos svega, svaki je u slučaju bolesti odlazio njemu s puno poverenja, a sirote žene čekale su čitave časove pred njegovim pragom na povratak njegova čamca, da mu pokažu svoga bolesnog mališana. Ali je od ostalih lekara imao tu prednost što nije računao za svoj trud, čak je ponekog pacijenta odašiljao s novcem u ruci.

Doktor je bio bogat, najbogatiji čovek čitava kraja. Svaki dan je njegova domaćica — neka stara sluškinja koja je bila još u službi kod njegovih roditelja — primila iz njegovih ruku ishod ribolova, isuviše dovoljan za obadvoje. I ubrzo je na užarenom uglevlju puckarao kao krv crveni ja-

stog, šireći sladunjav miris, i ključala riblja čorba, gusta od ukusnih i masnih »oscörpa«. Na ucvrčalom ulju u tiganju kupala se rumena koža mladice, a s noža su u vreo lonac skakali komadi još živa mesa morskog ježa i mušice.

Sem toga, u staji je mukala krava nabrekla vimena, a po dvorištu kokotale su desetine kokoški od neiscrpne plodnosti. Triton je kupovao jedino brašno i kafu. I ako bi nakon svojih plivačkih izleta vadio bocu rakije od šećerne trske, činio je to samo da istrlja svoje telo.

Jednom godišnje navalio bi novac. Mlade devojke dolazile su radi berbe grožda, otsecale jedre grozdove i prostirale ih na niske šupe. riurraus, radi sušenja. I tako se dobijalo sitno suvo grožđe, koje su Englezi žudno želeli za svoj puding i čija je prodaja bila obezbedena, jer su iz Severnog Mora redovno dolazili brodovi i odnosili svu herbu. I Triton, koji bi tada video u svojoj ruci pet do šest hiljada pezetas, pitao bi se šta čovek da radi s tolikim novcem.

»Sve je to tvoje«, rekao je sinovcu, kad mu je pokazao kuću.

A takode i čamac, knjige i stari nameštaj, u koji je novac naivno bio skriven, da je svak mogao primetiti.

Ali, iako je Ulis proglašen za gospodara svega što ga je okruživalo, ipak ga je pritiskivao nežni i sirovi despotizam. Kako se osećao daleko od svoje majke, one dobre señore, koja ga je stalno čuvala od promaje i nije ga puštala bez marame oko vrata!

Iz najdubljeg sna trgne ga ovde grubo potezanje za no-

ge — Tritonov način buđenja, — i uzalud se bunilo pospano dete.

»Ustaj, mâli!«

Ili možda nije bio mâli na brodu na kome je doktor predstavljao kapetana i posadu?

Stričeve šape postaviše ga posred udara slana povetarca što je duvao kroz širom otvoren prozor. Laka magla pokrivala je sumorno more, nad kojim su svetlucale poslednje zvezde, spremne na bekstvo, a na olovno sivom vidiku otvarala se ovda-onda blistavo rumena pukotina, rana iz koje je tekla krv.

Dole u kuhinji već se pušila kafa. Žurno je mâli žvakao svoj dvopek i onda se tovario praznim korpama. Ispred njega je s veslima preko ramena koračao kapetan, čija su stopala ostavljala duboke tragove u pesku. Lagano se počelo buditi i selo, dok su se na tamnoj vodi isticala jedra ribarskih čunova što streme otvorenom moru.

Dva snažna udarca veslom odbiše Tritonov čun od mala keja sagrađena od komada stena. Jedro je jako šumelo, nadimalo se na vetru, i ukoseni čun zaplovi sve brže.

S blagim kлокotanjem delila se voda na kljunu. Između čamca i jedra videla se tamna pruga crnog mora, a preko njega rumena obrva. Iz obrve postade šlem, onda polulopta, zatim arapski luk, dok se najzad na vidiku ne uzdiže sunce kao zračna, užarena, blistava vatra. Krvavim rumenilom prelivali su se pepeljasti oblaci, kao bakarna ogledala sevale

su obalske stene, a pena predgorja svetlucala je rumeno kao da je boji neki podmorski vulkan.

»Dobro jutro!« doviknu lekar sinovcu, koji je pokušavao da protrlja i ugreje svoje ukočene ruke.

I ponesen detinjskom vedrinom što je jutarnje rumenilo budi u čovekovoj duši, Triton je stao da šalje svoj bas preko ćutljiva mora. Čas je pevao setne romanse što ih je čuo u mladosti, čas valenciske improvizovane kitice što su ih sročili ribari pri izvlačenju mreža.

U izvesnim malim zatonima spuštao je jedro, i čamac se lako ljuljao i lagano okretao oko bačena sidra.

Kad bi Ulis tu posmatrao vodu u senci čamca, video je dno tako blizu, da mu se činilo kao da bi ga mogao do-dirnuti vrhom vesla. Stene su se presavijale kao staklo, a između njih se kretale biljke kao živa bića, dok su životinje ostajale uporno nepomične kao kamenje. Čun je izgledao kao da lebdi u vazduhu, i kroz tečnu atmosferu što je obavijala ovaj svet ponora, tonule su udice, kojima su hitala jata riba.

Bilo je to treperenje žute vatre, plavih leđa i rumenih otsjaja. Podrhtavajući nemirno, izletale su iz pećina kao munje žive. Druge su plovile mirno. Trbušate, gotovo okrugle, nosile su zlatan oklop krljušti. Uz stene su gmizali svojim dvostrukim redovima nogu ljuskari, privučeni ovim kretanjem koje je remetilo onu samrtnu tišinu morskih dubina, gde svi gone i gutaju, da bi i njih takode neko progutao. A blizu površine plivale su meduze, živi suncobra-

nići opalno bele boje s ljubičastom ili crveno-žutom penom, ispod čijih se pihijastih oklopa kreću snopovi vlakana koji im služe za kretanje, hranjenje i ljubav.

Nije trebalo nijednom uzalud vući udicu, i tako su se brzo punile korpe, da se obadvojici uskoro dosadi ovaj laki lov...

Sunce je gotovo stajalo na zenitu. Nad morem je ležala široka zlatna traka, od koje je svaki talas uzimao sa sobom po komad, a drvo od čamca izgledalo je kao da gori.

»Zaslужili smo svoju nadnicu«, reče Triton. »Sad još malo čistoće«.

Žurno zbaci odeću i skoči u more. Ulis vide kako utonu u prsten od pene. Tek sad izbi jasna dubina ovog basnoslovnog sveta. Mrko telo plivača svetlucalo je kao porcelan, pretvaralo se, što je dublje tonulo, u plavičasti kip od venedijanskog stakla, koji bi se morao razbiti pri dodiru s tlom.

Kao neki bog dubina klizio je kroz vodu, čupao trave i svojim rukama gonio munje od rumenica i zlata, što se skrivaju u pukotinama stene. Prodoše čitavi minuti. Hoće li za uvek da ostane tamo dole? Od straha se detetu stezalo srce.

Odjednom se telo oboji zelenilom, pelo se i pelo... Zeleno prede u mrko bakarnu boju, i nad površinom ukaza se nasmejana doktorova glava, a njegove ruke ponudiše dečku čitavu podmorsku žetvu.

»Sad ti!« naredi zapovedničkim glasom.

Uzalud svi pokušaji da pruži otpor! Kad je Triton video da lepim ne pomaže, upotrebio je grube psovke, i Ulisu je ostalo nejasno da li je sam skočio u vodu ili ga je stric svukao s čamca. Ali nakon prvog iznenađenja imao je utisak kao da se seća zaboravljenih pokreta. Plivao je nagonski i pogodio šta treba da čini još pre no što mu je učitelj pokazao. Neko iskustvo što mu je ostalo od predaka oživi u njemu.

Ali od jednom ga uznemiri misao da dole ispod njega postoji čitav svet. Mašta ga povuče, teška kao topovska dulad.

»Striče... Striče...«

Grčevito se uhvatio za ono mišićavo bradato i nasmejano spasonosno ostrvo. I nepomičan je ostao Triton, kao da stoji kamenim nogama na morskom tlu. Tako je prolazilo prepodne u ribarenju i plivanju. Popodneve su naprotiv ispunjavali pohodi peške stenovitim obalama.

Doktor je visove predgorja poznavao isto tako kao i dubine, koje su ih obrubljivale. Stazama divokoza pentrali su se na vrhove, s kojih se mogla videti daleka Ibiza. Kao užareno rumenilo izronjavala su iz talasa Balcarska ostrva pri sunčevu zalasku. Drugom prilikom tražili su neki put ivicom vode, gde je Triton svome sinovcu pokazivao zaboravljene pećine, u koje se more razlivalo laganim gibanjem, — velike skrivene prostorije, koje su brodovima pružale sidrište sigurno od svakog oka. Ovde su nekada

Berbecri skrivali svoje galiје, da onuda neočekivano izvrše prepad na obližnji grad španske obale.

U ovakvoj jednoj pećini video je Uliс gomilu bala na ispupčenju stene.

»Hajde, idemo dalje!« reče doktor. »Svaki se hrani kako ume«.

Kad bi slučajno sreo nekog usamljenog carinskog čuvara, koji je naslonjen na pušku posmatrao more, poklanjao mu je cigaru. »Siromah momak! Slabo su plaćeni!...« Ali njegove simpatije pripadale su onim drugima, neprijateljima zakona. Nije on uzalud bio sin ovog Sredozemnog Mora, gde su svi — junaci i pomorci — imali nešto gusarsko i krijumčarsko u sebi.

Gusarenje i krijumčarenje: iz njih se ustvari sastojala čitava prošlost svih okolnih obalskih mesta, koja je Uliс video. Stare crkve okruživali su zidovi s puškarnicama za šibu i lubarde, iza kojih su ranije stanovnici tražili pribežište, kad bi dim straže javljao iskrcavanje alžirskih gusara. Pokoravajući se okukama predgorja redale su se stržarske kule, jedna drugoj na dogledu, i ovaj se niz nastavljao prema jugu do Gibraltarskog prolaza, a odatle opet prema severu sve do francuske granice.

Slične kule video je doktor na svima ostrvima zapadnog Sredozemlja, na obalama Napulja i Sicilije: ostaci hiljadugodišnje borbe između Mavara i hrišćana za gospodarstvo na plavome moru, znaci gusarskog rata u kome su

ljudi Sredozemlja — raznih religija, ali iste duše — produžili pustolovinu Ulisovu sve do početka XIX veka.

Ferragut se sećao da je kao dete poznao neke starce koji su svoju mladost proveli u Alžiru kao robovi. I za vreme zimskih večeri pevale su žene još uvek tužbalice zarobljenika, govorile još uvek sa užasom o herberskim brigantinama. Ovi morski pljačkaši mora da su zaključili sporazum sa samim davalom, kad su znali sve pogodne prilike. Jesu li se u nekom manastiru primamljive novice taman zavetovale, u ponoć je popuštala kapija pod udarcima sekira ovih bradatih demona. I natrag je otutnjla divlja povorka s tovarom ženskog mesa za njihove galije. Ako se udavala neka mlada devojka, čuvena po lepoti čitavom obalom onda su ovi bezbožnici iskršavali upravo u trenutku kada je svadlena povorka napuštala crkvu. Izboli bi nenaoružane ljude... drugi bi dobili plotun iz pušaka... i gusari su nestali s praznički obučenim ženama.

Na čitavoj morskoj obali bojali su se samo pomoraca iz zaliva »Marina«, jer su bili isto odvažni i borbeni kao i sami, pa su zato njihova sela napadali najviše u odsutnosti ljudi, koji su možda baš u tom trenutku pljačkali i palili neko selo na afričkoj obali.

Triton i njegov sinovac večerali su vedrih letnjih večeri pod zasvođenim drvoredom pred kućom. Posle jela donosio je Ulis dedine fregate da nauči oznake ivraga kao i rukovanje jedrima, i onda su obadvojica većinom sedeli do kasno u noć u ovom seoskom atriumu i posmatrali blistavo more.

Sve što su ljudi pisali ili sanjali o Sredozemnom Moru, nalazilo se skupljeno u biblioteci doktora, koji je rado saopštavao svoje znanje svome malom slušaocu. »Mare Nostrum« Latina bilo je za Ferraguta neka vrsta plave zveri, moćne i veoma mudre, sveta životinja kao zmajevi i zmije, u kojima izvesne religije obožavaju vrelo života.

Mali broj siromašnih reka ulivao se u njegov veliki basen. Rona i Nil izgledaju kao jadni potoci prema rekama drugih kontinenata, — i ovo more, koje pod žarkim suncem tri puta više vode ispari no što mu reke dovode, odavno bi se pretvorilo u slanu prevlaku, da mu Atlantski Okean ne šalje kroz Gibraltarski moreuz jaku struju, dok slana teška voda iz Sredozemnog Mora ističe u suprotnom pravcu. Jedva su primetni plima i oseka na ivicama ovog basena, koji je podriven podzemnim vatrama što stalno dišu kroz usta Strombolia, i ovda-onda potraže oduška kroz Vezuv i Etnu.

U ovim plavim vodama igraju se jata tunjeva, lak plen za varljive mreže, na španskoj i francuskoj obali, Mesinskom prolazu i Jadranu. Ali ovo pustošenje jedva proređuje njihove guste redove. Posle posete grčkom ostrvlju prolaze Dardanele, Bosfor, ulaze u Crno More i vraćaju se, desetkovani ali plahoviti dubinama Sredozemnog Mora.

U podnožju Balcara i na obalama Napulja i Afrike grade koralni crvena brda. Mrk ćilibar skriva krševita obala Sicilije, a u mirnim zaštićenim vodama ostrva Mallorca i grčkog ostrvlja rastu sunderi. Kao u primitivno doba silaze

ljudi dole bez sprava, zadržavajući samo dah, da izvlače blaga.

Ali, i pored ovog geografskog opisivanja, doktor je ipak više voleo da se pozabavi istorijom svoga mora, koju pretstavlja i samu istoriju civilizacije. U početku lutalo je obalom malo plemena bednih ljudi i tražilo ljuskavce što ih more izbacuje. Ali čim su kamenim oruđem izdubili stablo drveta, čim su se ljudske ruke usudile da prvu kožu razapnu na vetru, naseliše se brzo sve obale.

Hramovi, podignuti dotada u unutrašnjosti zemlje, krunisali su sada predgorja i gledali dole na primorske gradove, kolevke naše današnje civilizacije. Sredozemno More nauči ljude veštini plovidbe, nauči ih da posmatraju prvo talase, pa onda nebo. Ovim plavim putem dodoše čuda života, iz njene utrobe izrodiše se bogovi. Feničanski moreplovci napustiše svoje gradove da rašire znanja o zagonetnom Egiptu i Aziji po svima obalama Sredozemnog Mora. Za Feničanima sledovahu Grci.

Atina je bila nautička demokratija — za Ferraguta neka najveća veličina.

»Temistokle i Perikle zapovedali su prvo brodovima, da potom vode sudbinu svoje zemlje...«

A i Rim, kopneni Rim, da ne bi propao pred nadmoćnošću semitskih moreplovaca Kartagine, morao je da pouči upotrebi vesla i borbi s talasima svoje legionare s otvrdlim obrazom ispod podgušnika, seljake Laciuma, koji nisu umeli da kreću svoje noge po klizavim daskama.

Božanstvima latinskog »Mare Nostrum« ukazivao je doktor zaljubljeno poštovanje. Znao je da nikad nisu postojala, ali je vjerovao u njih kao u poetične simbole prirodnih stihija.

Antički svet imao je samo nejasnu predstavu o jednom ogromnom okeanu, kome je pripisivao oblike vodenog ogrtača što obvija zemlju. Okeanos je bio stari bog talasaste brade i s rogovima na glavi, koji je sa svojom ženom Tetidom i svojih tri stotine kćeri, Okeanidama, stanovao u nekoj pećini pod morem. Nijedan se Argonaut nije odvažio da prkosi ovim tajanstvenim božanstvima.

Pristupačniji i prisniji bili su bogovi Sredozemnog Mora. Brat Okeanida, mudri Nereus, plave brade i zelenih očiju, s rukoveti sipe preko očiju i na grudima, vladao je u dubinama Sredozemnog Mora. Pedeset kćeri, Nereide, nosile su njegove zapovesti kroz talase. Ali kad Kronosovi sinovi pobjediše džina, podeliše svet između sebe. Zevs ostade gospodar zemlje. Had upravljaše plutonskim bezdanima, a Posidon plavim vođenim površinama. Nerej, svrgnuti vladar, pobježe u jednu pećinu u Jegejskom Moru, a Posidon se povuče u sedefaste dvore sa svojim belim, zlatnogrivastim konjem.

Zaljubljenih očiju gledao je novi gospodar pedeset kraljevskih kćeri, nazvanih po boji i izgledu talasa. I Posidonovi pogledi zadržale se na Nereidi pene, na belojoj Amfitriti, ali ova odbi njegovu ljubav.

Poznavala je novog boga. Na svim obalama boravila su

užasna čudovišta, Kiklopi i Polifemi, — sve plodovi njegovih ljubakanja s olimpiskim boginjama ili običnim smrtnim ženama... Neki uslužni delfin dode i stade da nosi poruke između Posidona i Nercide, i rečitost ovog skakutavog posrednika uspe najzad da obrlati Amfitritu. Postade bogu suprug, i Sredozemno More izgleda da steče novu lepotu.

Bila je Aurora što svoje rumene prste pokazuje na ogromnoj pukotini između neba i zemlje, mlako podne što uljuljkuje vodu pod ogrtačem od nemirna zlata, zacepljen jezik pene što mazi oba obraza šumna kljuna, mirisom zasićeni vetar što blago nadima jedra kao uzdah device, i, najzad, pobožni poljubac što davljenika odvlači u dubine bez srdžbe i otpora.

Amfitrita!... Ferragut je opisa malenom Ulisu kao da ju je video sopstvenim očima. Ljuska od sedefa bila joj je kočija, koju su vukli šest delfina u amovima od purpurna koral. Njeni sinovi, Tritoni, držali su uzde, dok su Najade, grudi uvijenih u sjajne zelene kose, šibale modro more krljuštavim repom. Beli galebovi, gučući kao Afroditini golubovi, lepršaju oko ljubavnih igara ove božanske povorke. A ona, gospodarica, gleda zamišljeno sa svoga prestola na ove nežnosti, — naga i s krunom od bisera, bela kao oblak, bela kao jedro, bela kao pena, samo na usnama, stopalama i na pupoljcima grudi joj je ono vlažno rumeno svetlucanje što daje boju ružama i školjkama.

Čitavu istoriju Evrope — četrdeset vekova borbe, seoba i sudara rasa — tumačio je Ferragut kao Amfitritinu

želju da poseduje plavo carstvo gde je sve svetlost i sklad.

Bilo da ih goni ratnički duh ili miroljubive namere, ljudi sa severa uvek su mislili da su im potrebni jarka toplota i gromki napitci, da bi odbranili pramae od hladnoće, puni čežnje da sa svojih ledenih mora sidu na obale Sredozemlja, da svojim nazovu prostrana polja gde se ozbiljnost svete masline smenjuje s vedrim vinogradima, gde pinije šire svoje krune i kiparisi uzdižu svoja minareta. Pod mirisnim snegom beskrajnih narandžanih šuma hteli su da snevaju, da budu gospodari zaklonjenih dolina čiji slani vazduh čini mirtu i jasmin melemom, da budu gospodari nemih vulkana između čijih stena rastu alge i kaktusi, da budu gospodari belih mermernih bregova koji zadiru u more i od kojih zrače vrućine afričkih ohala.

Mogli su drugi biti i jači, ali njihovo podnehlje ih je napravilo otpornijim od ljudi Sredozemlja, koji su i dobro i zlo uvek činili s preterivanjem svoga strasna karaktera. Bilo sveci ili razbojnici, ali nikada prosečni ljudi.

Na nekom njegovom ostrvu rodio se i Hanibal, a dvadeset stoleća kasnije sin nekog advokata, koji nije imao parnica, ukrea se na jednom drugom ostrvu za Francusku sa siromašnom kadetskom uniformom kao jedinim prtljagom, da proslavi ime Napoleon.

Vizionar niska porekla, Cristôbal Colôn,*) nazva Đenovu svojom domovinom. Od krijumčara ligurske obale po-

*) Kolumbo.

stade maršal Masena, mezinčce pobede. I poslednji iz ova roda sredozemnih junaka, što seže u maglovito doba bajki, bio je ratnik zemlje i mora: Garibaldi, čija košulja baci od-sev na čitavo njegovo stoleće.

Posle ovakvih razgovora Ulis je osećao veće poštovanje prema starim loncima i nagriženim kipovima u spavaćoj sobi svoga strica.

More ih je isplakalo: stolecima su ležali na dnu školj-kama pokrivene amfore i mali, solju nagriženi kipovi, gro-teskna, strašna božanstva, — Kabiri feničanskih i kartagin-skih brodova s dva reda vesala, koji razvlače lice u tako pohotljiv, divlji izraz, da se Ulis kolebao između smeha i straha.

Ponekad je Ferragut bivao setan, uveče kad bi svetio-nici počeli da svojim snopovima zrakova probijaju mrak što se spušta. Tada je zaboravljao na razliku u godinama, pa je svome sinovcu govorio kao nekom starom drugu.

Žalio se što se nije oženio, što nema sina. Poznao je žene svih masti, bele i žute, crvene i maslinaste puti... ali je samo jednom u životu sreo ljubav, — daleko, na drugoj strani planete, u Valparezu.

I još uvek je video pred sobom svoju ljupku, nežnu Čileanku, zavijenu kao dame iz Kalderonova pozorišta u crnu mantu, koja joj ostavlja slobodnim samo njene krupne oči vlažna sjaja. Blago kao tiha tužbalica odjekuje njen glas.

Volela je muziku i stihove, pod uslovom da su tužni, i Ferragut je gutao očima njenu priliku, kad bi pevala uz gitaru pesme od Malek-Adhela i beskrajne romanse iz »Ruže, uzdasi i Mavri Granade«. Pa ipak je svaki njegov pokušaj da bude nežan nailazio na žestok otpor. »Kasnije!« Pristala je da se uda za njega, htela je da vidi Španiju... I sve bi se Ferragutove želje ispunile, da mu neka dobra duša ne saopšti kako joj u tihe noćne časove dolazi neko drugi, neki Čileanac kao i ona, i u samoći osluškuje njene pesme... Ah, te žene!

Kad je prošao školski raspust, morao se beležnik sam da potruži do Marine da uzme svoga sina, koji je potpuno delio mišljenje svoga strica. Da se odrekne ribolova u jesen, da se odrekne prizora velikih hura? I samo zato što gimnazija opet otvara svoje kapije?...

Naredne godine spreči Doña Cristina da opet Ulisa odvede Triton, u čijoj je kući njen sin mogao da nauči samo grube reči i sirovo ponašanje. Pod izgovorom da mora da vidi svoju porodicu, ostavila je beležnika samog u Valenciji i otišla sa sinom u neko morsko kupalište na katalonskoj obali.

Bilo je to prvo Ulisovo značajnije putovanje. U Barceloni je upoznao svog »bogatog ujaka«, — finansiskog genija porodice Blanes, — koji je u jednoj vlažnoj, uskoj i uvek prepunoj poprečnoj ulici Ramble imao unosnu gvoždžarsku trgovinu. Zatim je posetio i ostalu braću svoje maj-

ke u nekom mestašcu na rtu Creus, čija ga je divlja obala potsetila na ono drugo predgorje.

Kao i Triton, i ovi Blanesovi voleli su more, ali ćutljivom, hladnom ljubavlju, koja se više obraćala mogućnostima zarade što ih more pruža, nego li samim njegovim lepota. Sopstvenim brigom često plovili su u Ameriku da uzmu šećer na Havani i žito u Buenos-Airesu. Sredozemno More značilo je za njih samo prolaz, kojim su nemarno promicali pri odlasku i povratku. Za Amfitritu nije znao nijedan.

Nisu takode imali ni neuredni, romantični izgled pustinja sa Marine, koji je uvek bio spreman da zaroni u more kao neka amfibija. Pošto su se stalno nastanili, poverili su svojim ranijim krmarima svoje brodove i pojavljivali se samo s kravatom i svilenom kapom, kako i priliči važnom položaju što ga zauzimaju u svom rodnom gradu.

Sastajalište bogatih gradana ovog gradića bio je Athenaeum, koji je uprkos svoga zvučna imena pružao za čitanje samo dva katalonska lista. Ali je na tronošcu pred vratima stajao veliki dogled, ponos svih članova. I Ulisovim ujacima bilo je dovoljno da za trenutak prinesu oko sočivu, pa da odmah mogu da odrede klasu i narodnost broda što se približuje na vidiku. Ovi pomorski veterani govorili su isključivo o tovarima, o hiljadama durosa koje im je donosila jedna jedina plovidba, i o strašnoj konkurenciji parobroda.

Uzalud je Ulis čekao da ponekad čuje i aluziju na nereide i druga poetska bića, o čijem je tajanstvenom životu

na grebenima Marine njegov stric naslućivao i pričao. U moru Blanesa stanovale su samo ribe. Čutljivi i hladni bili su ovi ljudi, dobri domaćini, prijatelji reda i hijerarhije. Ulis je u njima nagađao neku hladnu, mirnu odvažnost, junaštvo trgovaca, koji su bili kadri da sve mirno podnesu, samo kad njihovoj robi ne preti nikakva opasnost, ali se pretvaraju u prave zveri, čim im neko dirne u njihovu svojinu.

Često su članovi Athenacuma, sve same poštovanja dostojne starine, hili jedine muške glave u gradiću, sem nekoliko carinika i brodskih drvodjelja, čiji su udarci čekića bučno odjekivali na trupu šonera braće Blanes, koji se gradio.

Svi ljudi su bili na moru, većina na jedrenjacima u pravcu američkih pristaništa. Mali broj njih odlazio je na ribolov, dok su se najodvažniji momci, željni da brzo dodu do imanja, bavili krijumčarenjem na francuskoj granici.

U selu su bile samo žene, svuda žene. Jedne su sedele pred kućnim vratima, žarko zabavljene pletenjem čipki, a druge su stajale u grupicama i brbljale. Odjednom odjeknu njihovi glasovi, kriknule su . . . I bura se sruči.

Žrtva ovih razuzdanih žena je Mosén Jôrdi, sveštenik, čiji su život zagorčavale svojom svadom i zavodom. Božji čovek voleo je usamljenost mora, pa je hitao s jutrenjem, da bi mogao što pre sa svojim udicama i mrežama da potraži omiljeno mestašce na obali.

Niko nije bolje od njega znao razlog ovog razdražljivog raspoloženja. Gotovo uvek same i prisiljene da žive u stai-

nom međusobnom dodiru, žene su najzad uspevale da se uzajamno mrze kao putnici broda koji se dugo nalazi na putu, tako da je dobri Moséu Jôrdi, koji se odlikovao neugladenom otvorenošću jednostavnih duša, uzviknuo u očajanju zbog ovih furija potčinjenih njegovoj pastirskoj palici:

»Kad će se već jednom vratiti ti ljudi, da bismo opet imali mira!... Kad će opet jednom spavati kod kuće, da vas najzad umire!...«

Mudrost je govorila iz njegovih usta. Jedna za drugom vraćala se momčad kući s dalekih plovidbi. Ulice opustiše. Ako bi se neka žena i ukazala na kućnim vratima, onda se moglo primetiti na njoj kako se smeška — s nekim prijatnim umorom kao posle vrela kupanja. I sedi sveštenik mogao je bar nekoliko nedelja da se u miru posveti svom ribolovu, a ne da iz dana u dan ćuškama razdvaja gomile zavađenih žena.

Bilo je ipak nešto što ih je kao nekim čudom dovodilo u sklad, čak i za vreme njihova prolazna udovištva. To su bili kućni pretresi carinika za krijumčarenom robom. Onda je trebalo videti slogu ovih amazonki, kako vešto idu na ruku jedna drugoj da bi se krijumčarena roba prebacila iz jednog skrovišta u drugo.

I kad bi carinici, sluteći ne bez osnova da su se svežnjevi uputili na groblje, jurnuli tamo, našli bi samo prazne grobove, sem što bi možda na dnu groba ležalo još nekoliko cigara. Crkvu da pretresu nisu se usuđivali, iako su u dubini duše sumnjali na Moséna Jôria i smatrali ovog časnog čo-

veka sposobnim da dozvoli da se duvan sakrije i u ispovedaonicu, pod uslovom da mu njegove ovčice ne smetaju pri pecanju.

Ulis je našao novog prijatelja, sekretara opštine. Ovaj je jedini u čitavom mestu mogao nazvati svojim nekoliko knjiga, i radoznalost s kojom ga je dečak slušao, utoliko ga je više radovala, što su se imućni građani ponašali prema njemu s izvesnim omalovažavanjem.

I njemu je more bilo sve. Ali, malo je mario za feničanske i egipatske brodove, čiji su kljunovi prvi zabrazdili ovim vodama, kao ni za grčke i kartaginske lađe s tri reda vesala, ni za rimske luburne ili ogromne galije sicilijanskih tirana. Njegovo zanimanje bilo je posvećeno samo moru u Srednjem veku, morn aragonskih kraljeva, — katalonskom moru. I kao da se bojao da će povrediti lokalni ponos mladog Valencijanca, siroti sekretar gubio se u mnogostrukim objašnjenjima:

Istina, ovu flotu što je pripadala aragonskim vladarima, nazivali su katalonskom, ali se u ratu sastojala iz tri eskadre, — katalonske, valenciske i eskadre ostrva Mallorca, — čiji su brodovi najvećim delom poticali iz čuvenih brodogradilišta Valencije. »Đenovljanska galija« i »katalonski jedrenjak« predstavljali su u Srednjem veku vrhunac brodogradilišne veštine.

Od obala Aragona do Crnoga Mora svuda su se u Srednjem veku susretali katalonski brodovi: galije, fuste i tartani, — jedni s visokom ogradom, a drugi s ravnom palu-

bom. Za daleku plovidbu uziman je brod s dva ili tri jarbola, dok je »Coca«, linijski brod, služila samo za pomorsku bitku i izvanredne terete. Snabdeveni s dve, pa i tri palube, imali su ovi ratni brodovi na pramcu i na fari po tvrđavu i svoju vodenu liniju štitili su goveđim kožama od grčke vatre.

S puno nespokojsva gledali su Đenova i Mleci, obogaćeni krstaškim ratovima i gospodari bezbroj faktorija na istoku, porast ove treće sredozemne pomorske sile. Đenovljani otvoriše neprijateljstva, našto se prepredeni Mlečići udružiše s katalonskom flotom da bi uništili Đenovu. Tako u Sredozemnom Moru započe najsvirepiji rat u istoriji sveta, u kome su čitave posade stavljanе pod nož a kapetani vezivani na križ svojih sopstvenih brodova.

Borba počе na italijanskoj obali a završi se u azijskim vodama. U Bosforu, na domaku kubeta Svete Sofije, pred očima prestravljenih stanovnika Carigrada, desi se bitka kod Pere, koja se smrću katalonskog i valenciskog admirala pretvori u pobedu Đenovljana.

Ali godinu dana kasnije katalonska flota se osveti kod Sardinije: osam hiljada Đenovljana utopi se u moru. S tri hiljade pet stotina zarobljenika i četrdeset i jednom neprijateljevom galijom vratiše se pobedonosni brodovi u Barcelonu.

Ovo je bio početak propadanja Đenove kao pomorske sile. Katalonci prognaše iz Egipta njene trgovce i monopolisaše afričku trgovinu, dok je aragonski kralj Alfonso V,

jedini pomorski kralj Španije, preduzimaao neprestano sve nove pomorske ratničke pohode protiv republike, koji su se spočetka istina nesrećno svršavali.

Tu Ulis vatreno klimnu glavom. O pomorskoj bici kod ostrva Ponza pričao mu je već kum Labarta, koji još nije mogao da preboli ovaj pretrpljeni poraz 1435 godine.

Alfonso V i njegov kraljevski brat od Navarc, zajedno sa svojom pratnjom aragonskih i sicilijanskih feudalaca, padše u ruke republike, koja bi zapanjena ovako značajnim plenom, pa svoje zarobljenike predade na čuvanje milanskom vojvodi. Ali, pošto vladari ipak lako nalaze put do sporazuma, aragonski kralj bio je uskoro opet na slobodi, da Đenovu odmah blokira sa ogromnom flotom. Provansalski brodovi stigoše u pomoć susedu, ali Alfonso juriša na marseljsko pristanište i uze kao ratni trofej lanac za zatvaranje luke.

Ponovo je klimnuo glavom mali, pažljivi slušalac. Setio se da je ove trofeje video u Valenciji. Kralj mora ga je obećio u jednoj gotskoj pobočnoj kapeli u katedrali, gde je sačinjavao girlandu na crnom, tcsanom kamenu.

Kad se najzad iscrpljena Đenova spremala na predaju, umre Alfonso a njegovi naslednici otkloniše suparništvo s republikom, da bi se potpuno mogli posvetiti ratu oko napuljskog poseda. Pa ipak su katalonski brodovi i dalje gospodarili Sredozemnim Morem.

»Ali Colôn«, reče tužno sekretar, »otkri Ameriku, —

smrtni udarac Sredozemnom Moru. Pored svega, Aragon se ujedini s Kastiljom, čime se snaga i život monarhije povuče u dubinu zemlje. S Barcelonom kao prestonicom Španija bi sačuvala gospodarstvo na Sredozemnom Moru a s Lisabonom bi od španskog kolonijalnog carstva postalo nešto sigurno, nešto životno. Ali šta se može očekivati od jedne nacije koja svoju glavu polaže na uzglavlje onih žutih stepa u unutrašnjosti zemlje, što je moguće dalje od svetskih puteva, i pokazuje talasima samo svoje noge? ...»

Zabrinuto je govorio Katalonac o daljem propadanju sredozemne flote: usamljena borba galijske s galijom protiv Berbera, nekorisni pothvati na afričkoj obali, junačka dela velikog moreplovca sa ostrva Mallorca, Barcelô-a, i nešto trgovačke plovidbe s trojarbolcima, karavelama i jedrenjacima.

Za sve što mu se svidalo tražio je sekretar vezu s dobrim starim vremenima katalonskog gospodarstva na sredozemnom Moru. Jednog dana ponudi Ulisa nekim slatkim, mirišljavim vinom:

»Malvasija. Prve čokote doneli su u ono vreme iz Grčke naši prilikom krstarenja.«

Želja Doñe Cristine da svome mužu opet pruži udobnost dobro vodene kuće, otrže Ulisa iz ovog života na obali.

Godinama je zatim mogao da vidi samo valenciski zaliv, jer je beležnik stalno izmišljao sve nove izgovore, samo da sina ne pusti još jednom na Marinu. I prkoseći svim neprijatnostima i opasnostima ovih suvozemnih pohoda, jadni

Triton preduzimao je često putovanja u Valenciju, gonjen nejasnim očinskim osećanjem matora momka.

Kad su se on i Labarta razgovarali o Ulisovoj budućnosti, davali su utisak dva dobroćudna učitelja kojima je povereno vaspitanje nekog princa. I zbilja, izgledalo je da dečak pripada više njima nego li ocu.

Don Esteban nije se mogao uzdržati da svome bratu ne peva slavopojku stalnom i unosnom zanimanju. Triton se blago smeškao prilikom ovih izlaganja i s vremena na vreme krišom izmenjivao po neki pogled sa svojim sinovcem.

Obadvojicu je vezivala neka tajna. Uliis, kome je uskoro pretstojao ispit zrelosti, spremao se istovremeno i za krmar-ski ispit. Stric mu je ne samo dao potreban novac za upis i nabavku knjiga, već ga je tako isto preporučio i nekom profesor, svome starom brodskom drugu.

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
„РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ“
ПЕСНОВАЦ

OTAC OKEANOS

Postepeno se u beležniku Donu Estebanu Ferragutu ipak javi sumnja da li će njegov sin zbilja postati čuven pravnik, o čemu je stalno sanjao. Ulisu je sada bilo osamnaest godina, odlazio je na universitet. Ali mesto da sluša predavanja, provodio je često po čitav dan u čamcu.

Sasvim otsečno smeniše se periodi prilježna učenja omiljenim zanimanjem na pristaništu, kad mu zapaljenje pluća odjednom odnese oca.

Kad se probudila iz prva bolna zaprepašćenja, Doña Cristina pogleda začudeno oko sebe. Zašto da ostane u Valenciji? . . . Pošto je izgubila muža koji ju je ovamo preveo, odluči se da živi u krugu svojih, a pesniku Labarti da prepusti brigu oko imovine, koja istina nije bila velika, kako se moglo očekivati prema beležnikovim prihodima, ali je svakako bila dovoljna da joj u Barceloni obezbedi bezbrižan život.

Jedina neprijatnost pri uređivanju svoga novog života bilo je Ulisovo odricanje poslušnosti, koji se protivio nasta-

vljanju studija i uporno ostao pri svojoj nameri da odmah ide na brod, na osnovu svog krmarskog ispita.

Uzalud je Doña Cristina zvala u pomoć srodnike i prijatelje, sem Tritona čiji je odgovor naslućivala. Bogati brat iz Barcelone izrazi se kratko i jasno:

»Ako mu to donosi novac, onda je u redu.«

Pisma brata Blanes, što je stanovao na rtu, preporučivala su fatalizam.

»Ako se mladić oseća pozvanim, izlišno je pružati otpor. More čvrsto drži svoje izabranike, i nikakva ljudska snaga ne može mu ih otrgnuti!«

Samo se Labarta bunio.

»Mornar? ... Dobro! Ali onda oficir kraljevske mornarice.«

I pesnik je već video svoje kumče u ratničkoj eleganciji: plavi ogrtač, zlatna puca i prilikom svečanosti širitom opšiveni koporan, brod s dve katarke i mač...

Ali Ulis odgovori sleganjem ramena na ovu sliku krasota. Za kadetsku školu bio je isuviše star. Sem toga, hteo je da plovi svim morima, a u ratnoj mornarici ima čovek samo prilike da prošeta od jednog pristaništa do drugog kao neki brod obalske plovidbe, ako već ne mora iz godine u godinu da sedi u ministarstvu. A da živi kao kancelariski činovnik, onda bi bolje bilo da preuzme očevo beležničko zvanje.

Tek što se Doña Cristina namestila u svome novom i udobnom domu u Barceloni, gde se čitava svita nećaka i

nećaki stala udvarati bogatoj tetki iz Valencije, a njen sin se radi svršavanja praktične obuke ukrea na parobrod što je vršio redovnu plovidbu do Kube i Sjedinjenih Američkih Država.

I tako poče moreplovstvo Ulisa Ferraguta, koje je imalo da se završi tek njegovom smrću.

Njegova porodica smatrala je kao dug časti da ga smesti na neki poštanski parobrod, na jedan od onih luksuznih brodova čiji oficiri imaju u sebi nešto kao direktori hotela, a najvažnija uloga pripada zbilja mašinistima, koji stalno dole borave i, ako se jednom pojave, skromno zauzimaju drugo mesto, kao što nalaže utvrđeni rang pred napretcima tehnike.

Ulis je prešao više puta okean kao kad se čovek žurno vozi brzim vozom kroz neki predeo. Šta je ostalo od morskog mira pri onom udaranju broskog vijka, pri onoj potmuloj lupi mašina? Može nebo biti još toliko plavo, kad ga oblak broskog dima neprestano muti. I s puno zavisti gledao je na jedrenjake, koje je njegov parobrod preticao. Činili su mu se kao zamišljeni šetači što se veselo predaju okolini i stupaju s njom u duševni dodir.

Po završetku ove probne plovidbe otišao je kao drugi krmar na brod s tri jarbola, koji je jedrio u Argentinu, da u Bahra Blanca tovari žito. Lagana plovidba pod slabim povetarcem i dugo zatišje na polutaru pružili su mu priliku da malo zaviri u tajne ovog ogromnog, tamnog okeana, ovog plavog zmaja što svakodnevno guta sunce.

Nije više u ocu Okeanosu video pesnikova čudljiva ti-
ranska boga, uvideo je da se sve odigrava skladno i potči-
njeno čvrstim zakonima, i sa životnom pravilnošću.

Blagi pasatski vetrovi gonili su brod jugo-zapadu, ništa
nije remetilo rajsku vedrinu neba i mora. S kljuna su svetlu-
cala svilena krila letećih riba, a iznad i oko jarbola s razape-
tim jedrima albatrosi, orlovi atlantske pustinje, pravili su
velike krugove, istežali ogromni raspon svojih krila u najči-
stijem plavetnilu.

Ovda-onda susretale su brod plovne livade, prostrana
polja alga što su se otkinula od mora Sargasso. Duboko uto-
nule u ovu travu spavale su džinovske kornjače, čije su
oklope galebovi izabrali za odmorište. Zelene se alge što
se hrane blistavom vodom površine, dok druge pokazuju ru-
menilo dubine, do koje poslednji zraci sunca dopiru hladni
i zamrli. I kao plodovi okeanske livade vide se zbijeni groz-
dovi crnkastih pucadi, kožaste čaure ispunjene slanom vo-
dom.

Kad se brod približavao polutaru, povetarac je bio sve
slabiji, vazduh sve sparniji. More mrka ulja, na kome nede-
ljama ni najmanji dašak vetra ne nadima opuštena mlitava
jedra.

Kao gar crni oblaci odražavali su u vodi svoj tamni veo,
oštra kiša prskala je po palubi, praćena raspaljenim suncem,
koje nakon nekoliko minuta gone novi pljuskovi.

Veličanstvo Atlantika u tropskim noćima potisnulo je
u zaborav Ulisov gnev na crne dane. Na mesečini se pro-

stirao ogromni srebrni lug, kojim su promicale ćudljive senke. Njegovo meko ljuljanje, puno mikroskopskog života, obasjavalo je noć. U ljubavi grozne infuzorije plamtele su plavičastom fosforescencijom. More se pretvorilo u bleštavo mleko, i pena, što se razbija o kljun, seva kao snop rasutih iskri.

Ponekad, kad brod na potpunoj tišini leži nepomično opuštenih jedara i samo zvezde, lako, jedva primetno klize tamo-amo nad njegovim jarbolima, nežne Meduze, koje može da pocepa i najmanji talas, penju se da oplivaju drveno ostrvo: hiljadu malih kubeta, zelenih, plavih, rumenih, neka neodređene boje treperava zraka uljane lampe. Gledane odozgo, potsećale su na neprekidnu povorku neke japanske procesije, koja se gubi u misteriji vode.

Za šest godina menjao je Ulis mnogo puta brod. Naučio je engleski, univerzalni jezik plavih domena, i posvetio se s ljubavlju i uživanjem proučavanju karata od Maury-a, ovom Jevanđelju jedriličara, delo nekog mračnog genija, koji je prvi put okeanu i atmosferi oteo tajnu njihovih zakona.

Željan da upoznaje stalno nova mora i nove zemlje, dužina neke plovidbe nije nikada bila smetnja za Ulisa. Britanski, norveški i severo-američki kapetani vrlo su rado uzimali ovog oficira lepa ponašanja, koji se pokazivao tako skroman u svojim materijalnim zahtevima. I tako je lutao Ulis morima kao kralj Itake Sredozemnim Morem, pokoravajući se sudbini koja ga svaki put udaljuje od otadžbine,

kad preduzme put u domovinu. Izgled nekog broda što je ležao na sidru kraj njegovog i spremao se na plovidbu u daleke zemlje, bio je dovoljan da Ulis zaboravi na svoj name-ravani povratak u Španiju.

Vozio se prljavim sanducima, starim, veselim ladama, na kojima momčad prilikom bure razapne sva jedra i legne da spava s poverenjem u davola, prijatelja odvažnih, koji će ih već sutra ujutro na vreme probuditi. Živeo je na belim brodovima, mirnim i čistim kao neka holandska kuća, čiji kapetani uzimaju sa sobom ženu i decu. Devojke s kao sneg belim pregačama brinule su se za kuhinju i čistoću ovog plovnog doma i delile opasnost s plavim, flegmatičnim mor-narima, za koje ophođenje sa ženama ne znači nikakvo isku-šenje. Nedeljom — bilo pod tropskim suncem, bilo pod pe-peljastim nebom severa — vođ palube je čitao bibliju, i po-božno, gologlavi, slušali su ljudi i žene u crnome s čipkanom kapom i u rukavicama bez prstiju.

Na Novoj Zemlji tovario je bakalar. Ovde je topla stru-ja iz meksikanskog zaliva sretala hladnu s pola, tako da se odjednom smrzavaju organizmi što ih golfska struja donosi iz tropskih mora. Kiša sitnih leševa tone kroz vodu, — ma-na za bakalare što u gomilama navaljuju, — da dno po-krije prevlakom krečna snega.

U Irskoj, poslednjoj Tuli, pokazali su mu komade ma-hagonija što su doplovili sa Antila, a na norveškoj obali kad je ugledao povorke haringi, divio se nečuvenoj plod-nosti mora.

Uzbudjenje prolećem i pune želje da učestvuju u opštoj radosti, pele su se iz svojih turobnih dubina na površinu i, tesno pripijene, obrazovale jedinstvene sprudove, koji su izgledali kao izronjena ostrva ili utonuli komad zemlje. U uskim prolazima voda je postajala čvrsta i otežavala upotrebu vesala. Slično pesku, slično zvezdama, njihov broj je stajao izvan svake mogućnosti izračunavanja.

Iako su ljudi i morske zveri otvarali široke prolome, živi zid je nastavljao svoj put, postajući sve masivniji.

I bez zadržavanja, oplodavaju se ovi duboko zaronjeni stubovi što se stalno nalaze u pokretu i čija ljubav stotinama milja čini talase masnim i sluzavim.

Njihova plodnost — svaka riba može da baci do čezdeset hiljada jaja — bila bi dovoljna da za nekoliko pokoljenja napuni okean, da ga truležom zagadi, da sva ostala stvorenja uguši, da zemlju opusti... Ali smrt je preuzela na sebe da spase život univerzuma. Kitovi iskrsavaju u ovoj ikri, koju njihovo ždrelo guta tonama. Beskrajno male ribe pomažu divu pri uništavanju haringine ikre, dok proždrljivi bakalār progoni masna polja do obale, gde razbucava njihove ostatke.

Iznova je pretila zemlji opasnost. Okean bi se mogao pretvoriti u masu bakalara, jer svaki bakalār baca devet miliona jaja. Uzalud juriša čovek na ovu najplodniju ribu. Tek veliki nesit mora uspostavlja opet red i ravnotežu. Nezasita moruna nalazi u bakalaru koncentrisanu substancu čitavih povorki haringa, ali i ona, takode obilne plodnosti,

postaje žrtva čudovišta, koje isto toliko pohlepno koliko i siromašno u oplodavanju, prekida odjednom sve nove i nove plodnosti okeana.

Ajkula guta sve, i mrtvo i živo, meso i komade drveta i ostavlja pustoš za udarima svoga repa. Ovaj razarač nija u svojoj utrobi samo jedno jedino mladunče, koje dolazi na svet naoružano i divlje, spremno od prvog trenutka da kao feudalni baštinik nastavi očeve podvige.

Samo u retkim trenucima ljubavi glad i svirepost ne vladaju ovim surovim ratnicima. Pohotno se susreću mužjak i ženka. Prvi put ne guta mužjak, već se predaje, podaje ženki. I združeni u jedno, kotrljaju se obadva čudovišta stotine milja kroz talase, podnoseći muke beskrajne gladi radi ovog ljubavnog zanosa, pijanstva što traje nedeljama.

U nemirnom životu krmara Ferraguta gomilale su se pustolovine. Ali samo pojedine ostaše žive zauvek u njegovom pamćenju, gde su se počele brkati tolike uspomene na egzotične zemlje i neizmerna mora.

U Glazgovu se ukrca kao drugi na neki stari trgovački brod s tri jarbola koji je imao da istovari ugalj u Valparezu, pa zatim da u Iquique-u utovari šalitru. Plovidba preko Atlantika bila je dobra, ali od Malvinskih ostrva morao je brod da prkosi srdžbi juga, koja im je uskraćivala ulaz u Tihi Okean. Magelanov Moreuz pogodan je za parobrode, čije mašine rade kako je kad potrebno, ali jedrenjak je upućen na debelo more i traži povoljan vetar, koji bi omogućio da obide Kap Horn, mesto nečuvenih, ispolinskih bura.

Dok leto pritiska ostalu polovinu zemlje, na jugu strahovita zima susreće moreplovca. Brod je morao uzeti zapadni pravac, a baš sa zapada su duvali vetrovi. Osam nedelja proteče u borbi s morem i nebom. Bura skide veliko jedro i pribor, a drveni brod koji se usled ove beskrajne horbe ponešto razobruča, stade propuštati vodu, tako da je momčad dan i noć stajala na šmrkovima. Niko nije stizao da spava uzastopno nekoliko časova, svi su bili bolesni... Kapetanov grubi glas i psovke jedva su još mogli da održavaju disciplinu. Mornare, koji su legali da umru, morali su udarcima dizati.

Prvi put saznade Ulis kakvi mogu biti talasi. Video je kako se brda vode, prava brda strmih padina, svaljuju na orahovu ljusku broda. Sruči li se vrh nekog ovakvog džina, onda je krmar Ferragut mogao da oceni ogromnu težinu slane vode. Ni kamen ni gvožđe nisu imali brutalni udar ove tečne snage, koja je po sručivanju oticala u šumnim potocima ili prskala u obliku prašine. Ponekad su morali praviti prolome na ogradi da bi načinili odvod za razornu masu.

Nedeljama su živeli u pepeljastom, magličastom polumraku kao da se sunce zauvek udaljilo od zemlje. Belo nije postojalo u ovoj burnoj i sivoj ujednačenosti, sve je bilo sivo: nebo i pena, galebovi i sneg... Ako bi se ovda-onda pocepao olovni veo hure, ukazivala bi se nekakva jeziva pojava. Jedino su to bila crna, lednicima pokrivena brda prolaza Beagle. I brod se okreće, još više... da bi izmakao

ovom moreuzu zasutom grebenima. Drugi put izroniše pred kljun mase stena Diego Ramirez, krajnje tačke kapa. Ovo groblje brodova natera našu ladu u ponovno bekstvo. Vrda-jući usred vetra, ugledali su prve ledene bregove, i ponovo se krma okrenu, da se ne bi izgubili u samoći Južnog pola.

Postepeno poče Ferragut da veruje kako jedrenjak ni- kad neće obići kap i kako će uvek morati da luta po buri kao onaj ukleti brod iz kaže. Kapetan, neka vrsta morskog divljaka, ćutljiv i sujeveran, pretio je predgorju pesnicom. proklinjao ga kao neko božanstvo pakla... Bio je potpuno ubeden da bi ga samo danak u krvi umilostivio. I ovaj En- glez potseti Ulisa na prve Argonaute koji su gnjev boginje mora stišavali žrtvama.

U noći odneše valovi jednog mornara. Idućeg jutra sruči se osmatrač iz korpe na jarbolu, i niko i ne pomisli da pokuša nemoguće spasavanje. I kao da je demon juga čekao samo na ovaj danak, prestade zapadni vetar, ispred kljuna nestade nepremostive prepreke nakostrešena mora. Dva- naest dana kasnije haci brod sidro u Valparezu.

Sad je Ferragut objasnio sebi zahvalne uspomene što ih ovo pristanište ostavlja u sećanju pomoraca. Značilo je ono mir nakon borbe oko rta, veselje čoveka što je živ pošto je već osetio dah smrti, život po kafanama i kućama radosti. jela i pića u izobilju, dok stomak još pati od isključive is- hrane suvim mesom, a koža je još sva otvorena od oderotina.

Kad bi ga susrele žene laka, graciozna koraka, morao se setiti strica, doktora. I po noći u »Remoliendi« njegov

pogled šetao je od mrke lepotice što je nasred dvorane igrala Zamacuecu do matrona u crnim velovima što su svirale na klaviru ili harfi i pratile igru ljubavnim pesmama. Možda je neka od ovih setnih, maljavih dama bila na putu da postane njegova strina!

Sa ove plovidbe sačuva Ferragut osećanje ponosa i poverenja, što mu dozvoli da prezire opasnosti.

Docnije je upoznao i strahoviti tornado, aziski tajfun, ali je njegova pustošna snaga trajala čase, najviše dane, dok je puna dva meseca morao da vodi borbu protiv stihija, da bi usred zime oplovio Cap Horn. Zar posle ovog ne bi smeo da se usudi na sve? ... Okean mu nije mogao više doneti iznenađenja ... I uprkos toga, svoju najgoru pustolovinu doživeo je na mirnom moru.

Nakon sedam godina plovljenja odluči se najzad da se vrati u Španiju, kad mu u Anversu ponudiše da kao prvi krmar plovi jednim jedrenjakom do afričke obale. Neki norveški prijatelj odvrćao ga: taj stari brod osiguran je na svoju četvorostruku vrednost, kapetan i brodovlasnik nešto šuruju ... Ali, baš zato što nije bilo mudro, mamilo je Ulisa na plovidbu. Mudrost je smatrao vulgarnim osećanjem, nje ga je naprotiv neodoljivo privlačilo sve u čemu je naslućivao neku opasnost.

Jedne večeri na pučini prema Portugaliji, kad su se nalazili daleko od redovna morskog puta, pojavi se na brodu stub dima. Plamen izbi iz otvora broda i zahvati jedra. Dok se krmar uz pomoć nekoliko crnaca trudio da savlada požar,

kapetan i momčad napustiše već brod u oba velika čamca. Paluba poče da se ugiba. Žar stade da baca jaru između pukotina, i ne znajući kako, nađe se Ferragut u maloj joli s nekoliko crnaca, pola bureta dvopeka i burencetom vode.

Veslali su čitavu noć, pred očima im je gorio brod i kao neka kubna zvezda bacao krvavu svetlost na talase. U svanuće se na sunčevom koturu ocrta tanka, tamna tala-sasta pruga. Zemlja!... Ali koliko udaljena!

Dva dana su lutali kolebljivim grebenima i tamnim uvalama plave pučine. S nogama u vodi što je pokrivala dno čamca, padaše Ferragut češće u samrtnu obamrlost. Morske ptice neprijatno su kričale i opisivale izvijene krugove oko ovog plovećeg kovčega, a talasi su se lagano i blago dizali preko ivica čamca, slobodnih svega nekoliko santimetara, kao da su hteli svojim zelenim očima da posmatraju ovu gužvu belih i mrkih tela. Ponekad su brodolomnici s očajnom odlučnošću grabili vesla, da onda ubrzo opet mlitavo klonu uvidajući izližnost svog naprezanja.

Uzalud su bila sva ona davanja znakova udaljenim brodovima, koji su nestajali na vidiku ne primetivši ništa. Dva crnca umreše od hladnoće. Njihovi leševi plivali su mnoge i mnoge časove u blizini čamca, kao da se nisu hteli rastati od njih. Onda odjednom potonuše, kao da ih je nešto iznenada povuklo naniže. Trouglasta peraja sekla su kao nož površinu vode, dok su brze senke istovremeno zamračivale dubinu.

Kad su se najzad približili kopnu, bio je Ferragut bliže

smrti no na pučini. Obala se uzdizala kao ogromni zid, s čamca je izgledala kao da skriva polovinu neba. I dugi talas pri naletu na spoljne utvrde njenih stena pretvarao se u besni, penušavi ogromni val što uz gromku tutnjavu šiklja kao stub od pene.

Neodoljiva ruka zgrabi hrbat čamca i postavi ga uspravno. Ferragut poleti kao đule u vazduh i sruči se u zape-njeni vrtlog, pri čemu još u padu primeti kako se po vodi valjaju burad i ljudi.

Suprotne snage dohvatiše ga. Jedne su ga vukle za glavu, druge opet za noge u protivnom pravcu, da mu se telo okretalo kao skazaljka na časovniku. Misao mu je bila dvostruka: »Uzalud pružaš otpor!« šaputala je malodušnost u njegovom mozgu. »Neću da umrem!« uveravala ga je druga polovina njegovoga ja.

Tako je proživio sekunde, koji mu se učiniše časovima, osetio je odjednom kako se nešto skriveno i grubo očešalo o njega, a zatim udar u trbuh... Zakačivši se za pukotine stene, mogao je da izdigne glavu iz vode, mogao je da diše. Ogromni talas odvalja se natrag, ali već zatutnja naredni i otrže ga od stene, na čijim oštricama ostadoše oderotine kože s ruku i kolena.

»Moram da umrem!« pomisli, a kroz glavu mu prohuja čitav život brzinom munje. Ugledao je bradato lice Tritona, video je pesnika Labartu kako svome kumčetu priča pustolovine starog Odiseja, borbu brodolomnika s talasima...

Ponovo ga val baci na greben. Nagonski se njegove ru-

ke čvrsto zakačiše, i pre no što se val vratio natrag, uspen-
trao se Uliis poslednjim naporom na višlju stenu... Iza njega
je šunneo talas, ali je ovoga puta uzalud stremio za njegovim
telom. Lagano i mučno puzao se Uliis s grebena na greben,
dok nije dosegao isturene stene obale.

Kad je bio u sigurnosti, snaga ga odjednom izdade.
Crvena je bila voda što je kapala s njegova tela i slivala
se kao crvena brazda po zelenoj neravnini kamena. Osećao
je strašan bol kao da mu je telo pretvoreno u jednu jedinu
otvorenu ranu... Pa ipak je htio da nastavi put. Ali se
iznad njega uzdizala obala kao lučni, nepristupačni zid.
Nemoguće da se odatle izvuče! Iznakao je moru da umre
zazidan. Čak ni na neku naseljenu obalu neće biti izbačeno
njegovo telo, i samo ogromni rakovi što traže hranu u pu-
kotinama, samo galebovi što se raširenih krila s visina strme
stene koso spuštaju, saznaće za njegovu sudbinu.

Njegova krv nastavila je da purpurno boji majušna je-
zerca u rupama stene. U jedan mah oseti svu svoju slabost,
svu svoju bedu... Sklopi oči da umre, i ugleda neko blede
lice... ruke što pletu tanane čipke, i pre no što se noć
spusti na njegove kapke, prošaptao je detinjim mucanjem...

»Mama!... Mama!«

Tri meseca kasnije nađe pri dolasku u Barcelonu svoju
majku onakvu kakva mu se prikazala u onom tragičnom tre-
nutku na portugalskoj obali...

Borio se sa smrću, kad su ga ribari pronašli. I dok je zatim ležao u bolnici, pisao je u više mahova i s puno pouzdanja Doñi Cristini, pri čemu se starao da svoje zadržavanje u Portugaliji objasni izvesnim važnim poslovima.

Kad se pojavio, dobra žena ispustila je svoj ručni rad... ruke su joj drhtale, lice joj prebledelo kao smrt. Prvi pogled na sina čiji oronuli izgled izdavaše njegovo lažno sveže držanje, odao joj je istinu.

»O sine moj!... Dokle ćeš?...«

I zbilja je bilo vreme da njegovim pustolovinama dode kraj! Ako je baš i hteo da bude pomorac, onda bar u službi nekog velikog društva, na dostojnim brodovima s određenim redom plovidbe, a ne skitnica po svima morima, među onim međunarodnim razbojnicima, koji se nude u svakom pristaništu da popune posadu. Ali kakva bi sreća bila za njegovu majku, kad bi se mogao odlučiti da uopšte ostane kod kuće!...

I na bezgranično zaprepašćenje Doñe Cristine prihvati Ulis ovaj poslednji predlog.

Nije više živela sama. S njom je stanovala neka nećaka koju je držala kao rođeno dete. Ova vitka, mrka devojka divne kose što joj je pokrivala glavu glatko kao šlem od abonosa i ostavljala slobodna samo dva mala uvojka na ušima, i očiju koje su kadkad menjale boju kao more, bila je kći jednog Blanesa, jedinog siromaha u porodici, koji je plovio kao kapetan na brodovima svojih srodnika i umro od žute groznice u nekom pristaništu Srednje Amerike.

Njeno jednostavno lice i snebivljiva ljupkost njenih reči i njenog osmeha privukli su Ferraguta. Mlada devojka predstavljala je nešto sasvim novo za ovog lutalicu koji je poznao samo mulatkinje životinjski surova lica, mačje pokrete žutih Azijatkinja i Evropljanke velikih pristaništa, što su kod prvih reči tražile da piju, sedale gostu u krila i naheravale njegovu kapu na svoje uho kao dokaz ljubavi.

Cinta je izgleda znala sav njegov život. Bio je predmet razgovora u mnoge jednolike časeve, što ih je provela s tetkom u pletenju čipki. I kad je prolazio pored njene sobe, primetio je Ulis nekoliko fotografija, — iz doba njegovih prvih plovidbi, — koje je sigurno uzela iz sobe njegove majke. Mnogo pre no što ga je upoznala, divila se već mlada devojka svome rodaku.

Jedne večeri pričao je pomorac ovim ženama kako se spasao na portugalskoj obali. Njegova mati skrete pogled u stranu, a uzdrhtale joj ruke ispustiše nekoliko petlji na ručnom radu. Odjednom se začu prigušeni krik: Cinta nije mogla više da sluša... I Ulis joj je bio zahvalan za suze i za razrogačene oči od straha.

Budućnost ove siromašne nećake ležala je Ferragutovoj majci jako na srcu. Gledajući u udaji najbolje i jedino ispravno rešenje, bacila je oko na nekog rodaka koji je davno prevaleo četrdesetu. Bio je jedini naučnik među Blanesima. U gimnaziji Manrese predavao je retoriku i latinski i govorio kako će jednog dana biti pozvan na universitet u Barceloni.

Slavni kraj jedne velike karijere! Zasada se svake nedelje vozio u provincijski grad u duge posete beležnikovoj udovici.

»Mene radi ne dolazi!« rekla je dobra seňora. »Ko mari za staru ženu?... Kažem ti, zaljubljen je u Cintu, a za devojkicu bi bila sreća da se uda za tako učena i ozbiljna čoveka.«

I Ulis ćutke sasluša, ali se samo zapita koje bi kosti jedan pomorac mogao da polomi profesoru retorike, pa da ne odgovara.

Jednog dana tražila je Cinta po čitavoj kući neki stari naprstak koji joj je već više godina služio. Odjednom prestage da pretura i sva pocrveni kao krv. Pogled joj je sreo bojažljive oči svoga rodaka. Nema sumnje, u njega je!... U Ulisovoj sobi visile su neke trake i neka stara lepeza, — ista tajanstvena moć što je ranije prenosila fotografije iz sobe Doñe Cristine u sobu mlade devojkice, postavila je i ove gizdave tričarije na Ferragutove knjige i hartije.

Pomorcu se dopade da ostane kod kuće, gde je provodio duge časove u napornom razmišljanju. Sve je znao: sfernu i ravnu trigonometriju, kosmografiju, zakone vetrova i bura, poslednja otkrića nauke o moru... ali gde se dovraga uči veština kako se nekoj lepo vaspitanoj mladoj devojkici čini ljubavna izjava?...

Ali sumnje kod njega nisu nikada bile duga veka. Napred! Svak radi onako kako ume! I jedne večeri, kad je Cinta išla iz salona u spavaću sobu svoje tetke da uzme neki

molitvenik, nade se odjednom Ulis pred njom, kao da je iz zemlje iznikao.

Da ga nije poznavala, zadrhtala bi za svoj život. Dve snažne ruke je zgrabiše i izdigoše. I onda je osetila na svojim usnama dva nasrtljiva poljupca.

»Na! ...«

Ferragut se pokaja, kad je video rodaku kako drhti i kako se gleda i suznih očiju nasloni na zid.

»Naneo sam ti bol... Ah, surovi čovek!«

Gotovo je kleknuo na kolena da je moli za oproštaj, stisnutih pesnica izgledao je kao da će samog sebe da kazni za drskost. Ali ga ona prekide:

»Ne!... Ne!«

I s ovim protestom kroz jecanje obavila mu je ruke oko vrata. Glava joj je klonula i spustila se pod zaštitu nje-gova ramena. Vlažne usne potražile su stidljivo usta pomorca, na čiju bradu padoše u istom trenutku krupne suze.

Ništa više nisu rekli jedno drugom.

Kad je Doña Cristina nekoliko nedelja kasnije čula za proševinu svoga sina, u prvi mah odgovori odbijanjem. Za Ulisa je sanjala neku sjajnu priliku. Ali ubrzo popusti, možda će baš ovo skromno dete biti najbolja saputnica njenom sinu! Sem toga, Cinta je utiscima iz rana detinjstva bila pripremljena da bude žena pomorca... Adiôš, gospodine profesore!

Venčase se. Onda Ferragut, koji nije mogao da živi besposlen, ode opet na more, ali kao prvi oficir na prekookean-

skom parobrodnu s redovnom plovidbom za Južnu Ameriku, što je za njega značilo biti nameštenik plovećeg nadleštva. Uvek ista pristaništa, neumitno isti red! Majci se dopade nova uniforma, a Cinta je gledala na red plovidbe kao što činovnička žena gleda na časovnik. Znala je pouzdano da će ga videti kroz dva meseca natovarena egzotičnim poklonima.

Pri njegovu povratku s prva dva putovanja stajala je na keju, odakle su joj oči u onom metežu putnika tražile njegovu zlatom opervaženu kapu i plavu bluzu.

Prvog maja zadrža Doña Cristina svoju snahu kod kuće, iz brige da bi uzbuđenje i pristanišna tiska mogli škoditi budućoj mladoj majci. I onda je Ulis Ferragut prilikom svakog novog povratka video uvek novog, iako uvek istog sina: prvo na rukama prazničko odevene dojkinje, snop batista i čipaka; zatim — bio je sad kapetan svoga parobroda — malenog luconju sa svilenim paperjem na okrugloj glavici, i najzad dečka koji već ide u školu, očevu desnicu čvrsto hvata i zadivljenim očima gleda u njega, ovaploćenje svih snaga vasiona.

Don Pedro, profesor, posećivao je i dalje kuću Doñe Cristine, ali ne više tako često. Pomirio se sa sudbinom, ozlojeđena izraza kao čovek koji veruje da je kasno stigao i koji u svojoj nesreći gleda samo posledicu svoje nemarnosti... Ah, da je ranije progovorio! Osećaj sopstvene važnosti nije mu dozvoljavao da uopšte posumnja da devojka ne bi s klicanjem prihvatila njegovu ponudu.

Ovo uverenje potstaklo ga je takode da ponekad poka-

že preteranu ironiju, koja je rado pozajmljivala klasično ruho. Mlada žena, nagnuta nad čipkom, bila je za njega Penelopa, koja očekuje povratak svoga muža što luta morima.

Doña Cristina ne reče ništa protiv ovog nadimka, jer se nejasno sećala da je to bilo ime neke vrlo kraljice. Tek kad bi profesor prigodnim izvođenjem išao dalje i Cintina sina nazivao Telemahom, baba bi se pobunila:

»Zove se Esteban, kao i njegov deda. Telemah!... To je pozorišno ime.«

Prilikom jedne plovidbe iskoristi Ulis višečasovno zadržavanje u Valenciji da potraži svoga kuma, od koga su mu ponekad stizala pisma, ali svaki put sve kraća i setnija.

Pri stupanju u sobu za rad desi mu se kao onima iz bajki koji veruju da su se probudili nakon nekoliko časova, dok su ustvari prespavali dugi niz godina. Sve je bilo isto kao u njegovom detinjstvu: poprsja velikih pesnika na policama, venci ispod staklenih zvona, u vitrinama i na postoljima ukrasi i statue, izvojevani na utakmicama, knjige s blistavim poledinama u tesno zbijenim redovima duž polica. Ali, bela poprsja dobila su neki taman sjaj, bakarnom rdom prevukle su se bronzice. Mogao bi čovek pomisliti da je kiša od pepela pala na ove nepomične predmete.

Ulis nađe pesnika duboko zavaljena u fotelji, mršava i žuta, kao sneg bele brade. Jedno oko mu bilo gotovo zatvoreno, dok mu je drugo bilo preterano otvoreno.

Poseta je bila kratka. Kapetan je morao natrag u Grao,

pristanišno predgrade Valencije, gde je na njega čekao parohod, spreman da isplovi. I s detinjskim jecajem privuče pesnik sebi kumče. Znao je da neće više videti ovog gorostasa, čije su snažne grudi izgledale kao da odbijaju njegov slabački zagrljaj.

»Ulise, sine moj! Misli uvek na Valenciju... Čini za nju sve što možeš... Znaš: Uvek Valencija!«

I ovaj se zaricao u sve što hoćeš, iako nije razumeo šta bi zbilja Valencija mogla da očekuje od njega, obična pomorca. Labarta načini izraz kao da bi hteo da ga isprati do vrata, ali onda opet klonu u fotelju, pokoravajući se nežnom despotizmu Doñe Pepe.

Sirota Doña Pepa!... Ferragut se kolebao između smeha i suza, kad je dobio poljubac s ovih usta, smežuranih kao jabuka u zimu, čije su se malje pretvorile u četku, — poljubac neplodne žene za sina, koga bi mogla imati.

»Nesrećni Don Carmelo!... Ne piše više, ne čita više... Ah, šta će biti od mene?...«

Kao jak, zdrav čovek govorila je zbabljena ženica o pesnikovu propadanju strahujući pri pomisli da bi ga još godine morala nadživeti. Toliko je bila zaokupljena brigom oko njega, da nije ni nalazila vremena da pogleda sebe samu.

Godinu dana docnije stiže kapetana u Port-Saidu pismo od kuma. Doña Pepa je umrla, i Labarta joj je prosvetio dugi oproštaj. Dirnut, Uliis pregleda novinske isečke gde su stajali poslednji pesnikovi stihovi. Španski stihovi?... Ne valenciski?... Rđav znak! Nesumnjivo da mu se bliži kraj.

Ulis ga nije više video. Kad se iskrcao u Barcelonu, pre-
dade mu majka drhtavom rukom napisano pismo: »Valenci-
ja, sine moj! I uvek samo Valencija!« Sem ovog usklika, u
pismu je bilo još samo saopštenje da ga je Labarta odredio
za svoga naslednika.

I pomorčeva kuća u Barceloni čuvala je ubuduće sve one
slavne pesnikove uspomene, od kojih je mali Telemah neke
naravno polomio s bezbrižnošću živahna dečka, koji zna da
mu je otac daleko, a ne boji se opomena dveju žena što ga
obožavaju. Sem toga, ostavi Labarta svome kumčetu kuću u
Valenciji, neku zemlju i hartije od vrednosti: sve u svemu
trideset hiljada durova.

Na drugog zaštitnika njegove mladosti, na jakog Triton-
a, izgledalo je kao da godine nemaju nikakva dejstva. U
više mahova, vraćajući se kući, nalazio ga je Ferragut kako
se smestio u njegovom domu, jer jedan deo nežnosti, koja je
ranije samo Ulisu pripadala, preneo je Triton na Cintu i
njena sina. A s Donom Cristinom živeo je u potmulom ne-
prijateljstvu: želeo je da mali Esteban upozna kuću svoga
pradeke.

»Daj mi ga? ... Znaš već da ljudi postaju kao čelik
tamo na Marini. Daješ mi ga, dakle?«

Ali je blaga Doña Cristina pokazivala srdito lice. Da
poveri svoga unuka Tritonu, da i u njemu, baš kao i u Ulisu,
probudi ljubav za more? ... Natrag, sotonu!

»Onda idući put,« mrmljao je u bradu Triton sebi za
utehu i ponovo odlazio u svoje carstvo, da nakon nekoliko

meseći opet iskršne u Barceloni, — svaki put sve suvlji, sve ružniji, sve uštavljeniji od sunca i slane vode.

Kad se Ulis vratio s jedne plovidbe po Crnom Moru, saznade od majke:

»Stric je mrtav...«

Pobožna gospoda oplaka na dostojan način smrt svoga devera i uključi takode i njega u svoje stalne molitve. Ali joj se zato ipak svidalo da s izvesnom svirepošću govori o njegovom tužnom svršetku, jer mu nikako nije mogla zaboraviti njegovo kobno mešanje u život njena sina. Kako je živio, tako je i umro, na moru, kao žrtva svoje smeonosti — bez ispovesti, baš kao bezbožnik...

Još jedno nasledstvo za Ferraguta!

Stric je jednog sunčanog zimskog jutra isplivao u more i nije se vratio. Stari ribari objašnjavali su na svoj način: grč, udar u stenu! Neki su takode pretpostavljali i borbu s »cabeza de olla«*), koja lovi po Sredozemnom Moru.

Uzalud su barke pretražile sve kutove i sve pećine predgorja. Niko ne nađe Tritonov leš. I Ferragut se seti Amfitritine povorke, koju mu je stric tako često opisivao u duge letnje noći, dok su u daljini sevale vatre svetionika. Možda je sreo čilu pratnju nereida, pa joj se pridružio.

Ulis se morao nasmejati svojoj besmislenoj pomisli, koja se međutim ukorenila kod mnogih stanovnika Marine, iako u nešto izmenjenom obliku.

*) Narodni izraz za glava talasa

Odbijali su da poveruju u njegovu smrt: čarobnik ne umire. Mora da je dole naišao na nešto veoma zanimljivo, pa će već doplivati natrag svojoj kući, kad mu bude dosta zelenih dubina.

Ne, doktor nije mrtav! I još mnoge godine su žene, kad bi ih put naneo uveče kraj obale, ubrzavale korak i krstile se, čim bi ugledale neki komad drveta ili snop algi kako pliva po mirnoj vodi. Bojale su se da Triton odjednom ne izroni, — bradat, nečedan, orošen vodom.

FREYA

Ime Ferragut postade čuveno među kapetanima španskih pristaništa, popularnost koja se samo malim delom zasnivala na njegovim pustolovinama, jer su i drugi preturili velike opasnosti. Ali su u njegovom prisustvu osećali neko instinktivno poštovanje, što ga uliva nadmoćna inteligencija tim odlučnim a pritom jednostavnim ljudima. Poznavali su samo najneophodnije knjige za svoj poziv, pa su s divljenjem gledali bezbrojna dela u Ferragutovoj kajiti, od kojih su neka govorila o predmetima koji su se njima činili tajanstvenim. I da bi još više digli ugled svoga druga, išli su neki čak dotle da su tvrdili:

»I ovaj valjani pomorac je povrh svega još i odličan pravnik«.

Njegova imovina doprinese takode ovom opštem uvažavanju. Bio je jedan od glavnih akcionara brodarskog društva kod koga je bio u službi, a njegovi drugovi cenili su s ponosnim preterivanjem bogatstvo njegove majke na nekoliko miliona.

Na svakom brodu što je nosio špansku zastavu, — sasvim svejedno kome je domaćem pristaništu pripadao i

odakle mu je posada poticala, — nalazio je Ferragut prijatelje.

Svi su ga kapetani voleli: baskiski kapetani, ćutljivi, sirovi i s drugarskim ti brzo pri ruci; asturiski i galiciski, — uvek zaljubljeni i rasipni, — koji su svojim karakterom izneveravali škrtost i tugu svoje pokrajine; andaluziski, čiji nio jezik izgleda nosi odraz belog Kadisa i njegovih blistavih vina; valenciski, koji na mostu svoga broda govore o politici i mornarici buduće republike; kapetani Katalonije i ostrva Mallorca, koji su valjani trgovci isto koliko i njihovi brodovlasnici. I svaki put kad se ukazivala potreba da se brane njihova zajednička prava, svi su odmah pomišljali na Ulisa. Niko nije umeo da sastavi nešto napismeno kao on.

Kad mu je mati umrla, kolebao se Uli da li da dalje plovi ili da svoj život promeni iz osnova. Njegovi srodnici u Barceloni, valjani trgovci kojima nije bilo teško da ocene neku imovinu, sastaviše nasledstvo od oca i majke, dodadoše zaostavštinu Labarte i doktora i dodoše otprilike na milion pezeta... Pa zar čovek s toliko novca treba još da živi kao neki siromašni kapetan koji je za izdržavanje sebe i svoje porodice upućen na svoju platu?...

Cinta ne kaza ni reči da ne bi na neki način uticala na svoga muža. Bila je kći pomorca i svojevoljno je pomorca izabrala za muža. Sem toga, brak je shvatala po dobroj, staroj tradiciji: žena potpuni gospodar u kući ali sve druge stvari ostaju na volju mužu. Bila bi njoj nerazumljiva i sama pomisao da kritikuje postupke glave porodice.

I tako Ulis dode sam do zaključka da napusti život pomorca. Neka mala raspra s direktorom društva pruži mu zgodnu priliku da zatraži svoj otpust, i niti molbe niti objašnjenja ostale gospode nisu ga mogli obrlatiti.

Prvih meseci svoga života suvozemca dirnu ga čudno i neugodno nepokretnost stvari. Svet je bio ukočen, anti-patične stabilnosti, i obuze ga nešto kao prvi znaci morske bolesti, kad je ustanovio da sve ostaje onamo gde ga ostavi, ne dozvoljavajući sebi ni najmanji pokret, ni najsitniju dinamičku čud.

Kad bi jutrom otvorio oči, obuzelo bi ga doduše prijatno osećanje slobode bez odgovornosti, hodnik ove kuće nije ga ni u čemu brinuo, život onih što spavaju na ostalim spratovima iznad i ispod njega nije bio poveren njegovom staranju... Ali nakon malo dana oseti da mu nedostaje najveća prijatnost njegova života: moć, pravo da zapoveda.

Dve devojke dotrčale bi najhitnije na njegovo zvono, — zbilja malo za nekoga ko je desetinama ljudi zapovedao.

Niko ga sad nije zapitkivao, dok su na moru svi tražili njegove naredbe i — koliko puta! — budili ga iz sna. Ova kuća bi mogla sasvim lepo da postoji, a da on svakodnevno ne obilazi sve od podruma do tavana i da ne pregleda svaku pojedinost do poslednje slavine za vodu. Od bezobzirne metle i đubrovnika devojaka morao je ujutru da beži u svoju sobu za rad, nije mogao kao pre da digne ruku: »Stoj!«

Ulis se osećao malim, uniženim, gurnut u stranu, i mi-

slio na Herkula koji je obučen u žensko sedeo za razbojem. Iz ljubavi prema porodici odrekao se života jakog čoveka.

Samo ljupka pažnja njegove supruge činila mu je položaj podnošljivim. A radovalo ga je takođe da se zabavi radovima svoga sinčića, koji je imao da bude primljen u gimnaziju.

Ali sve je to bilo kratka veka. Društva u njegovoj kući ili kod njegovih srodnika bila su mu dosadna, oni večiti razgovori s ujacima, bratićima i nećacima o poslovima ili o rđavim stranama tiranskog centralizovanog sistema uprave. Po njihovom mišljenju bio je Madrid kriv za sve nevolje pod nehom i na zemlji.

S tugom se Ulis spominjao svoga života kao kapetan prekookeanskog parobroda: uvek novi vidici i kosmopolitski svet. Kad bi izišao na palubu, grupe elegantnih mladih dama navalile bi na njega da priredi još jedan bal. Na svakom koraku susretao je šuštave bele haljine, živopisne oblake lepršavih valova, vedar smeh i muzikalni španski jezik latinske Amerike, — čitavu raspevanu buku kaveza punog tropskih ptica.

Bivši pretседnici južnoameričkih republika, koji su hteli da se oporave u Evropi, pričali su mu s napoleonovskom zbiljom glavna dela svoje vladavine. Poslovni ljudi poveravali su mu svoje zapanjujuće planove: odvođenje čitavih reka, građenje željeznica kroz prašumu, dobijanje ogromne električne snage iz kilometrima širokih vodopada, podizanje gradova u pustinji za nekoliko nedelja — čuda

sveta u dozreivanju, koji želi odmah da ostvari sve što mu dočarava njegova moć uobrazilje.

I on je bio gospodar ovog malog sveta što plovi!

Vrućih večeri na polutaru bila je dovoljna njegova zapovest pa da razagna apatiju ljudi i stvari. »Kapelu na palubu i neka se služi šerbet.« Nekoliko minuta kasnije vrteli su se parovi u igri, sevale oči, osmehivale lepote. Mnoge mlade devojke koje s punom glavom romantičnih ideja putuju prvi put u Evropu, osetile su se razočarane, kad su saznale da onaj mladi, elegantni kapetan ima već ženu i dete. Dame koje su putovale same i s knjigom u ruci ležale ispružene na stolicama za ležanje, žurno su pri njegovom približavanju doteravale svoje suknje, ali s takvom prenatljenošću da se uvek još više videlo. I stalno je razgovor počinjao na isti način:

»Kako je moguće da ste tako mladi pa već kapetan?«

Ah, haš je ovo beda!... Godinama je živco na Atlantiku, posred bogata, živahna i namirisana sveta, čudima žena se ponekad iz mudrosti opirao, ponekad se opet diskretno prepuštao, a sad je bio upućen na divljenje prostačkog roda Blanesa!

Od rana jutra počinjala je zlovolja. Prvo što su njegove oči ugledale, bio je »bezličan« stan, koji ništa nije imao njegovo i koji su devojke spremale, istina, s mučnom čistoćom, ali i bez trunke logike. U stanu su stvari svaki čas menjale svoje mesto. S čežnjom je pomišljao na svoju usku kutiju,

gde je sve bilo tako srećno uređeno, gde ništa nije iznicalo pogledu.

Volio ju je kao što kaluder voli svoju ćeliju. Samo što je ova ćelija lutala svetom, i bilo da u nju stupi posle neke burno provedene noći na mostu, bilo nakon izleta u neko pristanište, nikada se u njoj ništa nije menjalo: ni knjige, ni hartije na stolu, ni kuka s obešenim uniformama, ni dobro pričvršćene fotografije na zidu. Menjali su se prizori mora i obala, menjali se temperatura i položaj zvezda. Ljudi u zimskim kaputima oblačili su nedelju dana kasnije bela odela i tražili na nebu nove zvezde druge zemljine polovine. Ali je njegova kajita ostajala uvek ista, gotovo kao kutak neke planete što se nalazi po strani, neosetljiva za promene ovoga sveta.

Tamo se budio obavijen mekom, zelenkastom svetlošću, kao da je spavao na dnu nekog začaranog mora. Na belini pokrivača i posteljine sunce je šaralo mrežu od nemirna zlata, čije se petlje neprestano ljuljaju tamo-amo: odraz nevidljive vode. Ako je parobrod ležao usidren, onda je kroz okruglo prozorče odjekivalo kloparanje čekrka, vika nadzornika utovara i razgovor iz čamaca što su plovili oko broda, dok je na pučini kajitu ispunjavalo zvonko ćutanje beskonačnosti. Povetarac savršene čistoće — možda je dolazio s drugog kraja planete, možda je prešao hiljade milja slane pustinje ne dodirnuvši nigde nijednu klicu truleži — klizio je u Ferragutovo grlo kao lako vino što se penuša i opija...

Ovaj gutljaj života širio mu je snažne grudi, dok mu je blistavo plavetnilo vidika zasenjivalo oči.

Njegova kuća u Barceloni? ... Neka katalonska zgrada, pretrpana i neobična, neka mešavina persiskih cvetova, gotskih stubova i stabala sa životinjama i zmijama u lišću od cementa. S visine balkona slegali su se pri trešenju tepiha oblaci prašine, i lažna palata je s bezočnošću novog bogataša gutala celo nebo i čitavo sunce što su Ferragutu pripadali.

Jedne večeri iznenadi Ulis rodbinu izjavom da će opet na more. Cinta je na ovu odluku, koju je možda već i naslućivala, odgovorila samo bolnim ćutanjem. Nešto neizbežno, neka kob kojoj se moralo pokoriti!

»Hoću opet da vodim brod«, izjavi Ulis, »i to brod koji meni pripada, da ne zavisim više od brodovlasnika. Ta ovu raskoš mogu sebi mirno da dozvolim. Mislim na neku vrstu jabte — samo mnogo veću, — za koju ću sam sebi po miloj volji birati tovar. Možda će se tokom godina ovom parobrodu dodati još neki, pa će tako nastati parobrodsko društvo, čiju upravu može jednog dana da preuzme moj sin«.

Dva meseca docnije iz Engleske stiže od njega vest da je kupio »Fingal«, brzi poštanski parobrod od tri hiljade tona koji je dva puta nedeljno vršio redovnu službu između Londona i nekog škotskog pristaništa.

Ulis je oduševljeno pisao kako ga je jeftino kupio.

»Fingal« je pripadao nekom škotskom kapetanu, koji uprkos teške bolesti nije mogao da se odluči na ustupanje zapovedništva, i umro je na brodu, pa su sad njegovi naslednici tražili da što pre prodaju brod, po ma kojoj prihvatljivoj ceni.

Kad je novi vlasnik stupio u salon, sve ga je potsećalo na pokojnika. Na zidovima su naslikani junaci škotske Ilijade: hard Osian kako svira na svojoj harfi, Malvina u orolu zlatnih uvojaka, brkati ratnik u šlemu s krilima, čiji udarci mača po protivničkom štitu odjekuju zelenim morem.

Pred kaminom širila je svoje ruke meka, duboka naslonjača. Tu je gospodar broda proveo svoje poslednje godine. Bolesna srca i natečenih nogu od gihta, iz ove naslonjače davao je pravac uobičajene nedeljne plovidbe kroz maglu i talase, koji su često valjali komade ledenih bregova. Blizu kamina stajao je klavir, na čijem su poklopcu ležale požutele note: Somnabule, Lucia, Tostieve Romanze i napolitan-ske pesme — lake, prijatne melodije koje su stare strune instrumenta izvodile s tankim, kristalnim tonom neke dečije kutije za sviranje. I bolesno srce pomorca skamenjenih nogu čežnjivo je tražilo more svetlosti. Pod ovim sumornim, sivim nebom ova muzika izazivala je slike brežuljaka Sorrenta, obraslih narandžanim i limunovim drvetima, i prizore cvetnih, mirisnih obala Sicilije.

Ulis uze za posadu ljude koji su mu bili bliski ili su dugo plovili pod njegovim zapovedništvom. Njegov prvi oficir počeo je na ribarskoj barci. Poreklom je bio iz istog

sela iz koga su Ferragutovi preci, i gajio prema doktoru uspomenu punu poštovanja. Kad je mali Ulis išao sa stricem na ribanje, Toni je već bio gotov mornar, na nekom obalskom jedrenjaku i oslovljavao dečka sa ti, kad bi ga sretao. Sad, pošto je dečko postao njegov rođeni kapetan, smatrao je umesnim da odustane od svoje stare navike. Ali mu Ulis ne dozvoli. Zar usamljeni život i zajedničke opasnosti nisu već stolecima vezivali sve stanovnike Marine?...

Kao svoj sopstveni brodovlasnik upoznao je Ferragut mnoge brige, o kojima dotada nije ni slutio. Doživco je preobražaj koji mu je doneo isto nespokojstvo kao umetniku, kad postane impresario, ili književniku, kad se pretvori i u izdavača. Nije mu više bilo dozvoljeno da se preda isključivo svojoj romantičnoj ljubavi prema moru i svojim pustolovinama. Sad je morao da se brine o potrošnji uglja i njegovoj ceni, o žestokoj konkurenciji koja je obarala cenu prevoza tovara, morao je stalno da vreba brzi i unosni tovar.

U »Nereidu« prekršteni »Fingal«, uspomene radi na Tritona, pokaza se uprkos niske kupovne cene kao tugaljiva tekovina. Ulisa, kao pravog pomorca, pridobio je visoki, oštri kjlun, svakako podoban da prkosi najnemirnijem moru; vitki trup, koji je odavao brzinu, i izvanredno jake mašine za jedan tovarni parobrod, — sve osobine koje su veoma dobro došle jednom poštanskom brodu. Ali brod je trošio mnogo uglja, da bi davao dobru zaradu prevoženjem robe, i ubrzo je kapetan na svojim plovidhama mislio samo na svoje kotlove.

»S pola snage!« naredivao je kroz cev za izdavanje zapovesti.

Ali, uprkos ove i drugih predostrožnosti u obračunu svake plovidbe javljala se potrošnja uglja sa ogromnom brojkom koja je gutala svaku zaradu. Brzina »Nereide« bila je mala u upoređenju s nekim modernim putničkim parobrodom, a besmislena u odnosu na teretne brodove s velikim tovarnim prostorom i malim mašinama.

Rob nadmoćne brzine svoga broda i u stalnoj borbi s njom, Ferragut se trudio da nastavi svoje plovidbe bez isuviše velikih gubitaka. U svim vodama zemljine kugle vidali su »Nereidu« s najčudnijim tovarima, i zahvaljujući njoj, lepršala se španska zastava u pristaništima, koja je inače ne bi nikad ugledale.

Iskrsavala bi kraj usamljenih obala Sirije i Male Azije, izbacivala svoj tovar na peskom zavejana feničanska i grčka pristaništa, čije su sirotinjske kućice izgrađene na podnožju brežuljaka od ruševina, gde su štrčali mermerni stubovi kao krune palmi, i usuđivala se da utovaruje kaučuk, nojeva peraja i slonovu kost na pustošnim talasima Zapadne Afrike, pod suncem koje pali palubu.

Nije li za »Nereidu« bilo takve plovidbe izvan redovnih brodskih puteva, onda bi se ona upućivala Americi snishodljivo se takmičeći u jeftinoći s Englezima i Norvežanima, koji su vozili toware preko okeana. Tonaža i plitko gaženje dozvoljavali su joj da plovi uz velike reke Severne Amerike do gradova u unutrašnjosti, gde su se pušili dugi

nizovi fabričnih dimnjaka na obali slatkovodnog jezera, pretvorenog u pristanište.

Na jugu je plovila rumenom Paranom do Rosaria i Colastine i tovarila argentinsko žito. Bacala je kotvu u ćilibarskim vodama Urugvaja kod Paysandua i Fray Ventosa i uzimala kravlje kože za Evropu i usoljeno meso za Antile. Iz Tihog Okeana hitala je u Guayas, da nakon plovidbe kroz tropsku vegetaciju utovari kakao s Guayaquila.

Ali, sva putovanja koja su ga ranije oduševljavala, svršavala su se sada s razočaranjem. Sve brojniji su postajali teretni brodovi, sve jeftiniji prevozi tereta, i Ulis nije mogao da se sa svojom elegantnom »Nereidom« takmiči s ćutljivim, alkoholizovanim kapetanima sa severa, koji su se za kornjačinu brzinu svojih prljavih brodića zadovoljavali svakom cenom.

»Prestajem«, rekao je tužno svom prvom oficiru. »Ako nadem kupca, prodaću brod«.

Ali neočekivana vest izmeni njegove prilike. »Nereida« je bila uplovila u pristanište Tenerife s argentinskim žitom i suvom lucerkom, i Toni se vraćao iz lučke kapetanije, gde je išao da potvrdi brodske papire.

»Rat!« uzviknuo je još pre no što je stupio na palubu.

»Rat? . . . Kakav rat?«

I kad je čuo da je buknuo rat između centralnih sila s jedne i Francuske i Rusije s druge strane i da se Engleska umešala u korist Belgije, stade da procenjuje političke posledice ovog svetskog požara. Drugo nešto nije video.

Ali praktičnog Tonia više je zanimala budućnost parobroda.

»Svršeno je s bedom i sirotinjom! Trinaest šilinga po toni, već danas! . . . Otsada nam nije potrebno da u svakom pristaništu trčimo u potragu za tovarom, kao da molimo milostinju! Sad će na nas jurišati s ponudama, i »Nereida« će zlata vredeti«.

I vrlo brzo se ispuniše ova pretskazanja, koja je Ferragut skeptički saslušao. Brodovi postadoše retkost na moru. Iz straha od neprijateljskih krstarica mnogi pobegoše u neutralne lukc, dok su ostale brodove pokupile vlade za prenos ogromnog materijala, što ga zahteva moderan rat.

Cena prevoza tovara pope se od trinaest šilinga na petnaest, šesnaest, a nakon nekoliko dana kasnije i na stotinu.

»Ovo je granica«, reče kapetan Ferragut.

»Daleko smo još od toga!« stade mu protivrečiti prvi oficir sa svirepom radošću. »Vidim već sto i pedeset, dve stotine po toni . . . Obogatićemo se!«

Toni je govorio u množini, iako mu ni trenutak nije ni na pamet padalo da zahteva i pesetu više od svojih mesečnih. četrdeset i pet durosa. Sudbina Ferraguta i njegova broda bili su za njega na prvom mestu, i smatrao se srećnim kad mu nije nedostajalo duvana i kad bi svojoj ženi mogao da pošlje svu svoju platu.

Njegova čežnja bila je kao i u svih skromnih pomoraca: komadić zemlje za stare dane. Baskiski krmari sanjali su o livadama, jahukama i puno krava: Toni je mislio na vino-

grad blizu obale, na snežno-belu kućicu u hladu drveta; gde bi mogao da puši svoju lulu i da posmatra kako mu deca i unuci prostiru na asure grožde da se suši.

Na njegovoj bronzanoj koži slani vazduh je povukao duboke bore, više no godine. Svuda su mu izbijale dlake, i u ušima, i u širokim uozdrvama, koje su podrhtavale pri svakom uzbuđenju. Ali su ovu ružnoću ublažavala dva umiljata oka koja su gledala u Ferraguta odanošću verna psa, kad bi se ovaj smejaao Tonievim mišljenjima.

A Toni je bio čovek koji je imao ideja. Istina, samo četiri-pet, ali su bile kristalizovane, čvrste, nepokretne kao moluski što se priljubljuju uz greben, pa se ua kraju i sami pretvaraju u kameue izraštaje. Za vreme svoje dvadeset i petogodišnje plovidbe obalama Sredozemnog Mora čitao je sve radikalne listove, kojih se mogao dobiti.

Kad bi nakon duga vremena ponovo stupio na tle nekog pristaništa Južne Amerike, divio bi se brzom napretku mladih naroda, ogromnim kejevima što su izgrađivani za godinu dana, beskrajnim ulicama koje nisu još ni postojale prilikom njegove poslednje plovidbe, i lepim, senovitim parkovima na isušanim lagunima.

»Pa naravno«, objašnjavao je kratko i odlučno, »ta zato i jeste jedna republika!«

U španskim pristaništima bila mu je, naprotiv, dovoljna i najneznatnija neprijatnost pri usidravanju, ma kakvo objašnjenje s lučkim vlastima ili nemanje praznog sidrišta, pa da mu izmami gorak osmeh.

»Nesrećna zemlja!... Sve zato što nema republike!«

U Londonu i na hamburškom pristaništu zadirkivao je kapetan svoga krmara:

»Ovde nije republika, Toni, pa ipak je svakako prilično«.

Ali se Toni ipak nije smatrao pobeđenim. Nabirao bi kosmato lice i napregnuto premišljao, trudeći se da nadje oblik za svoju neodređenu, rasplinutu misao. U krajnjem razlogu ove veličine naslućivao je opet neku potvrdu svoje pretpostavke.

»Ne umem jasno da se izrazim, nedostaju mi reči... Ali verujem da je sam narod sve ovo stvorio«.

Kad se u Tenerifi čulo za izbijanje rata, celokupna momčad »Nereide« likovala je zbog dobrih izgleda za poslove. Čutljiva dotada, kao da je slutila da bi njihovom kapetanu mogle doći do guše ove nekorisne plovidbe, radila je sada s pravim uživanjem.

Izobilje je sada vladalo na pramcu, gde su se nalazili kuhinja i stan mornara, u neosporivom carstvu čiča-»Caragola«.*) Starac, kuvar na »Nereidi«, sklopio je prijateljstvo s Ulisom još kad je ovaj bežao s časova da bi veslao po pristaništu, a on usled sve veće kratkovidosti bio prinuden da napusti obalsku plovidbu i da se spusti na položaj vozara malog ribarskog čamca. Njegova dostojanstvena ozbiljnost i ponoć davalu su mu neki sveštenečki izgled. Bio je ugojeni tip sredozemnih obala: male glave, debela vrata i trostruka

*) Puž

podvaljka. Ali na krmi svoga čuna izgledao je kao neki rimski patricije na prestolu svoje trireme.

Njegova kuvarska veština pretila je da ugasne, čim pirinač ne bi pretstavljao glavni sastojak njegovih gotovljenja. Sve što je ova vrsta hrane mogla da pruži, znao je do izičice. Kad bi se u tropskim pristaništima momčad najela do otužnosti banana, ananasa i aguacata, iznosio bi im on veliku činiju pirinča s bakalarima i krompirima ili pečeni pirinač, između čije je zlatne kore probijalo rumeno lice graha ili crna leđa krvavice. Drugi put bi opet budio sećanje na daleku domovinu ukusnim pirinčem s blitvom ili masnom mešavinom pirinča s tikvicama i pasuljem.

Na praznike valenciskih svetaca — za čiča-Caragola prvih na nebu — pojavljivala bi se sva u pari paella, ogromna arena nabubrelih zrna, među koje je bila pokopana kuvana živina. Tom prilikom je mornarima priređivao iznenađenje kneževskim poklonom, debelim živim prazilukom, čija im je ljutina naterivala suze na oči. Udarac pesnice činio bi ga krtim, i naizmence s kašikom pirinča prštao je zalogaj praziluka u ustima i sletao u gušu kao komadić bela hleba.

Kad bi »Nereida« bila usidrena u nekom pristaništu bogatom ribom, onda se bacao na veliki posao, na spremanje jednog »arroz abanda«. Sve ribe što bi ih mogao nabrati, davale su zajedno s rakovima, školjkama i ostalim životinjicama čorbu za pirinač, čije se svako zrno napije ove čudne tečnosti. Kuvar je uz to svečano pružao i po pola limuna, pošto se »arroz abanda« smeo jesti samo poprskan ovim mi-

rišljavim načinom. Jadnici koji žive u unutrašnjosti zemlje i koji svakojaki kuvani pirinač nazivaju zgotovljenim na valenciski način, ni pojma nemaju o ovom uživanju!

Isto kao pirinač bilo je važno i ulje. U oskudna vremena, kad bi kapetan naređivao štednju, čuvao je Caragol ogroman vrč ulja u kuhinji kao oči u glavi. Iz sumnje da bi kuvarski pomoćnici i mlađi mornari pokušali pomoću njegova ulja da načine sebi elegantnu frizuru, grabio bi svaku glavu koja bi mu došla u domašaj, i prinosio je nosu. Najmanji miris maslinova ulja raspalio bi njegov bes. »Ha, ti lopove!« I njegova ogromna šaka, meka i teška kao bokser-ska rukavica, spuštala bi se na zlikovca.

Uprkos slabih očiju odmah bi prepoznao narodnost brodova, koji bi se ukotvili u blizini »Nereide«. Tužno bi šmrktao njegov nos: »Kojesta! Gadni brodovi! Lađe sa severa, gotove svoja jela na masti. Verovatno protestantski brodovi...«

Drugom prilikom bi išao tamo-amo duž palube, kao da sledi neki trag, dok se najzad ne bi zaustavio preko puta kuhinje susednog broda i sa uživanjem udisao primamljivi miris. »Hej, drugovi!« Nemoguće da se prevario! Bili su Španci. Ako ne oni, onda svakako su dolazili iz Marselja, Denove ili Napulja, — dakle, srodnici koji na svim morskim širinama žive i jedu kao kod svojih kuća. Odmah se zapodene razgovor na sredozemnom idiomu, nekoj mešavini španskog, provansalskog i italijanskog, što su ga izmislili melezi na afričkoj obali od Egipta do Maroka. Kao što je to običaj kod

divljih družina, ponekad su slali jedni drugima poklone: voće iz domovine. Ali se naravno dešavalo i da odjednom bukne neprijateljstvo. Onda se s puno pretnje uzdižu pesnice iznad ograde palube i lepe psovke, gde je svaka druga reč Bogorodica i njen sin Isus Hristos.

Ovo je bio znak da se čiča-Caragol, — neobično pobožna duša, — s ponosnim ćutanjem povuče u svoju kuhinju. Toni se izrugivao ovim pobožnim starčevim osećanjima. Ali ljudi sa jarbola, pravi proždrljivci, zamišljeno su ga slušali — s obzirom da on deli vino i dobre zalogaje, — kad bi prvi put čuli njegovu priču o Histu del Grao, čija je slika visila na najvidnijem mestu u kuhinji: kako je sveti kip, položen na neke lestvice, došao na palubu broda, koji se odmah po istovaru robe pretvorio u dim — u ono vreme kad se pristanište Valencije sastojalo samo od nekoliko bednih koliba.

Mnogo godina je Caragol bosonog pomagao da se na praznike nose svete lestvice. Sad drugi pomorci uživaju tu čast, a on, star i kratkovid, očekuje procesiju među gledaocima, da se svojom odećom dotakne drveta ogromne relikvije.

Sve što je imao na sebi, hilo je osveštano ovim dodirom. Ali to nije bilo mnogo, jer je po brodu išao veoma lako obučen, kao čovek koji je iznad ljudskih predrasuda. Košulja, na kojoj se većito lepršaju skuti, pantalone, samo s jednim jedinim zakopčanim dugmetom, od pamuka ili flanela, već

prema godišnjem dobu, i šesir od palmova lišća, koji nikad nije skidao s glave, pa čak ni kad je baratao s loncima.

Njegova vera u sveca, zaštitnika valenciskih pomoraca, hila je čvrsta kao stena. Kad bi za vreme bure talasi brisali čitavu palubu od kljuna do krme i kad se na licima mornara ogledalo nespokoјstvo i uznemirenost, promaljao bi glavu iz kuhinje i dovikivao:

»Hrabro, momci! Histos del Grao štiti brod. Ništa nam se ne može desiti...«

Jednima bi se vraćalo poverenje, drugi su opet gadnim rečima govorili o njegovom kipu i svetom zaštitniku, zbog čega se stari ipak nije ljutio. Ta zna dobri Bog, koji mornarima šalje opasnosti, da i kad psuju ne misle zlo!

Njegov religiozni smisao prostirao se i na dubine. Za ribe okeana nije hteo ništa da kaže. Bile su mu ravnodušne kao i oni brodovi bez mirisa, koji ne znaju za maslinovo ulje. Mora da su otpadnici!

Ali ribe Sredozemnog Mora! I u njihovu čast pričao je vrućih tropskih večeri o čudu peixote.*)

»Kad je galija Alfonsa V, kralja Aragonije, napuštala napuljski zaliv, naleti ona u blizini ostrva Capri na podvodni greben. Jedna strana broda se provali, pa ipak ne uđe voda unutra. Razvivši sva jedra, i gonjen vetrom, brod zaplovi s kraljem, dvorskim damama i pratnjom hidalga u

*) Ogromna riba

čeličnim oklopima na palubi. Dvadeset dana kasnije stiže u Valenciju, zdrav i čitav, kao svaki onaj koji u trenutku opasnosti pozove u pomoć Bogorodicu del Puiga. Kad su zatim drvodjelje ispitali trup broda, ugledaše kako se od njega odvoji neka ogromna riba s dostojanstvom osobe koja je izvršila svoju dužnost. Bio je to delfin koga je poslala presveta Bogorodica da svoja leđa pritisne na provaljeno mesto na boku. I tako je delfin plivao kao vranj od Napulja do Valencije i nije propustio ni kap vode u brod«.

Kuvar nije dozvoljavao nikakve prigovore. Nije dopuštao da se uzdrma ovo čudo. Svojim rođenim očima — u ono vreme dok su još dobre bile — video je sve to u manastiru Puiga na nekoj staroj slici, koja je verno prikazivala čitav događaj, video je kralja, peixotu i Bogorodicu, kako odozgo s neba izdaje zapovesti.

Dok je pričao, dešavalo se da povetarac razgrne nedra starčeve košulje. I onda se video ogroman trbuh, presečen napola dugmetom koje se dobro držalo.

»Pripazi, čiča-Caragole!« doviknuo bi mu neka šaljivčina. »Pobeći će ti!«

Pohožni starac bi se osmehnuo s anđeoskim mirom čoveka koji je izvan svake pompe i taštine ovoga sveta.

»Ostavi more! Ta ne može ionako odleteti!«

I onda bi počeo da priča neko drugo čudo...

Za Ferraguta postojala je prisna veza između kuvarevih toplih izliva raspoloženja i njegove lake odeće, što ju je u svako doha nosio: u Caragolovoj unutrašnjosti gorela

je vatra koja se stalno obnavljala. Hladnih, maglovitih dana pojavljivao se starac na mostu sa šoljom vrela pića. »Calentet«, tako ga je nazivao. Za ljude koji moraju da budu no provedu duge časove po surovom vremenu, ništa nije bilo bolje od ove kafe pomešane s rakijom od šećerne trske, ali ne u podjednakoj srazmeri, — alkohol je nadaleko prevladivao u onoj crnkastoj tečnosti. Toni je žurno praznio sve šolje, koliko god bi mu ponudili. Pošto je Ferragut, međutim, odbijao ovo piće i tražio čistu kafu, morao je Caragol da sam ispije sav Calentet što bi ostao od kapetanova obroka. bez obzira na količine što bi ih za sebe spremao u tajanstvenoj samoći svoje kuhinje. Sparnih dana opet nudio je refresquet, neko osvežavajuće piće koje se sastojalo pola od ruma a pola od vode, uz debelu naslagu šećera, i koje je munjevitom brzinom, bez ikakvih prelaza, prevodilo starca iz vulgarna mira u stanje božanstvena pijanstva.

Kapetan je držao pridiku, kad bi video njegove crvene, upaljene oči. »Hoćeš li možda da sasvim oslepiš? ...« Ali ovo zastrašivanje ipak nije smetalo kuvaru. Morao je blagostanje »Nereide« da proslavi na svoj način. I u pogledu ovog blagostanja najviše ga je zanimalo pravo da može da poharči nesrazmerne količine ulja i ruma bez straha od opomena prilikom polaganja računa.

»Sveti Isuse del Grao, neka da Bog da ovaj rat večno potraje! ...«

Tri puta je »Nereida« plovila u Južnu Ameriku. Prilikom poslednje plovidbe istovarila je žito i sirove kože u Napulju, ali kad je uplovljavala u pristanište, sudari se s nekim engleskim bolničkim brodom, koji joj ošteti dumen i takode krilo vijka.

Toni je stao da frkće od nestrpljenja, kad je čuo da će morati duže vremena da ostane u luci. Iako Italija nije još učestvovala u ratu, njene odbranbene mere obuhvatale su svu brodogradnju. Prema tome, pre četiri nedelje nije se moglo računati s dovršenjem opravke. Ferragut, za koga je unosni tovar ležao u Barceloni, proračunavao je šta će ga stajati ovaj gubitak u vremenu. Ali je samo za umirenje svoga krmara često govorio:

»Engleska će nam nadoknaditi štetu... Britanci su izdašni.«

I da bi malo odagnao svoje neraspoloženje, izišao je na suvo, divio se u muzejima grčkim kipovima i iskopanim predmetima, koji su mu pružali mogućnost da baci pogled u prisni život Antike, i švrljao kroz siromašne četvrti grada. Krive, strme, stepeničaste ulice gušile su uske, visoke kuće. Svuda balkoni s konopcima preko ulice, na kojima se sušilo prostrto rublje u svim bojama. Kod pokretnih kuhinja pod vedrim nebom gurali su se gosti i jeli prstima vruće makarone ili komade pečena mesa. Melodični uzvici torbara hvalili su robu, i s balkona se spuštalo uže s privezanom kotaricom: cenkanje i kupovina svršavali su se neposredno između ulice i četvrtog sprata, Kroz ovu gužvu su se koze vešto

pele uz stepenice, da odmah na licu mesta isprazne svoja vimena.

Iz spleta kuća donjeg grada uzdizale su napuljske crkve svoje zvonike i kupole, pokrivene glačanim zelenim ciglama, — potsećajući pre na krovove istočnjačkih kupatila no na hrišćanske hramove.

Na keju naiđe Ferragut na ostatke nekadašnjeg pristaništa. Ujedinjena Italija mnogo je porušila i novo izgradila, ali je još stajalo nekoliko redova malih kuća bela i crvenkasta lica, zelenih vrata i niskih krovova, čija izbočena prizemlja služe kao oslonac galerijama, okruženim drvenim ogradama. Kroz prozor je čovek mogao da vidi ogromne šarene školjke na starinskim ormanima^u i detinjasto načinjene slike fregata na zidovima. Bile su to kućice kakve se susreću po svim sredozemnim pristaništima.

Pokraj stare lučke uprave, nekadašnje palate Karla V, — bele i plave, s lepom slikom Bogorodice, — bila su poročana kola, s istom originalnom zapregom, kao što ju je Ferragut video pre mnogo i mnogo godina. Između ruda nalazio se beli vo ogromnih, račvastih rogova, desno konj, a levo veliki mršav magarac. I ovo neskladno trojstvo ponavljalo se u svim zapregama kola, koja su duž keja nepomično čekala na brodove ili su svoje teške točkove okretala u pravcu gornjeg grada.

Već nakon nekoliko dana zasitio se Ferragut Napulja i njegove buke. Po kafanama ulice Toledo ili u galeriji Umberto I morao je da se hrani od nekih dosadnih mladića u

jako izrezanim prsnicima, s leptirastim kravatama i šeširima naherenim na kovrdžavoj kosi, koji su tihim glasom pozivali na nečuvene priredbe, organizovane posebno za strance.

Video je dosta skulptura i posuda iz zatrpanih gradova, a bestidnost tajnih kuća počela je da ga ljuti. Uvek i neprestano phallus kao glavni motiv.

I tako jedno jutro sede na voz što vijuga podnožjem zadimljena Vezuva i vodi u Pompeji kroz ružičasta sela okružena vinogradima.

Iz usamljenih hotela i restorana na stanici jurnu jato vodića kao iznenada uznemireni roj pčela i stade da kuka kako je rat upropastio sav putnički promet. »Signore! Svejedno koliko ćete dati!« Ali Ferragut odbi. Kad god bi mu Pompeji pali na um, uvek je osetio potrebu da ih vidi još jednom, ali sam, sasvim sam, da bi dobio potpun utisak prošlosti.

Njegova prva poseta dogodila se pre petnaest godina. Kao krmar na nekom katalonskom jedrenjaku, koji se beše usidrio u napuljskoj luci, iskoristio je jedne slobodne nedelje jevtine cene i posetio Pompeji, ali u društvu čopora putnika, od kojih je svaki hteo da čuje vodića iz neposredne blizine.

Na čelu grupe išao je neki mladi, elegantni sveštenik, neki monsignore iz Rima u svilenoj mantiji, s dve veoma lepe strankinje, koje su uvek birale najviše mesto i pritom stalno zadizale svoje suknje, iz straha od hitrih guštera što bi šmugnuli u ruševine. Ferragut je stajao pozadi njih i sve

gledao kroz njihove noge. »Ah, kad je nekome dvadeset i tri...« Kad su mu kasnije govorili o Pompeji, slike su se rasplinjavale u sećanju: »Vrlo lepo, naročito zanimljivo!« Video je ulice, palate i hramove, ali samo kao nejasnu pozadinu. Na prvom mestu stajala su četiri vitka, divna stuba u crnoj, mrežastoj svili.

Sad je našao davno željenu usamljenost. Jedini šum u ruševinama bilo je zujanje insekata iznad proletnjih cvetova ili šuškanje nevidljivih guštera.

Kod Porta Herculana čuvar malog muzeja pusti ga da na miru posmatra mrtvačke maske hiljadugodišnjih pokojnika, — Pompejce od gipsa, koji su zauvek sačuvali onaj panični užas, u kome ih je smrt iznenadila, — ne dosadujući mu s objašnjenjima. Jedva da je i za trenutak podigao oči s novina. Potpuno su ga zaokupile vesti iz Rima, diplomatska igra intriga i mogućnost učešća Italije u ratu.

Po mirnim ulicama odjekivali su samo koraci pomorca, glasno i dugo kao u nekom podzemnom mrtvačkom gradu. Kad bi zastao, zavladala bi ponovo tišina. »Tišina od dve hiljade godina«, mislio je Ferragut. Puna dva časa mogao se smatrati jedinim stanovnikom starog grada Pompeji, koji je sam ostao u gradu za vreme proslavljanja svečanosti na gradskim kapijama u čast Pana.

Činio mu se manjim u onoj napuštenosti. Po uskim ulicama, popločanim četvrtastim pločama plave lave, izbijalo je žbunje gustog, cvetnog rastinja. Kola, od kojih nije ostalo ni praha, načinila su duboke usekotine u pločnik. Na svakoj

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА 105
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"
МЕШОВАЦ

raskrsnici stajao je po kladenac, iz čije je maske nekada izbijao mlaz vode.

U crvenim natpisima na zidovima borili su se kandidati na položaj edila ili dumvira za uaklonost birača. Na mnogim vratima primećivao se phallus, kao zaštita od očnih bolesti, a na drugim opet po par spletenih zmija kao simbol porodična života. Na uglovima ulica molio je neki latinski stih prolaznike da ne zagaduju mesto, a na gipsu zidova sačuvalo se još uvek delo uličnih dečaka iz Cezarova doba: karikature i gadosti.

Samo su donji spratovi ovih zgrada bili načinjeni od cigalja ili cementa. Gornje, drvene spratove progutala je vulkanska vatra, izuzev kamenih stepenica.

U ovom ljupkom, raspusnom gradu, više grčkom nego rimskom, sitna trgovina zauzimala je prizemlja: četvrtasta odelenja, kao bazari Arabljana, s vratima čitavom širinom zida radnje, koja su dozvoljavala da se sa ulice dogleda i poslednji kutić. U mnogim radnjama još su stajale kamene tezge i veliki ćupovi. Privatne kuće nisu uopšte imale lica. Na njihovim glatkim, nepristupačnim zidovima s malenom kapijom samo se ovde-onda nalazio, kao na istočnjačkim palatama, po neki visoki prozor s rešetkom. Ceo život se provodio u unutrašnjem dvorištu, čiji su sjajni ribnjaci, kipovi i leje cveća ukazivali na bogatstvo.

Retki mermer zamenjivao je obojeni cement. Crveni i žuti bili su stubovi od cigalja, krunisani šarenobojnim kapi-
telima, a preko zidova, većinom crne i crvene boje, na čijoj

se sredini nalazio mali četvorougao, ukrasen erotičnim prizorima, provlačila se između slika polja i mora ukrasna pruga, koju su oživljavali hogovi ljubavi i Tritoni.

Pomalo iscrpljen šetnjom sede Ferragut na kamenu klupu nekog hrama u ruševinama. Raširivši plan mrtvog grada preko kolena, pročitao je poluglasno imena zgrada: posebno označenih radi nekog mozaika ili radi neke slike: vila Diomeda, kuća Melagre, ranjenog Adonisa, Labirinta, Fauna. Isto tako zanimljivo zvučala su i imena ulica: via kupatila, via grobova, via izobilja, via pozorišta.

Bat koraka trže kapetana. Prodoše dve dame, ispred kojih je išao vodič. Obadve su bile visoke, lica pokrivena velovima. Jedna, nešto punija i svakako starija, koračala je čvrsto i sigurno svojim dubokim cipelama, dok je njena pratilja izgledala drugačije sa svojim gracioznim hodom i malim cipelicama.

Pola časa kasnije napusti Ferragut svoju klupu, umoran od stroge nepomičnosti pred očima. U via kupatila mami ga je Villa Pansa, najraskošnija vila u čitavoj Pompeji, toliko velika da je sama zauzimala celu četvrt. Xystos što je ležao iza kuće, opet su zasadili, i grupa kiparisa i lavorika smenjivala se s lejama ruža i ljubičica.

Dok je Ulis išao duž zida vrta, naiđe na dame koje su kroz rešetku kapije posmatrale cveće, pri čemu je mlada na engleskom jeziku izrazila divljenje zbog nekoliko kao krv rumenih pupoljaka u podnožju podivljala fauna.

U Ferragutu se javi želja da se pokaže galantnim, da

bi smelim podvigom probudio interesovanje mladih strankinja. Veštim skokom prebaci se preko zida, na veliko iznenađenje obe dame. Starija, naviknuta besumnje samo na disciplinovane gradove, gde se najstrožije vodi računa o svakoj zabrani, kriknu lako, i izgledalo je kao da hoće da pobegne, da ne bi bila umešana u ispad ovog neznanca. Ali, kapetan je već ponovo iskrsnuo preko zida.

U uverenju da ima pred sobom Engleskinje pruži im obadve ruže što ih je držao u ruci, s nekoliko učtivih reči na engleskom. Cveće je bilo kao i svako drugo, izraslo iz zemlje, koja se ni u čemu nije razlikovala od druge zemlje, ali okvir hiljadugodišnjih zidova i senka vile što ju je Pansa sagradio u doba prvih cezara, davali su im posebnu vrednost.

Lepšu ružu dade mladoj dami. Osmejak nagradi njegov izbor kao nešto što joj i pripada. Druga dama pokazala ipak izvesno nestrpljenje, u želji da se oslobodi nepoznata čoveka. »Hvala... Hvala!...« I uhvativši saputnicu za ruku, povuče je žurno za sobom. Iza kladenca na prvom uglu izgubiše mu se ispred očiju.

Ulis je ručao u Diomedovu restoranu i taman je stigao na vreme na stanicu da uhvati voz za Salerno. Hteo je takođe da poseti i ovaj grad, koji je u srednjem veku bio uvek cenjen zbog svojih lekara i moreplovaca, a onda još i ruševine hramova u Paestumu.

Pri silasku s voza primeti kako neka kola odvezoše obe strankinje u grad. Susreti u malom gradu hili su neizbežni u toku popodneva. Tako se srctoše na pristaništu, kome su

pretili nanosi peska da ga unište, videše se u vrtovima kraj mora, kod spomenika Pisicanu, romantičnom vojskovođi od San Juana, — preteći Garibaldija, — koji u cvetu mladosti pade za slobodu Italije.

Uveče ih slučaj opet sastavi: stanovali su u istom hotelu. Njihov sto stajao je blizu Ferragutova, pa je nakon hladnog odgovora na svoj pozdrav mogao na miru da ih posmatra.

Lice starije bilo je onakvo kako ga je uprkos vela zamišljao. Možda je nekada mogla i biti lepa i opasna za ljude, ali sad je mogla mirne duše da zadrži svoj nepristupačni stav, — kapetanu nije padalo ni na pamet da se zbog toga jedi.

Mora da je prevalila četrdesetu, iako se njeno puno telo nije činilo nimalo tromim, svakako zahvaljujući masaži i gimnastici. Samo je koža ispod pudera bila već ponešto svela. Bez lornjona su njene kratkovide oči imale miroljubivi izraz neke krave na paši. Ali, čim bi se stakla u zlatnom okviru stavila između nje i spoljna sveta, one zelene oči gledale su prodirnom oštrinom na ljude i stvari. Ponekad su izgledale ohole, ledene, kao da stvaraju neku prazninu oko nje, i čovek je nehotice pomišljao na krug što ga neki mač opisuje.

Mlada dama nije toliko odbijala. Okrenula je Ferragutu svoje lice, ali se njemu činilo da u uglovima njenih očiju vidi mali smešak, koji mu zahvaljuje za njegovo nemo divljenje.

Kao žena koja se ne boji lakomislenosti svojih uvojaka, nije se brinula za ono nekoliko kovrdža što su onako buntovnički izvirivale ispod šešira. Meka i diskretna niansa njene plave kose bila je u suprotnosti s njenim krupnim očima. Crne i bademaste, ličile su na oči neke istočnjačke igratičice. Vešti potezi pisaljke produžavali su ih i isticali zavodničku protivrečnost prema tamnom zlatu njene kose.

Kratki rukavi pokazivali su kao sneg belu ruku, izrez haljine podvlačio je trougao koji je bio rumen od sunca i morska vetra i na kome je svetlucala biserna ogrlica. A na lako opaljenom licu otvoren osmeh otkrivao je lepe, agresivne zube.

Pogledi im se sretoše, i Ferragutovo srce zastade za trenutak. »Ta ovu ženu poznajem! Gde li sam je samo video?...« Uzalud je preturao po sećanju... I čudnovato, neko tajanstveno osećanje kaza mu da je i ona istovremeno načinila isto otkriće. Češće je pogledala u njega, s nekim novim osmehom. prisnijim, bližim, kao u nekog starog znanca.

Nemoguće da joj se približi! Neprijateljski lornjon zablista i odvoji ih jedno od drugog.

Sutradan nadoše se svi troje na stanici Salerno u odeljku prve klase. Kako se razgovor zapodeo, Ferragut nije znao. U svakom slučaju, odjednom je bio u živom razgovoru s mladom damom, na engleskom, kao i prethodnog dana. Iznenada ga upita da li plovi morima i — kad je odgovorio potvrdno — da li je Španac.

»Da, Španac.«

Njegov odgovor prekide hladnu uzdržljivost starije dame. Prvi put mu dobaci prijateljski pogled.

Za to vreme se mlađa napregnuto prisećala.

»Zovete se... Zovete se...«

I ponosna na svoje pamćenje nastavi:

»Vi ste kapetan Ulis Ferragut.«

S osmehom i ćutke uživala je neko vreme u njegovom iznenadenju. Onda mu pomože: »Parobrodom na kome ste bili kapetan, putovala sam pre šest godina iz Buenos Airesa u Barcelonu. Ne, pre sedam godina.«

Iako je Ferragut prvi naslutio da je to neko staro poznanstvo, nije uspeo da nađe mesto za svoju saputnicu među tolikim putnicima, kojih je bilo puno u njegovu sećanju. Ali zato je smatrao svojom dužnošću da izmisli neku ljubaznu laž.

»Ne, kapetane!« odbila je. »Ne možete da me se setite. Pratila sam svoga muža, a vi me niste nikada ni pogledali. Sva vaša pažnja bila je posvećena na tom putovanju nekoj neobično lepoj udovici Brazilijanki.«

Sad je govorila španski, onim mekim, pevajućim španskim Južno-amerikanaca, kome je strani naglasak davao neku posebnu draž.

»Poznajem vas, kapetane,« rekla je zadirkujući ga. »Uvek isti!... Ono s ružama u Pompeji bilo je vrlo lepo... sasvim na vaš način.«

Ovde se umeša i druga dama koja je s naprezanjem sledila razgovor na španskom.

»Oh, Španija!« rekla je engleski. »Zemlja caballerosa!... Cervantes! Lope! El Cid!...«

Njeno divljenje tražilo je još nešto više. I dohvativši kapetana za ruku, uzviknula je odlučno kao da je načinila neko otkrovenje:

»Calderon de la Barca!«

Ferragut se pokloni i reče: »Dabogme, gospodo.«

Mlada dama smatrala je da sad mora da se pretstavi.

»Gospoda doktor Fedelmann... naučnica u oblasti filologije i literature.«

»Dama je Nemica?« obrati se Ferragut ponešto indiskretno svojoj lepoj susetci.

»Ne, moja prijateljica je Ruskinja, ili još bolje, Poljkinja.«

»I vi takode, Señora?« pitao je dalje španski.

»Ne, ja sam Italijanka.«

Da li je govorila istinu?... Kapetan je sumnjao, uprkos sigurnosti s kojom mu je odgovorila.

Opet se gospoda doktor umeša u razgovor da otpeva slavopojku njegovoj domovini, ali ovoga puta na francuskom, — iako je klasična dela mogla da čita na španskom, nije se usudivala i da govori.

»Ah, kako se Španija drži svojih plemenitih tradicija!... I kao da je morala da još podvuče svoje reči izvesnim kontrastima, ukazala je rukom kroz prozor na predeo što je

promicao: »Zemlja razbojnika i verglaša, bez reči, bez zahvalnosti...«

U Battipaglia morali su da sidu, da pričekaju voz za Paestum, i pošto je bilo dosta vremena, pozva ih Ferragut u restoran na stanici, u neku drvenu šupu koja je mirisala na smolu i vino i koja je mladu ženu potsetila na barake Južne Amerike.

»Muž mi je bio prirodnjak, i ja sam ga pratila punu godinu dana na njegovim putovanjima po Patagoniji. Umro je ubrzo po povratku u Evropu.«

I onda mu ispriča o beskrajnim pan-pama što ih je prokrstarila na konju, o noćima na primitivnim rančima u čijem su se krovu krili oblaci krvožednih insekata, ili o taborovanjima pod vedrim nebom, sa sedlom za uzglavlje i ponhom kao jedinom zaštitom od vetra i nepogode. Govorila mu je i o gladi i žedi, kad bi životinje s tovarom zalutale. Tako su ispitivali jezera Anda između Argentine i Čilea, koja u svojoj netaknutosti još čuvaju misteriju prvog doba stvaranja.

Skitnice ove čudne zemlje, pastiri i razbojnici, kazivali su im kako džinovske zveri izronjavaju na obalu tih jezera u večernji suton, i profesor je, kao i mnogi drugi naučnici, verovao u mogućnost da u ovom neispitanom kutu planete može da naide na neku preživelu preistorijsku životinju.

Našli su zbilja u pećinama Kordiljera skelete dugačke mnogo metara, vodić im je takode u blizini vode pokazao ogromne gomile neke osušene materije, koja je izgledala

kao izmet nekog čudovišta. Ali, ma koliko da su istraživali najusamljenije predele, nisu ugledali nijednog živog potomka preiskonskog zverinja.

Pomorac je rasejano slušao. I onda odjednom reče:

»A kako se vi zovete, gospodo?«

Ovo neočekivano pitanje bilo je toliko smešno, da su se obe dame morale nasmejati.

»Zovem se Freya. Freya Talberg. Ako volite Vagnera, onda ste naišli na moje ime.«

Ferragut nije mogao ništa da odgovori. Morali su se žuriti da se popnu u voz. Okolina se izmeni. Javiše se močvarne ravnice, na kojima je pasao bivo, uglast kao da je sikirom istesan.

Gospoda doktor Fedelmann poče da govori o Paestumu, starom gradu, nekadašnjoj Poseidoniji, koju su Grci osnovali šest stoleća pre Hrista i koja je gospodarila čitavom trgovinom duž obale. I ovaj grad iščeze odjednom sa svim svojim bogastvom, iako ga more ne proguta, niti ga vulkan pokri pokrovom svoga pepela.

Smrtonosna lava ove Pompeje bila je groznica, bile su miazme močvare. Otrovnih vazduh otera stanovnike. Ono malo što je istrajalo u senci svojih starih hramova, moralo je da pobegne ispred upada Saracena. U obližnjim brdima udariše sebi nov zavičaj: skromno selo Capaccio Vecchio. A iz napuštena grada odvukoše docnije normanski kraljevi stubove i skulpture.

U svim srednjovekovnim gradevinama napuljske kralje-

vine bilo je plena iz Paestuma. Gospođa doktor Fedelmann setila se sinoćne posete katedrali u Salernu, grobu Hildebranda, najupornijeg i najčastoljubivijeg pape. Sarkofazi katedrale, njeni stubovi i njeni reljefi potiču iz stolicima zaboravljena grada, čiju su staru slavu tek u novo doba ponovo istakli istraživači starog veka i umetnici.

Na stanici Paestum žena jedinog činovnika začuđeno je gledala na ovu posetu, koja je došla uprkos rata. Njen bolestan, oronuli izgled naveo je Freyu da joj uputi nekoliko ljubaznih reči.

»U proleće«, pričala je bleđa žena, »još je nepodnošljivije. Ali, kad se leto približi, čuvari ruševina i radnici, zaposleni na iskopavanjima, pobegnu od otrovna uboda Moskita i pripeke u brda. Samo nas dvoje moramo da izdržimo, dve godine, dok moj muž ne bude smenjen.«

Kraj nekog razvaljenog aquaecta dodoše njih troje do kapije Sirene, ostatka starog bedema. Put tu pravi okuku, i pred njihovim očima ukaza se odjednom veličanstvena slika mrtva grada, koji još i dalje živi u divnim razmerama svojih hramova.

Tri hrama, čiji stubovi streme u visinu kao jarboli brodova, koji su uplovili na neko zeleno ostrvo: Neptunov hram, Cererin hram i još jedan hram koji su bez ikakva razloga nazvali Bazilika.

Kraj njihove veličine i lepote čovek zaboravlja građevine Rima. Samo se Nekropolj može staviti uz ovaj hram čisto dorskoga stila. U Neptunovu hramu stoje stubovi gusto

jedan do drugog kao stabla u nekom rasadniku, ogromni kameni trupovi koji nose još visoke pervaze, istaknute vence i oba trouglasta zabata njegovih fasada. Kamen je ružičaste boje, kojom ga prevlači užareno sunce južnjačke zemlje, a mrka patina kiše ne razorava njegovo delo.

Stepenicama od plavkasta kamena popeše se do hrama. Gore, između četiri reda stubova, bilo je svetilište, Cella.

Odjednom Freya kriknu i pokaza nogom na stari oltar. Neka zmija, blistavo crna kao abonos i s crvenkastim pegama po ledima, zamišljeno i svečano je odvijala svoje prsteno-ve. Ferragut podiže palicu. Ali pre no što je stigao da udari, njegovo rame zgrabiše dve nervozne ruke. Freya se pribi uz njega, bleđa, molećivih očiju.

»Ne, kapetane . . .«

Laka jeza ga prođe pri prisnom dodiru njena tela. Njegovo lice zapahnu meki dah. Zaželeo je da dugo ostane tako, ali ga Freya pusti, da bi se približila zmiji, — tiho šapućući, ispruženih ruku, kao da je htela da pomiluje neku domaću životinju.

Lagano skliznu crno telo u pukotinu između dve ploče i iščeze.

Kapetanov pokret pun pretnje izazvao je Freyinu srdžbu. Zmija je sigurno bila božanstvo mrtva brama, koje je u ovom obličju i dalje živelo u njegovim ruševinama. Ferragutovom krivicom izmakla se Freyi prilika da je uzme u ruku, da s njom govori, kao što je govorila i s drugim zmijama . . .

Ulis je pogleda zaprepašćeno. Treba li da posumnja u njenu duhovnu ravnotežu?...

Gospoda doktor prekide ovu scenu. Ispod njenih nogu ležao je gustiš mečje šape i volovskog oka, koji je podrhtavao od oštrecvrke zrikavaca, — prizor koji je potseti na mnogo opevane ruže Paestuma, i zahvaćena oduševljenjem izrecitova nekoliko latinskih stihova u slavu ovog cveća.

Dva puna časa lutali su prolazima grada, gledali ruševine amfiteatra i onda Porta Auera, iza koje leži Grobljanska ulica. Kroz Porta di Mare popeše se na zidine koje su bile sagrađene od netesana krečnjaka i koje su se održale u dužini od pet kilometara.

I odavde, odozgo, ukaza im se more. uska, plava traka u blistavoj beskonačnosti. Napušteno more, bez dima, bez jedara, potpuno i neosporno gosporastvo galebova.

Pošto je gospoda išla ispred njih, pri čemu je žurno listala po svom vodiću, iskoristi Ulis priliku da se približi Freyi. Činilo mu se lakim da osvoji ovu ćudljivu ženu. Zar mu nije dovoljno dokazivao njen osmeh i zajedljiva koketerija, kojom je odgovarala na njegovo udvaranje? ... Dok je govorila o lepoti usamljena mora, uzео je oprezno njenu ruku, koju mu ona prepusti bez otpora. I s pritvornim uzdahom obujmi rukom Freyin pas, pa naže svoje lice izrezu njene haljine na grudima, kao da je hteo da poljubi biser.

»Nikakvih detinjarija, kapetane! ... Kod mene vam ie sav trud uzaludan.«

Njena hladnoća i ćutljivost za sve vreme dalje šetnje

ukazaše pomorcu na svu veličinu njegove zablude. Ma koliko se trudio da ostane uz nju, uvek je umela da gospođu doktor postavi u sredinu, između njega i sebe.

Na stanici pobegoše od vrućine u malu čekaonicu s prašnjavim somotskim klupama. Da bi prekratila vreme, Freya izvadi iz torbice zlatnu kutiju za cigarete, i dim egipatska duvana s opijumom stade kružiti u finim oblačićima kroz snopove sunčevih zrakova, što su prodirali između priškrnutih kapaka.

Ferragut ode da se raspita za voz, i kad se vrati, zastade iznenađeno na vratima čekaonice. Čuo je živ razgovor na jeziku, koji je poznavao iz Hamburga i Bremena. Nemački!... Radoznalo je upitao mladu udovicu koliko jezika govori.

»Samo osam. Ali gospođa doktor zna možda dvadeset, među kojima i neke mrtve.«

Rekla je to ozbiljno, ne pogledavši ga, kao da je zauvek izgubila osmeh, koji je Ferragut rdavo protumačio.

U vozu se razgovor jedva s mukom održavao. Obe dame su nameravale da od Salerna preduzmu vožnju duž zaliva, do Amalfia. A odatle dalje do Sorrenta, pa možda i do Capria.

Ulis zamalo ne stade tvrditi kako je baš i on smerao istu šetnju, ali je jako posumnjao da bi mu ponudile mesto u kolima.

Kad je Freya primetila njegov smućeni izgled, izide malo iz svoje hladne uzdržljivosti.

»Tri dana, duže nećemo ostati van Napulja.«

Rastanak u Salernu bio je kratak.

»Vjerovatno da ćemo se opet videti«, reče starija lakonski. »Samo se brda nikad ne sreću.«

Dobro je bar što mu je Freya uzgred u razgovoru pomenula ime hotela na obali Santa Lucie, gde su stanovale!

Kad je krenuo voz koji ponese Ferraguta natrag u Napulj, okrete se mlada žena još jednom i diže preteći kažiprst, upravo kao kad se preti nekom nepristojnom detetu.

Kapetanov povratak na brod bio je neugodno zapažen. Čudljivo i nesnošljivo je bacao krivicu na Tonia i druga dva oficira, što ne ide brže s popravkama, da im odmah zatim zabrani svako žurenje, kako posao ne bi nešto rdavo ispao. I Caragol je takođe bio žrtva njegova zla raspoloženja, koje nade sebi izraza u goropadnim ispadima protiv alkohola kao otrova.

Zato na »Nereidi« svi odahnuše, kad se kapetan posle dva dana preseli na kopno. Brod je ležao na neprijatnom mestu, u blizini gomila uglja. Sem toga, njegov zadnji deo bio je izdignut, da bi se vijak mogao popraviti, i od rana jutra do mrkla mraka treskali su čekići radnika, koji su stavljali nove daske. Zašto da podnosi ovu užasnu buku? I smesta posla svoj prtljag u Albergo Partenope, hotel na staroj obali Santa Lucie.

Novčanica od pet lira otvori usta starom, brkatom sobaru. Dabogme, signora Talberg stanuje u hotelu, i svaki čas se očekuje njen povratak.

Osiguran da njegovo čekanje neće biti uzaludno, Ulis prožive prvi dan pametnom miru. S balkona svoje sobe imao je pogled na zaliv, pod nogama mu je ležalo ostrvo dell'Ovo, vezano mostom za kopno. Njegov stari dvor — gradevina vice-kralja Don Pedra de Toledo — služio je bersaljerima za kasarnu, dok su se ranije s njegovih tamnocrvenih kula šibe špauske posade uperavale protiv Napulja, kad bi se ovaj dizao protiv novih nameta. Zidovi su stajali na utvrđi, u kojoj je Fridrih II čuvao svoje blago i čiju je unutrašnjost kapele radio Giotto. A ova utvrda bila je opet podignuta na Lukulovim dvorima, na sredini njegova čuvena vrta na ovom ostrvu, koje se tada zvalo Megaris.

Trube bersaljera zvonile su kapetanu kao neki triumfalni ulazni marš. »Dolazi! Dolazi!...« Pogledao je preko na dvorski breg Capria, koji se pružao kao neka tamna barikada pred zalivom, pogledao na obalu Sorrenta, pravu kao neki zid. »Tamo je ona...« I nežno je pratio kretanje malih parobroda, koji su plavu pučinu brazdali svojim kljunovima i neumorno stvarali oko sebe sve nove i nove troglove pene. Jedan od njih doneće Freyu.

Prvi dan je bio pun zlata i nade. Sunce je sijalo s neba bez oblačka. Blistavi zaliv ležao je nepokretan pod mirnim vazduhom, ni najmanji povetarac nije nadimao njegovu površinu. Vitak i prav uzdizao se dim Vezuva, da se na vidiku raširi kao bela kruna pinije. Ispod Ulisova balkona pevali su lutajući muzikanti sparne barkarole i ljubavne serenade... I ona ne dode!

Drugi dan bio je srebro i očajanje. Magla zavi zaliv, i sunce je bilo samo komad crvena stakla, u koji je čovek ne žmirkajući mogao da pogleda. Bregovi su imali olovno sivu odeću, oblaci su skrili vulkan, more se činilo kao od lima, i hladan vetar nadimao je jedra, suknje i mantile. Muzikanti su pevali, ali sa setnim uzdahom, tražeći zaklon u nekom kutu od besnog udara vetra s mora. »Morir... morir per te!« jecao je uz harfu i violinu neki bariton. I ona dođe!

Kad mu sobar saopšti da je signora Talberg stigla, zapade kapetan u mučan nemir. Šta li će reći što se uselio u isti hotel?

Vreme obeda se bližilo, i nestrpljivo je čekao na svakodnevni znak, pa da pode u trpezariju. Najpre zatutnja iza hotela pucanj od koga zazvečаше prozorska okna: podnevni topovski hitac s tvrđave Sant Elmo. Veselo odgovoriše trube bersaljera, i onda se začu buka gonga na hotelskim stepenicama.

Uzalud je bacao poglede po ostalim stolovima trpezarije. Ali, možda je još zauzeta presvlačenjem, pošto se tek malopre vratila.

Jeo je bez volje ne ispuštajući iz očiju staklena vrata, na kojima su bili naslikani galebovi i barke. Svaki put kad bi se šarena krila otvorila, zastao mu je zalogaj u grlu. Lagano je pio kafu. Ali ona ne dođe.

Kad je opet bio u svojoj sobi, posla brkatog sobara na izvidanje... Signora nije obedovala u hotelu, signora je izašla ubrzo po svom povratku.

Za vreme večere isto nespokojno iščekivanje: čim bi se neka ženska prilika ukazala iza staklenih vrata, pomišljao je kako vidi Freyu.

Pušeći zlovoljno cigaru, išao je dugo tamo-amo po holu, dok se najzad ne odluči da se obrati portiru, čije se lukavo lice u plavim reverima sa zlatnim izvezenim ključevima, ukaza iza pulta. Ovaj čovek je video sve, iako je izgledao kao da spava.

Trgao se, kad mu se Ulis približio, da se moglo pomisliti kao da je već čuo šuštanje novčanice. Njegova obaveštenja bila su tačna: signora Talberg jede vrlo retko u hotelu; većinom provodi ceo dan u kući svoje prijateljice u četvrti Chiaia, kod koje pokatkad ostaje i preko noći. Poklonivši se, sede opet, sa savijenom novčanicom u ruci, čiji je dolazak očekivao.

Nakon rdavo prospavane noći zaključi Ferragut da vrebava Freyu na vratima hotela. Već vrlo rano je doručkovao u holu i stao da čita novine. Prvi oblaci prašine i metla jutarnjeg čišćenja isteraše ga na vrata, gde se načini kako ga jako zanimaju ulični pevači, koji su mu pružali šešir oči-ju punih iščekivanja.

Lagano je švrljao dugom ulicom Partenope, koja je vodila duž obale. Sa očima stalno na hotelu, posmatrao je u izlozima prodavaca kamenica ogromne školjke, u čijem ždreću — kako vele prodavci — živi i dalje šapat mora, i kritičkim pogledom ispitivao motorne čamce, jedrilice i ri-

barske barke u malom zatonu ostrva dell'Ovo i posmatrao vodoravna udila nekolicine gojaznih građana.

Najzad! Freya napusti hotel i pođe drugom stranom ulice. Kad ga je primetila, zastade za trenutak neodlučno, na raskršću, pa onda pređe preko ulice.

»Kako napreduje opravljjanje vašeg broda, kapetane?« upita ga najmirnijim glasom na svetu.

Ova ga sigurnost smete.

»Zar niste nimalo iznenađeni što me vidite ovde?«

»Ni najmanje! Ta stanujete sad tamo, u hotelu. Sinoć pri povratku spazila sam vaše ime u hotelskom spisku putnika. Navikla sam da ga pogledam. Volim da vidim ko sa mnom stanuje pod istim krovom«.

»I zato niste ni došli u trpezariju?«

Ulis se nadao da će čuti jedno ne, makar iz učtivosti.

»Svakako da je to razlog«, odgovori Freya. »Slutila sam da ćete nastojati da udesite još neki susret. Zato nisam ni došla — na tom i ostaje«.

»Oh!...« To je bilo sve što je Ulis mogao da izusti u svom zaprepašćenju. Nijedna druga žena ne bi tako otvoreno govorila s njim.

»Uostalom, pretpostavljala sam da ste tu«, nastavila je. »Poznajem sitna lukavstva muškaraca. Pošto me u hotelu nije mogao osloviti, pomislila sam da će negde u blizini čekati na mene. Mogla sam baš i da skrenem i u pobočnu ulicu, ali sam više volela da vas ne izbegnem, da bih jednom prekinula taj lažni odnos«.

Instinktivno je okrenula glavu prema hotelu. Portir je stajao na vratima, zadubljen na izgled u posmatranje mora.

»Ispratite me komadić puta«, pozva Freya Ferraguta.
»Možda ćemo se ipak rastati kao prijatelji«.

Čutke su išli ulicom Partenope do vrtova na obali Chiaia, gde ih nisu više mogli videti iz hotela. Ferragut bi rado opet nastavio razgovor, ali teško nade prve reči, iz straha da ne ispadne smešan. Ova ga je žena činila nesigurnim.

Njegovi zadivljeni pogledi merili su njenu priliku, koja je toliko bila drugačija od nedavna. Mesto tamnog kostima nosila je plavo-belu svilenu haljinu, plavu lisicu preko ramena i šešir široka oboda s velikim perima. Putničku torbicu od crne kože zamenila je malom torbicom od zelenkastoblistava zlata. Dva velika, četvrtasta smaragda krasili su joj uši, a na prstima je blistalo nekoliko skupocenih briljant-skih prstenova. Kao uzgred, mat je svetlela niska plemenitih bisera na izrezu njene haljine... Sjaj bogate umetnice, pretovarene svim svojim nakitima, žena koja je zaljubljena u svoje dragulje i koja ne može da živi bez njihova dodira, pa se njima krasi, čim pomoli nogu iz postelje, ne trošeći ni jedne jedine misli na propise lepa ponašanja.

Ali kapetan nije video ovu neumesnu raskoš u rano jutro. Njemu je sve izgledalo divno.

Počeo je da govori, začuđen što čuje svoj sopstveni glas, koji je izražavao stalno isto, samo drugim rečima. Misli su mu bile bez veze, ali su se ipak vrtile i okupljale oko jedne

iste stvari: beskrajno ponavljanje uveravanja u svoju ljubav, u svoju bezgraničnu ljubav.

Nemo je išla Freya kraj njega. Izraz sažaljenja počivao joj je u očima i ugovima usana. Njenom ženskom ponosu laskalo je što čuje ovog snažnog čoveka kako muca kao dete. Ali je istovremeno postajala i nestrpljiva usled ove jednolikosti njegovih preklinjanja.

»Prestanite, kapetane«, prekinula ga je. »Sve što kažete, često sam već slušala, i kraj nagadam. Ne spavate, ne jedete, — sve zbog mene. Život bez mene vam je nemoguć... Još nekoliko fraza, pa ćete mi početi da pretite kako ćete da se ubijete, ako ne budem vaša. Stara pesma! Svi isto pričaju. Nema bića koje je tako malo originalno kao muškarci koji nešto žele...«

Skrenuše na široku stazu, kroz čije se palme i magnolije vidi s jedne strane komad blistava zaliva, a s druge, divne vile Chiaie.

»Dobro, dakle, zaljubljeni morski vuče«, nastavi Freya. »Nemojte spavati, nemojte jesti, nbijte se, ako vam je volja! Ja ne mogu da vas volim i neću vas nikad voleti! Ostavite se svake nade! Život nije traćenje vremena, i ja imam da mislim na ozbiljne stvari, koje mi sve vreme oduzimaju.«

Uprkos šaljiva smeča, kojim je propratila svoje reči, oseti Ferragut čvrstu volju i odluku.

»Dakle, sve uzalud?« upita razočarano. »I kad bih podneo najveću žrtvu?... I kad bih vam pružio nečuvene dokaze svoje ljubavi?...«

»Sve uzalud«, odgovori mu kratko i jasno.

Stigli su do belog, malog hrama na stubove na dnu staze, ispod čije je kupole stajalo poprsje Virgila, ogromna glava nešto ženstvene lepote.

Na povratku iz Grčke umro je pesnik u Napulju, »u slatkom Partenope«, i njegov se leš možda tu, na tom mestu, pretvorio u prah i pepeo. Napuljski svet mu je u srednjem veku pripisivao sva moguća čuda: za jednu jedinu noć sagradio je tvrđavu dell'Ovo i pustio je da pliva po moru na ogromnom, džinovskom jajetu, i takođe jednim jedinim dahom otvorio stari tunel Posilipo, u čijoj blizini leži grob, okružen vinogradom koji su godinama posećivali kao pesnikovo mesto pokoja.

»Dalje ne!« zapovedi Freya zaustavivši se. »Idem u Chiau. Ali pre no što se rastanemo kao prijatelji, morate mi dati reč da me nećete pratiti i da ćete me poštediti od daljih ljubavnih izjava, da mi se više nećete ni na koji način nametati u životu«.

Ulis ne odgovori. Njegovo razočarenje bilo je ogromno. Tome se pridruživao i osećaj uvređena ponosa. Kako je samo sasvim drugačije zamišljao prvi sastanak u četiri oka!

Freya oseti izvesno sažaljenje.

»Nemojte da ste dete... I to će proći. Mislite na svoje poslove, na svoju porodicu, koja vas očekuje u Španiji. A zatim, svet je pun žena, nisam ja jedina...«

Ferragut diže oborenu glavu. Ipak, bila je jedina, da, jedina žena!

Rekao je to s takvim uverenjem, da je njegova upornost naljuti.

»Kapetane, dobro vas poznajem. Samoživi ste kao i svi ostali. Vaš nastradali brod zadržava vas ovde mesec dana. I slučaj vas je naneo na mene, pa ste pomislili: Sjajna prilika da prijatno provedem ovo dosadno čekanje... Kad bili poverovala vašim izjavama, onda bi za nekoliko nedelja junak moje ljubavi, paladin mojih snova, opet mirno otišao na more a meni možda kao poslednji pozdrav uputio pomisao: Zbogom, ti budalo!«

Ulis se uzbuđeno pobuni.

»Ako od toga zavisi, predaću »Nereidu« i ostaću sasvim u Napulju«.

»A šta se mene tiče Napulj?« prekide ga ona. »Ja sam tica selica, baš kao i vi. Videli smo se prvi put na moru druge polovine zemljine kugle, i sad smo se ponovo sreli u Italiji. Idući put možda ćemo se naći u Japanu, Kanadi ili na Kapu... Podite svojim putem, ljubavlju opijena ajkulo, i mene ostavite da idem svojim. Zamislite da smo dve barke, koje se sretnu u zatišju vetra i požele jedna drugoj srećan put, da zatim svaka nastavi plovidbu na svoju stranu«.

Ali Ulis odmahnu glavom. Da je možda zauvek izgubi iz vida, s tim se nije mogao pomiriti.

»Simpatični ste mi, kapetane«, nastavi Freya. »pa ipak ću vas još omrznuti, — čujete li me, tromi Argonaute? — zato što se ne ponašate kao prijatelj, zato što govorite stal-

no jedno isto, zato što ste figura iz romana. Latin, za druge žene verovatno jako zanimljiv, ali meni nepodnošljiv».

Lice joj se razvuče u izraz omalovažavanja i sažaljenja.

»Ah, vi Latini! Svi ste jednaki, svi rođeni samo za jedno, bilo Španac, Italijan ili Francuz. Čim primetite neku lepuškastu ženu, smatrate kao prekršaj dužnosti, ako odmah ne tražite njenu ljubav, i to s punim pravom... Zar ne mogu čovek i žena biti jednostavno prijatelji? Zar me ne možete smatrati dobrim drugom?»

»Ne,« uzviknu Ferragut. »Nemoguće je. Moja ljubav biće samo još jača, zato što ste je tako svirepo odbacili.«

Freyin glas postade oštar, otsečan. Oči su joj imale bolestan sjaj.

»Onda dobro, da znate? gnušam se ljudi, gnušam ih se, jer ih poznajem. Želim im svima smrt!... Samo su mi zlonanili u životu!... Htela bih da budem lepa, najlepša na svetu, sa svim znanjima mudraca u glavi, i bogata, ogromno bogata, da bi ljudi celoga sveta ležali pred mojim nogama. I onda bih digla svoju nogu s gvozdenom potpeticom, da ih udarim po glavi... ovako... ovako...«

I udarala je u pesak malom otvorenom cipelicom, čvrsto stisnutih usana

»Vas bih možda izuzela... Pored sve svoje drskosti hvalisavca, bezazlen ste, prostodušan čovek. Čak mi se čini da i sami verujete u sve one laži što ih upućujete nekoj ženi. Ali ostali, kako ih samo mrzim!...«

Zamišljeno je gledala u palatu Akvariuma, koji je svojom belinom virio kroz drveće.

»Htela bih da budem kao one morske životinje s klještim, koje proždiru svoje bližnje.«

Pogled joj skrenu na neku granu, na kojoj je visilo srebrno tkanje.

»Ili još bolje, neki pauk, ogroman pauk. Svi ljudi morali bi kao muve da se neumitno zapletu u moju mrežu! S kakvim bih onda zadovoljstvom davila među nogama sve žrtve, isisala bih im krv iz srca, do poslednje kapi...«

Ulis se prestraši. Njegove oči, koje odadoše njegov nemir i zabrinutost, povратиše joj prisebnost.

»Zbogom, Ferragute. Nemojte me dalje izazivati da govorim, inače ćete još posumnjati u moj zdrav razum... Dakle: prijatelji! Samo prijatelji, i ništa više. Nema smisla da mislite na nešto drugo. Sad me nemojte pratiti, ali ćete me opet videti. Zbogom!«

Žurno se udalji, kao da beži od reči, koje su njene usne izgovorile pred malim pesnikovim hramom.

NAPULJSKI AKVARIUM

Uzalud se kapetan svaki dan šetao po parku Chiaie, uzalud je lutao po okolini hotela. I kad bi se diskretno raspitivao, čuo bi ponajviše kako signora Talberg nije provela noć u hotelu.

Da li ga je namerno izbegavala? Ali njeno obećanje, njene reči pri rastanku: »opet ćete me videti...«?

Poslednji zračak nade odvede ga u Akvarium, jer je od same Freye čuo kako voli da satima posmatra život morskih životinja.

Nakon blistava sunca u vrtu morale su se Ferragutove oči tek postepeno naviknuti na sumrak dugih prolaza, gde su se desno i levo ualazili sanduci s debelim staklom. Iz oba ova svetla zida, na koje je odozgo ulazio dan, navirala je u polumrak prolaza zelenkasta svetlost, koja je licima posetilaca davala bled, pepeljast izgled, kao da se šetaju po nekoj podmorskoj šupljini.

Iza staklenih zidova izgledalo je kao da postoji neka čudna atmosfera, po kojoj lebde šarenolika bića. Jedino vazdušni klobučići, koje je stvaralo njihovo disanje, odavali su postojanje tečnosti. U gornjem uglu ovih kaveza, napunjenih

vodom, izbijao je staluo mlaz prozirna praha: morska voda s utisnutim vazduhom, što obnavlja neizbežni sastojak za životne uslove gostiju akvariuma.

U jednom sanduku posmatrao je Ulis neki predeo, koji se činio kao da pripada nekoj drugoj planeti, veličanstven i istovremeno umanjen, kao šuma što se vidi u diorami. Između stena štrčali su žbunovi palmi. Ali, ove stene nisu bile veće od šljunka, a palme su bile morski zglavari, obični crvi, koji su stajali uspravno i nepomično.

Svoja tela, sazdana od prstenova, čuvali su u ljuskavim cevima, iznad čijih se stabala, pravih kao strela i boje slonovače, širili kao kruna drveta pokretni pipci što su im služili za disanje i hranjenje.

Usled njihove izvanredne osetljivosti bilo je dovoljno da neki oblačić privremeno zakloni sunce, pa da ovi pipci iščeznu u svoje cevi. Lagano i oprezno pomaljale su se ove žive četkice nakon izvesna vremena, da ponovo lebde u vodi, puni strašljiva iščekivanja. Sve ovo drveće i rastinje bilo je puno mehanične proždrljivosti, čim bi njihovi pipci privukli neku mikroskopsku žrtvu. Meke grane su se sklapale oko plena, i povukavši ga u dubinu svoje vitke kule, što ju je napravio svojim sopstvenim sekretom, crv je jeo svoj lov.

I drugi baseni privlačili su Ferragutovu pažnju.

Klizeći po stenama, puzeći u pećine i spavajući napola zakopan u pesku, kretao je sav mnogostruki, siloviti svet ljuskara svoja oštra klješta i pipke, koji su kod jednih tam-

uo crveni, gotovo crni kao da na njima još stoji osušena krv neke prošle borbe, dok su kod drugih skrletni i blistavi, kao otsjaj prvog sunčevog zraka u zoru.

Suveren bogatih stolova, divljačni jastog, odmarao se na svojim prednjim klještima, onom moćnom oružju koje se može uporediti s dvostrukom ubojnom sekirom. Pomoću kukica na nogama, koje mu služe kako u boju tako i za hranjenje, skakao je okretno preko stena. Njegov najbliži srodnik, morski zrikavac, neokretna, troma životinja, sedeo je pokriven muljem i algama tako nepokretno u uglu, da bi se čovek prevario i pomislio da je to kamen. A oko ovih džinova plivala je demokratija, naviknuta na napade jačih: jato rakova i kozica, finih, gracioznih pokreta, koji se pri najmanjem nemiru u vodi pretvaraju u velike skokove.

»Kakvo je ropstvo priroda nametnula ovim životinjama, kad im je dala ove lepe odbranbene oklope!« pomisli Ulis.

U oklopu su dolazili na svet i s rastenjem bili prinudeni da nekoliko puta menjaju svoj omotač. Presvlačili su se kao gmizavci. Ali dok su se ovi izvlačili iz svoje kože lako, kao noga iz čarape, morali su ljuskari iz sve ispucanija oklopa da izvuku mnogostruki mehanizam svojih udova: noge, pipke i debela klješta, — spora i opasna operacija, pri kojoj se mnogi iskidaju od sopstvena naprezanja. Nagi i bez zaštite očekuju onda stvaranje nove kože, koja opet treba da se pretvori u oklop. I to usred neprijateljske okoline, okruženi pohlepnim proždrljivcima, velikim i malim, imajući sakrivanje kao jedinu odbranu.

U onoj vreći sitnih ljuskara, što su po peskovitoj
jurili, žderali ili, isprepletavši divlje svoje noge, borili
iskrsnu neko čudno, luckasto biće, usamljenički rak, nazvan
Bernard Pustinjak, velika školjka koja je uspravno kao kula
koračala na račijim nogama, krunisana kosom morske sase.

Smešna prilika bila je sastavljena iz tri različite životi-
nje, jedne iznad druge, ili još bolje, iz dva živa bića, izme-
đu kojih se utisnuo kovčeg. Pustinjački rak rodio se bez
oklopa na zadnjem delu tela, neobično željeni sočan zalogač
za gladne ribe. Potreba odbrane nagnala ga je da potraži
neku školjku kao zaštitu za slabi kraj svoga organizma. Kad
bi takvo sklonište našao prazno, zaposeo bi ga, a ako ne,
onda bi prvo pojео njegovog stanovnika, da potom svoj
zadnji deo, snabdeven s dve kukice, ugura u sedefasto pri-
bežište.

Ali ova odbranbena mera nije bila dovoljna slabačkom
usamljeniku. Da bi mogao da živi morao je biti sposoban i
za napad, morao je da izvojuje poštovanje proždrljivih ču-
dovišta, a naročito obotnica, koje su kao plen tražile njego-
ve grudi a takođe i njegove maljave noge.

Morsku sasu pričvrstio je na krečni vrh, — pokatkad i
pet-šest njih. Nikakav telesni odnos nije vezivao pustinjaka
s telima na njemu. Bili su ortaci, najobičniji ortaci koji su
se udružili radi svojih ličnih, sopstvenih koristi. Ove živo-
tinje-biljke hولة su kao užarene igle, malje njihove rute pa-
lile su kao kopriva, i sva čudovišta bez oklopa bežala su od
straha ispred njih. Na ovaj način uspevao je smerni pusti-

njak da zastraši snažne divove dubina, da im ulije strah od užasnih baterija gore na njegovoj kuli. Sase su mu opet bile zahvalne, što ih je neprestano nosao tamo-amo, pa su tako mogle lakše da dođu do hrane nego njihove sestre pričvršćene na stenama, nisu bile upućene kao ove da čekaju kad će im slučaj naneti neki zalogaj. A sem toga, dizao se u visinu uvek po neki ostatak plena što ga je dole lukavi pustinja pljačkao na svojim nekažnjivim lutanjima.

Pošavši dalje, Ferragut ugleda elegantne meduze koje su razvijale kolebljiva zvona svoje krhke lepote. Prozirne spužve, otvoreni suncohraniči od stakla, kretali su se skupljanjem i širenjem. Iz sredine unutrašnje kupole visila je providna piktijasta cev: usta životinje. A s ivice suncobrana klatili su se dugi konci, osetljivi pipci, koji su takode služili i za održavanje ravnoteže. I ovo nežno biće, belo kao brdski kristal i rumene ili ljubičaste ivice, ubolo bi pri najmanjem dodiru.

Da bi izmakli opštem zakonu okeana, uzajamnom proždiranju, sva ova morska stvorenja postajala su neimari i izumitelji. Plašljivi sluzavci su za zaštitu svoga mekog, drhtavog mesa pravili čvrste štitove, dva udubljena zida, koji su otvoreni predstavljali vrata, a zatvoreni — njihovu kuću.

Komadić mesa virio im je kao neki jezičak iz ljušture. Kod nekih je imao oblik potplate i vršio ulogu stopala, kojim se — njihovim jedinim osloncem — sluzavci kreću zajedno sa svojom kućicom na ledima. Kod drugih taj komadić mesa služi kao peraje, i otvarajući i zatvarajući svoju

školjku kao neki usta-propeler, sluzavci se uspinju pravona površinu, da se onda opet spuste, kad čvrsto stisnu svoju ljušturu.

S bukoličkim mirom odlaze u šetnju po morskoj utrini, dok im izdaleka zaviđe pučice, ostrige i druge školjke, koje je veza od tvrde, zrnaste svile držala za stene.

Cika i smeh privukoše Ferraguta nekom otvorenom koritu što se nalazilo u blizini. Na njegovom dnu ležala je neka siva krpa s crnim pegama. Vojnici, seljaci i varoške porodice u pratnji svoje dece zabavljali su se dodirujući, ponešto bojažljivo, živo tkivo, piktijastu drhtulju, ali i odmah povlačeći ruku, čim bi osetili električni udar.

Kapetan ostavi nasmejanu i veselu grupu i okrete se sanducima s rihama. Bilo je tu i plemića okeana, slobodnih kao more, okretnih, glatkih i klizavih kao talas. Sve su mu mnoge godine sačinjavale pratnju i pokazivale se u prozirnoj vodi što ju je kljun sekao.

Pošto su morale biti brze, odrekle su se oklopa ljuskar, koji samo smeta kretanju, i navukle krljuštavu pancirsku košulju, koja se isteže i previja, koja izmiče udarcu i ne lomi se. Pošto su želele da budu slobodne, telo im je kao u antičkih horaca preliveno klizavim uljem, — okeanski mucus, — koje izkliznjava pod svakim pritiskom.

Najokretnije suvozemne životinje ne mogu se meriti s njima. Ptice su prinuđene da sednu, da bi se odmorile za vreme spavanja, dok riba i u snu pliva dalje.

Ali vidljivost njihovih istaknutih očiju, koje ovim oke-

anskim stanovnicima omogućuju da vide napred i pozadi, doseže samo kratka otstojanja. Divnu šarenolikost leptira, koju im je priroda podarila, ne mogu da ocene, jer su slepe za boje, razlikuju samo svetlo-tamno, poznaju samo razlike svetlosti.

Pored nepotpunog vida, one su i sasvim neme. Pošto okean nema akustičnih zakona, nije bilo ni potrebno dati njegovim stanovnicima organe za prijem i stvaranje zvuka. One žestoko osećaju samo primarne potrebe: glad i ljubav. Pomamno trpe svirepost bolesti i bolova, bore se međusobno na život i smrt oko hrane ili ženke, — ali sve to nemo, bez pobednička usklika ili krika ropca, kojima suvozemne zveri objavljuju svoj osećaj.

Sem delfina s njegovom nervoznom pokretljivošću, tuna s njegovim plahovitim plivanjem i nezajažljive ajkule, tu su bile zastupljene sve ribe Sredozemnog Mora.

Na dnu sanduka tražio je Ferragut takozvane dubinske ribe — pljosnate ribe, koje najveći deo vremena provode zakopane u pesak, ispod pokrova od algi. Od buzdovanasta tela tamnih morskih popa primećivalo se samo dugo vlakno koje je visilo ispod donje vilice i koje je životinja vijugala na sve strane da bi namamila žrtvu. Goneći tobožnjeg crva, prilazile su ove sve bliže, dok najzad ne bi dospele u domašaj njenih zuba. Potom bi se životinja dizala sa svoga ležaja, lebdela nekoliko minuta i ponovo tromo kliznula na dno, gde su njene grudi, načinjene kao neke lopatice, otvarale novu rupu.

Slično kao ova životinja lovila je i baburača, najružnije stvorenje Sredozemnog mora. Tri četvrtine njena tela sačinjavala je glava sa ustima, snabdevenim kukicama i nožicama. Žučkastih očiju uperenih ukočeno naviše, kretala je zupčastu bradu i perjaste visuljke na leđima, varljivi mamac za bezazlene.

Iznad ovih čudovišta mulja plivali su brzi listovi i druge ribe njihove vrste.

Između dve stene zabila se aždajina glava, čije je čvrsto meso čiča-Caragol cenio kao najskupoceniji dodatak njegovim jelima od pirinča, a Triton toliko voleo kao začim za njegovu riblju čorbu. U ogromnoj glavi stajala su dva upadno crvena oka. Uhod njegovih velikih peraja bio je otrovan. Njeno tromo telo, prekriveno tamnim žilama i mrljama, na kome su se videli čudni listovi slični izraštajima, imalo je običaj da primi boju dna i da onda liči na neki kamen, pokriven oklopom. Obezbeđena od neprijatelja, mogla je životinja utoliko bolje da vreba plen.

Ispupčeni štit odvoji se od peska, uspe se i pokaza žučkastu donju stranu. Zmijasta glava i četiri zbrčkane noge kornjače ispružiše se iz kožasta oklopa.

Morski konj, nežan i graciozan kao šahovska figurica, lebdeo je gore-dole po plavičastoj vodi i, povlačeći rep, pretvarao se u znak pitanja.

Kad je kapetan svršio s razgledanjem četiri duge galerije, ne videvši ništa, sem morskih životinja i ravnodušnih posetilaca, oseti razočaranje zbog izgubljena dana.

»Neće više doći!...«

Popodne ga koraci instinktivno odvedoše visokim ulicama Chiaia-četvrti. Ispitivački je merio dostojanstvene gospodske zgrade sa širokim stepenicama, koje su krasile šarena poprsja što su poticala od prvih iskopavanja u Herculanu-mu i Pompeji. Sad se izdaje svaki sprat zasebno, i na portalima blistale su trgovačke uzve i kancelariske table. Da li boravi negde iza ovih zidova? Ili je gospoda doktorka više volela da živi u nekom modernom, higijenskom stanu onih blistavo belih, novih građevina? Ali se nije usuđivao da negde potraži obaveštenje, iz bojazni da ga neko ne posmatra s prozora.

I tako je nasumce lutao unaokolo, — Chiaia ima puno ulica, — da idućeg jutra preduzme kao obično da stražari u podnožju belog Virgila. Oko jedanaest časova odnami ga neka nejasna nada opet u Akvarium...

»Da li će danas doći?...«

Sujeveran, kao što su zaljubljeni, potražio je omiljena Freyina mesta, u uverenju da će moći da utiče na njene misli i da je privuče.

Basen br. 15, isključivo carstvo obotnice, najviše ju je zanimao, koliko se sećao. I onda mu jedino ostade da pred ovom pećinom užasa pričeka da li će možda doći, strpljivo posmatrajući divlji lov i naporno varenje ovog čudovišta.

Već u davnoj starini znali su pomorci za meku i veliku zver dubina. Geografi govore o njoj i daju dužinu njenih krakova. Plinije priča o pustoši koju je počinila neka ogrom-

na obotnica u ribnjacima Sredozemnog Mora. Kad je najzad nekolicina pomoraca uspela da je ubiju, doneli su Lukulu glavu, veliku kao hačva, i nekoliko krakova koji su bili toliko da je jedan čovek jedva mogao da ponese jedan krak. I kroničari srednjega veka pominju neku obotnicu, koja svojim zmijskim kracima skida ljude s palube broda. Skandinavski moreplovci u čijim fjordovima obotnica pustoši, nazvali su je neman i toliko preterivali u pogledu njene veličine, da su je pretvorili u basnoslovnu životinju.

Nauka se ipak dugi niz godina smeškala ovim pričama o džinovskim obotnicama: izmišljotina mašte moreplovaca, preklapanje mornara s jarbola, da bi prekratili noćnu smenu!

Knezu od Monaka, prvosvešteniku istraživanja podmor-
skih dubina, pripada čast što je prilikom svojih ispitivanja u okeanskoj usamljenosti potvrdio zauvek postojanje basnoslovnih nemani. Za vreme svojih krstarenja ulovio je jedan obotničin krak dug osam metara. Sem toga, i u rasporenom trbuhu ajkule nađoše ogromne oblike njenog protivnika.

Nečuvenc borbe u smrtonosnom vihoru uzmućuju u crnoj vodi hiljade pipaka ispod površine.

Pohlepne na poslasticu životinje bez kostiju, na ove tone čista mesa, strmoglavljuju se ajkule u dubinu, iako nemogu dugo da izdrže strahoviti vodeni pritisak. Susret ova dva jarosna borca, koji se bore za gospodarstvo u moru, kratak je i smrtonosan. Čeljust se bori protiv sisaljke, oštri ujed protiv glatke, ljigave sluzavosti, i udarac glavom, što ruši kao opsadni ovan, protiv zavatlana kraka kao biča.

koji je deblji i teži od slonove surle. Često ajkula ostaje dole mrtva, zapetljana u gužvu mekih zmija, a drugi put se opet vraća na površinu, pokrivena crnim čvorugama po koži. — tragovi tanjirastih kupica, — ali prijatno puna trbuha piktijastim mesom.

Obotnice Akvariuma bile su samo obalski stanovnici Sredozemnog Mora, jadni srodnici ogromnog čudovišta, što plavim ognjem svoga fosforescentnog jezgra osvetljava grozni mrak okeanskih noći. Ali, iako su srazmerno sitne, u ovim gostima Akvariuma živi rušilačka opakost onih velikih. Bili su to pustošni trbusi koji čiste vodu od svakog životinjskog stvorenja, koje svaruju u smrtonosnoj praznini. Čak i bakterije i infuzorije izgledale su kao da izbegavaju vodu što okružuju ovu neman.

Iz dana u dan posmatrao je Ferragut njihovu varljivu nepokretnost, koju je smenjivalo kobno širenje krakova, čim bi se plen ukazao u basenu. I počeo je da ih mrzi, samo zato što su zanimale Freyu. Glupa svirepost ovog malog čudovišta činila mu se kao odraz karaktera ove neshvatljive žene, koja je čak i onda kad ga je odbijala, imala u svome osmehu i u svome glasu nešto što ga je činilo zarobljenikom.

Nakon svakog dana, provedenog u uzaludnom iščekivanju, bunilo se u njemu njegovo muško dostojanstvo.

»Ako misli da me time još više priveže!... Dosta mi je. Svršeno... Pokazati joj da mogu da živim i bez nje!«

Besno stisnuvši ruke, kleo se da je neće više tražiti.

A sutradan bi je kao uvek vrebao, odlazio na šetalište

Chiaia i naposljetku opet stajao pred basenom s obotnicama.

Tamo ju je i našao jednog dana, pred samo podne. Obišao je svoj brod i na povratku, već sasvim iz navike, ušao u Akvarium, uveren da će u to doba sresti samo čuvara koji hrani životinje.

Za trenutak je zatreptao očima, da bi se navikao na suton zelenih prolaza. Kad se onda prva slika još nejasno ocrtala na njegovoj mrežnjači, načinio je sasvim iznenađeno korak nazad...

Sumnjajući još uvek, podigao je ruku na oči. Je li to ona? Zbilja?...

U beloј haljini naslonila se na gvozdenu prečagu što je delila posetioce od basena, s otvorenom torbicom u ruci, da pruži nešto novca čuvaru.

»Ah, to ste vi?« rekla je ugledavši Ferraguta kao da su se tek malopre rastali. I ni trunke iznenađenja nije bilo u njenom glasu.

»Pogledajte samo kako su lepe!«

Pritom mu pokaza na basen, koji je izgledao prazan. Niti u njegovoj mrtvoj, mirnoj vodi, niti na krupnom pesku nisu se pokazivali tragovi nekog života. Snagom svoje sopstvene izvanredne mimikrije pretvorile su se u minerale, i samo ih je vešto oko moglo pronaći. Svaka je skupljeno čučala u po nekoј pukotini stene. Njihova glatka koža bila je sad pokrivena sitnim kvržicama, rapavim kao stena, od koje se čak ni bojom nisu razlikovale.

»Odmah ćete ih videti u svoј njihovoj veličanstvenosti.

kapetane. Čuvar će im doneti hranu... Jadnice. Niko se ne brine za njih. Svi ih gledaju s gnušanjem. Samo im ja pružam po neki suvišni zalogaj.«

Kao da je slutila da će doći hrana, duga jeza prede jedan od ona tri kamena. Njen elastični omot nade se, pokri se prugama u boji, prvo ružičastim, pa onda oblačićima koji prelaze u zeleno, drhtavim izraštajima. Između dve bore otvori se žućkasto oko divlje, a pritom glupe ukočenosti — tamno, opako oko, kao u zmiје, koje je gledalo u stakleni zid, kao da može da vidi i kroz njega.

»Poznajе me«, uzviknu Freya radosno. »Sigurna sam da me poznaje!«

I ispriča mu o veštini ovih zverova, o njihovoj velikoj inteligenciji. Kao vešti neimari, same nagonilavaju na dnu kamenje u bedem, u čijem zaklonu zatim vrebaju plen. Ako u moru hoće da iznenade neku sočnu ostrigu, čekaju tako skrivene da se školjka otvori, pa onda brzo uguraju šljunak između oha poklopca, da bi potom kroz taj otvor uvukle svoj smrtonosni krak.

Njihova ljubav za slobodu bio je drugi razlog Freyina divljenja. Posle godinu dana ropstva razboljevaju se od tuge i grizu svoje sopstvene krake, dok se ne ubiju.

»Ah, ovi simpatični, snažni razbojnici«, nastavila je s grčevitim oduševljenjem. »Volim ih. Htela bih da ih imam kod kuće, kao što se drže zlatne ribice u staklenim posudama, davala bih im svaki čas da jedu, i gledala kako gutaju...«

Ferraguta obuze isti nemir kao onog jutra pred malim Virgilovim hramom.

Stvarno je luda!« pomislio je.

Ali ju je ipak zato strasno želeo. Zaokupljao ga je njen meki miris. Nije video onaj nemi svet, koji je rasipajući boje plivao iza stakla, puzio ili se uspravljao.

Samo je *ona* postojala!... I kao neku daleku muziku slušao je njen glas... Objašnjavala mu je sva svojstva ovih kamenova, što se sad pretvaraju u životinje, onih lopti, što pri nadimanju pokazuju svoje organe, da ih odmah opet sakriju ispod piktijaste gomile, — vreće, kese, gipke maske, u čijoj unutrašnjosti nalazi se samo voda i vazduh.

Staklasto oko jedne obotnice, koje se čas pokazivalo, čas opet nestajalo u mekim naborima, probudi u Freyi sećanje na daleke uspomene. Poluglasno stade da govori za sebe, ne misleći na Ferraguta, koga su njene reči bez veze zbunjivale.

»Isto oko imalo je i Jutarnje oko!«

»Šta je to Jutarnje oko?« upita kapetan.

I opet pomisli da je Freya luda, kad ču od nje kako je to bilo ime neke pitome zmije, neke zmije mrežasto-šarenih leđa, koja joj je nekada služila kao ogrlica i narukvica.

»Bilo je to dole u mojoj kući na Javi, usred mirišljavo opojnih šuma, koje su na svetlosti dana bile ispunjene cvetovima, drhtavim kao životinje, a po noći fosforescentnim zvezdama, koje su skakale s drveta na drvo... Igrala sam naga, samo s velom oko bedara, igrala sate i sate kao bra-

manska sveštenica pred likom strašnoga Sive, i Jutarnje oko me je pratilo u igri svojim gracioznim lelujanjem... Verujem u Sivu. Zar ne poznajete Sivu?»

Ferragut ostavi na stranu mračnoga boga. Njega je samo zanimalo šta ju je odvelo na ovo rajsko, tajanstveno ostrvo.

»Muž mi je bio holandski oficir«, odvratila mu je. »Venčali smo se u Amsterdamu, odakle me je poveo u Aziju.«

»Mislim da je vaš muž naučnik, s kojim ste išli na naučna putovanja na Ande?«

Freya se trže, ali njeno razmišljanje potraja ipak samo jedan trenutak.

»Sasvim«, odgovorila je sasvim neusiljeno, »profesor mi je bio drugi muž.«

Kapetan ne imade vremena da izrazi svoje iznenađenje. Na kristalnu površinu basena, koja je pod sunčevim zrakom svetlucala srebrnasto, pade neka senka, čuvareva prilika, i odmah se one tri bezoblične kese staviše u pokret. Komadić mesa i žuta krljušt. Između čudovišta izgleda da je vladala neobična solidarnost. Samo se ustremi ono čudovište kome je plen bio najbliži. Možda su hotimice vodili računa o redu, a možda im i vid nije dosezao dalje od dužine njihovih krakova.

Sasvim iznenada se raširi jedna obotnica, plahovito kao neko otpušteno spiralno čelično pero, snažno kao hitac pri rasprskavanju. Skok... i držeći se jednim krakom za tle,

ispruži ostale naviše kao snop zmija. Pačavra se pretvori u ogromnu zvezdu, ispuni gotovo čitavu staklenu posudu svojim telom, naduveno besom i vodom, koje se prelivalo u zeleno, plavo i crveno.

Kraci dohvatiše lov i sabiše se natrag da ga prinesu ustima. Cela životinja se skupi, postade ravna, dok se najzad ne spusti na dno. Nestali su kraci. Postojala je još samo drhtava kesa, preko koje su prelazila nadimanja pri varenju kao neki niz talasa s jednog kraja na drugi — izliv sluzi, koja se s varenjem ove asimilatorske furiје boјila i postajala bezboјna.

Padoše zatim novi komadi ribe. Druge dve obotnice skočiše sada, raširiše se u zvezde i ponovo se skupiše, da svoj plen brzo svare u svojoj utrobi.

»Takav biti!... Tako ići kroz život...« oduševљavala se Freya za divljačnost ovih životinja. Isprekidane reči izlaze su joj iz usta:

»Isisati ih... Progutati ih!...«

Kao prilikom šetnje do pesnikova hrama ponovo ju je zaokupila ona potmula srdžba protiv muškaraca, čije je uništenje želela pod žmarcima pohote.

Obotnice završiše svoje varenje i stadoše da plivaju unaokolo. Sad su bile ravna, raširena tkiva u basenu — torpeda kupasta pramca, — koja su svoje pipke vukla dole kao duge, debele vlasi. Njihov nadraženi apetit gonio ih je da pretraže svuda vodu za novim plenom.

Freya se pobuni. Zašto im je čuvar bacio samo mrtva

tela? . . . Htela je borbu, žrtvu, smrt. Sardine su bile ponešto sušastvena gozba za ove razbojнике, koji su nalazili uživanje u hrani, začinjenoj smrću.

Kao da su obojnice čule njene žalbe i optužbe, spustiše se na peskovito tle, gde ostadoše nepomične, mlitavo i lenjo.

Obešenog na konac, spustiše malog raka unutra, uz očajničko koprcanje njegovih nogu.

Jedna kesa pretvori se u zvezdu. Njeni kraci pružiše se kao zmiје novom gostu. Uzalud je čuvar vukao konac, da bi produžio lov. Neumitne sisaljke krakova prikačiše se tako čvrsto za žrtvu, da se konac prekide, i obojnica pade na dno zajedno sa svojom žrtvom.

Freya načini pokret kao da je htela da zapljeska. Veoma bleđa, naslonila se na Ulisa, koji je kroz haljine osećao grozničavu toplinu njena tela.

Zbrkana gužva krakova prinese raka ustima. Otrov njenih sluznih žljezda pljusnu ispod oklopa i slomi svaki otpor. Lagano, na mahove kao boa, proguta obojnica svoju žrtvu.

»Kako je divno!« prošapta Freya.

Sad čuvar baci novog raka unutra, ali ovoga puta nije ga vezao na konac. I onda nastade lov upravo onako kako se odigrava u divljem tajanstvu mora, trka na život i smrt, uništenje nakon uzbudljivih mučenja i slučajeva. Siroti ljuskar, naslutivši opasnost, stade da pliva steni, da polegne u prvu pukotinu, — a za njim jedna obojnica.

»Umaće«! . . . Umaće!«

Rak je puzio tamo-amo po kamenu u potrazi za nekom

rupom. I obojica nije više plivala, već se i ona verala uz stenu kao neka kopnena zverka... Kad je rak gotovo ugu-
rao pola tela u usku rupu, obraslu mahovinom, pade na
njega jedna teška zmija. Sisaljke ga izvukoše iz njegova
skloništa, i rak nestade u spletu krakova.

»Ah...!« uzdahnu Freya posrćući, po izgledu gotova
da padne u nesvest na Ferragutove grudi.

Ulis se trže. Oseti kako ga obujmi uzdrhtala ruka, koja
je njegova bedra stiskala sve jače, sve bešnje, kao da je
htela skrhati njegovo snažno telo.

A onda mu se odjednom približi glava ove ženc. Da li
je htela da ga ujede?... Njene oči, oblivene suzama i s ne-
objašnjivim izrazom, izgledale su kao da su daleko, daleko.
Možda ga nisu ni videle... I njena ustreptala usta potražiše
Ferragutove usne.

Vlažan poljubac, dug, gospodarski, bolan. Tako Ulisa
niko nikada nije poljubio. Voda ovih usta, koja je navirala
do zuba, prelazila k njemu kao slatki otrov. Od jeze, kakvu
dotada nije poznao, sklopi oči.

Slutio je da je ovaj poljubac od značaja za njegov život,
da nikad neće uspeti da se oslobodi ovih gramzivih, miluju-
ćih usana, koje su donosile daleki dah cimeta, tamnjana i
azijskih šuma.

I predade se ovoj divljoj nežnosti, nesposoban da misli,
troma, pokorna tela, — slično nekom brodolomeu, koji tone,
a nikako da dosegne dno.

KIRKINA LUKAVSTVA

Šum koraka, koji najavi čuvarev povratak, razdvoji njihova lica i razveza njihove ruke. Freya prva ponovo nađe svoj mir. Samo je još u dnu njenih očiju lebdeo laki dašak, poslednja iskra tek ugašene vatre.

»Zbogom... Čekaj me.«

Žurno napusti Akvarium u pratnji Ferraguta, koji ju je uzalud saletao molbama i pitanjima.

»Dovde, i ne dalje.« reče mu na ulasku u jednu ulicu Chiaie.« Opet ćemo se videti. Obećavam, ozbiljno... Ali me sad ostavite.«

I iščeze, lica tako vedra i mirna, kao da u njoj nije ostalo ni najmanje sećanje na strasnu uzrujanost.

Ovoga puta održala je svoje obećanje. Ferragut ju je vidao svaki dan. Pre podne su se sastajali u blizini hotela, a katkad je ulazila i u hotelsku trpezariju, uvek s ljubaznim smeškom za Ferraguta, koji je na svoju veliku žalost sedeo daleko od nje. Popodne su odlazili u šetnju, pričali, i Freya se dobroćudno smejala kapetanovim nežnim i ljubavnim zakletvama... i to je bilo sve.

Zahvaljujući veštini, kojom žene umeju da ispituju muškarce, a da pritom svoje sopstvene tajne zadrže za sebe, saznala je postepeno sve pojedinosti iz Ferragutova života. Ali, čim bi ovaj iz prirodnog osećanja protivrećenja skretao razgovor na Javu, na tajanstvene igre pred kipom Sive ili na istraživanja u Andima, rasejano bi rekla: »Ah!... Sasvim!«, da odmah zatim stane da govori o nečem drugom. Ponekad je Ulis išao čak toliko daleko da se zapita da ona scena u Akvariumu nije bila samo začarana slika sna.

Jednog dana kapetan dočeka najzad da mu se ostvare želje. Iako ga je Freya uveravala da sve vreme izvan hotela provodi samo u doktorkinoj kući, bio je ljubomoran na ove nepoznate prijatelje, s kojima je većinom obedovala.

»Hajdete da načinimo neki izlet u lepu okolinu Napulja«, navaljivao je, »i tom prilikom da ručamo negde u nekoj veseloj trattoriji.«

Sutradan ih odnese žičana železnica kod Monte Vomero na visove, koje su krunisali tvrđava Sant Elmo i kartuzijanski manastir Sant Martino. Pošto su se nadvili u manastirskom muzeju umetničkim predmetima iz doba burbonska gospodarstva i Muratove vladavine, potražiše negde u blizini neku gostionicu. Stolovi su stajali na otvorenoj terasi, odakle se oku pruža nezaboravna slika zaliva od Vezuva do planinskih venaca, koji se kao nepokretni talasi tamna rumenila lako zamagljuju na vidiku.

Kao ogromna potkovica ležao je Napulj na luku mor-

ske pene, — svetlucava, bela masa, iz koje se uzdižu blokovi kuća predgrada kao krune pene.

Neki prodavac kamenica, mrk, suv, blistavo crnih očiju i ogromnih brkova, nudio je pred samim vratima tratorrije ostrige, čiji je jaki miris nagoveštavao da se moraju potrošiti još istog dana, da bi čovek dospeo gore na Vomero. Tipična lepota trgovca i vatreni pogledi, kojima je po navici odlikovao sve dame, što ulaze u gostionicu, nasmejaše Freyu. Pravo otkriće za strance, koji su žedni lokalnog kolorita!

Iza verande sedeo je mali orkestar, koji je naizmenice sam svirao ili pratio nekakav tenor, pri čemu je s posebnim zadovoljstvom otezao melodije i u napolitanskom preterivanju preinačavao sopstvenim delom.

Opijena brdskim vazduhom, Freya se detinjskom radošću divila blistavoj panorami, koju je presecala kristalna vaza s cvećem na njenom stolu.

Jeli su s apetitom, što ga je veselost izazivala. Nekoliko stolova dalje neki mladi par zaboravljao je na pune činije, da bi ispod stolnjaka stiskao ruke i pritiskao koleno uz koleno: smešeći se gledali su obadvoje predeo, smešeći se pogledali jedno drugom u oči. Možda neki mladi bračni par, možda slučajni ljubavnici, koje su njihovi snovi, tako često, već ranije vodili u ovu zemlju.

Dva već proseda lekara s nekog engleskog bolničkog broda zanemarili su svoj obed i s bezobzirnom tačnošću slikali istu panoramu, koja je već bila predstavljena na poštanskim kartama gostionice.

Trbušasta boca duga grlića u slamnom oмотu mamila je Freyine ruke. Zabavljala ju je umerenost Ferraguta, koji je crvenkasto crnilo italijanskog vina mešao s vodom.

»Tako su sigurno pili i vaši preci, Argonauti« zadirki-vala ga je .»Tako je besumnje pio i vaš predak Ulis.«

I pošto je, gledajući na kapetana, s preteranom tač-nošću napunila čašu vinom i vodom, uzviknu veselo:

»Napitak bogovima na žrtvu!«

Ovo sveto prinošenje napitka na žrtvu bogovima uče-sta, i Ulisa stade da obliva ugodna toplina, osećanje spo-kojstva i poverenja, kao da se u opšte više nije postavljalo pitanje da li ova žena njemu pripada.

Glas mlade udovice vrati ga u stvarnost.

»Ulise, danas mi još nijednom niste rekli da me volite!«

I opet kapetan, uprkos njena ironična glasa, iznese sva svoja obećanja, sve svoje želje. Vino dade njegovim rečima drhtaj uzbuđenja, uzdah orkestra činio ga je sentimental-nim... Kao da je bio odjek Ferragutovih misli, zazvoni te-norov glas tužnu romansu iz »Gozba Piedigrotte«, pesmu smrti, ovom poslednjem utočištu beznadežnih ljubavnika.

»Laž!« nasmeja se Freya. »Ovi južnjaci... pravi lakr-dijaši, kad je posredi ljubav!«

Ulis je pogleda, nesvestan da li se njene reči odnose na njega ili na pevača.

»Ljubav... ljubav,« nastavila je, »u ovim zemljama ne govori se ni o čem drugom. Gotovo je kao neka industrija, nešto što je brižljivo pripremljeno za lakoverne i prosto-

dušne ljude severa. Sve nudi ljubav: onaj bukački pevač, vi... svi, pa čak i onaj prodavac ostriga.«

Onda postade pakosna:

»Moram vam skrenuti pažnju da imate suparnika. Pazite, Ferragute!«

Okrenula je glavu da pogleda u prodavca ostriga. Bio je zadubljen u posmatranje neke punačke, starije dame, natovarene nakitima, koja je sedela preko puta svoga supruga i izgleda nije mogla da nađe objašnjenje za ubitačne ljubavničke poglede trgovca. Za to vreme je on povukao svoje brkove, popravio svoje odelo od engleske tkanine i otresao nekoliko zrna prašine. Lep razbojnik, prerušen u časnog trgovca! Kad je primetio Freyino interesovanje, promenio je pravac svojih pogleda. Klateći se iz bedara, odgovorio je njenim ispitivačkim očima smeškom zla anđela, koji je govorio o njegovom čuvanju tajni i veštini da se sporazume iza leđa supruga i pratilaca.

»Aha!« nasmeši se Freya, »šta ono rekoh?... Novi obožavalac...«

Mrkog zavodnika, koga je strahotna otvorenost, kojom je dama prihvatila njegove pokušaje približenja, očevidno zbunila. Ferragut bi najradije s nekoliko vrućih šamara položio na njegove ostrige da se odmori.

»Nemojte biti smešni«, opominjala ga je. »Siroti čovek! Verovatno da ima čopor dece... Otac porodice, koji bi vrlo rado poneo kući neku paru.«

Ali Ferragut ostade nem, uvreden što njegova pratilja to tako olako shvata.

»Nemojte da se ljutite!« poče Freya iznova. »Nasmejte se malo, draga moja ajkulo... Krivi su napitci, prineti na žrtvu. Zar ste se uvredili, zato što sam htela da vas uporedim s ovim tipom?... Ta vi ste jedini čovek koga ja nešto cenim!... Ulise, govorim ozbiljno, s potpunom otvorenošću što je vino izaziva. Ne bih to smela da vam kažem, ali opet... Kad bih uopšte mogla da volim nekog čoveka, onda bih vas volela«.

Ferragut odmah zaboravi na svoju ljutnju.

Meka muzika, laka kao zvon neke tanke kristalne kupe. lebdela je terasom. Freya je njihanjem pratila ritam sladunjave arije: Tosellieva serenada — Lamento del passione, koji zaluduje ženske duše u holu velikih hotela. I ona, koja se smejala ovoj izveštačenoj muzici, oseti kako joj naviru suze na oči.

»Nikoga ne moći voleti!... Usamljena krstariti svetom!«

Pošto nasluti da Ferragut hoće opet da počne sa izjavama, dade mu znak da ćuti.

»Ne, Ulise, ne poznajete me, ne znate ko sam... Budite što dalje od mene. Mrzim ljude, i ni najmanje se ne kolebam da im nanesećm zlo. Do nedavna bili ste ni još ravnodušni, ali sad mi ulivate izvesno interesovanje. jer vas smatram dobrim i poštenim, uprkos vaše drske spoljašnosti. Idite, nemojte me više tražiti!... Ova molba je najbolji dokaz naklonosti što vam je mogu dati.«

Govorila je plaho, kao da vidi kako Ferragut hita ususret nekoj opasnosti od koje ga može poklik spasti.

»U pozorištu«, nastavila je, »ima uloga kobnih žena, i izvesne umetnice ne mogu da igraju nijednu drugu ulogu. Rodile su se da je ovaplate... Ja sam kobna žena, ali u stvarnosti. Ah, kad biste poznavali moj život!... Ali bolje ne, i sama ne želim da ga znam. Srećna sam jedino, kad se ničeg ne sećam... Ferragute, dragi prijatelju, kažite mi zbogom i klonite mi se s puta!«

»Da vas se klonim, kad vas toliko volim?« uzbuni se Ferragut žestoko, kao da mu je predložila neki kukavički čin. »Ako imate neprijatelja, ja ću vas braniti. Ako želite raskoš, milioner istina nisam, ali...«

»Kapetane«, prekide ga Freya, »ostanite uz svoje. Pomislite na svoju ženu, na svoga sina! Ja nisam nikakvo osvajanje, koje treba da ispuni nekoliko nedelja. I niko me se nije nekažnjeno dotakao. Imam sisaljke kao životinje, koje smo nedavno videli... nanosim ubod kao prozirne meduze u Akvariumu. Bežite, Ferragute! Ostavite me samu... samu!«

I slika užasne praznine kao jedine budućnosti izazva joj najzad uzdržavane suze.

Orkestar nije više svirao. Nepomičan, kao da gleda u daljinu, osluškivao je kelner njihov razgovor. I oba Engleza prekinuli su svoje malanje, da strogo odmere ovog džentlmena, koji dovodi jednu ženu do suza.

Kapetan oseti nervozno nespokoјstvo smešna položaja.

»Hajdemo, Ferragut!«

Dok je Ulis plaćao kelneru i muzici, izvadi Freya iz zlatne torbice ogledalce i puder, da ukloni tragove suza.

Lagano su krenuli usamljenim ulicama, između bašten-skih zidova, na kojima je s jedne strane bila žuta svetlost sunca, a na drugoj plavetnilo senke.

Freya potraži Ferragutovu ruku, na koju se nasloni s predanim poverenjem: odmah nakon prvih trenutaka izgledalo je kao da ju je zahvatio umor.

»Sirota, luda glavica!« Prošapta Ferragut i privuče sebi njeno lice.

Poljubio ju je, nije pružala otpor. Poljubila je i ona njega, ali je poljubac bio tužan, sasvim nežan, koji nimalo nije potsećao na divlje milovanje u Akvariumu. I njen glas, kao iz beskrajne daljine, ponavljao mu je ono što mu je otkrila u trattoriji:

»Idite, Ulise! Kažem vam radi vašeg dobra. Biće mi žao ako budete morali da proklinjete trenutak, kad ste me upoznali.«

Ali Ferragut odgovori novim poljupecima na njene prigovore. Bezvoljno, gotovo u snu, visila mu je o ruci.

U kapetanovom mozgu pevao je neki glas s' đavolskim zadovoljstvom: »Toliko je već imaš! Toliko je već imaš!« I siguran u svoj uspeh, vodio je i dalje Freyu usamljenim ulicama.

Pred stanicom pristupi im neki stariji, poštovanja dostojan čovek s naočarima u čeličnom okviru. Pruži im kartu

svoga hotela, pri čemu ne propusti da naglasi prednosti svojih soba: »Sav moderan konfor... Topla voda...«

Prvi put Ferragut oslovi Freyu sa ti.

»Hoćeš li?... Hoćeš li?«

Freya se prenu, pusti naglo njegovu ruku.

»Ostavite se gluposti, Ulise. To neće nikad biti... nikad!«

U istom trenutku zauze svoje obično držanje i ude u stanicu, ne brinući se da li on ide za njom ili ne.

Za vreme vožnje u grad vrati se Freya, čija se srdžba zbog njegova traženja izgleda stišala, svome starom potsmešljivom tonu, na koji kapetan pod uplivom svoga poraza odgovori ljutitom ćutljivošću.

Rastaše se u Chiaia-četvrti. Kad ostade sam, Ferragut još jače oseti dejstvo teškog italijanskog vina. Za trenutak zaokupi ga mrska želja da ode na brod: morao je ma s kim da se posvada. Ali ga malaksalost u nogama otera u hotel, gde se kao vreća sruči na postelju, zadovoljan što je uljudno stigao do svoje sobe, ne skrenuvši ničiju pažnju.

Odmah je zaspao. Ali tek što se noć spustila na njegove oči, ove se opet otvoriše, — bar tako je mislio, — da sve vide u svetlosti koja ne potiče od sunca.

Neko ude u njegovu sobu i na vrhovima prstiju priđe njegovoj postelji. Uliis, koji nije bio kadar da se makne, ugleda neku ženu, i ta žena ličila je na Freyu. Da li je zbilja bila ona?...

Isti lik, plava kosa, crne, istočnjačke oči, isti oval lica.

Bila je Freya, i opet nije bila, — upravo, bilo je onako kao što se nečim neodređenim razlikuju dva blizanca, sazdana u isti oblik.

I odjednom dođe do izražaja tromo zbivanje, koje je već odavno potmulim naporom kopalo po Ferragutvoj potsvesti. Uvek, kad bi video mladu udovicu, u njemu se budio nejasni osećaj da ju je upoznao mnogo pre njena prekookeanska putovanja. Sad, pod ovom fantastično treperavom svetlosti, razbistriše se njegove neodređene misli.

Spavač ugleda Freyu u prsniku sa zlatnim filigranskim dugmetima i suknji sa izvezenim cvetovima, koja joj je sezala samo do kolena. Grudi i uši krasili su grubo radeni nakiti. Bila je to nošnja seljanke prošlih stoleća, koju je video na nekoj slici. Ali gde? ... Gde? ...

»Doña Constanza!

Varljiva sličnost postojala je između Freye i vizantinske carice. Možda, — u tom trenutku Ulis je sve smatrao mogućim, — možda je to baš ona, ovekovečila se čudesnom inkarnacijom.

Sem toga, malo se brinuo za racionalnost stvari, važno je jedino da postoje. I Freya se nalazila kraj njega, Freya i ona druga, slivene u jednu jedinu ženu u haljini grčke gospodarice zavetne slike.

Još jednom ponovi slatko ime, koje je njegovo detinjstvo obasjalo romantičnim sjajem.

»Doña Constanza! Doña Constanza!«

I pritom konačno utonu u mrak, u noć, bez daljih prividanja, i pomisli. kao nekada dok je bio dete, kako se odmara na rukama mlade udovice Vataca jeretika.

Izlet na visove San Martina izgleda nije ostavio nikakvo neraspoloženje kod Freye.

»Kako vam se moraju činiti smešnima moje sentimentalne suze! . . . A vi? Bili ste još drskiji no obično! Idući put nećemo toliko piti.«

Ovo idući put odnosilo se na poziv što ga je Ferragut svakodnevno ponavljao. Molio ju je za dozvolu da joj pokaže zaliv s Posilipa za sunčeva zalaska.

Nekoliko dana kasnije sastaše se u blizini hotela. Ferragut baci pogled na niz kola, što su nedaleko stajala, i ovaj pogled bio je dovoljan da odmah u zbijenom poretku, kao na trkama u antičkom cirkusu, dojure četvora kola uz topot kopita, pucanje biča i besne pokrete kočijaša. Prizivajući Madonnu, stadoše se zasipati divljim psovkama, i činilo se bezmalo da će jedan drugog ubiti. Ali kad se njih dvoje popeše u najbliža kola, ostala se tri suparnika vratiše mirno na svoja mesta da prijateljski nastave razgovor.

Ogromna, prava perjanica ljuljala se na glavi konja, i vrlo predusretljivi kočijaš, koji je smatrao svojom dužnošću da strancima pruži obaveštenja, žarko je stao da ukazuje na znamenitosti okoline.

»Tamo se nalazi Piedigrotta. Našoj Santa Maria di Pie-

digrotta ima da zahvali Karlo III za svoju pobjedu protiv Tedeschi kod Velletrijs. Gospodin i gospođa trebalo bi da vide u septembru praznik Madonne! Nema nijednog čoveka koji ne tetura kad se vraća kući... Ako želite, odvešću vas na povratku do crkvice. Mnoge strane dame posećuju je, da tamo polože cveće na grob našeg Conde Giacomo Leopardi, malog grbavka koji je pisao stihove.»

Ćutanje, kojim su primljene njegove reči, navede ga da se okrene svojim gostima. Gospodin je držao damu za ruku i nešto joj tiho govorio.

U plemenitoj velikodušnosti kočijaš ipak ne propusti da im i dalje nabraja lepote svoga kataloga.

Ona crkva Santa Maria del Parto zove se i Sannazaro. Ovaj Sannazaro bio je takođe veliki pesnik, kome je aragon-ski kralj Fridrich II poklonio vilu s lepim vrtom da bi mogao bez briga da radi. Druga vremena, poštovani gospodo i gospodine! Njegovi naslednici načiniše od vile crkvu...»

Glas mu zamuknu. Ne poklanjajući pažnju učenim objašnjenjima, ono dvoje u kolima se bavljalo na nekom stranom jeziku. Strane budale!... I povuče se u uvredeno ćutanje, iako je opet morao da svojoj napolitanskoj brbljivosti pruži oduške psovka, upućenim konju.

Lagano se peo novi put što vodi duž zaliva u Posilipo, koji za svoj postanak ima da zahvali kralju Muratu. Cela padina što se spušta moru, pokrivena je belim ili ružičastim vilama usred večno zelena rastinja, a preko stubova palmi i kruna pinija uzdiže se more kao plavi zastor.

Džinovska zgrada, postavljena usred mora, ukaza se na vidiku. Bio je to nedovršen dvorac debelih zidova i isklesanih lučnih prozora, ali bez krova. Kroz vrata i prozore blago su se prelivali valovi u prizemlje, čije su dvorane služile kao sklonište ribarskim barkama.

Sigurno su ovo dvoje stranih govorili o onoj ruševini, i kočijaš milostivo zaboravi svoju srdžbu, da bi im pomogao.

»Mnogi onu građevinu nazivaju dvorcem kraljice Juane. Zablude, poštovani moji! Ono je dvorac Donne Anne, Donne Anne Caraffe, jedne velike napolitanske dame. Dvorac je za nju sagradio španski vice-kralj, vojvoda od Medine.«

Hteo je još nešto da kaže... Ah, ne! Madonne mi!... Eno, opet brbljaju ne osvrćući se na njegove reči. I konačno začuta.

Ferragut se zamislio. Kao ovaj ozbiljni vice-kralj, zar i on ne voli ženu druge narodnosti? Zar i on ne želi da učini nešto izvanredno za svoju ljubav?

»Čitao sam Ničea,« obrati se Freyi. »Niče veli: 'Potraži sebi ženu izvan svoje zemlje.' To je svakako najbolje.«

Nasmešila se tužno.

»Ko zna!... To znači ugušiti ljubav predrasudama nacionalnih antagonizama, znači radati decu s dve otadžbine, da na kraju krajeva nemaju nijednu i da lutaju svetom kao prosjaci bez ognjišta... O tome bih ja mogla nešto da ka-
žem.«

Pojaviše se prve trattorije Posilipa: Sirenina stena. Partenopina radost, Svežanj cveća... Lagano se uspe konj uz

strmi nagib na uzvišicu, gde Ferragut naredi da se stane. Ovde je jednom jao čuvenu riblju čorbu, i tu je bilo najboljih ostriga iz Fusera. Gostionica, ponosna, moderna zgrada, nalazila se desno od puta, a prema njemu se prostirao vrt u terasama sve do obale.

Stari kelner koji ih dočeka, dobaci Ferragutu upitni pogled: »Ako izvolite za mnom?«

Ispod svodova lišća na terasi odvede ih u zatvoreni, sumračan paviljon, na kome je bio jedan jedini prozor.

Kao muva na svetlost pohita Frey odmah za njim, ne gledajući uopšte sam paviljon.

»Divno, krasno!«

Za to vreme sastavi kapetan jelovnik, ne bez vođenja računa o kelnerovim opreznim znacima, koji je prstima milovao ogromni prepotopski lokot na unutrašnjoj strani vrata. I Ferragut je nagađao da će ovaj lokot čitavom svojom težinom pritisnuti račun.

Freya prekide posmatranje tek kad oseti kapetanove usne koje su tražile njen vrat.

»Ta budite mirni! Setite se našeg sporazuma. Prihvatila sam vaš poziv jedino pod uslovom da me pustite na miru.«

Poljubac zaluta na obraz i nađe usta, nežnost koja već više ne naide ni na kakav otpor. Ali bojazan od zloupotrebe nagna Freyu da uzmakne.

»Bolje pogledajmo vilinski dvorac koji mi je obećao moj udvarač«, uzviknu veselo.

Usred paviljona stajao je gadan sto, čije neuglačane

daske još nisu bile pokrivenе stolnjakom. Pun gadenja lutao je njen pogled preko prostih tapeta na zidovima, preko šarenila u prašnjavim okvirima, dok se ne zaustavi na nečem tamnom što je zauzimalo čitav jedan ugao odaje. Postelja? Divan? Ili katafalk? Sigurno čovek ne bi mogao reći. Prebačeni suri pokrivač potsećali su na ležaje u tamnicama.

»Ah, ne!«

Pohitala je na vrata. Nemoguće joj je da jede pored ovog prljavog nameštaja.

»Ah, ne! Odvratno!«

Iz straha da bi se njena otkrića mogla nastaviti, Ulis se postavi na vrata i ledima sakri lokot, na koji je kelner bio toliko ponosan. Mucajući nekakvo izvinjenje, ne pomače se s mesta, zbog čega Freyi sinu misao da bi hteo da joj spreči izlaz.

»Kapetane, pustite me napolje!« reče mu ljutito. »Još me ne poznajete. Ovako nešto priliči drugima. Natrag, ako nećete da vas smatram dripcem.«

Ispod lisnata svoda zastade, umirena odmah čim je osetila slobodan vazduh. Zatim sede za najudaljeniji sto.

»Tako mračan ćumez! Hodite ovamo, Ferragute, ovde je mnogo lepše. Nemojte biti dete! Već sam sve zaboravila. Nije krivica do vas.«

Prosed i kelner, koji se vrati sa stolnjakom i posudem, ne pokaza ni najmanje iznenađenje, kad ih je našao na terasi. Ovakvi slučajevi nisu mu bili novi. Izbegavao je damin pogled i gledao u gospodina s istim neutešnim izrazom, koji

je uzimao prilikom saopštavanja kako je neko jelo izbrisano s jelovnika. Njegov izraz nemog zaštitnika izgledao je kao da želi da ohrabri Ferraguta: strpljenja i istrajnosti! Doživio sam još teže pobjede kod mojih gostiju.

Pre no što je doneo jelo, postavio je na sto jednu trbušastu bocu, nektar s padina Vezuva, u kome se još osećao laki dašak sumpora. Freya je bila žedna, — nije imala poverenja u vodu ove trattorije, — a Ulis oseti potrebu da zahoravi malopre pretpeli neuspeli. Tako su obadvoje pili, ne kvareći ni kapkom vode divnu boju vina, prozirnu kao dragulj.

Jato pevača i igrača juriša na terasu. Lepa, ali prljava devojčica bakarne kože i neposlušne kose igrala je u šarenoj pregači uz bubnjavu tamburine, dok su dva dečka u staroj nošnji lazzarona — crvena kapa i posuvraćene pantalone — pratili glasnim uzvicima ovu plahovitu tarantelu.

Zaliv se počeo rumeniti, kao da su pod kosim zracima sunca izrasle ogromne šume korala u njegovim dubinama. Plavetnilo neba postade ružičasto a brda se zapališe od otseva sunca na smiraju. Bela perjanica Vezuva, ne toliko bela kao ujutru, izgledala je kao da zrači vatrom iz utrobe brda.

Igračice su sišle terasu. Dolazili su novi gosti, gotovo samo parovi. Nekoliko jako namazanih žena u pratnji mladih ljudi odvede kelner u paviljon, i uskoro se kroz poluotvorena vrata začu grubi smeh i prigušeni krici golicanih žena.

Poručena jela došla su sad na sto, ali je prva boca ve-

zuvskog vina bila zamenjena novom, koja je takode bila prilično otpijena.

Izgubljena pogleda na vidiku sanjala je Freya poluglasno o maloj vili u Posilipu, o životu, posvećenom samo sebi...

»Pa ipak ova okolina nije prikladna za usamljenost. Ovaj predeo pripada ljubavi. Ah, kad bi se moglo udvoje ostariti na domaku večne lepote ovog mora!... Toliko je žalosno što nisam nikada bila voljena!«

Njene reči uvrediše Ulisa.

»A ja? Zar vas ja ne volim? Zar nisam spreman da podnesem svaku žrtvu?«

»Svi ljudi su mi isto govorili,« branila se ona. »Svi su me uveravali kako će se ubiti ako im ne odgovorim na ljubav... Kod većine je to bila samo fraza strasne retorike! Pa i kad bi se zbilja ubili, šta bi to značilo? Oduzeti sebi život pretstavlja samo odluku jednog minuta, zbog koje čovek ne može čak ni da se pokaje, — obični nervni napad, čin koji se izvršuje s pomisli šta li će ljudi reći, iz sujete glumca koji hoće lepo da svrši. Jednom se jedan čovek ubio zbog mene...«

Ferragut se trže, kad je izgovorila poslednje reči. To je treći! — sinu mu kroz glavu.

»Videla sam ga kako umire na hotelskoj postelji. Zavoj na čelu imao je krvavu mrlju. Ubio se iz povredene taštine, kad je video kako mu izmičem, iz tvrdoglavstva — želja za efektom... Bio je Rumun, tenor, gostovao je u Rusiji... Bila sam neko vreme umetnica.«

Obadvoje su ćutali. Uhrzo se spusti sumrak. Polovina neba pretvorila se u ćilibar, a druga pokazivala duboko plavetnilo noći, na kome su svetlucale prve zvezde. Uspavano more pod olovno sivim ogrtačem svoje vode odisalo je tajanstvenom svežinom, koja je prelazila na bregove i drveće.

Kelneri su išli od stola do stola da stave lampione. Noćni leptiri, koje je sumrak oživco, stadoše da obleću oko ovih crvenih i žutih svetlosnih svetova.

Nejasno, kao da govori u snu, odjeknu Freyin glas iznova.

»Postoji jedna žrtva, jedna jedina, koja može jednu ženu da ubedi da je voljena. Za ljude stoji čast iznad života. Samo onaj koji je stavlja na kocku, koji bi se spustio tako nisko, ne izgubivši volju za dalji život, samo taj bi me mogao uveriti.«

Ulis postade nespokojan. Kakvu bi to žrtvu htela ova žena od njega? Ili su njene reči bile samo pretpostavka bolesne pretstave?

Njegove misli su se ogledale tako jasno u njegovim očima, da ih Freya proćita.

»Ne bojte se, Ferragute! Ne mislim da tako nešto traćim od vas. Što ste ćuli, samo je fantazija, kojoj popuštam uzde da bi malo popunila prazninu svoje duše.«

Noć se spustila. Mali lampioni gostionice su samo rumene mrlje na belim stolnjacima, oko kojih su se nazirala lica gostiju u ćudnoj igri svetla i senke. Iz zatvorena paviljona dopre buka preturenih stolica i glasnih poljubaca...

»Hajdemo!« zapovedi Freya.

Buka ove vulgarne orgije vredala ju je, veličanstvo noći činilo joj se obesvećenim.

Na kapiji vrta ponudiše se kočijaši da ih vrate u grad. Međutim, Freya je više volela da pođe peške u Napulj, iako je znala šta to znači. Ali sigurna u sebe samu, osećala se sasvim kadrom da svoga obožavaoca zadrži u postavljenim granicama.

Ovako povoljnu priliku, mislio je Ferragut, još nikad nije imao: ovako usamljeni u tajanstvenoj noći, i toliko vremena na raspoloženju! Jedino mu je razočaranje bilo što je morao da hoda, da ide, jer niti poljupci niti preklinjanja nisu mogli Freyu da sklone da zajedno sa njim sedne na ivicu puta.

Nova nada navede Ulisa da se pomiri. Tamo dole, na zavoju svetiljki duž zaliva, nalazio se hotel, i pomorecu se već činio kao raj.

»Kaži da,« šaputao joj je na uho. »Noćas...«

Nije odgovarala. Uperivši oči u njega, prepustila mu je usta.

I ponovo je likovao onaj glas u njegovu mozgu: Pobedio si! Pobedio si!

Da bi izbegao velike električne sijalice u Via Caracciolo, poveo je ženu koja mu se teško obesila o ruku, kroz mračni park Villa Nazionale do blizine hotela.

»Zbogom, Ulise!« Odjednom je zastala. »Spavaću kod gospode doktor.«

Kapetan otskoči korak nazad od iznenađenja. Da li je to šala? ... Ali ne, nije bilo sumnje, Freyin glas pokazivao je jasno koliko joj je čvrsta odluka.

Stao ju je ponizno i vatreno da preklinje, dok je istovremeno jedna misao vladala njime: Ruga mi se! ... Svršavaj. Neka oseti snagu muškarca ...

Bio je surov, prost. Ulis se iznenada bacio na nju, stisnuo je rukama i grubo je prislonio na klupu, na koju oba dvojice zadihano padoše.

Borba je trajala samo jedan trenutak: Ferragut otskoči i pođe obema rukama svome levom ramenu. Osetio je užasnu bol kao da mu se kost slomila ... Veštim pokretom džin-džicu Freya ga se oslobodila.

»Ah, gadna žena!« zaškripeo je.

I ponovo se bacio na nju. Njegovoj požudi pridružila se i želja da je zlostavi, da je unizi, da je potlači ... Ovaj besni napad zaustavi ona jednostavnim dodirima njegova čela. Majušni metalni prsten, neka vrsta gvozdena naprstka, pritisnu Ferragutovu kožu na čelu.

Pogledao je iskosa: mali revolver, ubilačka igračka od sjajna nikla! S kažiprstom na orozu Freya je netremice gledala u kapetana. Videlo se da ume da rukuje oružjem.

Neodlučnost kapetanova potrajala je sekunde. Da je imao posla s muškarcem, onda bi bez straha od revolvera zgrabio preteću ruku i izvrnuo je da se slomije. Ali mu je protivnik bila žena ...

»Nazad, gospodine!« zapovedi Freya svečano, kao da govori nekoj stranoj osobi.

Ali je najzad ipak ona otstupila, pošto je Ulis zamišljeno stajao. Pre no što se udaljila, promrljala je još nešto, što nije razumeo. Morale su to biti ružne reči, i pošto ih je izgovorila baš jezikom stranim njemu, osetio je još dublje njeno preziranje.

»Gotovo! Zauvek gotovo!...«

Usput do hotela neprestano je ponavljao ove reči u sebi, koje su ga progonile i u njegovom nemirnom snu, prepunom more, iz koga ga ujutru probudiše trube bersaljera.

Uskoro zatim plati račun i daje portiru poslednju napojnicu, s napomenom da kasnije njegov prtljag uruči njegovom mornaru.

Bio je veseo, onom usiljenom veselošću čoveka koji se mora da prilagodi događajima, i čestitao sebi na slobodi, kao da je ovu slobodu svojevoljno izvojevao.

Njegova veselost bila je iskrenija tek kad je stupio na palubu »Nereide«. Samo je tu mogao da živi, daleko od svih zapleta i laži života na kopnu.

Momčad, koja se prošlih nedelja bojala svake posete svoga zlovoljna kapetana, stade se smešiti, kao da je nakon strašne bure ponovo ugledala sunce. Ferragut im se prijateljski obrati i stište ruku svojim oficirima. Popravke su imale da budu gotove tih dana... Vrlo dobro! Onda možemo uskoro opet na more!

S palube ode u kuhinju, da čiča-Caragolu kaže dobar

dan. To je bio čovek koji je umeo da živi! Sve žene ovoga sveta nisu za njega vredela koliko činija ukusna pirinča. Velik čovek!... Sigurno će sto godina živeti!

Tôni, ovaj uzor discipline, ćutljiv, oženjen, budio je takođe divljenje. Njegov život išao je nesmetano uskim putem dužnosti, i samo je jedna žena postojala za njega na svetu: njegova sopstvena, koja dole na Marini čeka na njega.

Od samog početka naslutio je Tôni tajni razlog kapetanova promenljiva raspoloženja. »Hvala Bogu! Prekinuo je sa onom ženom«, pomislio je, kad je sad čuo Ferragutove filofske primedbe o mirnom, spokojnom životu na brodu, i ovo mišljenje potvrdiše mu takođe i kapetanovi planovi.

»Ponudili su tovar za Barcelonu. Ali ako se bude moralo čekati na njega, putovaćemo bez njega. Uzećemo balast. Brodovi su sve ređi, pa moramo iskoristiti priliku.«

Lepa i podmladena, bez traga od kvara, napusti »Nereida« suvi dok i smesti se uz kej trgovačkog pristaništa.

Dva dana kasnije, kad je kapetan s Tônijem raspravljao da li već iste noći da dignu sidra ili da po želji vlasnika robe pričekaju još četiri dana na najavljeni tovar, stupi u salon treći oficir, sav uzbuđen.

»Gospodine kapetane, neka lepa, veoma elegantna dama«, — mladi Andaluzac naglasi ove pojedinosti s puno divljenja, — »dovezla se ovog trenutka i bez dozvole se popela na palubu. Dama se ponaša kao da brod njoj pripada.«

Tônijevo mrko lice prebledi. Cristo!... Žena iz Napulja! Nije znao koja je to žena iz Napulja, nije je nikad video.

Ali je slutio da će njen dolazak doneti kobne zaplete. I to baš sad, kad je sve u redu!

Kapetan se trže, zahukta svoju stolicu na okretanje i u nekoliko skokova istrča na palubu.

Nešto izvanredno je unelo nemir među mornare, koji su se odjednom gore našli, kao istrgnuti nekom neodoljivom magnetskom snagom iz svojih spremišta, sa dna broda i odeljenja za mašine, gde su čistili bakarne delove ili se bavili nekim naročitim poslom. Čak i čiča-Caragol promoli svoje biskupsko lice kroz kuhinjska vrata, zaklanjajući rukom svoje kratkovidne oči.

U plavom kaputiću mornarska kroja, Freya pruži kapetanu ruku, sasvim jednostavno, kao da su se uoči toga dana rastali u najboljem prijateljstvu.

»Ne možete se potužiti na mene, Ferragute! Pošto vas nisam više našla u hotelu, zaželela sam da vas posetim na brodu... Ta morala sam jednom da vidim vašu ploveću kuću!«

Ulis primeti odmah veliku promenu što se poslednjih dana desila u njoj. Oči su joj gledale drsko i izazivački, i smeh, i reči, i hod. — čitava žena izgledala je kao da se nudi.

U salonu joj Ferragut pretstavi svog prvog oficira, i sirovi Tōni pogleda ovu sjajnu priliku, isto onako zapanjeno kao momčad pre toga. Kakva žena! I odmah je razumeo i stao da izvinjava kapetanovo ponašanje. Ali je ipak u njego-

vom pogledu počivao neki brižni nemir, kao da zbog Freyina prisustva mora da drhti za sudbinu broda.

»Dakle, ovde stanujete, zaljubljena ajkulo?« obratila se Freya Ulisu, kad se Tõni s nespretnim klanjanjem oprostio. »Moram sve da vidim! Zanima me sve što vam pripada. Kažite mi, nećete li postati oholi što dame čak i na brod dolaze da vas potraže?...?

Prekide svoje pola zaljubljeno, pola podrugljivo brljanje, da se blago odbrani od Ulisa.

»Kasnije... kasnije! Sad prvo da vidim. Ljubopitljiva sam kao neko dete.

Najpre sede za klavir, stari klavir škotskog kapetana. Imao je tanak, drhtav ton i potsećao, kako Freya reče, na uvele ruže. Zatim otvori redom sva vrata, što su iz salona vodila u kajite. Samo se u kapetanovu kajitu nije usudila da ude. Blagim pritiskom pokuša Ferragut da je ugura unutra, ali ona ne pusti bronzanu hravu.

»Ne, ne ovde! Ni za šta na svetu. Pripašću ti... dajem ti reč, promucala je, »ali kad ja hoću i gde ja hoću.... Uskoro, Ulise!«

Ovo obećanje, izrečeno nežnim i pokornim glasom, povratu Ferragutu strpljenje.

Kucanje nekog čiča-Caragolovog potčinjenog nagna ih da zauzmu držanje. Dečak donese dve ogromne čaše nekog rumenog, penušavog koktela, srž znanja što ga je kuvar imao da zahvali opštenju s pijanicama svih hožjih zemalja.

di, naviknutih na putovanja, koji moraju sebi na brzu ruku da stvore privremeno ognjište. Divani s mnogo jastučića, lažni istočnjački tepisi i kože od guanaco, kao i nekoliko lepih uapuljskih statueta činili su sobu ugodnom.

Kroz raškrinutu zavesu na vratima susedne sobe ugleda Ulis gospodu doktor kako sedi za američkim pisaćim stolom. Doterala se jako za njegovu posetu. Uska zelena haljina pokazivala je njene oblike, a preko ramena imala je beli čipkani šal.

Ispruženih ruku došla je ususret Ferragutu:

»Dragi moj kapetane! Tolike nedelje vas nisam videla!«

Hladni rastanak na stanici Salerno izgleda da je zaboravila, kao i namerno propuštanje da mu da svoju adresu.

Iznenaden ovim ljubaznim prijemom, Ferragut pogleda zahvalno ovu impozantnu damu koja je nežno milovala Freyine uvojke, — više nego prijateljica.

»Freyja govori samo o vama, kapetane... Budite dobri prema njoj. Život je bio veoma svirep prema njoj.«

Neka topla atmosfera ugodne prisnosti zaokupi Ulisa: ova dama govorila mu je kao svome zetu.

U tom trenutku pomače se zavesa prema kancelariji. Neki gospodin Ferragutovih godina, nešto manji i ne toliko opaljen, ude u sobu. Flannelsko odelo mu je izvanredno pristajalo. Kravata i čarape bili su iste boje, a rukavice braon, kao i lepo izradene polucipele.

Kapetan pomisli da je to neki Englez, pa se začudi što ovaj korektno obučeni džentlmen nije izbrijan, već nosi

kratko posečenu bradu, koja se na dnu lica svršava u oštar šiljak, kao što je to običaj kod oficira gotovo svih ratnih flota severnih zemalja.

Poljubio je ruku obema damama.

»Grof Kaledin... Kapetan Ferragut«, pretstavi ih gospođa doktor.

Razgovor započe na engleskom jeziku, koji je domaćica najviše volela u opštenju sa Ulisom.

»Vi ste pomorac, gospodine grofe?« upita ovaj, da bi otklonio svaku sumnju.

Monokl njegovog sagovornika se i ne mrdnu, ali neko lako iznenađenje izgleda sinu u njegovim očima.

»Grof je diplomat, iz zdravstvenih razloga nalazi se trenutno na odsustvu«, preduhitri ga gospođa doktor. »Kaledinovi su stara ruska porodica i već godinama u prijateljstvu sa mnom.«

Zatim učuta, da bi pružila priliku Kaledinu da se umeša u razgovor.

Spočetka je grof bio veoma uzdržljiv, ali postepeno se rasplinu njegova hladnoća.

»Ljudi dela me uvek zanimaju. Moja poštovana prijateljica gospođa Talberg pričala mi je mnoge vaše doživljaje, kapetane.«

I ljubazno se smeškajući, ostavi engleski i, na veselo čuđenje Ulisa, prede na španski.

»Bio sam neko vreme sa službom u Meksiku«, objasni

mu ovo poznavanje jezika. »I Filipine sam upoznao. Kad sam bio u Japanu, iskoristio sam da odem do tamo.«

Mora Dalekog Istoka poznao je Ferragut malo. Samo je dva puta plovio do kineskih i japanskih pristaništa, ali je opet znao dovoljno da bi mogao razgovarati s ovim putnikom, koji je pokazivao utančani umetnički ukus. Punih pola časa nizale su se u salonu slike sa istoka: ogromne pagode s naslaganim krovovima jedan iznad drugog, čiji redovi zvona odjekuju na vetru kao harfa; čudovišni idoli, izradeni od zlata, bronzе ili slonovačе; kuće od hartije; prestoli od bambusovine; nameštaj sa ukrasima od sedefa i paravani, na kojima je četkica naslikala jata čaplji u letu.

Pošto je ovaj razgovor mogla s mukom da prati, gospođa doktor nestade, a Freya nastavi sanjalačkih očiju i ruku prebačenih preko kolena da pažljivo sluša, sve dok joj jedna ruka ne domahnu iza zavese. Upućena joj je molba da pomogne pri spremanju stola za čaj.

Ali to nije uticalo na živi razgovor između njih dvojice. Kaledin je napustio azijsko more i prešao na Sredozemlje, gde se ukotvio s čudnim uporstvom, — razlog više da mu Rus bude veoma simpatičan.

Sad nije više grof pričao. Sasvim određenim pitanjima, gotovo kao na ispitu, umeo je na navede Ferraguta da izlaže. Naročito je želeo da se tačno upozna s osobinama zapadnog dela Sredozemnog Mora.

Mogao je da pita koliko hoće... Svaku milju znao je iscrpno i tačno Ferragut, sa svim svojstvima, duž italijanske,

španske i francuske obale, kako površinu, tako i dubinu.

Možda baš zato što su se nalazili u Napulju, navraćao se Kaledin stalno na Tirensko More starih naroda, na oblast između Sardinije, Južne Italije i Sicilije.

»Poznajete li i malo posjećena ostrva prema Siciliji, kapetane?«

»Sva!« potvrdi ovaj ponosno.

Znao je Liparsko ostrvlje s rudnicima sumpora i plovućca, skupinu vulkanskih vrhova što se uzdižu iz dubine mora, gde je za Antiku Eol, gospodar vetra, imao svoje boravište.

Istočno od njih, sasvim usamljeno u moru bez grebena ležala je Ustica, koju su Feničani naselili i koja je kasnije postala gnezdo sicilijanskih gusara. Na ostrvu nije bilo ničeg značajnog, sem fosilnih školjki, koje su najviše zanimale samo ljude od nauke.

I Egadsko ostrvlje, poprište lova na tunjeve, posetio je Ferragut, kao i ostrvo Pantelariju, koje se nalazi na polovini puta između Sicilije i Afrike i koje potseća na Balears svojim preistoriskim građevinama, podignutim od velikog komada stena.

»Između Pantelarije i Sicilije«, nastavi kapetan, »morsko tle se znatno penje, da je voda mestimično samo dvanaest metara duboka. To je veliki 'Sprud pustolovine', — potonulo ostrvo, podmorsko postolje Sicilije...«

Kao i neznajno ostrvo Ustica, tako je sada izgleda takode zanimao grofa i »Sprud pustolovine«.

„Dobro poznajete svoje more,« reče mu laskavo.

Povratak dama, koje doneše čajno posude i razno pecivo, prekide Ferragutovo izlaganje. Očevidno odsustvo svake posluge iznenadi vrlo malo kapetana: gospodi doktor i njenoj prijateljici priličio je sasvim dobro nešto osobenjački način života.

Razgovor postade opet opštiji i dodirnu se raznovrsnih oblasti, ali se ne pomenu ni rat, ni držanje Italije, koja se još u tom trenutku kolebala da li će ostati neutralna ili će da zarati. Činilo se kao da žive hiljade milja daleko, na nekom mestu, nepristupačnom za huku i metež, mržnju i strasti.

Kad se Ferragut diže, oprosti se takode i grof ljubazno se zahvalivši gospodi doktor što ga je upoznala s kapetanom. Ovu zgodu iskoristi Freya da Ulisu došapne gotovo ne mičući usnama:

„Doći ću kasno... Čekaj me!«

Njene oči i stisak ruke rekoše mu još više.

Kaledin ga isprati do hotela. Bila je to za Ferraguta najprijatnija šetnja što ju je ikada načinio! Glas njegova pratioca činio mu se izvanredno milozvučnim, i najništavnije stvari primao je kao proizvod duboke mudrosti. Sve je nalazio ljupkim: prolaznike, uličnu vrevu, tamno more, čitav život...

Ostatak večeri proveđe u nestrpljivom iščekivanju. Nije mu se jelo, ali kad je već sedeo za stolom, mehanički je jeo više no obično...

Čeznuo je za šetnjom, za nekim razgovorom, koji bi mu prekratili ovo čekanje. I baš danas povuče se ranije no obično u svoju sobu u sujevernoj, nelogičnoj pretpostavci da će Freya zbog toga doći pre.

Kako su dugi časovi, kad čovek čeka! Koračajući tamo-amo po sobi, pušio je cigaretu za cigaretom. A onda je užurbano otvarao prozore, da se izvetri: volela je samo turske cigarete . . . Ali, pošto je miris teške havane ipak ostao, izvuče iz kufera davno zaboravljenu bočicu mirisa i prosu je po sobi.

Odjednom ga stade mučiti tvrdoglava sumnja da li je Freyi poznat broj njegove sobe. I iz bojazni da bi mogla pogrešiti, stao je da izlazi u hodnik. Ali čim bi se približavao šum nekih koraka ili se čulo hujanje dizalice, detinjasti strah ga je gonio natrag u sobu.

Naposletku ostade u sobi, ostavivši međutim otvorena vrata, — osvetljeni pravougaonik na suprotnom zidu pokazao Freyi put.

Ali je morao da se odrekne i ove taktike, kad u nekoliko mahova dame, samo u kimonoima, koje su uvek išle u istom pravcu, stadoše da bacaju ljutite poglede na njegova indiskretna vrata.

Uze knjigu i pokuša da čita, ali nije bio u stanju da u jedan mah pročita dve rečenice, jednu za drugom. Časovnik je pokazivao ponoć.

»Neće doći! . . . Neće doći!« mrmljao je očajnički.

Tada mu dođe u pomoć nova misao. Nemoguće da jed-

na žena kao što je Freya stupi u njegovu sobu, dokle god vidi da ispod vrata izbija zrak svetlosti! Ljubavi je potreban mrak, tajanstvenost.

Ugasi svetlost, i pomrčina oživi njegove nade.

»Doći će ... svakog trenutka se može pojaviti ...«

Opet ustade, jer ga stade uznemiravati pomisao na moguće škripanje brave. Oprezno otvori vrata i priškrinu ih.

Sad samo da ne zaspi! To nije smeo, nije lteo ...

I pola časa kasnije spavao je dubokim snom.

Odjednom se trže iza sna, kao da ga je nešto udarilo u mozgu. Zujalo mu je u ušima. Ali ga nije samo nemir prestrašio. Nešto stvarno mu se približi u tišini noći. Lagano su se otvorila vrata ... Neka tamna senka, crnja od mraka, ukaza se na pragu. Ferragut načini pokret.

»Mir,« prošapta neki meki, fini glas, glas drugog sveta.
»Ja sam!«

Ali je Ferragut već skočio i instiktivno upalio svetlost.

Freya! Ali ne Freya kakvu je uvek vidao. Raskošna kosa padala joj je do bedara. Telo joj je belo svetlucalo kroz mirišljavu, azijsku odeću. Nije to bio opštepoznati kimono, već hindostanski veo s fantastično izvezenim cvetovima, kroz tanano tkivo Ulis oseti njenu svežu kožu.

S blagim protestom ispružila je ruku da utrne svetlost. ... Zavlada mrak.

Dve ponosne ruke obgrliše mu vrat, usta se dohvatiše njegovih usana kao onda u Akvariumu ... Bez misli, zabo-

ravljajući ostali svet, tonuo je sve dublje i dublje u more novih senzacija, — brodolomac koji je zadovoljan svojom sudbinom... Ali ovoga puta potonu do dna.

Probudi ga sunčev zrak koji ga je milovao po licu. Prozor je bio plav. Plavo je bilo nebo, plavo i more.

A pokraj njega?... Niko! Za trenutak pomisli da je sanjao. Ali je uzglavlje još uvek odisalo nežnim mirisom njene kose, i kao nekog priviđenja seti se kako je neko telo blago i oprezno skliznulo niz njega, kako mu je laki oprostajni poljubac za trenutak otvorio oči...

Tiho je zapevušio neku napolitansku pesmu. Ah, divna zemlja! Najlepši kut na svetu! Najradije bi zagrlio i talase. i grad, i zaliv.

Zazvoni za doručak, nestrpljivo, — kapetan Ferragut je bio gladan. Ali, taman se posvetio izazivačkom poslužavniku, kad se iz kupatila pojavi Freya sveža i rumena.

Indiski veo zamenila je pidžama od ljubičaste svile, iz čijeg je džepa na grudima virio krajičak maramice. Na bosim nogama imala je jutarnju obuću.

Ferragut ostavi doručak, kad ugleda ovog krasnog paža. Ali je ona uzmicala njegovim nežnostima. Upitni izraz počivao joj je u očima, nespokoјstvo svake žene sutradan. Htela je da se uveri da ga pijanstvo nije prošlo.

Ulis se na njeno navaljivanje vrati doručku, a ona sede u naslonjaču i zapali cigaretu. I onda se neobično zagleda

neko vreme u more, obgrlivši levom rukom prebačeno koleno.

I najzad stade da govori, upravljajući ovda-onda pogled na Ferraguta, da odmeri dejstvo svojih reči...

Ulis konačno zaboravi na doručak. Slutio je da će čuti nešto značajno.

»Zakleo si se da ćeš učiniti sve što te budem zamolila... I verujem da ne bi hteo da me izgubiš...«

»Da te izgubim?... Ne mogu da živim bez tebe.«

»Poznajem tvoju prošlost, Ulise. Sve si mi ispričao. Ali, ti ne znaš ništa o meni... Sad kad sam tvoja, moraš i ti znati o meni.«

Ferragut klimuu glavom u znak potvrde.

»Lagala sam te, Ulise... Nisam Italijanka.«

Nasmešio se. Ako je to bila sva laž! Od prvog razgovora na putu za Paestum sumnjao je da je ove narodnosti.

»Majka mi je Italijanka. Kunem ti se. Ali, otac ne...«
Zastade za trenutak. Ferragut je zainteresovano slušao.

»Ja sam Nemica i...«

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
"РАДСКЕ ДОМАЊИНЕ"
БЕОГРАД

PUT NA EGADSKA OSTRVA

»Još uvek u Napulju!« zastenjao je Toni sasvim obeshrabreno nakon prvog pogleda kroz okruglo prozorče svoje kabine. »Opet izgubljena dvadeset i četiri časa!« I srdito ustanovi da je deset dana prošlo otkako se »Nercida« spremna za put usidрила u trgovačkom pristaništu.

Onda je stao da računa šta bi brod mogao doneti za to vreme. Korist bi isključivo pripala kapetanu, ali to mu nije smetalo da ne bude jako neraspoložen zbog izmakle dobiti.

Njegovo negodovanje bilo je toliko, da je na kraju pod kojekakvim izgovorima potražio kapetana u hotelu.

Ferragut se obradovao kad ga je video, ali na sva pitanja o danu polaska dade neodređene odgovore, našto Toniu ne ostade drugo nego da se zlovoljan vrati svoje jednolikom životu na brodu. Kako se samo promenio njegov kapetan! Kratko potsećena brada, elegantna odela, — sve je pokazivalo da želi da se dopadne.

»Ah, te žene!... Kao neko psetance trči vrag za njenim suknjama!«

Jedno jutro prelete vest po palubi: »Kapetan!« I pun nade pohita Toni do stepenica da sačeka čamac.

»Bićeš sa mnom zadovoljan«, pozdravi ga Ferragut.
»Polazimo na more.«

Udoše u salou, gde se Uli obazre s izvesnim čuđenjem, kao neko ko se vratio s duga puta. Padoše mu sada u oči pojedinosti, kojima dotada nije obraćao pažnju.

Za nekoliko sekundi prožive još jednom poslednje dve nedelje, i prvi put je bio svestan velike promene što se desila u njegovu životu od Freyine posete brodu.

Video ju je kako sedi preko puta njega u hotelskoj sobi.

»Ja sam Nemica i...« — ponovo je čuo kako je zastala — »ovde sam u službi svoje zemlje. Moderni rat zahteva ne samo masovno vrbovanje ljudi, već se i žene moraju staviti u službu otadžbini, svejedno da li će se uposliti u fabrikama i bolnicama ili će svojom inteligencijom poslužiti u inostranstvu.«

»Prema tome ti si špijunka?...«

S prezrenjem je primila ovu reč. Zastareli pojam, koji je izgubio svoje prvobitno značenje! Špijunima se mogu nazvati oni niski, jevtini ljudi koji su u ranija vremena, kad su rat vodili plaćenici, za ljubav novca uhodili neprijateljeve pripreme. Danas postoje jedino rodoljubi, koji osećaju neodoljivi nagon da rade za svoju zemlju, jedni s oružjem u ruci, a drugi pameću i lukavstvom.

Kapetana sasvim smete ova teorija.

»Onda je gospođa doktor?...«

»Moja prijateljica je istaknuta naučnica, koja je sve svo-

je sposobnosti stavila u službu domovine«, odgovori Freya s puno poštovanja. »Veoma, veoma je cenim. Zaštitnica mi je i spasla me je u najtežim trenucima moga života.«

»A grof?«

Tu je Freya bila uzdržljiva.

»Veliki rodoljub... ali ne govorimo o njemu!«

Nastupi dugo ćutanje, za koje je vreme Freya uporno ispitivala izraz svoga ljubavnika.

»Pošto me sad poznaješ,« rekla je najzad uzbudena, »odlazi! Ne možeš da me voliš: ta ja sam, kako to nazivaš. špijunka, prezreno stvorenje. Idi! Sve je bilo samo lep san... Ne znam kakva će mi biti sudba, ali mi je na srcu tvoj mir.«

Zarivši lice u ruke, klonula je na divan. Žestoki jecaj potrese njeno telo.

»Beži! Samo beži!...« došanuo je Ulisu glas mudrosti pri prvim rečima njena otkrića. »Kakve ti veze imaš sa zemljom ove pustolovke? Zašto da uzimaš na sebe opasnosti za stvari koje te se ništa ne tiču?... Postigao si kod nje što si hteo. Budi samoživ, sine moj!« Ali neki drugi glas koji ga je uvek gonio da traži opasnosti, takođe izrazi svoje mišljenje: »Hoćeš li da budeš podlac i da jednu ženu ostaviš na cedilu? Samo je kukavica u stanju da to učini.«

I svom svojom južnjačkom raspaljivošću diže kapetan uplakanu i stade je milovati kao bolesno dete.

»Ne, neću te napustiti. Čak štaviše, spreman sam da te branim od svih neprijatelja... Šta me se tiče ta raspra iz-

među ovih naroda? Dajem ti reč: koliko god budem sreo, pomoći ću ti!»

I tako u strasnoj brzopletosti odluči kapetan Uliš Ferragut svoju sudbinu.

Uzvici prodavaca novina objavljivali su strahovite bitke u centru Evrope: goreli su čitavi gradovi i pretvarali se bombardovanjem u prah i pepeo, svaka dvadeset i četiri časa umirale su hiljade i hiljade ljudi... Ništa nije čitao, ništa nije hteo da zna. Kao da svet počiva u rajskoj sreći, živio je jedino za svoju ljubav.

Ali dode nešto što ga odjednom istrže iz njegova samoživa ljubavna zanosa, nešto što mu nabra čelo u duboke bore i nagna ga da ode na brod.

Kad je u salonu seo preko puta svoga oficira, nasloni se laktovima na sto i stade da puši debelu, upaljenu cigaru.

»Dakle, uskoro ćemo isploviti«, ponovi očigledno zbunjeno. »Bićeš zadovoljan, Toni. Siguran sam da ćeš biti zadovoljan.«

»Kuda ćemo?« upita ovaj s puno interesovanja.

Ferragut baci pogled na vrata, kao da se boji da neko ne prisluškuje, pa se zatim nađe Toni u sasvim blizu:

»Ova plovidba je potpuno bezopasna, ali mora ostati u tajnosti. Prenosimo ratni materijal... Kratka i dobro plaćena plovidba.«

Zastade za trenutak, kao da je trebalo savladati poslednju prepreku, pa nastavi tihim glasom:

»Za Nemce... Nosimo pogonski materijal za njihove podmornice.«

Nemo je Ferragutov krmar gledao preda se. A onda ustade.

»Ne!« reče sasvim prosto.

Potpuno iznenađen skoči Uliš.

»Ne?... A zašto?... Kao kapetan zahtevam poslušnost. Uostalom, i sopstvenik sam broda i mogu da radim što mi je volja. Šta znači ova pobuna?«

Ali mesto svakog objašnjenja, Toni samo tvrdoglavo ponovi:

»Ne! I opet ne!«

Ferragut ga ljutito pogleda. Zar je to zahvalnost za poverenje koje je Toni uvek poklanjao?

»Hoću da znam razlog. Govori!« zapovedi glasom uzdralim od srdžbe.

Njegov prvi oficir počesa zamišljeno bradu i stade najzad da muca:

»Kad bi bar samo torpedovali oružane brodove! ... Rat je varvarstvo, čovek mora da zatvori oči pred raznim podlim postupcima, koji se slave kao junački podvizi... Ali oni potapaju i trgovačke i putničke brodove, na kojima se nalaze žene i deca... Ne! Neću!«

Dobroćudno, kao kad otac hoće da ubedi svoje jogunasto dete, stao mu je Ferragut da govori.

»Ovi žalosni događaji u severnim morima desili su se usled samih prilika: potresni, nečuveni udari, tako se na-

dalo, svršiće rat najbrže. U Sredozemnom Moru podmornice će se ograničiti na borbu s neprijateljevim ratnim brodovima. Uverile su me osobe koje to moraju znati. Misliš li da bih inače pristao da im pomognem? Hoće da napadnu savezničku flotu kod Dardanela. A šta nas se to tiče?... Kad smo u svoje vreme nosili topove i puške revolucionarima u Južnoj Americi, malo smo se brinuli šta će s njima raditi.«

Ali, ma šta navodio, Toni nije mogao da promeni svoje mišljenje. Naposljetku se iscrpe i Ferragutovo strpljenje.

»Ni reči više,« reče naduvenim glasom. »Na ovom brodu zapovedam ja. Plovidbu ćemo preduzeti!«

Toni se zatetura kao da je dobio udarac. Oči mu se napuniše suzama. Tromo pruži kapetanu svoju maljavu ruku.

»Adiôs, Ulise!«

Ovaj se pakosno nasmeši.

»Zaboravljaš svakako da si se u mladosti bavio krijumčarenjem?«

Sad je bio red na Tonia da se oholo ispravi.

»Pa šta s tim? Tvoji preci su isto radili, i u našem zavičaju nema nijednog jedinog čestitog pomorca koji ne bi imao na duši ovaj greh. Ko od toga trpi neku štetu? Najviše država, ona neodređena ličnost, koju niko ne poznaje. A ja znam i veoma, veoma bogate putnike koji su prevarili carinika i radi manjih iznosa, — svaki je u duši pomalo krijumčar... Uostalom, zahvaljujući krijumčarima siroti ljudi puše bolji i jeftiniji duvan. I koji čovek ima od toga neku štetu?«

I kapetan, razoružan ovom jednostavnom logikom, pribeže sad molbi:

»Toni, učini to mene radi, ostanimo prijatelji kao i dosada! Pomisli da sam dao svoje obećanje.«

Srdačne reči dirnuše morskog vuka, ali ipak tužno ponovi :

»Ne mogu . . . ja sam republikanac.«

»Šta?« uzviknu Ferragut. »I ti, koji voliš slobodu, stavljaš se na stranu Engleske? Zar si zaboravio da su nam uzeli Gibraltar? Zar si zaboravio Drejkova gusarenja? I one galije što su ih britanski brodovi sistematski hvatali na povratku iz Južne Amerike? I njihova iskrcavanja na našim obalama koja su razorila mir čitava poluostrva?«

»Ne na stranu Engleske«, upade prvi oficir uzbuđeno. »Ali na strani Francuske, na strani zemlje velike revolucije. Njena sudbina je pomalo i moja sudbina.«

Kapetan nije imao više argumenata, bili su svi iscrpljeni. Pa zato besno uzviknu:

»Idi, budalo! Neću više da te vidim. Idi s tim tvojim glupim idejama, koje mi ošamutiše glavu.«

I onda mu okrete leđa i klonu u stolicu. Toni bojažljivo pride i dohvati Ferragutovu otpuštenu, nemoćnu ruku.

»Adiôs, Ulise!«

Kad je kapetan digao pogled, bio je sam. Ovo je bio rastanak nakon života što su ga proveli bratski rame uz rame, života čiji su meseci vredeli koliko godine i godine . . .

Usamljenost odjedom pritisnu ubistvenom tegobom

njegovu nameru. Gotovo se bojao da izvede svoj plan bez Tonieve pomoći. Nije li Toni odnosio sobom jedan deo ugleda što ga je kapetan uživao kod momčadi? Kako da objasni njegov odlazak uoči ove ilegalne plovidbe, koja je zahtevala najveće ćutanje? I kako ovo ćutanje da obezbedi kod svih? . . .

Skoči i izide na palubu: »Neka dode Don Antoni!«

Hitro je preleteo poziv od pramca do zadnjeg dela broda, dok Don Antoni ne iskrсну iz jednog otvora, — hteo je još poslednji put da pregleda brod.

Na Ferragutovom licu ogledala su se protivrečna osećanja. Srdžba zbog poraza pored instinktivne zahvalnosti čoveka koga je gadna položaja oslobodila ruka što zlostavlja i — spasava.

»Ostani, Toni!« reče promuklim glasom ne pogledavši ga. »Svojim nalogodavcima objasniću da ne mogu da održim svoje obećanje.«

Uveče, malo pre sunčeva zalaska, nađe Ulis svoju ljubavnicu u hotelu. Na ovaj sastanak došao je nervozan i nesпокоjan, nešto iz bojazni, nešto iz želje da je već prošao.

Govorio je grubošću čoveka kome je stalo da što je moguće brže prebrodi neku stvar.

»Ne mogu da izvršim obećanje. Moj prvi oficir neće da učestvuje.«

»Ali ti si gospodar broda, i nije ti ni potreban na toj plovidbi!« uzviknu Freya ne trudeći se uopšte da sakrije svoju ljutnju. »Ti si brbljivac . . . lakrdijaš . . . A verovala

sam ti, dala sam ti se, jer sam te smatrala junakom! Ti južnjače!...»

I pritom mu tresnu vrata za sobom.

»Sad ide gospodi doktor«, pomisli Ferragut. »Onda je sve svršeno.«

Bolno je žalio gubitak ove žene, ali su ga istovremeno peklo i njene uvredljive reči. Bilo mu je već dosta da sluša kako ga podrugljivim glasom naziva »južnjakom«, kao da je to neki žig sramote.

Prva mu je odluka bila da se vrati na brod, ali se onda pobojavao da će ga onako usamljena jako mučiti uspomene. Još bolje, ostao je u Napulju, otišao je u pozorište i prepustio se slučaju, koji će mu možda pružiti neki prijatan susret. A sutradan na more!

Tako je proveo večer u varijetetu, ali je Freyina slika neprestano stajala između njega i nasmešenih usana artistkinje, koja se častila za njegovim stolom.

Oko jedan sat pope se u hotel, veoma iznenaden kad primeti kako ispod vrata njegove sobe treperi zrak svetlosti. Ušao je... smešeći se, Freya ga je s knjigom u ruci očekivala.

»Kaži da se ne ljutiš više na mene!... Kaži da mi opraštaš!... Znam da sam se užasno ponašala prema tebi.«

Zagrllila ga je, stala šmrkćući da blago trlja svoja usta o njegov vrat. Pre no što je mogao i da odgovori, nastavila je mazno:

»Ajculo moja! Morski vuče moj! Pustio si me da te

ovoliko čekam! Zakuni se da mi nisi bio neveran... Čekaj, primetiću odmah tragove druge žene.« Njen fini nosić stao je da ga miriše po hradi i čitavom licu. »Ne, bio si mi veran... još se oseća moj miris. O, Ulise, juuače moj!...«

Poljubila ga je, i od njena poljupca Ulis zaboravi sve: uvrede, brige i zlovolju, — i nameru da sutradan otplovi.

Čas kasnije čuo se njen glas u pomrčini. Izgovorila je ono što su obadvoje mislili.

»Neka tvoj brod ide zajedno s onim gadnim faunom, onim rušiocem mira. Može dole, u tvojoj domovini, da čeka na tebe. A ti ostani... kod mene!«

Ferragutu je bilo sudeno da posluša ovaj meki glas... Sutradan ujutru primi njegov prvi oficir naređenje da s »Ne-reidom« otplovi u Barcelonu i da tamo čeka kapetanov dolazak.

Nekoliko dana docnije promeni se Ferragutov život iz osnova. Freya nije htela da ostane dalje u hotelu, gde su je uznemirivali radoznalost i prikriveni osmesi gostiju i posluge, i zahvalno je prihvatila poziv svoje prijateljice da stanuje kod nje.

Ferragut se začudi prostranosti ovog stana što ga je gospoda doktor uzela pod najam. Iza njena salona pružao se još čitav niz većinom nenameštenih odaja, lavirint pregrada i uskih hodnika, u kome se kapetan tek s mukom snašao.

Na kraju ovog niza soba nastanišće se njih dvoje u nekom velikom salonu, čija su vrata vodila neposredno na stepenice. Na tavanici i zidovima bili su raskošni pozlaćeni

ukrasi i ornamenti, ali je nameštaj bio veoma skroman. Tri stolice, divan, sto, pretovaren Freyinin toaletnim stvarima, i prilično uzana postelja sačinjavali su celu udobnost novog stana.

Kao mladenci živeli su tu u zaljubljenoj usamljenosti i detinjskim uživanjem pokorili se onim hiljadama nedostataka i nelagodnosti svoga domaćinstva. Doručak je spremala Freya na malom špiritusnom primusu, pri čemu je morala da se odlučno brani od Ulisa, koji se kao pomorac smatrao pozvanim u pogledu kuvanja.

Pošto je gospođa doktor odlazila često na putovanja, za vreme njena odsustva dešavalo se ponekad da Karl, njen nameštenik, zamoli Freyu da primi posetioce.

U ovim trenucima kad je ostajao sam, budio se u Ulisu onaj čovek pre susreta u Pompeji. Video je svoj brod, svoj dom u Barceloni.

»Kako će sve ovo da se svrši?« bunila se u njemu i opominjala ga njegova savest.

Ali čim bi u susednoj sobi odjeknuo njen korak, odmah je preko njegova sećanja padala neka mračna zavesa, i postojala je samo stvarnost toga trenutka.

Izgubio je svako osećanje vremena. Dani su mu se zbrkali u njegovu mozgu. Protekla je nedelja dana otkako živi u pozlaćenu salonu, pa ipak je ponekad verovao kako ovaj slatki zatvor traje svega dvadeset i četiri časa, a onda bi mu se opet učinilo kao da je morao proći čitav mesec.

Haremski dani! Sigurna u svoju lepotu, igrala je Freya

uvivši svoje besprekorno telo samo u šarene velove kao u komad duge, igrala je kao na Javi pred užasnim Sivom... A on se očarano smeškao, pružajući iznova ruku arapskom stočiću, natovarenom bocama.

Umorna od igre, otvarala je kutiju od santalova drveta i izvlačila sve svoje nakite nervoznom žurbom kao da se bojala da bi se dragulji unutra u kutiji mogli pretvoriti u dim.

»Oseti!« rekla bi pružajući mu divnu nisku bisera.

Ova zrna mekog treperenja meseca bila su za nju živa bića, kojima je dodir njene kože bio nužan za život.

»Tolike noći spavala sam s njima na grudima«, šaputala je nežno. »Moja toplota im je dala ovaj ton amhre.«

Komad po komad opipavala je svojim prstima sve te adidare, koji su bili njen ponos. Dragocene ogrlice i divno prstenje smenjivali su se sa egzotičnim nakitima bizarnih oblika, i sve je morao Ulis da pogleda i da se divi.

Obedovali su obično u obližnjoj gostionici, čija se dvorana starala da podražava nekom srednjovekovnom holu: zidovi od gipsa, premazani kao jelovina, i gotski prozori. Jedne večeri pokaza im gostioničar, Nemac, kao kuriozitet neki vrč, ukrašen grotesknim figurama, koji izvuče iz ormana između pivskih čaša.

»Stara peruanska vaza«, ustanovi kapetan bez ustezanja.

»Tačno«, potvrdi Freya. »To je huaco. Bila sam u Peru. Pravili smo tada starine.«

Freya pogrešno shvati Ferragutov izraz. U uverenju da ga je ovo pravljenje Inka-uspomena zapanjilo, nastavila je:

»Ove peruanske starine prodavali smo putnicima, koji su posećivali staro Inka-carstvo, pri čemu su plaćeni urođenici uzimali na sebe da ih prigodnom prilikom iskopavaju. Sada moda više polaže na crnačku umetnost, i skupljači traže idole plemena iz unutrašnjosti Afrike, izrezane od drveta.«

Ali je Ferraguta zanimalo u njenim rečima samo ono njeno »mi«. Ko je pravio ove huaco? Muž, naučnik?...

»Ne,« odgovorila mu je mirno. »Drugi jedan, neki min-henski umetnik. Imao je malo dara za slikarstvo, ali zato više umešnosti za poslove. Iz Perua smo se vratili s jednom mumijom, koju smo nudili svim muzejima po Evropi, ali nismo našli kupca. Inka je stajao u našoj hotelskoj sobi i...«

Ferragut nije više slušao. Dakle, još jedan! Svaka Freyina ispovest iz magle prošlosti iznosila je na svetlost još po jednog prethodnika.

Kad su napustili gostionicu, išao je nemo i smrknuta lica pored Freye, dok se ona divno zabavljala sa uspomenom na ovu pustolovinu iz njena boemska doba, kad je morala da vuče Inku iz hotela u hotel.

Odjednom prasnu Ulisov gnev... Holandski oficir, učeni prirodnjak, pevač, koji se ubio, i sad ovaj proizvođač lažnih starina!... Dovraga, ta koliko je ljudi bilo u njenom životu? Koliko ih je još ostalo koji će postepeno iskrsnuti?... Zašto ih onda sve odjednom ne iznese?...

Freya je u prvi mah bila kao ukočena usled žestine ovog ispada. A zatim mu pruži svoje nasmejano lice.

»Ljubomoran! Moja ajkula je ljubomorna! Govori, nastavi. Ne znaš koliko sam srećna kad te tako čujem. Optužuj!... Tuci me!... Prvi put u svom životu vidim ljubomorna čoveka. Ah, vi južnjaci! Uzalud vas žene ne obožavaju.«

Govorila je istinu. Ovaj muški bes, izazvan ljubavnim jadima, doneo joj je novu, još nepoznatu senzaciju. Kako je malo ličio Ulis ljudima koje je dotada srela, hladnim egoistima koji su znali da se svemu prilagode.

»Koliko te volim! Hodi, Španče moj... moram da te nagradim.«

Žurno ga je uvukla u neku mračnu sporednu ulicu, okrenula leđa svetiljci na uglu i poljubila ga jednim od onih poljubaca, od kojih su kapetanu noge podrhtavale.

Bes mu se stišao. Ali je tvrdoglavo i dalje istraživao s onim sadizmom ljubomornih, koji uporno prevrću po svojoj rani.

»Pripadaš mi, pa prema tome imam prava da sve znam.«

Ovo pravo, koje je jogunasto kao dete neprestano isticao, izazva kod Freye bolan osmeh. Duge godine iskustva javiše se izgleda u setnom skupljanju njenih usta. U njoj se probudi mudrost žene da u ljubavi bude pažljivija i opreznija nego što su ljudi.

»Zašto hoćeš da znaš? Misliš da ćeš onda biti srećniji? Nešto tajne oživljava iluziju i štiti od zasićenosti. Istina

može u svim životnim prilikama biti od prednosti, ali za ljubav je ona kobna. Zar ljubav ne liči izvesnim ženama, koje su pri veštačkoj svetlosti lepe kao boginje, ali su užasne pod svirepim, bistrim zracima sunca? Odbaci... priviđenja prošlosti! Zar ti sadašnjost ne donosi svu sreću?»

I da bi mu dokazala ovu sreću, ispunila je te noći tajanstvo njihove sobe beskrajnim nizom divljim nežnosti, da su Ulisova čula teško i slatko umirala.

»Moram da se oprostim«, reče Ferragut s ustezanjem kad je proteklo tri nedelje otkako je »Nereida« otplovila. »Čekaju me u Barceloni. A moj brod... potpuno sam bez vesti.«

Mlada žena izgleda nije htela ni da čuje ove bojažljive nagoveštaje. Ali ga uveče iznenadi ovakvom izjavom:

»Bliži se trenutak da ispuniš tvoju reč i da meni za ljubav učiniš veliku uslugu našoj stvari. Kad to bude svršeno, onda ću doći tebi u Barcelonu, ili ćemo se sastati negde na drugom mestu... Svet je mali.«

Dva dana kasnije pozva ga gospođa doktor na razgovor.

»Sve je spremno, kapetane!« U njenom dotada uvek tako dobroćudnom glasu ležao je ovoga puta sasvim laki zapovednički ton. »Pošto niste mogli da raspolazete svojim parobrodom, pobrinula sam se za drugi brod. Grof će vam ga pokazati. Najbolje odmah.«

Kaledin ga odvede na malo ostrvo dell'Ovo, kraj čijeg se keja ljuljala zelenkasto obojena škuna.

»Osamdeset tona«, oceni Ferragut i prede preko daske

u brod, da ispita jedra kao i pomoćni motor, s kojim je škuna pri zatišju vetra mogla da prevaljuje sedam milja na sat. Ime i zavičajna luka na boku prikazaše ga kao sicilijanski ribarski brod iz Trapania. Neki brodski drvodjelja s umetničkim naklonostima napravio je pozadi velikog jastoga kako se penje krmi, a napred s obe strane kljuna dvostruki venae rakova, — sve s naivnom tačnošću po uzoru na srednjovekovne duboreze.

Kroz otvor na palubi vide Ferragut da je spremište već do polovine puno sanducima. U svaki su mogle da stanu po dve kante ulja.

»Dobro«, obrati se zatim grofu, koji ga je nemo pratio pri njegovom obilaženju. »A gde je posada?«

Kaledin pokaza na tri starija mornara koji su čučali na pramcu, tri ćutljiva veterana Sredozemnog Mora koji automatski izvršuju naređenja, ne brinući se ni za tovar ni za cilj plovidbe.

»Samo toliko?« upita Ferragut i ču uveravanje da će doći još nekoliko ljudi, čim na brodu bude čitav tovar, čije preuzimanje zahteva izvesne mere predostrožnosti.

»Budite spremni svakog trenutka, kapetane. Možda ću vam vreme odlaska moći da saopštim tek na dva časa pre no što budete morali da isplovite.«

Freya pred Ulisom nije krila svoje divljenje kako je gospođa doktor uspela da tako vešto i diskretno izvede ovu šakljivu stvar u jednom velikom pristaništu, gde sve vri od radoznalih očiju i ušiju.

»Nije to samo njena zasluga. Svi nemački trgovci u Napulju i na Siciliji dragovoljno su joj pružili pomoć«, rekla je Freya sva ponosna na svoje zemljake. Onda se brižno zaposli da stavi u ručni kufer sve što bi Ulisu moglo usput biti potrebno.

Kad se sutradan spusti mrak, javi se grof: brodu je potreban njegov kapetan.

Domaćica se s Ulisom oprostila nekako svečano. Došapnula je nešto Freyi, našto je ova napustila salon i odmah se vratila s jednom vitkom bocom; staro rajnsko vino, koje se čuva samo za naročite prilike!

»Gde je sever?« upita gospođa doktor, čim su četiri čaše bile napunjene. Grof joj pokaza na kojoj se strani nalazi sever. I ozbiljno, s puno dostojanstva, diže svoju čašu u čast daleke domovine. »Vratite se brzo, kapetane!« obratio se zatim Ferragutu. »Pošto radite za pravednu stvar, sreća će vas pratiti!«

U pratnji Freye i Kaledina spusti se Uliis niz strme ulice Chiaie. Tek sad mu pade u oči promena na grofu. Bio je obučen kao čovek koji ide na jahtu da učestvuje u nekoj regati. Imao je na sebi plavi kaput na dva reda, bele pantalone i kačket.

U parku Villa Nazionale Kaledin se zaustavi: »Dalje ne, gospodo!«

Glas mu je bio otsečan i zapovednički, i ona poslušala bez protivljenja, kao da se pokorava nekom višem autoritetu.

»Adiôs, Ulise dragi!«

Zaboravljajući na prisustvo strogog svedoka, obgrli mu rukama vrat. Telo joj ceptilo od uzdržana jecaja, i Ferragut je imao utisak kao da nikada nije bila toliko iskrena. Blago joj se ote iz zagrljaja. Ne usudujući se da se još jednom osvrne, pohita za grofom koji je izmakao.

Na obali Santa Lucia video je izdaleka svoj stari hotel, koji je sa svih prozora izlivao mlazeve svetlosti u noć. Pred ulaskom je portir baš primao nekog novog putnika. I možda je neka daleka sličnost bila razlog što se u kapetanovim mislima javi odjednom prilika njegova sina Estebana. Bilo je to malo pristalo sećanje, zbog koga se u hodu gorko nasmešio.

Njegova momčad na brodu povećavala se sa sedam plavih snažnih mladića. Govorili su italijanski, ali kapetanu ni za trenutak ne pade na um da ih smatra Italijanima.

Kad su palamari bili odvezani, pogleda Ferragut upitno grofa.

»I ja ću s vama«, izrazi se ovaj. »Zanima me ova mala šetnja.«

Odgovor Ferragutov, koji se rešio da se prilikom ove neobične plovidbe ničemu ne čudi, ograniči se na jedno učtivo: »Utoliko holje!« Odmah potom posveti se zadatku da škunu izvede iz mala pristaništa. Okna na obali Santa Lucia izgledala su kao da podrhtavaju od treska dostojanstvena motora, koji se činio kao da podražava lavež promu-

kla psa. Zatim se jedra zategnuše i stadoše nadimati pod prvim udarima vetra.

Tri dana trajala je plovidba. Grof i Ferragut nisu mnogo razgovarali, ali su proveli duge čase zajedno kraj krme, i sasvim malo izide tobožnji diplomat iz svoje uzdržljivosti. Kako sigurnost s kojom se kretao po brodu, tako i njegovo poznavanje svih tehničkih izraza ne ostaviše u Ferragutu ni najmanju sumnju u pogledu njegova poziva.

»I vi ste takode pomorac«, reče drugog dana.

Grof potvrdi glavom, jer je svakako smatrao nekorisnim da se i dalje pretvara.

Ali zašto su onda meni dali zapovedništvo? . . . pitao se Ferragut začuđeno. Kaledin je sigurno pripadao ratnoj mornarici, kao i plavi, disciplinovani mornari, koji su doduše odmah izvršivali Ferragutove naredbe, ali se iz njihova držanja ipak videlo da je za njih pravi šef na brodu bio grof.

Škuna prođe Liparsko ostrvlje, da potom zapadnim kursom pođe duž sicilijanske obale od Capo Gallo do Capo San vito. Ovde upravi kljun prema jugozapadu u pravcu Egadskih ostrva.

Kaledin ne prećuta svoje priznanje Ferragutovoj majstorskoj navigaciji.

»Odlično poznajete svoje more!«

Smešeci se, sleže kapetan ramenima. Da, zbilja je bilo njegovo!

Kao da je golim okom mogao prodreti do vode na dnu mora, držao je škunu duž same ivice istegnuta »Spuda pu-

stolovine«. Dva dana su tu lagano krstarili, razvivši samo najpotrebnija jedra. Zatim stade očigledno nespokojstvo da tera Kaledina sve više gore na puto, gde mu se pružao širi vidik.

Odatle dade Ferragutu četvrtlog jutra nov pravac. Dolaze...

Nakon pola časa pojaviše se, sasvim malo iz vode jedan za drugim, dva dugačka broda, koji su plovili velikom brzinom bez katarki i dimnjaka, čija ih je siva boja u daljini slivala s vodom. Primakoše se i uzeše škunu između sebe. Čelična užad poleteše na njegovu palubu, koja spojiše sva tri broda u jednu jedinstvenu masu što se ugodno ljuljaše na lako talasavom moru.

Ura! Odjeknuše pištaljke. Ferragut vide kako dva niza mornara navali na njegov brod, i u tren oka bili su otvori širom otvoreni. Čulo se pucanje izlomljena drveta, kante s petroleumom iščezoše levo i desno, a na moru ostade da pliva gomila otvorenih sanduka i iskidanih dasaka.

Niko nije vodio računa o kapetanu Ferragutu. Katkad ga je i gurnuo po neki užurbani mornar, koji je mislio samo na svoj posao. Ta i šta je on? Sitni moreplovac, građanin kome nema mesta na ranglisti ovih ratnika!

Sad je takođe shvatio zašto su mu dali zapovedništvo na škuni. Grof mu pristupi i pruži ruku s drugarskom ljubaznošću.

»Sad se rastajemo. Mnogo vami zahvaljujem, kapetane! Ovakve se usluge ne zaboravljaju. Možda se nikad više ne-

ćemo videti, ali ako vam jednom budem potreban... ja sam brodski poručnik von Kramer. Moja diplomatska uloga nije baš bila sasvim izmišljena, jer sam pri više poslanstva služio kao marinski ataše.»

Zatim slediše uputstva za povratak. Pred pristaništem Palerma treba Ulis da pričeka, dok ne bude na brod došao vlasnik škune, da preuzme svoj brod. Brodske hartije u kajiti su u najboljem redu.

»Pozdravite dame... I kažite im da će ubrzo čuti za nas. Postaćemo gospodari Sredozemnog Mora.»

S poslednjom kantom ulja nestaše takođe i poslednji nemački mornari. Odvezaše užad. »Sretan put!« doviknu oficir Ulisu. I podmornice se stadoše brzo udaljavati.

Kad je ostao sam na mostu, neki iznenadni nemir zahvati Ferraguta. »Šta si učinio?« uzviknuo je neki glas u njegovu mozgu.

Ali nije bilo vremena za razmišljanje. Morao je pošteno da potrči, da bi nadoknadio nedostatak ruku, jer su i onih sedam plavih mornara otišli. Dve noći i jedan dan proveo je bez odmora na krmi i oko motora, pošto se nije usudio da razvije sva jedra, jer je bio upućen samo na ona tri stara Sicilijanca. Tek kad je u cik zore pred njim iskrsnulo pristanište Palermo, čije su se svetlosti postepeno gasile, mogao je prvi put da legne da spava, ostavivši škunu da savijenih jedara krstari pred ulaskom u luku.

U podne ga probudiše neki glasovi: »Gde je kapetan?«

U pratnji vlasnika pope se neki gospodin na brod, koji

je imao da Ferraguta odvede na kopno, — neki agent gospo-
de doktor, kako je ovaj slutio.

Pola časa kasnije stajao je Ferragut na keju, i gonjen
željom da se što pre vrati u Napulj, oprostio se sa svojim pra-
tiocem i odveze pravo na stanicu.

Neko neobično komešanje vladalo je na ulici! Svuda su
stajali ljudi u grupama i živo raspravljali, svuda su novine
glasno čitali. Sa mnogih prozora lepršala se italijanska za-
stava zajedno s engleskom, francuskom i belgiskom...

Tek na stanici saznade da je uoči toga dana Italija
objavila rat centralnim silama.

Putovanje je bilo teško i neugodno. Svaki čas se voz
beskrajno zadržavao, da propusti Transporte vojske, tako da
je Uliis stigao sasvim iscrpljen nakon četrdeset i osam časova
vožnje. I kola što su ga vozila u staru palatu u Chiaia-četvrti,
činila su mu se da se kreću nepodnošljivo sporo.

Dok je prolazio vestibilom, saopšti mu vratarka, neka
debela žena prašnjave kudrave kose, koju je ranije jedva i
primećivao u njenom udubljenju, da su dame otputovale i
da je plava signora njegov prtljag ostavila kod nje na ču-
vanje.

„Poslaću nekoga po njega«, odvrati Uliis. Zatim skoči u
druga kola i naredi kočijašu da ga vozi u albergo na obali
Santa Lucia.

Kad je ušao u hotelski hol, na portirovu licu ocrta se
beskrajno iznenađenje. I pre no što je Ferragut, koji se po-

malo nadao da bi Freya mogla biti u hotelu, imao vremena da zapita za nju, ovaj stade da hrblja:

»Gospodine kapetane, vaš sin vas je tražio ovde.«

Njegov sin? ... Kakav sin? ... Ali je čovek sa izvezanim ključevima već pokazivao upisano ime u knjizi stranaca: Esteban Ferragut, Barcelona.

Ulis je prepoznao rukopis svoga sina, i neki neohjašnji-vi strah steže mu grudi.

»Svuda se raspitivao za vas«, nastavio je portir. »I na-posletku je oputovao pretpostavljajući da ste u međuvre-menu već vratili natrag u Barcelonu. Da ste stigli dvanaest časova ranije, gospodine kapetane, još biste ga zatekli ovde!«

Još jednom pogleda Ferragut u knjigu stranaca i pro-čita datum.

Ah, onaj putnik pred ulaskom u albergo ... one večeri pred odlazak za Egadska ostrva ... bio je njegov sin!

MLADI TELEMAK

Svaki put kad bi »Nereida« prispela u Barcelonu, imao je Esteban Ferragut osećaj kao da kroz širom otvoren prozor pada blistava, slavna svetlost koja obasjava njegov neugledni i jednoliki život omiljena jedinca.

Tada ga ne bi više videli kako luta po pristaništu i divi se iz daleka velikim prekomorskim parobrodima, usidrenim preko puta Kolumbova spomenika, ili teretnim brodovima, poredanim duž keja. Nekoliko nedelja bio je jedan značajni brod njegova potpuna svojina. Kapetan i oficiri živeli su na suvu u krugu svojih porodica. Većina mornara je tako isto uzimala odsustvo, a parobrod je čuvao čiča-Caragol s nekoliko ljudi koji su održavali red i čistoću na brodu.

Mali Ferragut se tada mogao predavati iluziji da je kapetan »Nereide«. Važno je koračao tamo-amo po zapovedničkom mostu, pri čemu je uobražavao da mora da izdrži tešku buru. Sa ozbiljnim izrazom poznavao je ispitivao je nautičke instrumente, pregledao sve kabine, silazio u spremište koje je stajalo otvoreno radi vetrenja i naposletku otiskivao

se na maloj joli kraj brodskih pokretnih stepenica da nekoliko časova sa sasvim drugim uživanjem no na čunovima Regatta-kluba./

Njegove posete su se obično svršavale u kuhinji, gde ga je čiča-Caragöl dočekivao i okruživao očinskom toplinom.

»Jesi li se ugrijao pri veslanju? Jedan refresquet?«

I srdačno je pripremao svoju majstorsku mešavinu, od koje ljudima laka magla obuzima glavu.

Esteban je jako cenio ovo osvežavajuće piće čiča-Caragöla. Njegova mašta, raspaljena čitanjem svakojakih romana, zamišljala je pravog pomorca kao smelog, galantnog junaka, koji je bez treptanja mogao naiskap da popije najžešće piće. Takav je i on hteo da bude! Svaki dobar pomorac mora da ume da pije!

Na kopnu je poznao samo nevine i veoma slatke like-re što ih je njegova mati služila prilikom porodičnih praznika. Ali čim bi stupio na palubu, postajala su alkoholna pića kao neka nužnost: treba da vide kako je već odrastao čovek. »Ništa na svetu ne može da me opije!« I pri drugom osveženju tonuo je već u neku prijatnu nirvanu i video sve — more, brodove, dokove i brdo Montjuich — u ružičastoj boji i znatno uveličano.

Za to vreme je kuvar trepćući i zaljubljeno gledao u njega svojim kratkovidim očima i uobražavao kako je načinio skok unatrag za desetine godina. Zar nije opet čavrljao u Valenciji s onim drugim Ferragutom, koji je izostajao s predavanja, da bi veslao po luci.

Strpljivo je slušao Estebanove žalbe. Ovaj petnaestogodišnji Ferragut bio je nezadovoljan svojim životom. Mora čovek da živi među ženama . . . s majkom i dve rodake, koje su po ceo dan plele čipke! Hteo je da bude mornar, a oni ga prisiljavaju da u gimnaziji uči sve one mrske predmete! . . . Kao da je jednom kapetanu ikada potreban latinski!

Za njega su postojale samo dve stvari dostojne divljenja: more i otac. Svi junaci, koji su iskršli sa stranica romana i ukotvili se u njegovoj mašti, imali su crte i karakter kapetana Ferraguta.

Esteban je kao dete često video majku kako setno plače, a kasnije je ovaj rano zreli dečak naslutio da su lakomisleni život i nevernost ovog odsutnog pomorca bili uzrok njenih suza. Voleo je svoju majku nežnošću jedina i razmazena deteta, ali je divljenje prema ocu daleko prevladivalo. Smeo je da radi što hoće, — zar nije bio najhrabriji, najlepši od svih? Prilikom preturanja stola u kapetanskoj kabini dopadoše mu ruku jednog dana razne slike žena s imenima dalekih zemalja. Ah, koliko su morale ove dame da vole kapetana »Nercide«!

Suprotno njegovoj majci, čiji je ženski nagon možda slutio neku opasnost, Esteban nije bio ni zapanjen ni iznenađen kad je parobrod na povratku iz Napulja uplovio u Barcelonu bez gospodara. Inače tako ćutljivi Toni rasplinu se ovoga puta u objašnjenja: kapetana su izvanredno važni poslovi zadržali u Napulju, ali može svakog trenutka da

stigne. Verovatno da će se vratiti suvim, da bi što pre prispeo. Ali mučan nemir Doñe Cinte se ipak ne stiša.

Popodne se pojavi njen stari obožavalac Don Pedro, koji je kao docent u Barceloni dostigao vrhunac svoje slavne karijere. Svako popodne sedeo je čas i po tačno na minut u salonu Doñe Cinte da s njom razgovara o domaćinstvu, crkvenim praznicima i svim dnevnim događajima i da joj pruži značajne savete.

»Zašto plaćete i mučite sebe svakojakim nagađanjima?« rekao je. »Pozovite krmara. Možda će vam reći istinu.«

Uzalud je sutradan Esteban vrebao pred zatvorenim vratima salona; pošlo mu je za rukom da samo ovda-onda uhvati po neku reč od ovog razgovora.

Kad je Toni posle dužeg vremena napustio salon, besno je psovao svoju rođenu prokletu narav, koja nije znala da laže. Bojao se da nije više kazao no što je htio. Ah, ta Doña Cinta! Kako je samo umela s veštinom nekog sudije da mu izvuče reči!

Za večerom majka je jedva progovorila nekoliko reči. Lice joj je bilo mirno, ali nervozno podrhtavanje ruku prenosilo se na viljušku i nož. S tragičnim sažaljenjem pogledala je u svoga sina, kao da već vidi kako se nad njegovom glavom sručuje neotklonjiva nesreća.

»Otac te je ostavio na cedilu!« izustila je najzad, kad je Esteban stao sve upornije i očajnije da je ispituje. »Otac nas je zaboravio!«

Esteban je rdavo spavao, ali je spavao. Divljenje pre-

ma ocu, udruženo s izvesnim osećanjem muške solidarnosti, učini da ne pripisuje isuviše važnosti majčinim jadima. Ženske slabosti! Ta majka ne shvata šta znači biti žena jednog izvanrednog, neobičnog čoveka! Sad je Esteban morao da se umeša i da stvar izvede na čistinu.

Sutradan je stajao u »Nereidinoj« kuhinji.

»Jedan refresquet?« ponudi čiča-Caragol. Ali i na njegovom licu izgleda da su se ugnezdile brige, i možda je bila krivica do ovih briga što je dodao toliko ruma, da je mešavina bila mrka kao duvan.

Kad su ispraznili čaše do polovine, poče Esteban da govori o svom ocu. Kuvar, kome je ovaj predmet razgovora bio neugodan, progunda braneći se, ali na kraju ipak nešto popusti i reče:

»Otac ti se vraća, Estebane, sasvim sigurno. Istina, ne znam kad, ali tako brzo, kako Toni kaže, svakako neće.« I da bi izmakao daljim objašnjenjima, sruči u gušu ostatak svoga osvežavajuća pića i odmah stade da meša novo.

Malo po malo iščeznu mudra uzdržljivost, na koju se rešio, i nastavi da hrblja svojom uobičajenom bezbrižnošću.

Estebane, sine moj, poštuj svoga oca! Budi pomorac kao on. Budi dobar i pravičan prema ljudima, kojima budeš zapovedao... ali kloni se žena!»

Žene! Lepšeg predmeta za govorljivost ove pobožne pijanice nije bilo. Žao mu je sveta. Svim stvarima na svetu gospodari paklena privlačna snaga, kojom žene vladaju. »Ljudi rade, svadaju se, žele da budu bogati ili slavni, sve

samo da bi jedno, i uvek isto imali, ženu. U tom pogledu, sine moj, nemoj da podražavaš svome ocu!»

Stari je isuviše rekao da bi mogao natrag, i onda malo po malo pa sve ispriča. Na ovaj način saznade Esteban da je njegov otac ostao u Napulju za ljubav neke dame.

»Je li lepa?« upita dečak žurno.

»Veoma lepa«, odgovori Caragol. »A mirisi!... A šuštanje sve same svile!... Zato i neće tako brzo doći. Znam ja kakve su ove elegantne žene! Pravi davoli koji se zakače za čoveka kao kandžama! Mora ih čovek po prstima, da bi pustile svoj plen... A naš brod leži mirno, dok se ostali pune zlatom!«

Žalosno je istresao ostatak čaše u grlo.

Za to vreme Esteban je vrteo po glavi ideju koju mu je refresquet ulio. Kad bi sam otišao u Napulj po oca?...

U tom trenutku činilo mu se sve mogućim. Svet je izgledao ružičast, kao uvek kad bi se častio s čiča-Caragolom. Pa i prepreke su za to tu da ih ljudi otklanjaju u životu!

Ali nekoliko časova kasnije, kad se zavodnički oblak izvetrio iz glave, bojažljivije je pomišljao na prijem koji bi mu otac mogao prirediti. Kako da objasni ovaj svoj put u Napulj?... I sa strahom se sećao izvesnog natmurenog čela i gnevnihi očiju.

Narednih dana ipak mesto ovog nespokoјstva javi se neko iznenadno poverenje. Sad je još jedino video dobroćudno, prijateljsko smeškanje, kojim ga je otac prilikom poslednjeg povratka nagradio za postignute uspehe. Ne, neće

se ustručavati da govori otvoreno s kapetanom Ferragutom, kao što dužnost nalaže svakom dobrom prijatelju kad vidi druga u opasnosti... Možda će otac biti srdit, možda će ga i istući, ali će na kraju sigurno popustiti.

U mladiću izbi očev karakter. Pa iako ovo putovanje bude besmisleno i opasno... utoliko bolje! Utoliko pre treba da ga preduzme. Kao čovek ne sme da zna za strah.

Iduće dve nedelje izvrši sve pripreme. Još nikad nije načinio neko veće putovanje, samo je jedan jedini put pratio svoga oca na nekoliko dana do Marselja. Bilo je vreme i za njega da se ogleda malo po svetu, čije je gradove gotovo sve poznavao iz knjiga.

Za novac za put nije se brinuo, jer je Doña Cinta uvek imala dosta novaca kod kuće, a ujen svežanj ključeva bilo je lako naći. Ali putne isprave!... Uto čuje kako je uplovio u luku neki stari i spori parobrod, kojim je zapovedao neki prijatelj njegova oca i koji idućih dana plovi za Đenovu.

Esteban je mogao da dođe na brod bez putne isprave. Kapetan primi na sebe da stvar uredi sa svojim prijateljima u pristanišnoj policiji u Đenovi, — među kapetanima je ova ljubaznost uobičajena, — jer ne bi trebalo da Ulis Ferragut, koji po Estebanovim rečima očekuje svoga sina u Napulju, gubi vreme u čekanju zbog ovih formalnosti.

S hiljadu pesetas u džepu, što ih je digao iz majčinog stočića za rad koji je služio kao kasa, i malim ručnim kufecom kao jedinim prtljagom, koji je uz beskrajnu opreznost

spakovao i izneo iz kuće, ukrca se Esteban u rano jutro na brod.

Iz Denove se odveze prvo u Rim, a odatle u Napulj, — s mladalačkom smelošću potkrepljivao je svoj španski s nekoliko italijanskih reči, što ih je naučio u operi. Jedini siguran podatak koji mu je služio kao putokaz na ovom pustolovnom putovanju, bilo je ime hotela na obali Santa Lucia, koje mu je Caragol označio kao boravište njegova oca.

Nekoliko dana tražio ga je Esteban uzalud. Razni broderski zastupnici kod kojih se raspitivao, bili su mišljenja da je kapetan već odavno opet u svojoj domovini.

I s razočaranjem zbog gorka neuspaha javi se u Estebanu i strah. Sigurno se otac u međuvremenu vratio u Barcelonu, i ovaj pohod, koji je počeo kao junački podvig, dobivao je sve više izgled obesna mladalačka ispada. Koliko je mati morala plakati kad je čitala ostavljeno pismo, u kome je pokušao da objasni svoje bekstvo!...

Sam toga, Italija odjednom stupi u rat. Šta još da radi u ovoj zemlji?... I jednog lepog dana mladi Španac iščeze.

Kad se povratio od prvog zaprepašćenja, što ga je izazvalo portirovo saopštenje, kapetan Ferragut se odluči da odmah otputuje kući.

Pošto je iste večeri neki francuski parobrod polazio za Marselj, naredi da mu se prtljag odmah pošlje na brod a ona četiri časa što su mu ostajala do polaska, iskoristi da

još jednom oseti mesta koja su mu bila draga radi Freye. Adiôš, vrtovi Villa Nazionale i beli Akvariume!... Adiôš, albergo!... Tužno je mislio na svoju izgubljenu ljubav, ali ga je istovremeno mučilo i grizlo neko nespokojstvo šta li ga kod kuće očekuje.

Pred sam sunčev zalazak isplovi francuski parobrod na pučinu, i prvi put posle toliko godina putovao je ponovo Ulis kao običan putnik. Neraspoloženo je švrljao po palubi, dok ga najzad moć navike ne otera na zapovednički most. Ali, iako ga je kapetan pozdravio najljubaznije, pomisao da ga tamo gore trpe samo iz izvesnih obzira, bila mu je toliko neprijatna da se uskoro opet pomešao dole među putnike.

Većina putnika bili su Francuzi koji su se vraćali iz Zadnje Indije. Između paluba nalazile su se četiri čete Anamita, koje su odlazile na front — sitni, žuti ljudi kosih očiju i maukava glasa, — i čiji su oficiri vodili sa sobom i svoje porodice, svi ponešto egzotične spoljašnosti usled dugog boravka u kolonijama.

Ulis vide u belo obučene dame, koje su hladili lepezama mali, kineski paževi, video je mršave, bronzane i bolešljive vojnike koje je rat istrgao iz njihova azijatska spokojstva i nerada, i male devojčice, veoma male devojčice, vrlo zadovoljne što putuju u Francusku, zemlju svojih snova, zaboravljajući u svojoj sreći da njihovi očevi možda idu u susret smrti.

Plovidba je bila dobra, ne može biti bolja. More se pod mesečinom pretvori u srebrnastu ravnicu, s nevidljivih

obala dopirao je u toplim talasima miris polja. I ljudi na palubi mislili su sa samoživim zadovoljstvom na opasnosti što vrebaju brodove u severnim morima, kojima krstare podmornice. Srećom, u Sredozemnom Moru je čovek siguran od njih! Englezi su dobro čuvali stražu na gibraltarskom prolazu.

Na svojoj šetnji prođe Ferragut i pored bežične telegrafske stanice, i zujanje aparata, šum kao uzavrela ulja, privuče ga unutra. Telegrafist, neki mladi Englez, prekrćivao je vreme u razgovoru s drugovima, čiji su brodovi bili na domašaju njegovih aparata. Kad ude ovaj putnik, koji ga oslovi na engleskom i ponudi mu cigaru, telegrafist prekide svoj razgovor.

»Nema ništa novo, ser!«

Zatim mu nabroja brodove s kojima stoji u vezi. Najbliži, »California«, engleski parobrod koji putuje s Malte i koji je deset časova ranije napustio Napulj, bio je stotinu milja daleko od njih. Druga dva plovila su na daljini od oko dve stotine milja.

»Ah, poziv!« Brzo stavi slušalice na uši...

»Telegrafist s »Californie« kaže mi lakunoć«, okrete se opet Ferragutu. »Hoće da ide na spavanje. Ta ovde se može spavati, ali u početku rata bio sam na brodu koji plovi između Londona i Nju-Jorka. Gospodine, to su bile nemirne noći i dani puni budne opreznosti! Svakog trenutka smo se bojali da ćemo videti kako izronjava periskop neke podmornice, ili da ćemo čuti neki poziv u pomoć«.

Ferragut primeti da bi telegrafist htco da uživa u ovome miru, i pode.

»Lakunoć!«

Čim se spustio na usku postelju svoje kabine, Ulis odmah zaspa, mirno, bez snova koji bi ga mučili... Pred zoru se trže. U polumraku ocertavalo se prozorče kabine, plavičasto i vlažno od noćne rose, kao suzno oko.

Svitalo je. Nešto se neobično moralo desiti. Iznad svoje glave čuo je Ferragut užurbane korake, do ušiju mu dopreše glasovi, i dok se oblačio, primeti kako parobrod žestokim okretanjem krme odjednom promeni pravac.

Napolju mu je bio dovoljan jedan pogled, pa da se uveri kako samome brodu ne preti nikakva opasnost. Sve je imalo svoj uobičajeni izgled. Još tamno more blago je zapljuskivalo bokove parobroda, koji je jednolikom pravilnošću nastavio svoju plovidbu. Na palubi nije bilo ni žive duše, putnici su spavali u svojim kabinama. Samo je na mostu stajalo nekoliko ljudi: kapetan i svi oficiri, neki poluobučeni kao da su ih iz postelje digli.

Od bežičnog telegrafa dobi Ferragut objašnjenje. Njegov poznanik od sinoć stajao je naslonjen na vrata, dok je njegov kolega držao slušalice na ušima i razgovarao s nekim nevidljivim brodovima. Pre pola časa, upravo kad je Englez htco da preda dužnost, zadrža ga dozivanje u pomoć SOS, znak najveće opasnosti. I za nekoliko sekundi tajanstveni glas raširio je svoju tragičnu vest stotinama milja. Neka podmornica izronila je udaleko od »Californie« i s

nekoliko topovskih pucnjeva pozvala je da stane. Pouzdajući se u svoju brzinu, pokušao je engleski parobrod da umakne, našto mu podmornica posla jedan torpedo...

Sve se odigralo za dvadeset minuta. Brzo se ugasio odjek daleke tragedije: jako zujanje u aparatima, i zatim ništa više!... Ništa!... Tišina.

»Znači da su i u Sredozemnom Moru!« zaključio sa užasnutim zaprepašćenjem telegrafist svoje reči. »Ali kako su samo ovamo dospeli?...«

Ferragut se nije usuđivao da ode na most. Bojao se da ne susretne poglede ovih pomoraca i uobražavao kao da bi sigurno morali pročitati njegove misli.

»Šta si učinio?... Šta si učinio?« upita ga srdito glas njegove savesti.

Uprkos stroge kapetanove naredbe vest se brzo raširi, i paluba je vrvela od preneraženih ljudi, koji su prvi put u svom životu okušavali pojas za spasavanje, od razdrekanе dece i bezrazložno uplakanih žena. Ta brod je plovio mestu torpedovanja, gde možda po mišljenju prestrašenih neprijatelj nepomično vreba na njihov dolazak, da pokosi nove žrtve. Stotine su uplašenim očima uporno buljili u more i mislili da su čas ovde, čas onamo, otkrili neki periskop. Samo su Anamiti ostali ravnodušni. Puni želje da upoznaju i ovu najnoviju davolsku igračku beloga čoveka, s detinjskim ljubopitstvom posmatrali su sivu vodenu površinu.

Oko podne ukazaše se na vidiku oblaci dima brodova koji su sa svih strana hitali u pomoć. Francuski parobrod

zaplovi sporije, u svakoj korpi na katarkama stajali su mornari i davali pravac. I uskoro se nadoše usred predela gde se desio brodolom.

Tesno zbijene glave na palubama s obe strane ugledaše kako pored njih promiču na površini vode prazni pojasevi za spasavanje, zatim neki prevrnuti čamac, onda čvrsto povezane daske, ostatak nekog splava koji je na brzu ruku počeo da se pravi ali nije mogao biti dovršen.

Odjednom odjeknu krik iz hiljade grla, za čim nastupi turobno ćutanje... Na jednoj dasci ljuljalo se telo neke žene. Leva noga bila je u sivoj svilennoj čarapi, glava je visila u vodi, plava kosa širila se kao svežanj pozlaćenih algi, a kroz izrez noćne košulje videle su se mlade, čvrste grudi. Ali najužasniji je bio njen izraz lica s razjapljenim vilicama i obnaženim zubima, na kome se ogledao grč smrti.

Neki italijanski torpedni čamac žurno je plovio između olupina, dok su se parobrodi zaustavili u širokom krugu i spuštali svoje šalupe u vodu.

Francuski parobrod, kojim se Ferragut vozio, naiđe na mali čamac, prepun ljudi koji su preživeli katastrofu. Kao pijani su se teturali i posrtali, kad su stupili nogom na palubu. Mnoge su čak morali da izvuku na brod i odmah da ih odnesu u brodsku bolnicu. Nekoliko vojnika, Engleza, molili su flegmatično za malo duvana, a nekoliko polunagih ljudi tražilo je samo neki pokrivač i stalo odmah da priča pojedinosti katastrofe. Deset časova u pretovarenu čamcu, koji je besciljno lutao morem, nije skrhalo njihovu snagu.

Žene su se naprotiv ponašale kao izbezumljene. Ferragut primeti u skupini žena neku mladu, vitku Engleskinju, kako jeca da se čoveku srce para. Odvojena od svojih roditelja, našla se odjednom u čamcu. Gde li su njeni? Jesu li mrtvi? Ili ih je možda neki drugi brod uzео?

Ali je sve natkriljivala glasna, bolna kuknjava neke Italijanke, koja je došla na brod s detetom na ruci.

»Figlia mia!... Mia figlia!« divlje je vikala s krupnim suzama u nateknutim očima.

U trenutku nesreće nestala joj je osamnaestgodišnja kći. I čim se popela na francuski parobrod, pojurila je nesrećna majka na zadnji deo ispod palube, na isto mesto što ga je imala na potopljenom brodu, kao da se nadala da će tu naći svoju kćer. I niz stepenice se izgubi njen bolni i zvučni krik: »Figlia mia!... Mia figlia!«

Kao neki oštri vrh bolno se zari njen glas u Ferragutov mozak.

Približio se nekolicini ljudi, među kojima je neki mladi čovek, bosonog i obučen samo u pantalone i svilenu košulju, pričao živo, pri čemu je s vremena na vreme čvršće obvijao oko sebe vuneni pokrivač.

Mešavinom italijanskog i francuskog jezika opisivao je propast »Californie«.

Kod prvog topovskog pucanja probudio se i s ostalim radoznalim pohitao na krov. Gonjenje je potrajalo pun čas. Već smo verovali da smo spaseni, pošto je rastojanje između brodova sve više raslo, kad neka crna pruga preseče talase,

nešto kao dugi, zapenušani trn pojuri strmoglavom brzinom na parobrod... Udar potrese brod od prameca do zadnjeg dela. I onda kao vulkan izbi stub plamena i dima, neki žućkasti oblak s kojim su leteli tamni predmeti: komadi drva i gvožđa, delovi ljudskih tela.

Neka ludačka svetlost zaigra u očima čoveka kad se setio događaja.

»Baš na mestu gde je torpeda udario, stajao je jedan moj poznanik«, nastavio je dalje. »Odjednom je nestao, kao da se rasplinuo u vazduh. Video sam ga i nisam video... Mora da je iskidan na hiljade komadića, kao da je bombu u nedrima nosio«.

Prođe neko vreme, dok je ponovo mogao da progovori.

»Potom nastade borba oko čamaca, kod kojih su se oficiri uzalud trudili da povrate red, i mnogi su putnici u očajanju skočili u more. Tek što su se čameci otisli, a već je kljun potonuo, a za njim dimnjaci. Brod je stajao sve kosiје, pa se najzad sasvim uspravio, dok su se na vrhu vijci besno, strašno okretali...«

Po naglasku Ferragut nasluti u ovom čoveku zemljaka.

»Jeste li Španac?«

Ovaj potvrdi glavom.

»Katalonac?« pitao je Uliis dalje.

»O, señor, i vi?«... Veseo osmeh oživi brodolomčevo lice. »Iz Barcelone sam putovao za račun svoje firme u Italiju i pošao natrag morskim putem, jer su železnice zakrčene usled mobilizacije.«

»Da li je bio još neki Španac na brodu?« upita Ulis.

»Samo jedan: mladi čovek o kome sam maločas pričao. Upoznao sam ga u Napulju, gde je tražio svoga oca«.

»Ah!...« Ulis ispruži glavu tako žestoko, kao da ju je htio izvaliti iz ramena. Oči mu iskočiše iz duplji.

»Otac«, nastavi mladi Španac, »mu je poznati pomo-
rac, kapetan Ulis Ferragut«.

Krik... Ljudi se trgoše... Jedan čovek se odjednom sruči, i tupo udari njegovo telo o brodske daske.

SUSRET U NAPULJU

Toni se grozio vožnje železnicom zbog one prisilne i mučne nepokretnosti, ali je ipak morao da napusti »Nereidu« i da izdrži mučenje da dvanaest časova sedi pritešnjen među nepoznatim ljudima.

Pošto su barcelonske novine donele vest o ~~smrti~~ mladog Estebana Ferraguta, saznade da ova vest o smrti nije jedina nesreća. Iz usta nekog španskog kapetana koji je doplovio iz Marseja, saznao je da gospodar »Nereide« leži bolestan u nekom hotelu u marseljskom pristaništu. I Toni bez odlaganja otputova.

Utonulih očiju i zamršene brade sedeo je Ferragut klonulo u naslonjači, kad njegov krmar ude.

»Toni!... Toni!...«

Najzad je Ulis mogao da zaplače, i ove suze mu doneše olakšanje. Tonievo prisustvo povrati ga u život, imao je osećaj kao da je »Nereida« došla da ga potraži. Energija prošlih vremena izbi ponovo. Ali ga je istovremeno mučio stid i kajanje, jer je Toni znao njegovu tajnu, jedino je njemu pričao o snabdevanju podmornica.

Ali njegov krmar pokaza toliko takta, da nije ni pomenio očevu krivicu. »I ja sam izgubio sinove... i znam da se sa očajanjem ne da ništa postići...«

Ni jednu jedinu aluziju na žalosni događaj prošlih dana!

Zahvaljujući njegovom brižnom staranju i prijateljskom nagovaranju, Ferragut se opet oporavi i nedelju dana kasnije bio je kadar da izdrži put do Barcelone.

Bojažljivo i smeteno stupio je u svoj dom. Neki strah mu je ulivala ona dobra Cinta, koje ju uvek susretao s onom pokroviteljskom nadmoćnošću istočnjaka, što ženi poriču svaku dušu. Kako će ga dočekati?...

Nije ni pomenula ono čega se bojao, ali briznu u očajnički plač, kao da je pojava njena supruga još jače oživela sliku njena sina, koga nikad više neće videti. Bleda i povučenija no ikada, nastavila je uobičajeni život. Okružena obadvema nećakama koje su zauzimale mesto na malim stolićicama, sedela je za svojim večnim pletivom, koje je ostavljala jedino da se lično pobrine i za najmanju sitnicu, kad je bila u pitanju udobnost njena supruga.

Ali, uprkos svih ovih pažnji osećao je Ferragut kako nešto nepremostivo stoji između njih i razdvaja ih, i jednog dana, kada ju je u nastupu svojih starih osećanja hteo zagrliti, oslobodi se Cinta s izrazom uvredena stida i odgurnu ga. Bleda, nzdrtalih nozdrva i užarenih očiju stajala je pred njim, i sve ono što su godine i godine nagomilale u dnu njene duše, izbi žurno, žestoko...

»Ne!... I ne! Živećemo i dalje zajedno, zato što Bog

tako naređuje. Ali te više ne volim, ne mogu više da te volim... Koliko si mi bola naneo! Potraži samo po svim svojim putovanjima i po svim tvojim odvratnim pustolovinama, da li ćeš naći neku ženu koja te je tako volela kao ja.

Glas joj postade promukao od uzbuđenja.

»Odavde sam te pratila na svim tvojim plovidbama, znala sam na povratku svaku tvoju neveru. Pisamea u tvojim džepovima, fotografije u tvojim knjigama, aluzije tvojih drugova i tvoje drsko smeškanje pričali su mi... kao i izvesne nežnosti, iza kojih sam naslućivala druge žene... Preko svega sam prelazila. Kao kći pomorca, koja je često videla svoju majku kako plače, poznavala sam pomorce. Teško je za jednu ženu koja voli, ali ipak se može oprostiti. Ali sad... sad?«

Drhtala je od gneva pri pomisli na poslednju nevernost. Ovoga puta nije bila po sredi neka žena što se prodaje po pristaništima, ni neka žena koja putuje sama i poklanja malo ljubavi, kao što se ne usporavajući korak daje milostinja. Sad se kao neki oduševljeni mladić zaljubio u neku lepu i elegantnu damu, radi koje je zaboravio na svoj brod i svoje poslove, ostao daleko od svoga doma kao da se zauvek odrekao svoje porodice!... I u potrazi za svojim ocem našao je jadni Esteban smrt... i još kakvu smrt!

Nije samo bol treperio u žalbama uvredene supruge, već nešto više. Bilo je tu i suparništva s onom ženom u Napulju, koju je Cinta smatrala damom iz visokog društva, sa svom svojom zavodljivom draži bogatstva i ugledna po-

rekla, bio je to osećaj nemoći skromne žene protiv nadmoćna oružja zavodljivosti.

»Oдавno sam donela odluku da prelazim preko svega, jer mi je ostajala jedna uteha: moj sin. Mogao si izvan kuće da radiš što ti je volja, moj sin je živeo uz mene... A sad? Nikad ga više neću videti! Znaš da ne smem još jednom da budem majka... I ti, jedino ti si mi ga oduzeo. Pomisli, moj sin bi još i danas bio u životu, da se nisi zadržao u Napulju!«

Ferragutov izgled izazivao je sažaljenje. Oborene glave primao je gorke reči. Ah, kad bi još znala pravu istinu! mučila ga je savest.

»Svaki put kad čujem tvoje korake, sve se u meni ponovo uskomeša. I onda te mrzim, Ulise, mrzim te!«

Ova užasna scena ubedi ga da mora da ide. Ovo nije više bila njegova kuća. Cinta nije više bila njegova žena. Uspomena na pokojnika se svugde i svakom prilikom postavljala između njih. Natrag na more! Brod će mu za ostatak dana biti jedino прибежиште.

Nekoliko dana kasnije zapovedi kapetan Ferragut da se »Nereida« spremi, ponudi se da savezničku flotu pred Dardanelima snabdeva ratnim materijalom.

Toni se usudi da primeti: »U Južnoj Americi našli bismo takođe unosne toware, a plovili po sigurnim morima«.

»A moja osveta?« glasio je Ferragutov odgovor. »Otsada sav moj život posvećen je isključivo jednom zadatku: da što više štete nanese onima koji su krivi za smrt moga

sina. Uostalom, šta još hoćeš? ... sad bi morao biti zadovoljan, jer radim za tu tvoju republiku!»

Tovar je ukrcan u nekom engleskom pristaništu, i »Ne-reida« krenu za Dardanele, sama, bez pratnje razarača, koji su inače pratili konvoje trgovačkih parobroda. Kapetan je znao svoje Sredozemno More. Sem toga, na katarci se lepršala neutralna španska zastava, što ni najmanje nije mučilo njegovu savest. Zar nisu svuda uskrsnuli stari gusarski običaji?

U svojoj kabini provodio je samo nekoliko časova, koliko mu je bilo neophodno potrebno za spavanje. Sve ostalo vreme prestajao je s Toniem na mostu, da motri na kolebljivo plavetnilo, koje je sada skrivalo ranije nepoznate opasnosti. Komadi drveta, prazne kutije konzervi što blistaju na suntu, bokor algi ili galeb što se ljulja na talasima, — sve što je ranije promicalo neprimećeno pored broda, sada je uzbunjivalo momčad, a mračnih noći opasnosti od podmornica pridruživao se i strah od sudara, pošto su i ratni i transportni brodovi plovili s prigušenim svetiljkama.

Jedne večeri prilikom pregleda i čišćenja starih hartija pade Ferragutu u ruke Freyina fotografija. I smešak ovih ponosnih očiju izazva protivrečne osećaje. Video je lepotu njena tela, naježio se pri sećanju na sreću minulih časova. Ali istovremeno se u njemu budio i onaj drugi Ferragut, osvetoljubivi Levantinac, za koga je samo smrt potpuna odmazda.

Iscepa fotografiju . . . da trenutak kasnije skupi sve komadiće i brižljivo ih sastavi.

Ne, nije ona glavni krivac! Drugi je kriv, onaj lažni diplomat, čiji je možda torpedo razneo i jadnog Estebana. Ah, ako ga samo đavo jednom nanese na njega! . .

Mučila ga je usamljenost kabine, koja je još samo pojačavala želju za osvetom. Ugodnije se osećao na mostu, kraj Tonia. I da bi svome krmaru pomogao za vreme beskrajno dugih časova na službi, pričao mu je ponekad događaje iz prošlosti.

»Oči celoga sveta uperene su na blokadu Dardanela. Ali se niko ne seća da smo mi, Katalonci, nekada bili gospodari ovog moreuza i da je Valencijanac Ramon Muntaner držao Galipolje.

Kad je aragonsku kuću krajem trinaestog veka francuska dinastija konačno oterala sa Sicilije, Roger de Flor sa svojim lakim pešačkim odredima, Špancima iz dolina Piri-neja, stavi se u službu vizantinskih careva kojima su pretili prvi upadi Turaka. Iz Filadelfije, Magnesije i Efeza prognashe muslimane i u svom pobedonosnom pohodu dospeše do podnožja dalekog Taurusa. Ali ovi uspesi probudiše kod razmaženih vizantinskih patricija, zanetih cirkuskim igrama i teološkim rasprama, strah od ovih četa pola razbojnika, pola vojnika, koji su sa sobom u pratnji vodili izdržljive, očeličene žene i polunagu decu.

Sedi vasileus Andronik Paleolog je istina proglasio njihovog vođu ćesarom i oženio ga nekom carskom princezom,

ali uprkos toga, strah da bi Španci mogli da zbaće s prestola Paleologe i da osnuju svoju sopstvenu dinastiju, nagna careva sina Mihaila IX na izdajstvo. Roger de Flor i s njim mnogi njegovi zapovednici biše poubijani.

Tada se Španci pod vođstvom Muntenare, njih četiri hiljade na broju, utvrdiše na Galipolju i pune dve godine odupreše se jurišanju Vizantinaca i njihovih pomoćnih bugarskih odreda. A zatim predoše u napad, osvojiše Trakiju i stigoše do kapije Carigrada. Tek ih glad prisili na povlačenje. Preko Soluna i manastira Svete Gore predoše u Grčku, gde na obali jezera Copais potukoše atinskog vojvodu Gautier de Briennne-a, potomka francuskih krstaša, i osnovaše špansko vojvodstvo Atine i Neopatrasa, čiju krunu predadoše aragonskim kraljevima.

»Usages de Barcelona«, zbirka barcelonskog običajnog prava, proglasiše za zakon u Atini i Tehi, katalonski diјalekt postade zvanični jezik u zemlji Demostena i na oltarima još sačuvana Parthenona stajao je kip Presvete Bogorodice, Panagia Athenciotissa, pred kojim su činodejstvovali katalonski sveštenici.

Osamdeset godina trajalo je ovo pustolovno gospodarstvo, od koga je ostala samo kletva »Neka te stigne osveta Katalonaca«, koja se još stotinama godina sačuvala u ustima grčkog i rumeliskog naroda...«

Stalno praćena hladnom kišom stiže »Nereida« na ostrvo Tenedos, gde ostade jedan deo njena tovara. Kao pot-

mula grmljavina tutnjao je neprestano odjek topova sa Dardanela. Idući njen cilj bio je Solun.

U cik zore uplovi »Nereida« u luku, a kad se magla razredi, ocrtaše se blistava minareta na plavom nebu. Postepeno se diže magla i s velikih trgovačkih kuća, hotela, banaka, bioskopa i varietea kraj same vode, koji su izgledali kao da štite veliku belu kulu, ostatak vizantiskih utvrđenja. Iz ovog evropskog dela grada pele su se ulice kroz grčke, muslimanske i jevrejske četvrti na visoravan, na kojoj su se između pravih kiparisa videle visoke zgrade.

Verska raznolikost njegovih stanovnika posejala je Solun minaretima i kupolama. Na njegovom najvišem zvoniku blistao je krst katoličke crkve, po terasama su se nizali geometrijski oblici sinagoga, pozlaćena kubeta grčkih hramova pokazivala su svoje blage obline, dok su bela, tanka i vitka minareta stremila u nebo.

Oko grada gubila se ravna zemlja u nedogled, i ova mrka stepa, koju je Ferragut pre toliko godina video utonulu u jednoliku, tužnu napuštenost, — prekidale su je samo male oaze muslimanskih groblja, — vrvila je sad od bučna života. Hiljade i hiljade ljudi taborovalo je tamo u šatorskim logorima s ulicama pod pravim uglom, u gradovima od drvenih baraka i ogromnih konstrukcija, čija su se platna nadimala na vetru.

Kroz svoj dogled video je kapetan duge redove konja koji odlaze na pojište, zatim artiljerijske parkove, čije su topovske cevi štrčale kao teleskopi, i onda ogromne ptice

žutih krila, koje se lagano dižu s tla i nestaju u plavetnilu neba zujeći i blešteći. I vojska što se vraćala s promašene pustolovine u Dardanelima, i pojačanja što su stigla iz Marselja i Gibraltara, sve se tiskalo oko Soluna.

Isto tako bučan život pokazivalo je i pristanište. Iz svih zemalja i sa svih okeana pristizali su saveznički i neutralni brodovi i iskrcavali žetve čitavih pokrajina, bezbrojne čopore volova i konja, tone i tone ubistvena čelika i ljudske mase. A potom su utovarivali u svoje utrobe ostatke rata: oštećeno i iskvareno oružje, ranjene ljude...

Dok se »Nercida« istovarivala, Ferragut je dane provodio većinom na suvu. Naročito su ga zanimala uske ulice turskih četvrti: bele kuće s istaknutim crvenim zabatima, s čestim rešetkama kao ptičji kavezi; mošeje, u čijim dvorištima s kiparisima setno žubori kladenac; turbeta uglednih pokojnika, postavljena nasred žive ulice i snabdevena mutnim, upaljenim kandilima; žene, uvijene u crne jašmake, i starce u fesovima, kako nemo i zamišljeno sede ljuljajući se na samaru svojih magaraca.

Stari rimski put od Rima do Carigrada presecio je jednu ulicu modernog Soluna, i još se održao kako deo plava pločnika, tako i neki triumfalni luk, u čijem je podnožju bosonogi čistač obuće, s fesom na glavi, upražnjavao svoj zanat.

A na sve strane metež najrazličnijih uniformi i najrazličnijih rasa. Pored belog Francuza u plavoj uniformi, pored Engleza u kaki-suknu gurali su se crni afrički strelci, bron-

zani Indusi u belim turbanima i Anamiti trouglastih očiju, a sve su nadvišavali Kanađani i Australijanci u šeširima od klobučine. Ratni potop nanco je sve ove raznorodne ljude u ovaj uspavani kut Grčke.

Ovoj vojničkoj mešavini pridruživala se i živopisna nošnja građana i seljaka, mešoviti karakter stanovništva u Solunu, gde se rase i vere gomilaju ali se ne stapaju: crna odeća i čite popova, sutane katoličkih sveštenika, dugi kaputi rabina. Kao pastiri iz Ilijade čuvali su seljaci ogrnuti krznima svoje čopore svinja izvan grada, a na raskršćima čitali su u oblaku muva odbegli derviši beskrajnne sure s nadom na pomoć vernika.

Veliki deo stanovnika sačinjavali su mnogi potomci Jevreja koji su pobegli iz Španije i Portugalije i od kojih su još samo starci, verni tradicijama, nosili šarene kaftane svojih predaka. Dok u drugom svetu zarađuju većinom svoj novac kao menjači i trgovci, u ovom gradu kojim oni gospodare, Jevreji upražnjavaju sve pozive, i zanatlije su, i ribari, i čunari, i nosači, i brodski slugači. Kao zavičajne zastave, čije lepršanje okuplja razvejane duše, čvrsto se kod kuće drže kastiljanskog jezika, ne misleći na povratak iz bojazni da bi se Špancima mogle dosaditi borbe bikova, pa bi opet mogli uvesti inkviziciju, da svake nedelje spale po nekoliko Jevreja.

Koncentrisanim trupama u Solunu pripadao je i neki Ferragutov nećak, sin fabrikanta Blanca iz Barcelone. S oduševljenjem svojih dvadeset godina javio se kao legionar

ovaj izdanak mirnih katalonskih gradana na najveći bes svoga oca i žalost svoje majke. Ferragutovu molbu da ga poseti u logoru ne samo da nisu odbili, nego su mu čak stavili na raspoloženje i automobil da ga odvede do tamo. Samo je vožnja bila mučna. Duge kolone municije, povorke komore i teške motorizovane baterije zakrčivali su put, koji su pljuskovi poslednjih dana podlokali i pretvorili u močvaru.

Popodne je najzad kapetan mogao da zagrlji svoga nećaka, koga nađe u društvu druga dva dobrovoljca, jednog Andaluzijanca i jednog Južnoamerikanca.

»Zašto si stupio u stranu legiju?« upita Ferragut svoga nećaka, kad je s ona tri mladića sedeo u kantini uz bocu šampanjca.

»Zato što sam hteo da se borim za slobodu ugnjetenih naroda«, odgovori mu mladi Blanes, »za Poljake, Čehe, Rutenene i Jugoslovene. I«, nastavi prosto kao da iznosi nešto neosporivo, »naravno za našu Kataloniju, kojom se tiranski upravlja«.

Tu uvredeno skoči njegov prijatelj, Andaluzijanac, da vatrenim rečima brani špansku monarhiju.

Za to vreme je Južnoamerikanac, naviknut na raspre svojih prijatelja, s puno sete posmatrao svoje nokte. Dva dana po mobilizaciji poklonio je svoj divni automobil vojnoj upravi i sam se javio kao dobrovoljac. Zar je mogao da izostane, kad su svi članovi njegova kluba pošli na front?...

A zatim, tada je smatrao kao nužno da imponuje damama s kojima je igrao tango.

»Ali rat traje isuviše dugo, kapetane. Ne marim za pucnjavu i metke, gori su vaške i prljavština. Kad čovek da se okupa ili da promeni rublje? Ah, samo da sam slutio!« Nakon zamišljena ćutanja zaključio: »Na kraju krajeva bijem se za Francusku, jer ta zemlja ima šika. Samo Parižanke umeju da se obuku...«

Kad je nekoliko dana kasnije Ferragut opet htio da se odveze do one trojice musketara, kako ih je krstio, njihov bataljon je već stajao na bugarskom frontu.

Sredinom novembra uplovi »Nereida« u Marselj. Ranije, kad bi kapetan Ferragut skrenuo oko rta Croisette i ugledao pozlaćeni ogromni kip Sv. Bogorodice gore na bazilici »Notre-Dame de la Garde« kao vatreno koplje, uzviknuo bi veselo svome prvom krmaru:

»Hej, Toni! Marselj! Pozivam te na bouillabaisse kod Pascala!« našto bi se Tonievo bradato lice razvuklo u gurmanski osmeh pri pomisli na čuvenu, šafranastu riblju čorbu.

Od ove životne radosti nije ništa ostalo. Čutke i oprezno plovio je Ferragut kraj romantičnog zamka If u zaliv Arenc, u blizini dokova.

Nigde se nije jasnije videla velika promena što ju je rat donio kao tu. Rovovi su progutali legije obalskih radnika. Žene su čistile pločnik. Senegalski strelci su utovarivali i istovarivali. Oko svakog sanduka, koji bi inače četiri čoveka

lako digla, stajala je gomila naježenih crnaca, koji su uzhu-
deno raspravljali pre no što bi se prihvatili posla, a korak
neke prolaznice bio im je dovoljan, pa da čitavu stvar ostave
na cedilu i da svoja đavolska lica s detinjskom radoznalošću
okrenu za njom.

U korak su prolazili mali odredi, ispred kojih i iza kojih
su išli ljudi s bajonetima na pušci. Bili su to vojnici, ne-
ustrašivi i u zarobljeništvu, koje su vodili na brod da isto-
varuju ratni materijal, određen za uništavanje njihovih zem-
ljaka. Svi ovi mirni trgovački brodovi imali su na palubi to-
pove, Engleska i Francuska su prikupili sve lađe i naoružali
ih za odbranu protiv opasnih podmornica.

Kao što je često činio, šetao je Ferragut čuvenom Can-
nebière, gde se stiče čitav život Marselja. Maestral počeo je
da duva, tako da su kelneri pred kafanama stali da savijaju
platna, kao da su jedra.

Kad je stigao do berze, pogleda bojažljivo na kipove
Entymenesa i Pyteasa, istoriji prvih poznatih moreplovaca,
koji su oplovili Herkulove stubove i usudili se na okean.
Jedan je ispitivao obalu Senegala, a drugi otplovi sve do
Hebrida.

Narednih dana prokrstari Ulis stari Marselj, gde su tu-
govale oronule palate trgovaca i brođara minulih stoleća.
Uskim, strmim ulicama glavne četvrti za šarenoliku prosti-
tuciju, hitali su islamski ratnici francuske Afrike, da bez
štete nadoknade odricanja u svojim zemljama, gde se žena
ljubomorno zaključava. Marokanci u dugim ogrtačima boje

slačice brbljali su sa alžirskim zuavima na španskom, prošaranom arapskim i francuskim izrazima. Između njih su promicali nedorasli crnci s nemirnim svetlucanjem u očima kao da pripremaju masovnu otmicu žena. I svečano kao sveštenici nestajali su ozbiljni mavarski ratnici ispod tamnih kapija, niskih za snežno bele ili crvene kapuljače njihova razlepršana burnusa.

Sve ove uličice, čijom se sredinom provlače oluci između kamenja neravne kaldrme, spuštaju se na staro pristanište. Mračni, zagušljivi tesnaci s gužvom bezobličnih žena! Tek se na njihovom kraju otvara velika, svetla rupa. Promiču kraj nje bela jedra, i iz mnogih ulica pogleda Ferragut na vrh bazilike »Notre-Dame de la Garde«.

Jedne večeri dok je čekao tramvaj za pristanište, imao je osećaj kao da ga neko posmatra. I zbilja, na pločniku spazi nekog veoma elegantnog gospodina. Pogledi im se ukrstiše, ali glatko izbrijano lice onog čoveka ne probudi nikakvu uspomenu u Ferragutu, i pošto se ovaj džentlmen odmah zatim udalji brzim korakom, mora da je i on uvideo kako je bio u zabludi.

Nekoliko minuta kasnije kapetan je već zaboravio na ovaj susret. Ali, kad je stupio na palubu svoga broda, ugleda odjednom ponovo pred sobom strančeve oči. One čelične sive oči... Ta zar ih nije već jednom sreo?... Ali gde i kad?

Poslednjeg dana boravka u Marselju side Ferragut oko podne još jednom na kopno, da potkreše bradu. U blizini

dokova nalazila se frizerska radnja, kuda su španski kapetani najradije išli, jer brbljanje berberina, poreklom iz Kartagene, slike borbe s bikovima na zidovima i gitara, naslo-njena u uglu, pretvarali su radnju u komadić Španije.

Kad su nožnice brbljiva frizera posle pola časa bile go-tove s doterivanjem, pođe kapetan usamljenom, širokom ulicom između magaza.

Gvozdena vrata bila su zatvorena, ali su magacini, pra-zni i zvonki kao crkve, odisali još jakim mirisom robe, koju su u mirno doba tu stavljali: vanila, cimet, duvan, hemisko gnojivo. Na kraju oba zida od cigalja video se kej s brdima gvožđa, gomile nosača, vagoni i kola. Malo dalje ukazivao se metež jarbola i dimnjaka. A daleko iza svega nazirao se žuti zid spoljnjeg nasipa, iznad koga se uzdizalo vedro nebo, nakon nedavne kiše, s mrljama malih oblaka, belih i blagih kao svilene ovčice.

U čitavoj ulici nalazio se sem Ferraguta još jedan jedini čovek, koji mu je išao u susret. Odjednom se taj čovek za-ustavi, okrete i pohita natrag keju. Ovo iznenadno zapanji kapetana, i neki neobjašnjivi, gotovo besmisleni osećaj reče mu da je to onaj stranac.

Kad je stigao do keja, mogao je taman još da vidi kako onaj čovek žuri, kao da beži, nizu nagomilanih hala, između kojih su vijugali krivudavi i uski prolazi. Još jedan minut, i ne bi ga više niko mogao naći.

Kapetan oklevaše. Ta zašto da goni onog neznanca?...

Ali u istom trenutku kad je sebi postavio ovo pitanje,

okrete stranac glavu, da bi se uverio da li ga gone. I ovaj tren oka bio je dovoljan da Ferragut na četrdeset metara razdaljine prepozna u onome što je bežao čoveka sa pločnika Cannebière, čijih očiju nije mogao da se seti kome pripadaju.

Kao da se neka magla diže s njegova sećanja, svetlost ohasja njegove uspomene... Bio je to lažni ruski grof, nije bilo sumnje, bio je to von Kramer, nemački pomorski oficir, iako sasvim izbjiran i potpuno drugojačije odeven.

Ferragut se ukoči od iznenađenja. Kao čovek koji se davi, video je strahovitom brzinom poslednje dane svoga života: Napulj, plovidba sa škunom do podmornica, torpedovanje parobroda »California«... I taj čovek je kriv za Estebanovu smrt!

Nagonski se Ulis maši za pas... Prokleta da su ova moderna vremena i njihova varljiva sigurnost, koja čoveka navodi da luta unaokolo bez oružja! Ni svoj nož nije imao, ostale su mu samo pesnice... U tom trenutku dao bi ceo svoj brod, i svoj život, za neko oružje kojim bi mogao da ubije. Da ubije!... Nije znao kako, ali je morao da ubije.

Važno je bilo pre svega sprečiti neprijatelja da ne pobegne. I Ferragut se ustremi da juriša na njega pesnicama i zubima, da se bori kao primitivni čovek pre no što je pro-naden buzdovan. Nije mu ni padalo na um da bi možda onaj drugi mogao imati neko oružje pri sebi. Samo mu je jedno bilo u glavi: ubiti neprijatelja.

I ne brinući da li će obratiti na sebe pažnju, pojuri, saže se u trku i dohvati neki kolac.

Sve se ovo svršilo za nekoliko sekundi, ali je to ipak bilo dovoljno da onaj njegov neprijatelj iščezne između bala.

Ferragut primeti kako nejasne senke priskaču, i učini mu se da razlikuje crna i bela lica... Nosači, kojima se kapetan učini kao ludak, pokušase da mu prepreče put. S osećajem pravičnosti gomile smatrali su ovi ljudi napadača kao krivca i potrčali na njega, ne obzirući se za onim što je bežao.

»Carajo!...« Kapetanu se činilo da će se ugušiti od besa. Morao je javno da izrekne svoju tajnu. »Ono je špijun... nemački špijun!«

Promuklo, zadihano zvučao mu je glas. Ali nikada njegova zapovest nije našla takav odjek. »Špijun!...« Isti krik odjeknu na ustima svih ljudi, i zemlja se činila kao da ga bljuje. Reč se pronese odmah od usta do usta, pohita u daljinu i uzbuni sve na keju i parobrodima. »Špijun!...« S brodova poskakaše ljudi da učestvuju u lovu na čoveka.

Razuzdao je ovu buru, a sad je ovaj talas prohujao pored njega i razlio se u uske uličice između brda nagomilanih sanduka i bala... kao lrtovi kad pretražuju svaki žbun, kao tvorovi kad izgone zečeve sa svojih ležaja.

Progonjeni čovek je sad u onom zbrkanom spletu na svakom uglu naletao na gonioce, pa zato ispade na drugi kraj i potrča duž keja.

Trka i proganjanje na ovom otvorenom prostoru ne

potraja dugo. Špijun! . . . Brže od ljudi preduhitri ovaj uzvik hegunca. Tesno zbijeni luk očekivao ga je, a drugi ga gonio . . . I krug se zatvori.

Bled, bez daha, čovek stade. Desnu ruku zavuče u džep. Možda se mašio za oružje da svoj život proda što skuplje? . . .

Ruka se opet pojavi, diže se . . . i kad je taman htela da komadić hartije gurne u usta, zazuja pendrek jednog crnca kroz vazduh. Ruka nemoćno klonu, a čovek se ugrize za usne, da bi prigušio krik bola.

Neki podoficir diže sa zemlje onaj komadić tanke hartije: plan Sredozemnog Mora, podeljen na kvadrate s brojevima kao šahovska tabla.

»Tačno, ovaj čovek je špijun.«

Ah, razbojnik! I od surovih udaraca uhvaćeni se zateura, dok ga pet podoficira ne uzeše između sebe da ga zaštite. Sad ga je mogao Ferragut videti izbliza: glava mu je bila sva u krvi, ali je u očima uvek počivao neki hladni, ponosni izraz.

Zašto da se pretvara, kad je već onaj komadić hartije u rukama njegovih neprijatelja? Opet je postao oficir. Ponosno se ispravio kao vojnik kome je smrt izvesna.

Kad se njegov pogled zadrža na Ferragutu, u njemu je bio izraz ledena prezira. Usne mu se i ne makoše, ali je kapetan Ferragut razumeo one neme reči.

»Izdajnik! Izdajnik!« govorele su oči. »Izdajnik!« kazale su neme usne.

Ulis se probi kroz gomilu i dođe do njega.

»Moj sin . . . moj jedinac ubijen je prilikom torpedovanja broda California.«

Ove reči izmeniše izraz lica uhvaćena stranca. Njegove usne skupiše se u jedno »Ah!« Lagano je oborio oči, a onda i glavu . . .

Iste večeri isplovi »Nereida« na pučinu.

U BARCELONI

Četiri meseca kasnije po povratku sa svoje treće plovidbe na istok baci »Nereida« sidro u Barceloni, gde je imala da ukrca sukno za srpsku vojsku. Ali ovoga puta nije ogromna zarada potakla Ferraguta da primi ovaj tovar. Nešto ga je drugo privlačilo u Barcelonu: morao je opet da vidi Cintu.

U sećanju mu je oživela slika njegove supruge, živa i privlačna kao prvih dana braka. Nije to bilo vraćanje stare nežnosti, to je bilo nemoguće... Ali osećaj kajanja načinio ju je idealizovanom, sa svim njenim svojstvima dobre, predane žene.

Hteo je da uspostavi prijateljske odnose kao pre Estebanove smrti, da potraži oproštaj za prošlost. Nije mogao da ga i dalje gleda s mržnjom, želeo je da ga više ne osuđuje za smrt njihova deteta.

Ustvari, Cinta je bila jedina žena koja ga je iskreno volela, onako kako je umela da ga voli, bez strasnih preterivanja, s onom mirnom sigurnošću verne saputnice. Ostale? Bila je to zbrka senki, aveti živih u njegovom sećanju, nered

oblika bez boja. A poslednju, koju mu je kob nanela na put, onu Freyu... oh, kako ju je mrzeo! Koliko je želao da joj vrati sve ono što je zbog nje prepatio!...

Cinta ga dočeka bledim smeškom, u kome se primećivalo delo vremena. Stalno je mislila na svoga sina, ali s onom pomirljivošću sa sudbinom koja joj je isušila suze i dozvolila da dobrodušno nastavi svoj život. Sem toga, htela je da Ferragut zaboravi njene svirepe reči, što su joj se izmakle u holu, i da izbriše uspomenu na onu scenu, kad je ustala protiv njega sa žestokom optužbom.

I nekoliko dana verovao je Ferragut da mu je život opet kao nekada, kao nekada kada je pre kupovine broda pomišljao da ostane zauvek na suvu. Cinta je bila dobra prema njemu. Iz svega što je govorila ili činila osećala se njena težnja da se zaboravi ranije i da mu bude prijatna.

Ali je ipak nešto nedostajalo: slatka draž prošlosti. A Ferragut je tražio svoja prava. Osećaj tuge hio je konac. Nije mogao sakriti sebi da njegove nežnosti odbijaju Cintu, i da će tako uvek ostati.

Opet je nestrljivo očekivao čas kada će da isplovi. Zaista, ova kuća nije više bila njegova.

Otada su ga mnogo vidali u krugu srodnika, ili je satima sam sedeo u kafanama u glavnom delu grada. Prepodne je najradije odlazio na cvetni trg Ramble, među dva zida sveže uzbrana cveća, s čijih se vaza još blistala jutarnja rosa. Svaki gvozdeni sto bio je piramida u svim bojama i svim mirisima, koje je zemlja tako brižno radala. Dođe proleće.

Staro drveće Ramble pokri se novim zelenilom, u kome je hiljadama ptica neprestano cvrkutalo kao cvrčci i skakutalo s grane na granu.

Sporo se probijao jednog jutra između dama u čipkanim ogrtačima koje su kupovale cveće, kad primeti kako ga neka žena prati. Nekoliko puta ga je smešeći se predusretala, tražeći izgovor da ga oslovi, — istrajnost koja nije nimalo bila laskava za njega, pošto je ova četrdesetgodišnja žena dostojanstvenih grudi i jakih kukova izgledala sasvim kao kuvarica sa svojom korpom preko ruke.

Kad joj je bilo jasno da smeškanjem i pogledima što pozivaju, ne može ništa da postigne, zaustavi se najzad pred njega.

»Oprostite mi za pitanje. Jeste li vi kapetan Don Ulis?«

Ferragut kratko potvrdi, našto žena nastavi tajanstveno kako ga neka veoma lepa dama očekuje popodne u tri časa. Kao adresu reče mu neku vilu u podnožju Tibidabo, i pre no što je Ulis imao vremena da postavi dalje pitanje. iščeze u onoj gužvi.

Neću da idem! pomisli Ulis. Zašto da trošim vreme, da bih ponovo video osmeh za prodaju nekog davno zaboravljenog lica?...

Uprkos toga, misli su mu se stalno i uporno vraćale na ovu pustolovinu, iako je isto tako tvrdoglavo ponavljao: »Neću da idem.«

Posle obeda stade da se koleha. Treba li opet da provede dosadno popodne sa svojim srodnicima ili da prešedi .

u kafani? Zašto ne bi otišao? Možda se i vara, možda je to bilo neko zanimljivo poznanstvo . . .

Radoznalost pobedi. Oko tri časa sede u tramvaj, koji ga odveze u nove delove grada u podnožju Tibidabo.

Trgovci i fabrikanti koji su hteli da imaju svoje letnjikovce, da bi se nedeljom odmorili i da bi se istovremeno razmetali svojim bogatstvom, učinili su da se tu rascveta fantastična arhitektura. Bilo je tu gotskih, arapskih, grčkih i persiskih građevina. Rodoljubiviji su se međutim poveravali katalonskim arhitektima, čije je nadahnuće stvaralo katalonsku umetnost oštrih lukova, kositra i grofovskih titula. Ove srednjovekovne grofovske titule koje su ukrašavale čak i fenjere, predstavljale su večni dekorativni motiv u ovom čisto industriskom gradu, neprijatelju svih sanjarenja.

Kad je Ferragut sišao s tramvaja, odluči da prvo pogleda kuću spolja. Možda će onda saznati s kim ima posla, pa će otići.

Međutim, tek što je stao pred naznačeni »torre«^{*)}, kad se vrata već otvoriše i pred njim se ukaza punačka žena sa cvetnog trga.

»Izvolite, gospodine kapetane.«

S osmehom koji puno obećava uvede ga u veliko pretsohlje. Na zidovima su kraj starinskog oružja visile slike

*) Uobičajeni naziv za letnjikovac.

minhenske škole, a preko puta velika, gotska kamina gledala je iz teška, pozlaćena okvira slika Viljema II.

Debeli tepisi i zavese na vratima prigušivali su svaki šum, tako da je prečuo povratak kuvarice.

»Ako izvolite, Don Ulise?«

Otvorila je vrata, i Ferragut ugleda prvo neki široki, šareni prozor, — jedna valkira galopirala je na crnom konju raspletene kose i uzdignuta koplja, — a zatim divan s mnogo jastučića.

Neka žena skoči i pohita mu ususret raširenih ruku. Uzdrhtale usne, suzama pune oči i osmeh, u kome su se mešali ljubav i nemir...

»Ti!... Ti!« promucao je uzmičući.

Noge su mu drhtale. Hladna jeza prode mu leđima.

»Ulise!« uzdahnu žena pokušavajući da ga zagri.

»Ti!... Ti!« ponavljao je Ferragut promuklim glasom. Bila je to Freya.

Ne bi mogao reći kakva je to tajanstvena moć zapovedala njegovim osećajima. Za deo jedne sekunde ugledao je more. nastradali brod i... svoga raskomadanog sina.

»Ah, ti k...«

Digao je ruku, stisnuo tešku pesnicu. Neki glas mu je naredivao: »Grubo, — bez predomišljanja!« I udari, nemilosrdno, kao da ima čoveka pred sobom.

»Jao...«

Freya se zatetura, pade na kolena. Klonu na tle kao

svežanj rublja. Glava joj udari o ivicu stolice i pade zatim na divan.

Od besa izbezumljen do mržnje, posmatrao je Ferragut svoju žrtvu. Slobodnije je disao. Ali se onda probudi u njemu stid. Bednik! Da bije jednu ženu!

Mržnja i kajanje počivali su u pogledu koji se nije mogao odvojiti od Freye. Odjednom mu se učini kao da je postarila. Bol je odagnao njenu svežinu, njenu divnu mladost. Tamni koturovi podvukoše se oko očiju, nos se ušilji kao kod samrtnika. Na heraldičnim cvetovima jastuka vijugali su crveni končići, gde ih je suha svila žedno upijala.

Ferragutova zabuna poraste. Žurno pode vratima. Zašto da ostane?... Svaka reč bi sad bila suvišna.

»Ostani, Ulise!« prošapta slabi glas. »Čuj me, posredi je tvoj život.«

Iz straha da bi mogao otići, načinila je žestok pokret. Jače poteče krv, sve veća i veća postajala je tamna mrlja na jastuku.

Kapetana zadrža neko sažaljenje što ga čovek oseti prema nekom nemoćnom neznancu na ulici. Njegove nemirne oči ugledaše neku veliku vazu, koju su ljuhavničke ruke napunile cvećem za njega. Čitav prolećni sjaj cveća tresnu na pod. Ferragut ukvasi svoju maramicu u vodu i brižljivo ohrisa Freyinu glavu.

Kad je najzad krv prestala da teče i na njenim slepočnicama obrazovala mrku koru, hteo je da je digne.

»Ne, pusti me da budem pod tvojim nogama«, hranila

se. »Zar nisam tvoja robinja, tvoja stvar? ... Udri me opet, ako bi to stižalo tvoj gnev.«

Obeshrabreno mu ponudi svoje usne, proseći poljubac bojažljivim očima.

»Ah, ne! ... To ne!«

Sažaljenje je iščezlo. Što je više dolazila k sebi, utoliko je više osećao kako se u njemu ponovo penje mržnja.

Kao da je slutila njegove misli, počela je tiho:

»Dugo sam oklevala pre no što sam poslala po tebe. Bojala sam se ovog obračuna ... Otkad sam saznala da se »Nereida« nalazi u pristaništu, pratila sam te, čekala sam te u blizini tvoje kuće, vidala sam te u kafani. Jutros kad sam te ugledala na Rambli, nisam više mogla da izdržim, pa sam poslala ovu ženu po tebe. I onda svirepi, užasni časovi iščekivanja ... Šta znači još tvoj udarac? Kod mene si, i dobro je što si došao ... Čuj, Ulise, ovde u Barceloni ima fanatika, koji su se zrekli da ćete ubiti.«

Ferragut sleže prezrivo ramenima.

»Laž, najobičnija laž!«

»Ne, Ulise! Seti se von Kramera, za čije si hapšenje ti dao povoda. Razumem tvoju mržnju: ne možeš da predeš preko smrti svoga deteta.«

Njen glas je odavao nečuveni strah, strah za njega, i u njenu iskrenost nije Ferragut više sumnjao. Ali mesto njegove ravnodušnosti javi se sad užasan bes.

»Neka dođu!« zaškripe zubima. »Što pre, to bolje ...«

»I na mene sumnjaju«, nastavi Freya. »Primećujem po

hladnom ponašanju prema meni. Kad su govorili o tvom 'izdajstvu', ustala sam protiv ove reči. Zašto izdajstvo? ... Ti nisi Nemac, ti si otac koji hoće da se osveti. I ja sam te uvukla u ovu kobnu pustolovinu!»

Setila se Napulja i htela sve da objasni.

»Kad sam te srela u Paestumu, potsetio si me na moju mladost. na doba kad još nisam bila stupila u obaveštajnu službu... Prvo me je zanimalo tvoje zaljubljeno oduševljenje, jer tvoje ponašanje à la española i tvoje vrebanje u blizini hotela, da bi me obasuo zakletvama i obećanjima, tako su lepo razvedravali dosadu kraj gospođe doktor. Ali jednog dana shvatih da se ozbiljno za tebe zanimam, da sam na putu da te zavolim.«

»Lažeš!« zagrmi Ferragutov glas.

»Kaži što hoćeš... Govorim istinu... Čim bi ustala, moj prvi korak vodio me je prozoru, da vrebam da li me napolju čekaš. Ah, tu je moj zaljubljeni, smešila sam se onda srećno. Duša mi se podmladila, postade naivna kao kod devojčice od sedamnaest godina... Ali je moja prošlost odjekivala kao napuklo zvono kraj moga nha. Siromah! U kakav svet spletki bih te dovela!... Ne! Nikako ne! I krišom sam izmicala iz hotela. Gospođa doktor, kojoj sam svakako isuviše govorila o tebi, opomenu me: ovaj Don José te zanima, budi oprezna, Carmen!... I imala je pravo! Shvatila sam to na dan kad smo se sreli u Akvariumu. Sutradan sam ustala žalosna, bolesna, za tohom. Siroti kapetan, daj

mu malo sreće, pomislila sam i poljubila te u Akva...
Zamišljeno je gledala preda se.

»Seti se takođe kako sam te u restoranu Vomero molila da me prepustiš sudbini. Pošto sam slutila, da ću ti biti kobna, htela sam da te spasem, pa sam zato i bežala da te više ne vidim. Kad je one večeri požuda izbila u tebi, opomenula sam te da će se moja mržnja protiv ljudi usredsrediti na tebe, i onda, noću sam gorko plakala, sama, usamljena. Izgubila sam te, ali sam te bar sačuvala da se ne upetljaš u naš pustolovni život... I tada nam je bio potreban i čovek. Dobila sam naređenje da s tobom obnovim veze, i htela sam da odrekнем poslušnost. Ali je žrtva bila slatka, a egoizam upravlja našim postupcima. Došla sam tebi... ostalo znaš.

Kako sam brojala dane do tvoga povratka! Mesto tebe dođe italijanska objava rata i za nas vratolomno bekstvo u Španiju. Tu sam saznala za torpedovanje »Californie« i smrt tvoga sina... Plakala sam, mnogo plakala, za tebe, za tvoga sina, koga nisam poznavala, — a i za sebe, jer sam bila kriva. Mesece i mesece sam čekala na ovaj trenutak.«

Nekadašnja strast zračila je iz njenih očiju. Ponizna ljubav ulepša njeno nateknuto lice.

»Neprestano sam odlazila na pristanište u nadi da ću jednog dana naći tamo tvoj brod. Moje oči pratile su s punom simpatijom pomorce, u svima mi se činilo da vidim ponešto od tebe... Ljubav je sebična. Postepeno sam zaboravila smrt tvoga deteta. Jednom ćeš morati doći, pa ćemo opet biti srećni, kao nekada, budila se nada u meni. Ah, Ulise,

kad bi ova soba mogla da govori! Koliko sam časova na ovom divanu sanjala o tebi! Svaki dan redala sam sveže cveće u vazama, misleći na tebe. I kad bih se doterivala, bilo je to za tebe. Ali odjednom dobismo s večću o hvatanju von Kramera i obaveštenje da si ti bio potkazivač... Koliko sam prekora i prebacivanja čula od gospođe doktor!«

Ferragut je prekide. Izgleda da ga je zaokupljala neka uporna misao.

»Gde je gospoda doktor?«

»Ne znam,« odgovori Freya. »Možda je u Madridu, u Cadizu ili San Sebastianu. Mnogo putuje, ali mi ne govori kuda. Samo zato što sam trenutno sama, usudila sam se da te pozovem. A sad me čuj dobro, Ulise. U Barceloni su se skupili begunci iz Južne Amerike. Među njima ima smelih mladića koji se u svom vatrenom rodoljublju ničega ne ustručavaju. Sastaju se u nekoj krčmi u gornjem delu pristaništa, i znam od naših agenata da hoće da ti se osvete za smrt von Kramera. Napusti Barcelonu, Ulise! Život ti je u opasnosti.«

Kao i pre, odgovorilo joj je prezrivo sleganje pomorčevih ramena.

»Idi, Ulise!« ponovila je. »I ako imaš milosrđa prema meni, ako ti nisam postala sasvim ravnodušna, uzmi me sa sobom!«

Ova neočekivana molba smete sasvim Ferraguta. Još jednom da veže svoj život s njenim... posle svega? Pred-

log mu se činio toliko besmislenim, da se samo sumorno nasmešio.

»Nisam više sposobna za obaveštajnu službu«, nastavi Freya. »Hoću daleko od toga života. Pomozi mi, Ulise! Ovih meseci mnogo sam razmišljala. Danas više ne vidim Francu-ze, Engleze i Nemce, već samo ljude, koji imaju majke, žene i decu. Borbe i pokolji ispunili su me užasom, mrzim rat. Uzmi me sa sobom, Ulise! Bez tebe ne znam kuda ću... Bez sredstava sam i usamljena.«

Kapetan je pogleda sa svirepim potsmehom.

»Razumem, Ulise. Znam šta kaže tvoj pogled: pa mogla bih da se prodam. Ah, zar zbilja veruješ da je takva bila moja prošlost? Varaš se... nisam sposobna za to. Nedosta-je mi dar da se pravim, kad nešto ne osećam. Kad me neki čovek ne zanima, zagorčavam mu život, neprijatelj sam mu.«

»Lakrdijašica!« nasmeja se Ferragut podrugljivo. »Za-što sve to? Više me nećeš ubediti.«

Kao da su joj njegove reči dale novu snagu, žurno se uspravila. Uzdigla je svoje lice do njegovih očiju, i kad je ugledao one krvave slepoočnice, od kojih se trag pesnice povlačio sve do crvenih, natečenih očiju, njega ponovo poče mučiti kajanje.

»Čuj me, Ulise! Kad budeš sve znao, nećeš biti toliko grub. Kad smo bili srećni, izbegavala sam da odgovorim na tvoja pitanja, jer sam htela da zaboravim svoju prošlost... Freya Talberg je moje nom de guerre, zovem se Beatrice i poreklom sam iz Trsta. Otac mi je bio fantast, sanjalica,

koji je čitav svoj vek proveo u pokušajima da velike banke zainteresuje za neke svoje planove, i u obijanju pragova po ministarstvima. Stalno u iščekivanju velikih kombinacija sa skorim milionskim zaradama, živeli smo — otac, mati i ja, jedinica — u raskošnom siromaštvu, ali u najboljim hotelima.

Ti potičeš iz imućne porodice gde se živelo u mirnoj udobnosti, pa ne možeš ni da zamisliš onaj sjajni život u luksuznim hotelima i večiti strah, kad treba račune platiti... Majka je plakala, ali joj je vera u očevu moć sušila suze. Malo pudera preko uplakana lica, i uvek je za vreme čaja bila dole u blistavom holu!

Tada sam se igrala s ćerkama milionara, čije je bogatstvo bilo čuveno u Nju-Jorku, Parizu i Londonu, i nekoliko ovih mojih prijateljica iz mladosti nose danas vojvodsku krunu. Ponekad bi moj otac uspeo u po nekom poslu tako da smo naš život sjajnog, skupog siromaštva mogli da nastavimo, jer mu se ovaj život u raskoši činio neophodnim da bi mogao izvesti svoje projekte. Bavljenje u najskupljim hotelima, iznajmljeni privatni automobili, francuski modeli za mene i mamu, plaža u modi preko leta, zimski sport u Švajcarskoj, — sve je to za njega značilo u neku ruku dostojno jemstvo koje mu je otvaralo sva vrata. Ovaj me je život načinio ovakvom kakva sam. Sram, smrt, — sve, samo ne bedu. Nikakva opasnost nije me mogla uplašiti, već me je samo pomisao na bedu i siromaštvo činila kukavicom... Umorna od večna čekanja na smiren, siguran život, koji ni-

kako ne dođe, moja mati umre, i ja ostadoh sama sa svojim ocem. Bila sam mlada devojka koja je samo među ljudima živela, poludevica koja sve zna, ničemu se ne čudi, ali svoju čistoću uporno čuva, da je što skuplje proda.

Kad mi je otac umro, sve što sam imala, bile su haljine i nešto nakita. I onda sam hladnokrvno odlučila svoju sudbinu. U mom svetu postojala je samo jedna vrlina: novac. Proste devojke ne daju se tako lako kao neka mlada, na raskoš naviknuta dama, čija se jedina imovina sastoji u sviranju na klaviru, dobrom igranju i nekoliko stranih jezika.«

Preko ovog dela svoga života prešla je brzo. Jedan prijatelj njena oca, neki stari bogati trgovac, bio je njen prvi ljubavnik. Zatim je osetila malo romantike, kojoj ne može da izmakne ni najbladnija žena, učinilo joj se da se zaljubila u nekog holandskog oficira, jednog plavog Apolona, s kojim se klizala u Sen Moricu. Udala se za njega. Ali tupo životačenje u Bataviji iscrpe je, pa se vrati u Evropu kao razvedena žena, da ponovo nastavi svoj raniji život u mondenskim banjama i mestima zimskog sporta.

»Ah, novac! . . . Ni u jednom društvenom sloju nije njegova moć strašnija od onog u koji se i ja ubrajam. Ako mlađoj devojci nedostaje miraz, ovaj neophodni zahtev kad hoće da postane poštena žena i da osnuje svoj dom, ostaje joj jedino prostitucija, ako se boji bede.

Prokleta beda! Kao neka kob pritiskivala je moj život! Ljudi koji su u prvi mah bili dobri prema meni, izčaurišće se kasnije kao nezahvalnici. Kad sam se s profesorom Tal-

bergom vratila sa Anda, ostavio me je na cedilu, da bi se oženio nekom ružnom, ali veoma bogatom devojkom. I kao on tako su i drugi iskoristili moju mladost i na kraju potražili sebi neku naslednicu miliona. Zar je onda čudno što sam došla dotle da mrzim sve ljude? ...

Da bih bila nezavisna, otišla sam u pozorište, igrala i pevala. Ali bura odobravanja i pljeskanje više su bili upućeni ženi nego li umetnici. Tada mi moja stara prijateljica gospoda doktor predloži da stupim u obaveštajnu službu, i primamljena romantičnom stranom ovog rada, pristala sam.

Nijedan čovek nije više igrao nikakvu ulogu u mom životu, sve dok ti nisi naišao ... Ti nisi sebičan, i uverena sam da me u mladosti ne bi napustio radi neke bogate žene. Ulise, veruj mi, odbijala sam te zato što sam te volela, zato što ti nisam htela naneti zla ... Ulise, ljubljeni moj, zaboravimo! Ti si dobar! Pomozi mi! Odvedi me odavde.«

Bojažljivo je milovala njegovu ruku.

»Kud mogu da idem, ako me napustiš? ...« jadikovala je, kad je videla da Ferragut uporno ćuti.

»U Španiji sam uvek pod vlašću gospode doktor. U Nemačku ili Austriju ne mogu, jer je granica zatvorena sa svih strana. U savezničkim zemljama bi me odmah streljali, čim bi me otkrili. Kuda, ako mi ti ne pomogneš?«

»Svet je velik. Idi u Južnu Ameriku, tamo ima neutralnih republika.«

»Nemoguće mi je! Sredstva su mi iscrpljena, imam taman toliko da platim put. A od čega ću tamo da živim?«

Podrugljivo je Ferragut prešao pogledom njenu divnu nisku hisera, velike smaragde na ušima i blistavo briljant-sko prstenje.

»Ah, znam na šta misliš«, reče Freya uzbuđeno. »Ali ne znaš šta ovo ovde znači za mene. Ovo je moja uniforma, moj plemićki grb, sigurna preporuka koja mi dozvoljava da potražim visoko društvo. Nama ženama koje same sebi krčimo put, nama su naši nakiti potrebni, da savladamo usputne prepreke! Dragulji! Dovoljni su da uguše svako nepoverenje, čak i ako smo u zadocnjenju s plaćanjem hotelskog računa... Na granici se ljubazno ponašaju: nema bolje putne isprave. I u hotelskim holovima donose nam naklonost neke ohole dame. Šta sve nisam morala da pretrpim, dok sam stekla svoj nakit. Pre bih umrla od gladi no što bih ga prodala! Sa svojim nakitom sam neko, mogu da se i bez pet para pokazem onde gde se kreću samo bogatiji.«

Pomalo se sažaljivo smeškala Ferragutovoj neobaveštenosti, koji je hteo da joj ulije ovakve besmislene ideje.

»Nemoguće, Ulise!... Povedi me na brod. Ne bojim se podmornica. I ako bi to trebalo da bude naša sudbina, pa dobro, umrimo zajedno!«

Obvila mu je ruke oko vrata i privukla ga. Njene usne približiše se njegovom licu.

»Zar bi život s Freyom bio tako strašan?... Zar sam drugačija no u Napulju? Zar se više ne sećaš prošlosti?«

Isuviše se dobro Ferragut sećao. Kao daleka, sparna i

već napola zaboravljena melodija onespokojavao ga je miris njena tela.

Freya primeti borbu u njegovim crtama lica. Njene usne se uobličišu za poljubac... Bio je isti poljubac kao u Akvariumu, pobedonosni, gospodarski.

Žestoki udar, isto onako surov kao udarac pesnice, odbaci je. Nešto se uvuklo između njih, nešto je odjednom raskinulo njihov zagrljaj.

Esteban, pokojnik, bio je pobednik.

»Ne! Ne!« zarika Ferragut kao ranjena, divlja zver.

»Ulise!... Ulise!«

Očajnički uzvik nije ga više dostigao. Vrata su se s treskom zatvorila. Ferragut je stajao na ulici.

Na svežem vazduhu pade mu na um opasnost, koja bi mu po Freyininim rečima pretila. Neprijateljski pogleda niz ulicu, gde nije nikoga mogao da primeti. Pa ipak bi rado hteo da ugleda svoje neprijatelje, makar to bilo samo zato da im pruži priliku da svoj gnev izliju na njega. Ona opasna slabost! Zamalo da nije popustio...

Kad je idućih dana sretao Nemce, pogledao ih je tako izazivački, da se odmah zatim stideo svoga izazivanja. Ta šta bi zbilja znali o kapetanu Ulisu Ferragutu ovi trgovci i bankarski nameštenici, sve sami begunci iz Južne Amerike?

Najzad počeo da se smeje Freyinin opomenama. »Najobičniji izgovor, da bi ga pobudila da je uzme sa sobom!«

Ali kad je jedno jutro došao na brod, uze ga Toni postrance.

»Sinoć sam bio u opereti i vraćao sam se oko jedan sat noću. Kad sam bio na tri-četiri metra daleko od daske za prelaz na brod, začuh kako odjeknuše tri pucnja, i jedan metak mi prošiše kraj samog uha.«

Kapetan zanemi. Dakle, Freya je ipak govorila istinu!

»Ovi hici«, nastavi Toni, »nisu bili upućeni meni. Ko bi meni, običnom krmaru, postavljao zasedu, kad ni s kim ne dolazim u dodir? ... Budi na oprezi, Ulise!«

»Jesi li podneo prijavu?«

Uvređeno Toni odgovori na ovo pitanje. Bio je sav Južnjak, koji u slučaju opasnosti neće ni da čuje za vlasti.

»Smatraš li me za potkazivača?«

I trepnuvši okom, pokaza kapetanu svoju »alatku«. Za vatreno oružje, one bučne igračke nesigurna uspeha, nije Toni mnogo mario. Voleo je tupi udarac, blistavu oštricu, produženje ruke, nekom atavističkom ljubavlju, koja je možda bila u vezi s blistanjem sekire njegovih predaka.

»Poslednjih dana video sam u više mahova čudne momke kako se šunjaju unaokolo. Ako ih opet vidim, moraću da se malo objasnim s njima.«

»Nećeš ništa da činiš«, zapovedi kapetan. »Sam preuzimam ovu stvar.«

Nestrpljivo je sačekao mrak. Kao neki bolni klinac zabila se jedna misao između njegovih obrva, i gluv na sve glasove mudrosti, u suton krenu u krčmu koju mu je Freya pomenula.

Pod nervoznim pritiskom njegove ruke staklena vrata

se odmah ne otvoriše. Besno pritisnu donji, drveni deo vrata. Vrata širom odleteše, a okna zazvečaše po podu. Izvanredan ulazak!... Ferragut ugleda gust dim duvana, kroz koji su crveno svetlucale tri električne zvezde, i razne goste za stolovima. Za kelnerajem stajao je krčmar s podrvrnutim rukavima na košulji.

»Ja sam kapetan Ulis Ferragut.«

Ćutanje. Svi pogledaše razrogačenih očiju u njega.

Izabra sto što je stajao uza zid i reče užurbanom kelneru namerno jakim glasom:

»U ovoj jazbini se kreću svakojaki ljudi, koji bi rado hteli da me vide. Reci im da svakom stojim na raspoloženju.«

»Isporučiću«, odgovori Andaluzijanac i ode za kelneraj da donese bocu vina.

Uzalud je kapetan pogledao ljude za susednim stolovima. Uopšte ga nisu primećivali ili su nakon prva iznenađenja skretali pogled na drugu stranu, tako da Ferragut postepeno nađe da je pomalo smešno njegovo izazivačko držanje. Ljutito dohvati neke nemačke ilustrovane novine i načini se kao da ga naročito zanimaju, pri čemu desna ruka u džepu pantalona nije ispuštala revolver. S vremena na vreme nasmejavao bi se potsmešljivo, kao da čita nešto što izaziva njegovu porugu.

Tek kad je ostavio novine, primeti veliku promenu u krčmi. Gotovo svi gosti, sem četiri pijana čoveka, tiho su se udaljili za vreme njegova čitanja. Ferragut izvuče časovnik: već osam. Šta još da radi tu?... Plati i pođe.

Noć se spustila. Pri svetlosti električnih sijalica hitali su tramvaji i automobili u unutrašnjost grada. Duž starih arkada kretali su se nizovi radnika u istom pravcu. Svetlucajući i blistajući, privlačila je Barcelona gomilu. U zalivu, crnom i usamljenom, dizali su male svetiljke na jarbole.

Neodlučno zastade kapetan ne znajući da li da ide kući ili da jede u nekom restoranu u Rambli.

Pade mu na um nova misao. Zar ne bi bio dostojan svršetak njegova pothvata, kad bi pošao na brod i tako njegovim neprijateljima, ako ga prate, pružio najzgodniju priliku da ga napadnu na pustom keju? Đavolska taština mu je šaptala na uho: To će im dokazati da ih se ne bojiš.

I odlučno se okrete keju, prede železničku prugu, obide zidove velikih magacina i prođe između nagomilanih svežnjeva. Spočetka je susretao male grupe koje su išle u grad, a zatim po nekoliko radnika u hodu. Onda stade pored njega da promiče tek po neki usamljeni čovek, koji je zaostao, i naposljetku niko više. Potpuna usamljenost!

Svetiljke su obeležavale svetle krugove na zemlji, a izvan njih su se iz mraka uzdizale crne prilike barki, hrpe robe i brda uglja. Na tmurnoj vodi su se brodske svetiljke produžavale u crvene i zelene zmije. Neki prekooceanski brod je utovarivao pri svetlosti svojih reflektora, živo kretanje usred noći, koje je potsećalo na mletačka veselja.

S vremena na vreme blesnula bi na svetlosti ulične svetiljke puška carinika, koji je obilazio povereni mu deo pristaništa.

Odjednom Ferragut začu šum prigušenih koraka. Okrete se, i učini mu se da je video nekoliko ljudi kako žurno skočiše iz svetle mrlje ulične svetiljke u senku.

Pratili su ga... a do »Nereide«, koja je ležala blizu kraja usamljena keja, bilo je još daleko.

»Napravio sam glupost«, promrmljao je. Ali je bilo kasno za kajanje. Od grada ga je delila veća razdaljina no od broda. Izvuče revolver. »Sad napred!«

Možda se i prevario. Ali već posle nekoliko minuta nestade sumnje. Njegovo uho, izoštreno opasnošću, jasno je čulo prikradanje opreznih koraka, ovoga puta s desne strane, iza barikada sanduka i bala. S leve je blistala crna površina vode.

Treba li da potrči? Ah, ne! Setio se uzaludna Krametrova trčanja na život i smrt. Ukaza se svršetak keja na kome nije bilo robe, i tamno se ocrtase pred njim oblici njegova broda.

Senu nekakav plamičak, odjeknu pucanj. Padoše odmah još tri hica, i Ulis oseti žestok udar u levo rame, osećaj kao da ga je pogodio neki vreo kamen.

Nagonski se baci na zemlju i ostade nepomičan.

Nastade tišina. Kapetan primeti kako se iz mraka izdvoji neka senka i pođe njemu. Pustio ju je da mu se približi, i tek kad se čovek nagnuo nad njim, senuše dve munje iz Ferragutove ruke. U trzaju ropca čovek potskoči, pa odmah zatim pade na leđa raširivši ruke.

U skoku je kapetan bio na nogama. Stao je da trči,

trčao je na život i smrt, povijen, da bi pružio što manju metu napadačima.

Očekivani napad ne dode. Napadači su sigurno bili u neizvesnosti koji je po drugi put pao A kad videše kako neki čovek juri kao izbezumljen brodu, bilo im je jasno, ali je bilo dockan. Nekoliko poslatih metaka prozujaše bezazleno kroz vazduh.

»Ja sam, Tòni,« zadihano je rekao Ferragut pretrčavši preko daske gde ga prvi oficir predusrete s nožem u ruci.

Na keju odjeknuše pištaljke stražara, znak za uzbunu, i onda topot koraka u trku. I kapetanu, koji je s palube vrebao u pomrčinu, učini se kao da odneše jednog čoveka.

U salonu se Tòni zabrinuto zagleda u Ferragutovo rame.

»Krv!«

»Nije ništa«, odvrati kapetan. »Vidiš, mogu da krećem ruku. Neka Caragòl donese nešto za jelo, ma šta. Od ovakve stvari čovek izgladni!«

ADIÓS

Kad je Ferragut napustio pristanište Barcelone, rana je već bila zarasla. Do neugodnih saslušavanja zbog noćne pucnjave nije došlo. Na brodu rekoše da ne znaju ništa, i policija nije smatrala nužnim da povede veliku istragu zbog ovog nepoznatog stranca, koji se izgleda posvadao sa svojim drugarima, pa ga ubili.

Narednih meseci plovila je »Nereida« u konvojima i šifrovani telegrami pozivali su Ferraguta čas u Marselj, čas u Saint-Nazaire, čas opet u Brest ili neka druga pristaništa na atlantskoj obali.

Po trideset brodova se u ovim pristaništima za nekoliko dana sastavljalo u jednu flotu, u kojoj su bile izmešane raznolike lađe: aristokratske jahte oštra kljuna, vitkih dimnjaka i s ostatkom nekadašnje blistave beline, degradirane kao konji plemenite pasmine koji sada kasaju u eskadronima; raniji poštanski parobrodi čija je brzina bila čuvena; a takođe i prljave, rasklimatane i na brzu ruku popravljene sandučare s jehtičavim dimnjakom na ogromnom trupu.

Tek u trenutku polaska smeo je Ferragut da otvori za-

pečaćeni omot s naredbama šefa konvoja. Dobijao je ime pristaništa kuda se plovi, poredak brodova u jednom ili u dva niza i najзад uputstva za slučaj napada od strane podmornica. Nijedan brod nije smeo da isplövi iz poretka, nijedan brod nije imao da se osvrće na neprijatelja ili brodolomce. Slepi i gluhi za sve što se oko njih događa, morali su da nastave plovidbu.

Ali gora no strah od podmornica, gora no lažna uzbuna i vatra torpednih čamaca iz pratnje, bila je magla. Brodovi koji su plovili na razdaljini od svega pet stotina metara jedan od drugog, bili bi odjednom odvojeni debelim, belim zidom, s kojim bi dolazila i opasnost za svaki brod ili da naleti na prethodni ili da ga onaj pozadi razbije.

Ovakve plovidbe nisu se svidale Ferragutu. Nije mu se dopadalo da prilagođava brzu »Nereidu« sporoj plovidbi starih sandučara, a još manje da bude zavisao od nekog morskog oficira koji postupa otsečno i zapovednički.

Zato po povratku u Marselj podnese molbu da mu dozvole da opet plovi sam, što mu i odobriše, pošto je bio vlasnik svoga broda a i nerado bi se odrekli njegove saradnje zbog nedostatka teretnog brodoglavlja.

Dok se jedno jutro oblačio u svojoj kajiti da izide na kopno, uđe njegov prvi oficir srdita izraza.

»Ona je tu«, reče kratko.

Ferragut ga pogleda upitno. »Ko to 'ona'?«

»Pa ko bi mogao i biti? ... Ona iz Napulja! Ona pro-

kleta plavuša, koja nam donosi nesreću . . . Možda ćemo radi nje opet morati mesece da ostanemo nepokretni.«

Potom se izvini, kao da je nešto skrivio. Od »Nereide« do kopna vodio je pokretni most, za Tonia veoma neprijatna veza sa zemljom, jer je svaki mogao lako da dođe na brod. Tako je i posetu ove dame primetio tek kad je već bila blizu kajita.

»Još se dobro seća puta do salona, pa je htela pravo tamo. Ali sam naredio Caragolu da je zadrži za trenutak, da bi te prethodno obavestio.«

»Gospode Bože!« promrmlja Ferragut zapanjeno. A odmah zatim se ovo iznenađenje pretvori u bes. »Smesta napolje! Neka je dva čoveka izvedu na suvo, i silom ako je potrebno!«

Kako je Toni oklevao da naredi izvršenje ove surove naredbe, istrča kapetan iz kabine, da sam lično izda svoje naređenje.

Ali u istom trenutku kad je stupio u salon, otvoriše se vrata što vode na palubu, i jedna dama se probi pored gojazna Caragolova tela.

»Ti!« uskliknu glas. »Znala sam da si tu, uprkos izgovora ova dva čoveka.«

Tôni i Caragol iščezoše, na veliko zadovoljstvo kapetana koji se bojava Freyine aluzije na scenu u Barceloni.

Nemo ju je posmatrao neko vreme. Lice joj je ubledelo i postalo usko, i ponizno su u Ferraguta gledale njene lepe oči.

»Šta ćeš ovde?« upitao ju je.

Pogledala je uznemireno unaokolo, da bi se uverila da ih niko ne može čuti.

»Gospoda doktor me je poslala u Francusku, da ovde u pristaništu prikupim izvesna obaveštenja.«

»A kako si prešla preko granice?«

»S južnoamerikanskom putnom ispravom.«

Obeshrabrena i prestrašena njegovim oštrim tonom ustuknula je i umorno se spustila na stolicu.

»Ulise, morala sam da se pokorim. Ali već znaš da sam još pre rata radila u Francuskoj. Slutiš moj užasni strah da bi ovde mogli naići na moj trag? I znam da će me pronaći. Pomozi mi, Ulise. Zadrži me pored sebe, na svom brodu! Neću da umrem, Ulise... Isuviše sam mlada za smrt. Nedostaje mi takođe i oduševljenje gospođe doktor, koja je kadra da se žrtvuje za svoju zemlju. Priviđenja me proganjaju... vidim torpedovane brodove... Ah, Ulise, kako me savest muči.«

Preklinjući je digla ruke.

»Ne mogu više, Ulise. Osećam da će mi Francuska biti smrt.«

Ferragut oseti sažaljenje.

»Ako ti je potreban novac za odlazak odavde, daću ti. Možeš sama da odrediš koliko ti treba da obezbediš sebi budućnost. Ali na zajednički život ne može se ni misliti. Šta naš vezuje?... Ništa!«

»Novac?« Freya se trže kad je čula kako govori o novcu. »Ne, Ulise, za to nisam došla.«

»Onda odlazi«, dreknuo je na uju, »i ostavi me na miru!«

Kad je video da ona i dalje mirno sedi, ispruži svoje snažne ruke. U svome divljem besu spremio se da je zgrabi kao neki svežanj i baci u more...

Ali se odmah postide svoje namere. Zar mora svaki put da je zlostavi kao neki podvodač koji meša ljubav i udarce? I da bi prekinuo ovaj razgovor, pobeže. Pohita u svoju kabinu i tresnu vrata za sobom. Freya skoči... ali se iznutra ključ već okreće.

Očajnički je stala da udara pesnicama u vrata.

»Ulise, otvori!«

Uzalud je bilo preklinjanje. I slaba i bez zaštite, kao neko napušteno dete, poče da plače. Volja joj je bila slomljena.

Uzdrhtalih prstiju prelazila je preko lakovana drveta, opipavala vrata, kao da se nadala da će naći neku rupu, neku pukotinu, ma šta što bi joj dozvolilo da dođe do čoveka s druge strane vrata.

»Otvori, ljubljени! Ne napuštaj me! Seti se da idem u smrt ako mi ne pomogneš.«

Ferragut nije mogao više da sluša ovo jadikovanje, pa kroz okrugli prozor što gleda na palubu, naredi jednom mornaru da dovede Tonia.

»Don Antôni! Don Antôni!« prođe poziv čitavim brodom tražeći ga.

Toni dođe i primače glavu prozoru.

»Zašto ste me ostavili samog?« obrecnu se Ferragut na njega. »Žena ima smesta da napusti brod, ti mi odgovaraš.«

Nemirno trljajući bradu, udalji se prvi oficir. Izvođenje ove zapovesti činilo mu se teškim.

»Spasi me, mili!« preklinjala je iza vrata. »Zaboravi na ženu kakva sam. Pomisli na Napulj... na onu koju si upoznao u Pompeji. Seti se naše skrivene sreće, seti se koliko si se puta kleo da me nikad nećeš napustiti.«

Glas zanemi za trenutak. Ferragut začu korake.

Opet poče ponizno prekljinjanje, još bolnije, još prodornije.

»Toliko me mrziš?... A koliko si me puta uveravao kako nikada nisi bio tako srećan. Ulise, mogu opet da vaskrsnem sreću. Sve mogu da učinim, da bih ti život načinila lepšim... A ti me ostavljaš da propadnem?«

Udarac u vrata, kratka borba: Toni je ušao u pratnji Caragola.

»Dosta, señora«, reče krmar svirepim glasom, koji je imao da skrije njegovo uzbuđenje. »Ta vidite da kapetan neće da vas vidi. Hajdete!«

»Ulise, gone me!« uzviknula je očajnički. »Ulise, zar to dozvoljavaš?... Zar ti, koji si me toliko voleo?«

I na ovaj poslednji apel ne dođe odziv. Vrata ostaše zatvorena.

»Adios«, zajeca tiho. »Možda ćeš jednog dana plakati na pomisao da je u tvojoj moći bilo da me spaseš...«

Veoma nežno stavi joj Caragöl ruku preko pasa, i Freya, koja je Tonieve ruke uvređeno odgurnula, dozvoli dobrovoljno da je trbušasti kuvar izvede.

»Nemojte da plaćete, dobra gospodo! Verujte u Boga, koji daje utehu za sve. Zašto trčite za kapetanom, koji ima kod kuće ženu? Ta toliko je slobodnih ljudi na svetu, s kojima bi ste se mogli sporazumeti ne čineći smrtni greh.«

Milosrdna misao probudi se u njemu. Kad bi imao pri ruci neko sredstvo protiv bolova za ovu lepu ženu?

»Hajdete sa mnom, señora... imajte poverenja u čiča-Caragöla!«

Pažljivo je odvede u svoju kuhinju. I Freya sede ne znajući ni gde se nalazi.

»Popijte ovo, kéeri moja!« ponudio joj je čašu s nekom njegovom čuvenom mešavinom. »Popijte bez predomišljanja! Ovaj lek pobeđuje svaki jad!«

Freya stade da pije. Od jaka pića lice joj se razvuče, ali postepeno presušiše njene suze. Iz stomaka joj se poče dizati prijatna toplina, obrazi dobiše ponovo boju.

»Vidite, señora, kako to dobro čini. Prepisaću vam recept.«

Ali dok je tražio komad hartije, skoči Freya odjednom i obazre se nekako tude oko sebe. Šta će tu? Kakve ima veze s onim debelim, polunagim čovekom, koji joj govori kao da joj je otac?

»Mnogo hvala!« reče žurno i izide. Napolju izvadi ogledalce i puder iz svoje zlatne torbice. Dok se puderisala, primeti u malom ovalu glačana stakla Tonia, kako nestrpljivo čeka iza nje.

»Recite kapetanu Ferragutu da mu više neću dosadivati«, obrati mu se ponosno. »Možda će jednog dana čuti o meni, ali me videti više neće.«

I ne obzirući se više, napusti brod.

Narednih dana nije kapetan ni kročio na suvo. Hteo je da izbegne susret s Freyom, jer se bojao da će popustiti njenoj molbi, ako je još jednom vidi kako plače.

Nedelju dana kasnije krenu »Nereida« na pučinu s tovarom granata za Krf gde su se Srbi prikupljali.

Na povratku s ova kratka putovanja doživi »Nereida« napad. Kad je jedno jutro kapetan smenjivao svoga prvog oficira, ugledaše obadvojica istovremeno ono što im se svaki čas prividalo kao avet. Kroz dogled im se ukaza, još daleko, vrh crna, uspravna stuba kako seče talase, obojene rumeno jutarnjim suncem, i za sobom ostavlja penušavu brazdu.

»Podmornica!« uzviknu kapetan.

Toni ne reče ništa, ali odgurnu ustranu čoveka na krmi i dohvativši ručice, promeni pravac, — u pravom trenutku, jer nekoliko sekundi kasnije neka mrka leđa poletiše užasnom brzinom na brod.

»Torpedo!«

Strahovito iščekivanje potraja samo nekoliko trenu-

taka. Projektil promače na šest metara iza zadnjeg dela broda i izgubi se u beskonačnosti.

»Punom snagom!« zapovedi kapetan kroz akustičnu cev mašinskom odeljnu, pa opet upravi svoj dogled na periskop podmornice. Ovaj stub stade da raste sve više i pretvori se u kulu, ispod koje izroni čelična, mokra platforma, i naposljetku se mogao razlikovati dug, uzan brod.

Na zadnjem delu istače se neka zastava: nemačka ratna zastava.

»Pravo!« doviknu kapetan svome oficiru. »Krivudanje je sad izlišno. Hoće da nas biju iz topova.«

Toni posluša. Jače zašumi voda na kljunu, i ceo brod se zatrese od tutnjave snažnih mašina koje su sad radile punom parom.

Stub vode uzdiže se blizu... još jedan... pa još jedan... »Nereida« odjednom zadrhta: četvrta granata udarila je posred broda.

»Hladnokrvno, Toni! Sve dok ne pogode mašinsko odeljenje, ne mari ništa.«

I iduća granata pogodi. ovoga puta zadnji deo broda. Međutim, razdaljina se stalno povećavala. Oba nova hica padše u zapenušenu vodu iza broda.

Vatra prestade, i lagano iščeze podmornica sa domaka Ferragutova dogleda.

»Ovo nam se neće više desiti«, grmeo je Uliš, »da me napadnu nenaoružana!«

Dve nedelje stajali su u Marselju. Za ovo vreme kape-

tan je bio na suvu, ali je u nekoliko mahova dolazio na brod s nekom gospodom, koja su brod podvrgla iscrpnom pregledu.

»Izgleda da hoće da proda...« pomišljao je Toni.

Samo su najnužnije popravke bile izvršene, kad Ferragut naredi da se brod spremi.

»Idemo u Brest«, izrazi se kratko. »Ovo je naša posljednja plovidba.« I »Nereida« zaplovi bez tovara, kao da je imala da izvrši neki posebni zadatak.

Posljednja plovidba! Toni je gledao sad brod drugim očima no dotle. Otkrivao je sve nove lepote i kao zaljubljeni žalio se na brzo primicanje dana, koji je donosio bolni rastanak.

Nikada nije prvi oficir pokazao toliko budnu pažnju. Sujeveran kao i većina pomoraca, bojao se da bi ih na kraju još mogla zadesiti neka nesreća. Dan i noć stajao je na mostu, da odahne tek kad su proplovili kroz jedan od tri prolaza na pojasu sprudova što polukružno zatvara zaliv Bresta.

Protivno svom običaju, nije kapetan usput ništa rekao o svojim namerama, tako da je Toni u pogledu »Nereidine« sudbine potpuno tapkao u mraku. Ko li će biti novi gospodar broda?...

Padala je kiša. Crno se prelivalo more, čiji su kratki, debeli i penušavi talasi pogravali kao razigrano stado jaganjaca. Oklopnjače su prkosile i ovom ružnom vremenu, iz-

bacujući guste oblake iz svojih dimnjaka. More je bilo sve burnije, i »Nereida« je nemirno poigravala na sidru.

Popodne se Ferragut vrati iz grada i pozva Tonia. Pri stupanju u salon vide po kapetanovom licu da je odluka pala.

»Brod je prodat Francuzima«, poče Ulis. »Bez pogađanja su pristali na traženu cenu: hiljadu i pet stotina franaka po toni, dakle okruglo četiri i po miliona za ceo brod.« I pri pomisli na dva miliona što su mu donele njegove plovidbe od izbijanja rata, zaključí: »Gušim se u novcu!«

Setno je to rekao. Čemu čitavo ovo bogatstvo? ... Da bi njegova žena mogla punim šakama da troši na dobrotnorne ciljeve i da svojim nećakama da dostojan miraz ... Inače? ... Pokojnik ostaje pokojnik.

Da bi prebrodio i sebi i Toniu težinu rastanka, nastavio je da govori zapovedničkim glasom:

»Sutra preuzimaju Francuzi hrod. Možeš naravno da ideš kad hoćeš, ali što pre to holje!«

Zatim stade da vuče prstom po geografskoj karti na stolu, da pokaže Toniu put kojim će da se vrati kući, jer se morski vuk odmah sav bojažljivo skupljao, čim bi bili po sredi redovi vožnje i promena voza.

»Tu je Brest ... Ova pruga vodi do Bordoa, od Bordoa se voziš ovuda do granice, a odatle preko Barcelone ili Madrida u Valenciju.«

Ćutke je pratio krmar put po karti. Sad podiže pogled i stade gledati u Ferraguta svojim očima verna psa.

»A ti?«

»Ja ostajem. Kapetan »Nereide« prodao se zajedno sa svojim brodom. Dobiću top, bežičnu telegrafiju i momčad ratne mornarice.«

»A zar ne smem i ja da ostanem?« upita Toni glasom koji je odavao veliko uzbuđenje.

»Ne! Imaš porodicu, kojoj si potreban. Nemaš kome da se svetiš. A sad moje poslednje zapovesti: sazovi ujutru naše ljude i isplati im punu platu za godinu dana. Neka se rado sete kapetana Ferraguta. Što se tebe tiče...«

S tim rečima izvuče iz džepa zapečaćeno pismo.

»Uzmi! U njemu je budućnost tvoje dece.«

Smeteno je Toni prevrtao lako pismo po rukama i hteo da ga otvori.

»Ne sad!« zapovedi Ferragut. »Tek kad budeš u Španiji otići ćeš s tim u banku.«

Mislio je na kuću svojih predaka na Marini, na vinograde, na celo nasledstvo od Tritona što ga je prodao radi kupovine »Nereide«.

»Otkupi stari posed, Toni. Pomisao da ste tamo ti i tvoji, pričinice mi radost. Kad ostarim, možda ću i ja da ponekad provedem leto tamo s vama. Ko zna, možda ću još s tohom, kao nekada sa svojim stricem, ići na ribarenje!«

Ali ovi optimistički izgledi nisu učinili željeni utisak na Tonia. Suznih očiju proklinjao je prvi oficir kohni dan.

Da se rastanu, odjednom da se rastanu, pošto su tolike godine zajedno proživeli kao braća!

»Sad, Toni, idi da središ obračun za momčad«, opomenu ga kapetan, koji je osećao kako se raznežava.

Ali već nakon jednog sata vrati se njegov prvi oficir s čekom u ruci.

»Ovo ne mogu da primim! Dve stotine i pedeset hiljada pesetas! Pa to je ludost! Čime sam to zaslužio?«

»Znao sam da ćeš praviti neprilike, ti bandoglavi čoveče. Zar ti nisam naredio da otvoriš pismo tek u Španiji?« Ferragut se načini veoma srditim. I još jednom ponovi svoju žalosnu sudbinu, da bi savladao Tonieve obzire: »Ta nemam naslednika. Šta da počnem s tolikim novcem?«

Sutradan ujutru zakuca čiča-Caragol na vrata salona i zamoli da govori s kapetanom.

Više radi svečana čina nego radi ledena vetra u Brestu prebacio je neku staru pelerinu preko svoje nepotpune odeće. Skinuvši svoj večiti sombrero od palmove slame s kratko ošištane glave, kuvar počeo:

»Hteo bih rado da znam šta znači ova naredba da napustim brod u roku od dva časa.«

Ferragut ostavi pero što ga je držao u ruci.

»Čiča-Caragole«, reče okrenuvši se licem kuvaru, »starimo i moramo pomišljati da se povučemo. Daću ti komadić hartije. Čuvaj ga kao oči u glavi, i kad ga u Valenciji pokazuješ, dobićeš za njega pedeset hiljada pesetas. S tim novcem kupićeš gostionicu, koja će ubrzo biti čuvena zahvalju-

jući tvojim divnim jelima od pirinča. Ako nećeš, učestvuj u nekom ribolovu s mrežom. Pomisli samo na divan život: možeš da ustaneš kad hoćeš, svaki dan ideš u kafanu i dobijaš počasno mesto na svakoj procesiji...»

Prvi put se desi da čiča-Caragol neko Ferragutovo izlaganje ne prihvati s jednim poslušnim: »Sasvim, gospodine kapetane«. Odlučno je odmahnuo glavom:

»Ne, gospodine kapetane! Šta ću ja na suvu? Ko me očekuje? Neka drugi idu — svi, koliko ih god ima! A ja ostajem. Tek kad kapetan ode, odlazi i čiča-Caragol.«

Uzalud mu je Ferragut pričao kako ubuduće »Nercida« neće više bežati od neprijatelja. »Plovićemo naoružani i primaćemo horbu, ako nas napadnu.«

Caragol se seti svojih čudotvornih slika svetaca, svojih mnogobrojnih amajlija.

»Nikakva se nesreća »Nercidi« neće desiti«, rekao je uvereno.

Ferragut iznese i poslednji svoj razlog: »Ali kako ćeš se sporazumevati s Francuzima?«

»Ha!« uzviknu starac oholo. »Izišao sam na kraj s ljudima svih luka na svetu. Za razgovor upotrebljavam sem jezika još oči i ruke. Ja sam kao naš veliki svetac Vicente Ferrer. Govorio je samo venecijanski dijalekt pa opet je preobratio grešnike polovine Evrope.«

I najzad kapetan popusti. Neka komad prošlosti ostane sa starim brodom!

Iduće nedelje pojavi se nova posada. Oba oficira javiše

se u uniformama, koje na brodu zameniše građanskom odećom. Za njima dođe još četrdeset i pet mornara, rezervista u bluzama s plavim okovratnikom i crvenom kičankom na kapi. Iz svojih platnenih vreća izvukoše staru pomorsku odeću, što su je nosili pre rata na tovarnim parobrodima, jedrenjacima ili ribarskim barkama.

Caragol je imao pravo. U izvesnim trenucima kuhinja je bila krcata ljudima, koji su ga slušali. Neki su čak znali nešto španski, što su ga u letu napabirčili za vreme svojih plovidbi u pristaništa Argentine, Čilea i Perua. Svi su se bez izuzetka radovali zbog zanimljiva kuvara, i ta radost bivala je još življa usled tečnih blaga, kojima je Caragol mogao da raspolaže zahvaljujući kapetanovoj velikodušnosti.

»Jeste već pili nešto ovako?« pitao je stari ponosno.
»Da, da, šta bi bilo od vas bez čiča-Caragola!«

Jednog mornara debeljka naročito zavoli. Pun čežnje za domovinom, ovaj mladi mornar pomenu jednog dana lepote Morbihana, jezera s borovim ostrvima što šume, staru gotsku katedralu Vannesa, u čijoj grobnici počiva španski svetac Vicente Ferrer.

Caragolovo srce se rasplinu. Nikada se nije brinuo gde je sahranjen čuveni španski valenciski apostol. Dakle u Vannesu, u Bretanji! Sveta, veoma sveta mora biti ova zemlja, kad se život čudotvornog svetitelja baš u toj zemlji ugasio u povratku sa svoga hadžiluka. I otada mladi Bretonac nije nikad prošao pored kuhinje, da ne čuje radosni poziv:

»Malo osveženja?«

»Nereida« je sad ležala u ratnom pristaništu, onom uskom morskom rukavcu, što se uvlači u unutrašnjost grada i deli ga nadvoje. Veliki pokretni most spaja obe obale, na kojima se tiskaju brodogradilišta, arsenali, suvi dokovi i depoi. Brodići što izvlače velike brodove na pučinu neprestano su prosecali onu zelenu, muljavu vodu, a ugljem pretovarene dereglije micala su se sporo svojim putem, i od jutra do mraka treskali su čekići na brodovima što su se opravljali uz obalu. S vremena na vreme proleteo bi po neki laki čamac ispod pokretna mosta, jole ratnih brodova, čija slobodna momčad s kliktanjem pozdravlja izlazak na kopno.

Top je namešten, bežični telegraf radi. I jednog mutnog, kišovitog jutra, čija je gusta magla činila još težom plovidbu kroz prolaze između grebenova, napusti »Nereida« zaliv Bresta i udari u pravcu Juga, ostavljajući sa strane sumorni »Zaton pokojnika«, groblje jedrenjaka.

Kapetan je zadovoljno posmatrao izmenjeni izgled broda. Nije više imao osećaj da je rob slučaja. Aparati koji su kuckajući vodili razgovore s nevidljivim prijateljima, bdili su za njega, a pozadi na zadnjem delu broda stajao je top, pokriven voštanim platnom.

Cotovo mu se činilo kao da su se ostvarili snovi njegove mladosti, kad je gutao priče o gusarima i pomorskim junacima: kao stari moreploveci smeo je da nosi titulu »Kapetan de Mar y Guerra«. Njegova pustolovna narav čeznula

je za susretom s neprijateljem. Pomorska bitka, samo mu je još to nedostajalo u životu...

Ali ova želja još se nije imala da ispuni kapetanu Ulisu Ferragutu.

Dve plovidbe do Soluna prošle su lepo. Bežični telegrafist držao ih je u toku: Gibraltar savetuje da se plovi duž afričke obale, Malta i Bizerta javljaju da se između Tunisa i Sicilije ne nalazi nikakav neprijatelj. I daleki Egipat dade im umirujuće vesti kad su plovili punom parom između grčkih ostrva.

Kad se vratio u Marselj, da očekuje nov tovar, side Ferragut prvog popodneva na suvo, da potraži svoju uobičajenu kafanu na Cannebière.

U prepunom lokalu sede Ferragut za sto nekog poznanika, koji se obradova ovom susretu i spusti na sto svoje pariske novine, pri čemu kapetanu pade u oči ueko ime štampano krupnim slovima nad jednim kratkim člankom. Nešto mu se steže u grudima. Ponovo pogleda naslov. Nema sumnje, stajalo je jasno i čisto: Freya Talberg.

Ferragut se prisili da svom glasu da ravnodušan zvuk.

»Ko je to?« upita prijatelja pokazujući na članak.

»Neka špijunka. Osuđena je na smrt, i novine protestuju što presuda još nije izvršena. Žalosno, streljati jednu ženu, ali... c'est la guerre!«

AMFITRITA

Uzalud je Ferraguť narednih dana prelistavao pariske listove tražeći dalje vesti; novi događaji zaokupili su svu pažnju štampe.

Tek kad se dva meseca kasnije vratio s novoga puta na istok, imao je prilike da sazna za Freyinu sudbinu.

Odmah po iskrcavanju otišao je na glavnu poštu, gde mu predadoše čitav svežanj pisama i isečaka iz novina. Po rukopisu na adresama odmah je prepoznao pošiljaoce: jedno jedino pismo od žene, tako tanko i lako, da je u njemu mogao biti samo jedan list hartije; tri debela Tònieva pisma, kao neki dnevnik, kojim ga je redovno obaveštavao kako o svojim kupovinama i sadovima, tako i o svojoj nadi da će uskoro moći da pozdravi kapetana tamo dole na Marini; i zatim jš razna pisma od banaka, verovatno izveštaji o stanju tekućih računa.

Bila je to obična pošta koju je svaki put primao, i već je htéo da je nepročitanu stavi u džep, kad mu pade u oči jedno pismo s nepoznatim rukopisom i pariskim poštanskim žigom.

Radoznalo otvori i ugleda mnoštvo ispisanih stranica. Na prvoj stranici stajalo je štampano ime i adresa nekog čuvenog pariskog advokata, ime koje je Ferragut češće srećao u novinama! Šta li bi mogla da mu javlja jedna ovako značajna ličnost? . . . Ali čim prelete očima početak, zastade iznenađeno. »Freya Talberg« pročitao je, — pismo je poticalo od njena branioca pred ratnim sudom.

Ah, za čitanje ovog pisma potreban mu je mir, morao je da bude sam! Vratio se žurno na brod, hitao je, ali mu se put ipak činio mnogo dužim no obično.

Freye nema više. Ali za nekoliko trenutaka će njena sen opet da oživi u njegovoj kući, u kojoj je dva puta bila; za nekoliko trenutaka znaće njene poslednje časove, zavijene u tajnu, i probiti bedem ćutanja, kojim su sudije okružile njenu smrt.

Zaključao je vrata svoje kajite. Zatim je nervoznom rukom izvukao iz omota dvanaest pisanih stranica, kojima su dodata i dva novinska isečka. Na jednom je video Freyu, neko blago nevino lice, sasvim drugačije no što je živelo u njegovu sećanju. Drugi isečak je prikazivao njena branioca: pametna glava sede kose, ali sasvim mladih očiju.

Nakon prvih redova nasluti Ferragut da čuveni advokat ne može da piše bez književne slatkorečivosti. Njegovo pismo pretstavljalo je izveštaj u korektnom, odmerenom tonu, u kome je uzbuđenje, ma koliko bilo snažno, zauzdano da ne bi kvarilo stil.

Prvo mu je objasnio zašto se odlučio da se primi njene

odbrane. Javno mnjenje zahtevalo je s besnim neprijateljstvom brzu kaznu. I nijedan pariski advokat nije hteo da zastupa jednu stranu špijunku, pa ga je baš to potstaklo da se primi ove dužnosti, bez straha da postane neomiljen.

Ferragut je u ovoj žrtvi pre naslućivao postupak jednog starog, galantnog gospodina, koga su privukle Freyine draži. A sem toga, ovo suđenje pretstavljalo je događaj za Pariz, što je braniocu moglo pružiti izvesni romantični oreol.

Nada na uspeh što ju je advokat gajio spočetka, vrlo brzo se pokolebala. Freyina odbrana pokazala se kao nemoćna. Kad bi je pitali za njen raniji život, briznula bi u plač ili bi nemoćno ćutala, s neodređenim pogledom što bludi unakolo kao da je posredi sudbina nekog trećeg lica.

Ali sudijama nije bilo potrebno njeno priznanje. Retko su kad agenti u inostranstvu tako dobro radili. Imali su tačne podatke o njenoj delatnosti, kako poslednjih godina mira, tako i za vreme rata. Čitav niz uhvaćenih pisama pružili su neohoriv dokaz.

»Kao Francuz«, pišaše advokat, »osetio sam gnušanje na Freyu, kad sam se uverio koliko je naškodila mojoj zemlji, ali sam kao čovek osetio sažaljenje prema njenom protivrečnom karakteru, jer je jedva i bila svesna svojih postupaka, s onom sebičnošću jedne lepe žene, naviknute na luksuz, koja je žrtvovala svoj moral ugodnom životu.

Njena pojava pred ratnim sudom bila je puna mučne tragike. Zatvor sa svim svojim gorčinama potpuno ju je utukao. Ali sad kad je ugledala pred sobom dvanaest ljudi

u uniformama, izgledala je kao da se probudila iz svoje utučenosti, i njen prvi gest bio je kao i u svake lepe žene, koja poznaje svoju moć. Zar ima Francuza koji bi se odupro ženskim čarima?

Smešila se... i odgovarala na pitanja s privlačnom smernošću, dok su njene bezazlene oči šetale od oficira za sudijskim stolom do tužioca u plavoj uniformi. Ali nešto hladno, nešto neprijateljsko lebdelo je u vazduhu, što joj je kočilo osmeh i ostavljalo reči bez odziva. Sva su se čela natuštila pod pritiskom teških misli, svi ovi ozbiljni ljudi izgledali su u tom trenutku stariji za dvadeset godina. I Freya shvati da je prestala biti žena, da je sad jedino i samo optužena.

»Neću da umrem!« uzviknulo je njeno siroto biće, izbezumljeno od straha. »Nevina sam!«

Lagala je, — lagala s besmislenom logikom onih kojima je u pitanju život, poricala je svoje ranije izjave, osporavala verodostojnost pisama što su je teretila.

Kraj Freye je maître, francuski advokat, čekao presudu ratnog suda. Nove nade kao da obodriše njegovu klijentkinju; brbljala je s njim najljubaznije i imala prijateljski osmeh za žandarme, kojima je povereno da je čuvaju. Kavaljeri kao što su Francuzi ne mogu ubiti jednu ženu...

Smrklo se pre no što sudije udoše u sudsku dvoranu. »Osudena na smrt!«

Kad je kobna reč pala, Freyino lice postade sivo kao pepeo. Zatetura se i nasloni na advokata.

Maitre joj dade da potpiše molbu predsjedniku republike za pomilovanje, čime postiže samo odlaganje kazne za dva meseca. Sav rezultat njegovih napora bila je dozvola da Freyu, kao što je želela, sme da prati na izvršenje kazne.

Bilo je četiri časa ujutru kad glasnik prefektуре trže advokata iz sna sa saopštenjen da će presuda biti izvršena u praskozorje.

Automobil ga odvede u zatvor Saint-Lazare kroz neme pariske ulice, osvetljene samo malim brojem prigušenih svetiljki. Sumorni hodnici, uniforme, čuvari...

Otvoriše se vrata jedne ćelije. Pri svetlosti propisne noćne svetiljke spavala je Freya ne sluteći ništa.

Na šum koraka se prenu i prestrašeno pogleda u ljude.

»Hrabro, madame!« oslovi je upravnik zatvora. »Vaša molba za pomilovanje je odbijena.«

Prestrašenost je pređe. Naglo iznenađenje ju je savladalo samo u trenutku buđenja, dok joj mozak još nije radio. Potpuno prisebna, upita sada mirnim glasom:

»Čas je kucnuo?... Dobro, spremna sam.«

Morala se obući u prisustvu dva čuvara: propis radi sprečavanja pokušaja samoubistva.

Kad je izišla iz ćelije, imala je na sebi sivu svilenu haljinu, krzneni kaput i somotsku kapu. Na grudima joj je blistala biserna ogrlica, na ušima i prstima svetlucali brilijanti i smaragdi.

»Umirem kao vojnik, — u svojoj uniformi!« kazala je advokatu pomalo setnim smeškom.

Dve milosrdne sestre, koje su došle u zatvor da joj se nadu, nisu pokazivale toliko prisebnosti koliko sama Freya, pa ipak pokušale da je teše. I zavodski sveštenik bio je duboko potresen. Istina, ispratio je mnoge osuđene do gubilišta, ali su to bili ljudi. A sad je valjalo da na smrt pripremi jednu ženu... lepu ženu s nakitima i finim dahom divna mirisa, kao da je svojim automobilom pošla na popodnevni čaj...

Još jednom joj se pročita presuda, kao i odbijanje molbe za pomilovanje, pa joj zatim podneše akta na potpis.

Jedan pukovnik saopšti joj da može raspolagati s još nekoliko minuta, ako želi da napiše oproštajna pisma srođnicima i prijateljima.

»Ta kome zbilja da pišem?«... odvrati Freya. »Nemam nikoga na svetu.«

»I tako je neka uspomena zahvati«, nastavljao je maître, »zgrabi odjednom pero i uze da napiše nekoliko reči, — Freya je mislila na vas, gospodine kapetane. Njeno poslednje pismo bilo je namenjeno vama. Ali ga nije dovršila, pisanje joj je teško padalo, ruke su joj drhtale... Pocepala je list... i morao sam joj se zakleti da ću vam izručiti njen pozdrav.«

Dođe poslednja vožnja — preko Place de la Nation. La Barrière i duge Avenue de Vincennes do poprišta.

Slaba svetlost blede je osvetljavala nebo, na kome su se tamno ocrtavali obrisi krovova. Radnici s rukama u džepovima pantalona žurili su u fabrike, i piljarice koje su doša-

zile s trga Halle Centrale gurajući kolica pred sobom, osvr-
tali su glave da radoznalo pogledaju za ovim brzim automo-
bilima, — možda je neka rana svadba? ... Ili neko zado-
voljno društvo što se vraća s noćna veselja? ...

Na velikom prostoru, obraslom travom, postrojile su se
dve čete. Plavičasto i hladno kao čelični otsev počivala je
svetlost praskozorja na ovim naoružanim ljudima. između
k njih je ostavljen širok prolaz. Na dnu ovog prolaza štrčao
je kolac, a malo postrance stajala su dvoprežna teretna kola.

U istom trenutku kad se Freya, sama, približi. odjeknu
komanda. Oštar, otsečan pokret: čete pozdraviše, doboši
udariše, trube jeknuše.

Bilo je to klanjanje veličanstvu zakona, i Freya je to
znala. Ali je ipak htela da veruje kako se ta počast odaje
njoj samoj. Uspravno i s izrazom u očima kao da korača duž
počasne čete, ode čvrstim korakom do koca.

»Boga mi, ovo je držanje!« čuli su se zadivljeni glasovi.

Kad se žandarm koji je priveza za stub, spremaše da
joj veže oči, Freya ponosno odbi belu maramu.

Dvanaest ljudi pod vođstvom nekog malog, plavog po-
ručnika postroji se na osam metara daljine pred njom. Tek
sad kad se dvanaest pušaka uperi u nju, shvatila je sav užas
stvarnosti. Navreše joj suze na oči, jeknu krik jači od trube.

Poručnik brzo spusti mač... Plotun prasnu...

Freya se zgrči. A zatim njeno telo skliznu niz stub na
zemlju. jer su meci presekli vezu za kolac. Iz stroja se iz-
dvoji jedan podoficir s revolverom u ruci i pride lokvi krvi

što se počela obrazovati oko ubijene. Stisnuvši usne, sagnu se i cevi svoga revolvera otkloni uvojak što joj je padao preko uha. Još je disala... Hitac u slepoočicu! Poslednji trzaj tela... Zatim ukočenost mrtvaca.

Odjeknu nova komanda. Obe čete zaokrenuše da pod punom ratnom spremom prodefiluju pored leša.

Pravda je zadovoljena. Zvuci truba i udaranje doboša, čiji odjek uveličavaše rano jutro, izgubiše se u daljini. S teretnih kola nekoliko ljudi skinuše siromašni kovčeg, koji je više ličio na običan sanduk, i kad je pokojnica bila položena u njega, obe none bojažljivo poskidaše nakit, koji je Freya namenila dobrotvornim ciljevima. I onda se zaklopac zatvori, zauvek nestade ono što je pre nekoliko minuta bilo divna žena. Četiri daske su čuvalе crvene dronjke, izrešetano meso i izlomljene kosti!

»Njena poslednja misao bila je upućena vama«, setno je završavao stari maître svoje pismo, »i pomalo meni, jer pre no što su je vezali za kolac, digla je još jednom ruku u znak pozdrava...«

Ferragut utonu u tužno razmišljanje. Dakle, Freya je mrtva, i nikad više neće iskrsnuti na palubi broda.

Nekadašnji osećaji oživeše da ga muče žešće no ikada.

Setio se Napulja, usamljenosti njihova baremska života, kad je Freya igrala naga za njega. I ovo telo koje je priroda oblikovala u trenutku oduševljenja, ne postoji više!... Samo gomila mesa u raspadanju...

Odjednom mu se učini kao da vidi pred sobom njeno

lice, s divnim uvojcima što miluju slepoočnice, lice kome je poklonio svoje najčistije poljupee: poljupee dobrote i zavalnosti... Ali nežna, bela koža izgubi namah svoje sveže rumenilo, postade ljubičasta — i krv šikljaše iz nje. I s kakanjem se Ferragut seti svoje grube pesnice u Barceloni... Zatim se slepoočnica otvori u duboku ranu, s iskrzanom ivicom kao zvezda... Hitac milosrđa, koji prekrati samrtne muke.

Sirota Freya! Siroti protivnik mnškog pola! Čitav svoj vek mrzela je ljude, pa ipak nije mogla da živi bez njih, i sve što im je našao učinila, bogato joj je vraćeno!

Ah, to mučno priviđenje neće mu se nikad izbrišati, ona iskrzana slepoočnica proganjaće ga uporno i u usamljenim časovima na zapovedničkom mostu...

Možda mu Toni dobro savetuje kad navaljuje neprestano na njega da napusti pomorstvo i da odustane od nemoguće osvete. Šta znači kapetan Ferragut protiv tolikih? Nije pripadao nijednom zaraćenom narodu, bio je u neku ruku samo slobodni pljačkaš bez oružja za napad. Pa čak ni toliko: običan pomorac trgovačke mornarice što pod zaštitom svoje neutralne zastave prevozi ratni materijal. Zar može onda da se čudi što neprijatelj s većom žestinom proganja »Nereidu« nego ma koji brod savezničke mornarice? Zar čak i u njegovoj rođenoj zemlji nema mnogih Španaca koji gaje simpatije prema centralnim silama i koji bi radošno pozdravili propast »Nereide« i njena kapetana?

Ali šta da radi na suvu? Dosada je živao ne znajući ni

zašto ni kako i tražio opasnosti i pustolovine, samo da bi uživao u onom osećanju prijatna golicanja dok ih ne prebrodi.

Da li uopšte zna šta želi? Srećnim ga nije načinio ni novac, koga sad ima i previše... Ime? Čitavo špansko Sredozemno More zna za kapetana Ferraguta.

Ostaje ljubav!... Ulis razvuče usne. Poznao ju je i nije želeo da je još jednom sretne. Ljubav predane supruge, toplu naklonost, čija bi blaga svetlost mogla da obasja poslednje dane života, straćio je. A odrekao se druge ljubavi, romantične strasti, čiji zapleti prave život tako zanimljivim.

Očinska ljubav, trajnija od svaka druga osećaja, mogla bi mu ispuniti preostale godine... Ali sin mu je mrtav.

Ostala mu je samo osveta. Ali mu se i ona činila tako bednom, tako sebičnom u poređenju s oduševljenjem koje u tim tragičnim časovima goni ljudske mase na nečuvene žrtve...

Usred ovih misli počеше u njegovu mozgu da pevaju neke reči što ih je negde čuo: bez ideala život ne vredi ništa.

Javi mu se Toni u sećanju kako se mučio da nade izraza svojim neodređenim, nejasnim mislima. Naivno sanjarenje... Uprkos toga, Ferragut uvide sad da je njegov krmar bio nadmoćniji. Imao je ideal na svoj način. Nadahnjivalo ga je nešto više od obične sebičnosti: hteo je ljudima ono što je smatrao dobrim, i branio svoje uverenje s onim istim mističnim oduševljenjem što su ga imali svi oni koji

su želeli da svetu donesu novu veru, sa žarom boraca za krst i proroke, sa izdržljivošću žrtava inkvizicije i jakobinaca.

Otkud mu pravo da se smeje svome krmaru, onom verniku koji s čistoćom deteta sanja o slobodnom i srećnom čovečanstvu? ... Šta može da suprotstavi ovoj veri sem glupa ruganja? ...

Život mu se učini u novoj svetlosti kao nešto ozbiljno i tajanstveno što od svakog čoveka zahteva mostarinu između klevke i groba.

Da li su ideali lažni, nije u pitanju. Ali čovek mora da veruje u nešto! Mogu filosofi tražiti istinu razlozima razuma, ostatak čovečanstva će se uvek čvrsto držati ideala, što radaju nade u kojima jedino počiva snaga što pokreće velike mase na delo.

Hladno istraživanje izdrobilo je sve vere, pa ipak ove stvoriše sveca i mučenika, pravog natčoveka morala. Sve revolucije pokazale su nedostatke u svojim posledicama, pa opet su imale velike junake koji sadrže najmoćnije pokrete.

»Verovati! ... Sanjati!« pevao je glas u njemu. »Imati ideal! ...«

Roditi se, rasti, radati i umreti nije dovoljno, sve životinje rade tako. Čovek mora tome da doda još nešto što mu pripada: sposobnost da misli na budućnost ... da sanja! Iluzije što ih je nasledio od predaka, treba da obogati novim i da nastoji da ih ostvari.

Svet je u ratu. Ljudi jedne polovine Evrope bore se s drugom polovinom, i jedna i druga strana ima svoj ideal.

što ga silom i smrću potkrepljuje, kao i ljudi minulih vremena, kojima je neka verska ili revolucionarna ideja važila kao jedina istina...

I Ferragutu se učini kao da čuje svoga strica Tritona kako mu opisuje sudare između ljudi sa severa i ljudi sa juga, one uporne borbe oko Amfitritina plava ogrtača.

Pripadao je Sredozemnom Moru i nije hteo da ravnodušno posmatra ovu borbu. Ovo more ima da ostane latinsko more!...

Sad je imao veru, imao je iluziju koja čoveka čini junakom. Možda je to bio ideal koji ne bi izdržao hladan ispit razuma, ali je ipak bio ideal, i mogao je svoj život na moru da nastavi s novim oduševljenjem.

I po zaključenju mira ne treba da napusti more, pošto će tada početi oštro suparništvo u borbi oko tržišta mladih naroda Južne Amerike. Borba, u kojoj bi možda bio vod!... Smeli planovi se izrodiše u njemu, sanjao je o stvaranju velike mornarice koja bi imala da plovi do luka na Tihom Okeanu, sanjao je o pobedonosnom preporođaju rase, koja je otkrila najveći deo zemljina šara.

Jedno jutro stiže mu naređenje da isplovi na more, prvo u Gibraltar da tamo preuzme tovar nekog parobroda koji je imao kvar.

Nikada Ferragut nije radosnije pošao na plovidbu, nadao se da će sa zemljom ostaviti za sobom i sećanje na onu ženu, čije lice ga je proganjalo u snu.

Ne prolazeći pored zaliva Lion, uputi se daleko od

obale pravo na rt San Antonio, i jedne večeri ugleda posada plava brda na velikoj daljini: ostrvo Mallorca. Za vreme noći promicali su po mračnom vidiku plameni svetionika na Ibizi i Formenteri. Sunce se rodi, i nad morem se ukaza uspravna, rumena mrlja, vatreni jezik. Bio je to moćni masiv Mongo, rt Ferrarius starih naroda. U podnožju njegovih strmih padina nalazi se selo Ferragutovih predaka, kuća u kojoj je proveo najlepše dane svoga detinjstva.

Odavde »Nercida« zaplovi bez obzira na plicak duž same obale, jer je kapetan ove vode poznavao kao što čovek poznaje svoje sopstveno jezero.

Jesenje sunce rumenilo je žućkaste vrhove obale, suve mirisne bregove, pokrivene svuda travama, čiji se opor miris oseća na velikim otstojanjima. U svim prevojima pribrežja — mali zatoni, isušena rečna korita ili useci između bregova — iskrsavale su skupine belih kuća.

Onamo u selu Ulisovih predaka sedi Toni. Možda sa svoga praga vidi kako prolazi parobrod, možda je s puno tronutosti prepoznao svoj stari brod...

Francuski oficir koji je stajao kraj kapetana na mostu, nemo se divio lepoti svetlosti i mora. Ni oblačka na nebu, sve — odozdo do gore — bilo je jedinstveno čisto. plavetnilo, isprekidano samo penom što se rasipa o grebene obale, i širokim, zlatnim sunčanim tragom po vodi. Delfini što su se slobodno igrali oko broda, pravili su: »Nereidi« pratnju kao nekoj morskoj boginji.

»Kad bi more uvek takvo bilo«, reče Ferragut, »kako uživanje da čovek bude pomorac!«

Naviknuti na strme obale i večnu huku mora svoje Bretanje, mornari su se čudili plovidbi ovoj na domaku same obale.

»Onamo se nasukao jedan italijanski prekomorski parobrod na putu za Buenos Aires... onamo se razbio brod s četiri katarke i potonuo zajedno s čitavim tovarom...« objašnjavao je kapetan svome oficiru pokazujući na kobilima mesta, gde su vrebali podvodni sprudovi.

A on je na santimetar znao koliko ostaje prostora između dna broda i spruda, i baš ove opasne vode bile su za njega najbolja zaštita od podmornica.

Rt Ferrarrius iščeze pozadi kao mrka mrlja. S desne strane ukaza se pristanište Alicante, i kad sunce zade, nalazili su se pred rtom Palos.

Sad je »Nereida« opet morala na otvoreno more da oplovi predgorje.

»Ovde se često zadržavaju podmornice«, reče Ferragut. »Ako do mraka ne budemo imali nezgodnih susreta, sutru smo u Gibraltaru.«

Caragöl se pojavio na mostu s poslužavnikom, jer čast da svome kapetanu odnese kafu, nije hteo da poveri svojim kuvarskim pomoćnicima.

»Kako ti se čini vožnja?« upita ga Ferragut. »Hoćemo li proći čitavi?«

Kuvar načini prezriv pokret, kao da su ga Nemci mo-

gli videti: »Nama se ništa neće desiti, ne može ništa desiti... Sveci u mojoj kuhinji...«

Još pre no što je dovršio rečenicu, zazveča poslužavnik po palubi, a sam se stade teturati sve dok mu se trbuh ne zadrža na ogradi mosta.

»Sveti Isusc del Grao!«

I Ferragutu je takođe izletela šolja koju je taman pri-
neo ustima, čovek na krmi morao se grčevito uhvatiti za
ručice.

Snažan potres prode čitavim brodom, od hrpta do
vrha katarke, od kljuna do vijka, potres, kao da su ga
nevidljiva klješta zadržala usred plovidbe.

»Nasukali se«, htjede kapetan da objasni nezgodu.
»Sprud koji nije na kartama...«

U istom trenutku nastupi nešto što promeni njegovo
mišljenje. Strahovita grmljavina prolomi plavi blistavi vaz-
duh. Kod kljuna izbi debeli, žuti stub dima, u čijoj se sre-
dini razvi lepeza iskidanih komada drveta, gvožđa i uža-
renih palamara.

»Nereida« je torpedovana. Žurno pogleda Ferragut
na površinu.

»Aha!«

Njegove oči pomorca otkrile su jedva vidljivu tačku
periskopa.

Strča niz stepenice, upravo se skotrlja, i potrča zad-
njem delu broda.

»Onamo!... Onamo!...

I ispruženom rukom pokaza na tamnu tačku, koju su uzalud tražili tri artiljerca što su ravnodušno stajali kraj topa.

Niko nije obraćao pažnju kako se paluba polako nagiba. Sasvim mehanički gurnuše prvu granatu.

Ponovo dode potres, isto onako žestok kao i prvi. Ceo brod je stenjao, daske su se odvajale, zavrtnji i gvozdeni klinovi su iskakali. Usred broda otvori se još jedan krater, koji u svojoj lepezi ponese i komade ljudskih tela.

Otpor je bio nemoguć. Kapetan nasluti kakva se katastrofa odigrava pod njegovim nogama. S potmulom rikom provali zapenušani mlaz vode u unutrašnjost broda, povuče sve sa sobom, razbuca pregrade, razori sve na što naiđe kao valovi bure iz prolomijena nasipa. I šuplji trbuh broda pretvori se u kovčeg pun vode, čija je olovna težina htela na dno.

Top opali, ali u Ferragutovu uhu zazvoni pucanj podrugljivo. Možda je kapetan bio jedini koji je bio svestan u kakvom je stanju brod.

»U čamce!« naredi brzo.

Sve strmijom palubom proleti očajnički trzaj, smrtni ropac mašina. Istovremeno izbaci dimnjak oblak, gust kao mastilo. Užasnuto razrogačenih očiju jurnuše ložači na palubu: u odeljenju za kotlove besnelo je more.

Jedina kapetanova briga bila je da ukrea posadu. Pomisao da svoju sopstvenu sudbinu odvoji od broda, nije mu ni na um padala.

»Čamce u vodu!«

Surovo, brzo kao stihija nastade katastrofa. Eksplozija kao da se svet raspada u komade. I Ferragut oseti kako mu se izmiče tle ispod nogu. Obazre se. Kljun nije više postojao... spreda se valjao talas preko palube i mrvio sve. Zadnji deo se sve više uzdizao, postade padina, strmi zid, na čijem je vrhu strčala bela motka za zastavu kao vetrokaz...

Već u padu htede Ferragut da se uhvati za neki palamar, neko drvo, za ma šta. Napor mu je bio uzaludan. Bio je otrgnut, valjan, šiban i prignječen u razrikanjoj, zavitlanoj noći. Samrtnička hladnoća ukoči mu udove. Zatvorene oči ugledaše crveno nebo, krvavo i posejano crnim zvezdama. Užasno bubnjanje bilo mu je u ušima, dok mu je telo pravilo beskrajna uvijanja, a ošamućenom mozgu mu se činilo kao da se bezdana provalija otvorila na dnu mora, u koju se sliva voda svih okeana, beskrajni vrtlog u čijoj se sredini i sam vrti.

»Umirem...« radile su njegove misli. »Mrtav sam!« Pa uprkos svega, očajnički je kretao nogama, da izmakne mekom zagrljaju izdajničke vode.

Propadanje prestade, peo se... mogao je da otvori oči... bio je na površini.

Nije znao koliko je vremena proveo u provaliji. Najviše neki minut, jer čovek ne može duže da izdrži pod vodom. Utoliko je bilo veća njegova zapanjenost zbog promene koja je nastala u ovom kratkom vremenu.

Bilo je mračno! Možda je u gornjim slojevima vazduha još blistala poslednja sunčeva svetlost, ali nad samim morem vladao je suton, sumrak pakla.

Ravna, glatka površina koju je malopre s mosta video, valjala je sad široke talase, svaki je predstavljao brežuljak koji mu je zatvarao vidik. Samo kad bi bio izbačen na greben vala, mogao je brzim pogledom da obuhvati usamljeno more, na kome su se gonili tamni predmeti.

»Od »Nereide« se nije više ništa videlo, čak ni ivice njena dimnjaka, ni vrh jarbola... sve je bezdan proguta. I Ferragut gotovo posumnja da je njegov brod ikad postojao.

Dopliva do jedne grede i obuhvati je rukama. Bio je svakako u stanju da izdrži mnoge časove u vodi, ali nag, s obalom pred očima, siguran da se može vratiti na suvo, kad mu se probte. A sad ga je pritiskalo odelo, obuća ga je vukla kao gvožđe...

A naokolo voda! Nigde broda na vidiku! Katastrofa je tako brzo nastupila, da telegrafisti nije ostalo čak ni toliko vremena da pošlje poziv za pomoć.

Između dva talasa iskrсну iznenada neko čudovište, koje je besnim pokretima delilo vodu. Tek kad mu se približilo, prepoznao je u njemu čoveka ... čiča-Caragola!

Stari je plivao kao što plivaju izbezumljeni i davljernici. Pri svakom pokretu pravio je natčovečanske napore, tako da se pola tela izdizalo iz vode, i verujući da pliva obali, udario je sa svojim poluslepim očima pravo na pučinu.

»Padre San Vicente!...« čuo ga je Ferragut kako zadihano uzvikuje.

Kapetan mu stade dovikivati i mahati, ali Caragol ne vide ništa, ne ču ništa. Plivao je i dalje, dahćući i s nepokolebljivom verom prizivajući svog zaštitnika.

Neko bure uzjaha na greben jednog talasa, da opet sklizne niz drugu stranu, gde mu glava plivača prepreči put... Sudar...

»Padre San Vicente!«

I Caragolova glava, sva u krvi, iščeze.

Ferragut je znao razdaljinu od obale. Nemoguće da je dosegne plivanjem! Jedina nada — daleka, veoma daleka — bila mu je da ga otkrije i spase neki brod koji slučajno proplovi tuda.

Gotovo je izgledalo kao da će se uskoro ova iluzija i ostvariti. Ulis primeti ucki brod, dug i niske palube, bez dimnjaka i katarki, koji je lagano obilazio mesto katastrofe i tražio brodolomce. Podmornica!

Ah, ne! Pre da umre!... Zar da ga spasu oni koji su mu uzeli sina?...

Držeći se čvrsto rukama za gredu, kapetan se spusti sasvim u vodu.

Daleki krik, još jedan... i najzad najveća tišina.

Postepeno izgubi pojam o vremenu. Njegove ukočene ruke pustiše drvo, ali nesalomljiva volja prisilila ih je da se ponovo uhvate.

Odjednom se seti Tritona, koji je takođe našao svoj

kraj u moru, stoleća i stoleća bilo je ono grob Ferragutovih. Nisu ga uzalud nazivali »naše more«.

Možda su valovi mogli doneti Tritona dotle? Možda je ispod njegovih nogu, za koje ga je ova neumitna snaga vukla? ... Ruke mu se odvojiše od grede.

»Striče! ... Striče!«

U mislima ga je vikao istim onim plašljivim glasićem kao ranije prilikom prvih pokušaja plivanja, još kao dečak. Ali mesto onog ostrva čvrstih mišića koju je krunisala njegova bradata, nasmejana glava, njegove ruke su sad nailazile samo na hladno drvo.

Uporno se držao nad vodom, u neprestanoj borbi protiv ošamućenja koje mu je savetovalo da ostavi svoj oslonac i da potone, da zaspi ... za večita vremena da zaspi! Odeća ga je sve jače vukla kao beskrajni pokrov, sve duži i duži ... dok nije dosegao dno mora. Očajnički je podigao oči i pogledao u zvezde. Tako su visoko! ... Kad bi se mgao uhvatiti za jednu od njih kao sad za drvo! ...

Da li ga je probudio osećaj gađenja? ... Glava mu je, i sam ne znajući kako, potonula u vodu ... Neka gorka tečnost napunila mu je usta.

Stalo ga je mučnih napora da opet dođe u uspravan položaj. Ponovo je gledao nebo ... Ali nije bilo više tamnoplavo, — ovo nebo bilo je čadavo, i sve zvezde bile su crvene kao kaplje krvi.

U istom trenutku bio je siguran da nije više sam. Sklopio je oči. Da, kraj njega je bila jedna žena! ...

Jedna žena, bela kao oblak, bela kao jedro, bela kao pena... Njenu zelenu kosu krasili su biseri i svetlucavi koralji, njen osmeh — osmeh kneginje, boginje — uveličavao je veličanstvenost ove diademe.

Obgrlila ga je svojim rukama, pritisnula ga na svoje hranljive i večno mlade grudi, na svoje telo, glatko i blistavo kao sedef, na kome tragovi materinstva iščezavaju brzo kao krugovi u plavoj vodi.

S nadmoćnim, gospodarskim poljupcem stavi svoja bleđa usta na usne brodolomnika. I voda ovih usta poteče u njegova — slana, beskrajna... Oseti kako mu se srce širi kao da se čitav život ove bele pojave — kao tečna masa — preliva u njegovo telo.

Nije više mogao da gleda, nije više mogao ga govoriti. Oči su mu bile sklopljene, da se više nikad ne otvore, mlaz gorke soli poteče njegovim grlom...

Ali on ipak nastavi da je i dalje posmatra kako postaje sve blistavija, kako se sve više privija uz njega s izrazom tuge i ljubavi u svojim očima zelenim kao more.

I tako je tonuo kroz beskrajne slojeve bezdani, nepomičan, mlitav, bezvoljan, dok je u njegovu mozgu neki glas u blaženom prepoznavanju uzvikivao:

»Amfitrita!... Amfitrita!«

KRAJ

Lyons 19. D. Duminy

20-X-1917

Rechnobau

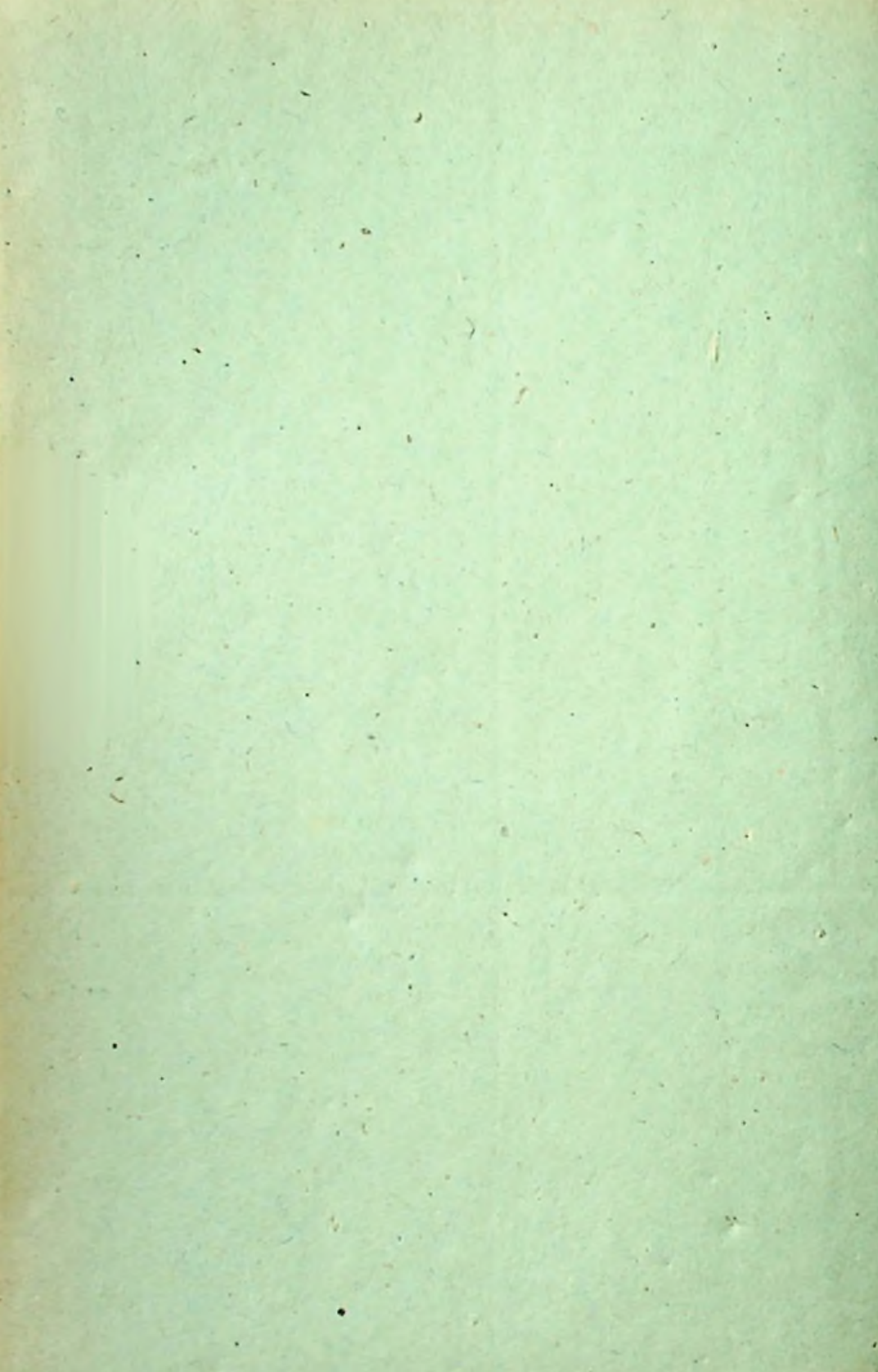
Ergebnisse
Bau

Rechnobau
2-V-1918

Pročteno
na 1. 11.

Pročteno
his ks Kranjčević
major J. K.
Lagreb

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

30 CP 821.134.2

БЛАСКО-ИБАЊЕС В.

Konvoj kapetana Ferragu

ДЛЕКОВ.411

000022342

COBISS